

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI**

**YÜKSEK EĞİTİMLİ, EV HANIMI ANNELERİN
ULUSLARARASI GÖÇÜ:
BİRLEŞİK KRALLIK ÖRNEĞİ**

(DOKTORA TEZİ)

Arzu KIRCAL ŞAHİN

BURSA-2021

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI**

**YÜKSEK EĞİTİMLİ, EV HANIMI ANNELERİN
ULUSLARARASI GÖÇÜ:
BİRLEŞİK KRALLIK ÖRNEĞİ**

(DOKTORA TEZİ)

Arzu KIRCAL ŞAHİN

ORCID: 0000-0002-0032-3593

Danışman

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ

İkinci Danışman

Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN

BURSA-2021

ÖZET

Yazarın Adı ve Soyadı: Arzu KIRCAL ŞAHİN

Üniversite: Uludağ Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Tezin Niteliği: Doktora Tezi

Sayfa Sayısı: XIV+295

Mezuniyet Tarihi: 08/03/2021

Tez Danışmanları: Prof. Dr. Serpil AYTAÇ

Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN (Brunel Üniversitesi-Londra)

Yüksek Eğitimli, Ev Hanımı Annelerin Uluslararası Göçü: Birleşik Krallık Örneği

Bu doktora tezinin amacı yüksek eğitimli olup, eşlerinin işi nedeniyle Birleşik Krallık'a göç etmiş ve bu nedenle işinden ayrılmış, en az bir çocuklu annelerin tecrübelerini öğrenmektir. Çalışma göçmen, yüksek eğitimli, profesyonel Türk kadınlarının Birleşik Krallık'ta karşılaşılabilecekleri engelleri araştırmaktadır. Göçmenler ile ilgili mevcut çalışmaların çoğu nicel yöntemler kullanılarak elde edilen istatistiksel veri setlerine dayanmaktadır. Ayrıntılı vaka çalışmalarına nadir rastlanmaktadır. Bu konuyu irdelemek için araştırma kriterlerine uyan yirmi Türk katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi. Bu bulguları ilgili uluslararası göç teorileriyle bütünleştiren araştırmacı, ileri kariyer başarısı olan bu yüksek eğitimli Türk kadınlarının geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri döngüsünü kırmayı başaramadıklarını, sadece çocuk bakımı sorumluluklarını üstlenmekle kalmayıp aynı zamanda uyumlu bir aile ortamını sürdürebilmek için eşlerinin kariyerine mümkün olan her şekilde yardımcı olduklarını ortaya koymaktadır. Eşleriyle Birleşik Krallık'a taşınmanın bu kadınların kariyer başarısında, mali ve sosyal statülerinde kaçınılmaz olarak bir gerileme ile sonuçlandığını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Yüksek eğitimli, ev hanımı anneler, takip eden eş, uluslararası göç, Birleşik Krallık

ABSTRACT

Name and Surname: Arzu KIRCAL ŞAHİN

University: Uludağ University

Institute: Social Science Institution

Department: Labour Economics and Industrial Relations

Branch: Labour Economics and Industrial Relations

Degree Awarded: PhD

Page Number: XIV+295

Degree Date: 08/03/2021

Supervisors: Prof. Serpil AYTAÇ

Prof. Mustafa ÖZBİLGİN (Brunel University-London)

International Migration of Highly Educated, Stay-at-home Mothers: The case of the United Kingdom

The purpose of this doctoral thesis was to explore about the experiences of highly educated mothers with at least one child who have left their jobs and have immigrated to the UK because of their spouse's job. The study investigates the barriers that these Turkish women may face in the UK. Research on immigrants has been mostly restricted to quantitative methods which rely on statistical data sets. A search of the literature revealed that qualitative studies are rarely used within the field. In order to examine this issue, in-depth interviews were held with 20 Turkish participants who met the research criteria. Integrating these findings with relevant international migration theories, this doctoral research reveals that those highly educated Turkish women with advanced career success who took part in this research have not managed to break the cycle of traditional gender roles. It also shows that these women have, not only taken care of their children, but also have established a harmonious family environment in order to assist their husbands' career. The findings of this study show that moving to the UK with their spouses inevitably has resulted in a decline in the career success, financial and social status for the participants.

Keywords: Highly educated, stay-at-home mothers, trailing spouse, international migration, United Kingdom

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce eşsiz rehberliği için danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Serpil Aytaç'a en derin şükranlarımı sunmak isterim. Coşkusu ve engin bilgisiyle doktora eğitimim boyunca bana sonsuz cesaret, azim ve kararlılık sağladı. Tüm değerli zamanı, fikir ve katkıları için minnettarım.

Çok değerli eleştirileri ile çalışmama yön veren, her takıldığımda, karışıklık yaşadığımda bana destek ve güven veren ikinci danışmanım Prof. Dr. Mustafa Özbilgin'e ne kadar teşekkür etsem az kalır. Tez komitemdeki diğer üyelere, Doç. Dr. Şenol Baştürk, Prof. Dr. Kurtuluş Kaymaz, Prof. Dr. Gülem Atabay ve Doç. Dr. Cemile Çetin'e değerli destekleri ve faydalı önerileri için teşekkür ederim.

Tez çalışmamın planlanması aşamasında, değerli fikirleriyle yön çizmeye katkı sağlayan hocam, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (MiReKoç) direktörü, Prof. Dr. Ahmet İçduygu'ya çok teşekkür ederim.

Tezimi okuyarak görüş ve önerileriyle katkıda bulunan Dr. Betül Topal Khalil'e elimden gelenin en iyisini yapmam için duyduğu güven ve gösterdiği destek için minnettarım.

Hikayelerini benimle gönülden paylaşan tüm kadınlara katkıları ve katılımları için en içten şükranlarımı sunarım.

Çok değerli dostum Sevda'ya cesaret ve ilham kaynağım olduğu için çok teşekkür ederim. Sorularımı içtenlikle yanıtlayan canım arkadaşım, yeni anne Müge'ye ve Emrah'a teşekkür ederim. Çalışmalarım sırasında sıkça kullandığım, huzurlu ortamıyla bana katkı sağlayan Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi çalışanlarına çok teşekkür ederim. O kadar uzun bir yolculuktaki ismini yazmayı atladığım kişilere de teşekkürü bir borç biliyorum.

Aileme ve özellikle tanıdığım en güçlü kadınlar olan anneme ve ablama her ihtiyacım olduğunda gösterdikleri koşulsuz sevgi, anlayış ve cesaretlendirmeleri için minnettarım.

Doktora eğitimim sırasında, her hafta İstanbul'dan Bursa'ya yaptığım yolculukları çok daha anlamlı ve eğlenceli kılan yeğenlerim Zeynep ve Mert'e çok teşekkür ederim.

Çok değerli kayınvalideme eğitimimi bitirmem için gösterdiği yakınlık ve cesaretlendirme için çok teşekkür ederim.

Sevgili eşim Ceyhun'a araştırmama odaklanmam için cömertçe zaman ve alan tanıdığı için çok teşekkür ederim. Bana inandığı ve beni desteklediği için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Son olarak ama en önemlisi hayatıma anlam ve keyif katan, varlığıyla bana her zaman güç veren canım oğlum Deniz'e teşekkür ederim.

Arzu Kırcal Şahin

İngiltere

Şubat 2021

Deniz'e...

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIV

GİRİŞ

1. İş Yaşamında Kadın	3
2. Kadının Eğitim Hayatı.....	5
3. Kadınların Annelik Rolü	6

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI, GEREKÇESİ VE

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Araştırmanın Konusu	10
2. Araştırmanın Temel Soruları.....	11
3. Araştırmanın Önemi	12
4. Kavramsal Çerçeve.....	13
4.1. Göç	13
4.2. Takip Eden Eş	14
4.3. Yüksek Eğitimli Kadın	18
4.4. Ev Hanımı Anneler.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK EĞİTİMLİ, EV HANIMI ANNELERİN ULUSLARARASI GÖÇÜ

1. Teorik / Kuramsal Çerçeve.....	28
1.1. Beşerî Sermaye Teorisi	28
1.2. Evlilik Gücü Teorisi	29
1.3. Bir Müzakere (Pazarlık) Süreci Olarak Göç	30
1.4. Toplumsal Cinsiyet Rolü Teorisi	35
1.5. Bağlı Göç Teorisi	40
1.6. Sosyal Ağlar ve Sosyal Sermaye Teorisi	43
2. Kadınlar, Annelik ve İşe İlişkin Perspektifler	46
2.1. Annelikte Rol Çatışması.....	48
2.2. Annelerin Suçluluk Duygusu	48
2.3. Karşılaştırmalı Çalışmalar	50
2.4. Eğitimli, Ev Hanımı Anneler Üzerine Yapılmış Araştırmalar	52
2.5. Kadın Göçüne İlişkin Yapılmış Sınırlı Araştırmalar.....	52
3. Literatür İncelemesinin Özeti	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TASARIMI

1. Nitel Araştırma Tasarımı.....	56
2. Nitel Araştırmayı Değerlendirme Kriterleri	58
3. Fenomenolojik Araştırma Tasarımı.....	58
4. Katılımcılar.....	59
5. Materyaller	62
6. Araştırmanın Sınırlılıkları	62
7. Veri Analizi	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	65
2. Ortaya Çıkan Temalar	72
2.1. Tema 1: Göç Süreci.....	74
2.1.1. Göç öncesi hayat	83
2.1.2. Türkiye doğru yer değil.....	90
2.1.3. Göç kararı	99
2.1.4. Göç öncesi yaşanan ikilemler.....	105

2.1.5.	Göç sonrası ilk deneyimler.....	109
2.1.6.	Ankara Anlaşması	111
2.1.7.	Vize problemleri.....	113
2.2.	Tema 2: Göçmen Olmanın Getirdiği Zorluklar.....	114
2.2.1.	Ayrımcılık	114
2.2.2.	Türkiye'de göçmen olmak	115
2.2.3.	İngiltere dışında göçmen olmak	117
2.3.	Tema 3: Çalışma Hayatı	119
2.3.1.	Gönüllü çalışma.....	119
2.3.2.	Kariyer	121
2.3.3.	Eşin kariyeri	126
2.3.4.	Birleşik Krallık'ta iş deneyimleri.....	130
2.4.	Tema 4: Birleşik Krallık.....	135
2.4.1.	Vatandaşlık.....	135
2.4.2.	Adaptasyon.....	136
2.4.3.	Sağlık sistemi	138
2.4.4.	Hamilelik ve doğum	140
2.4.5.	Eğitim sistemi.....	145
2.4.6.	Avantajlar	147
2.4.7.	Zorluklar	150
2.4.8.	Covid-19 salgını	151
2.5.	Tema 5: Aile.....	154
2.5.1.	Büyük aile.....	154
2.5.2.	Eş ile ilişki	158
2.5.3.	Yardım.....	163
2.5.4.	Çocukla(rla) ilişki.....	167
2.5.5.	Kreş ve Okul.....	173
2.5.6.	Oyun grupları	178
2.5.7.	Evde olmak.....	180
2.6.	Tema 6: Göçmen Bir Anne Olmak.....	185
2.6.1.	Benden ne kaldı?	188
2.6.2.	Konfor alanı.....	191
2.6.3.	Kendine vakit ayırmak	194
2.6.4.	Metafor: Çocuklu göç hayatı neye benzer?.....	197
2.6.5.	Ekonomik açıdan bağımlı olmak.....	199
2.6.6.	Ücretsiz emek	203
2.6.7.	Yabancı dil	206
2.6.8.	Araba kullanmak	212
2.6.9.	Kişisel bakım.....	215
2.6.10.	Sosyal çevre.....	219
2.6.11.	Tam olarak ne isterdin?	226
2.7.	Tema 7: Göç Kararının Sorgulanması.....	229
2.7.1.	Türkiye'ye dönüş	232
2.7.2.	Göç kararının ödülü.....	234
2.7.3.	Yaşam memnuniyeti.....	239
2.7.4.	Göçmen olacaklara tavsiyeler	244

TARTIŞMA	249
SONUÇ VE ÖNERİLER	264
KAYNAKÇA	269
EKLER.....	281
Ek 1: Onay Formu	281
Ek 2: Demografik Anket	283
Ek 3: Katılımcı İlanları	284
Ek 4: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	288
Ek 5: Temaların Dağılımı	290
Ek 6: Etik Kurul Onayı	291
Ek 7: İkinci Danışman Onayı	292
Ek 8: Kreş Faturası Örneği	293
ÖZGEÇMİŞ	295

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Uzun Dönem Uluslararası Göç, Birleşik Krallık, Haziran 2010-Mart 2020	3
Grafik 2: Birleşik Krallık'ta yaşayan annelerin istihdam oranları artmaya devam ediyor.....	7
Grafik 3: Bağımlı çocukları olan erkek ve kadınların çocuk bakımı için yaptıkları değişiklikler.....	8
Grafik 4: 1991-2018 yılları arasında Birleşik Krallık'taki uzun süreli uluslararası kadın göçmenlerin sayıları	17
Grafik 5: 1991-2018 yılları arasında Birleşik Krallık'taki uzun süreli uluslararası erkek göçmenlerin sayıları	17
Grafik 6: 15-74 yaş arası yüksek eğitilmiş (BA,MA,PhD) kadınların ülkelere göre işsizlik oranları, 2019	20
Grafik 7: 1997-2017 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en küçük çocuğu üç veya dört yaşında olup çalışan annelerin yüzdesi	23
Grafik 8: 1997-2017 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en küçük çocuğu üç veya dört yaşında olup tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışan annelerin yüzdesi	24
Grafik 9: 1997-2017 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en küçük çocuğu üç veya dört yaşında olup tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışan babaların yüzdesi	25
Grafik 10: 2015 yılında Birleşik Krallık'ta yaşayan kadın ve erkeklerin yaptığı ücretsiz işlerin haftalık ortalama saatleri.....	38
Grafik 11: Katılımcıların mezuniyet derecelerine göre dağılımı	67
Grafik 12: Katılımcıların yaşadıkları şehirlere göre dağılımları	67
Grafik 13: Katılımcıların Birleşik Krallık'ta yaşadıkları süre dağılımı	68
Grafik 14: Katılımcıların yaşları ve ilk çocuğun doğumundaki yaşları	68
Grafik 15: Katılımcıların çocuk sayılarına göre dağılımı	69
Grafik 16: Katılımcıların çocuklarının yaşa göre dağılımı	69
Grafik 17: Katılımcıların yıllık gelir dağılımı	70
Grafik 18: Katılımcıların yaşam memnuniyetleri	71
Grafik 19: Katılımcıların İngilizce bilgisi dağılımı.....	71

GİRİŞ

"Yunanistan'a gitmek için hazırlanırken, Harvard'daki MBA derecemın Atina'da CEO veya büyük bir firmada proje yöneticisi gibi iyi bir iş bulmama yardım edebileceğini düşünmüştüm."

Isaakyan ve Triandafyllidou (2014: 1) eşlerini takip ederek göç etmiş kadınlarla yaptıkları araştırma, kırk yedi yaşında olan Georgia'nın bu sözleriyle başlıyor. Georgia 1990'ların ortasında Boston'dan Yunanistan'ın küçük bir şehrine, Yunan kocasının¹ ardından taşınmış. O zamandan beri, ailenin kümes hayvancılığı işinde kayınpederine yardım edip, aileye ait bir dükkânda tezgâhtarlık yapıyor. Bir diğer yandan ev hanımı olarak ailesiyle ilgileniyor. Washington'da büyüyen ve UCLA'dan hukuk diploması alan Vicky ise 1990'ların sonunda İtalyan kocasıyla yeniden bir araya gelebilmek için Roma'ya taşınmış. Ne yazık ki orada her zaman bir ev hanımından fazlası olamadığını ifade ediyor. Georgia gibi o da şöyle diyor:

"Ustalaşmam gereken sadece yeni bir dil değildi. Her şeydi: çocuklar, eşimin ailesi, yerel ekonomi... Daha en başından, benim için birçok kapı kapalıydı."

Odette, sadece beş yıl önce Yunanistan'a gelen ve bunca zamandır işsiz olan, eski bir üst düzey yöneticidir. Şu sonuca varmış:

"Amerikan diplomalarımızın burada gerçekten işe yaramaması hem çok komik hem de üzücü".

Nasıl oluyor da Georgia, Vicky ve Odette gibi yüksek eğitimli, profesyonel kadınlar hevesli bir şekilde göç ettikten sonra gittikleri ülkelerde işsiz ve vasıfsız hale geliyorlar (Isaakyan, Triandafyllidou, 2014: 1)? Özellikle de çocuğu olan kadınlar deyim yerindeyse evlerine hapsoluyor. En az lisans düzeyinde eğitim alan ve göç

¹ "Husband: Bir koca, eş veya partner olarak da anılabilen, evlilik ilişkisi içinde olan bir erkektir. Geleneksel olarak, koca evin reisi olarak görülüyordu ve bazı kültürlerde devam eden bir rol olan (bazen ataerkil olarak tanımlanan) tek sağlayıcı veya geçim kaynağı olması bekleniyordu. Bugün, bir koca ailenin geçimini sağlayan kişi olarak görülmemektedir; özellikle de eşinin maddi açıdan daha tatmin edici bir mesleği veya kariyeri varsa. Bu tür durumlarda, evli çiftin çocukları varsa, bir kocanın evde oturan baba olarak görülmesi nadir değildir." (Wikipedia, 2021) Bu çalışmada 'koca' kelimesi yalnızca heteroseksüel bir evlilik ilişkisinde kadının erkek eşini, partnerini tanımlamak için kullanılmıştır.

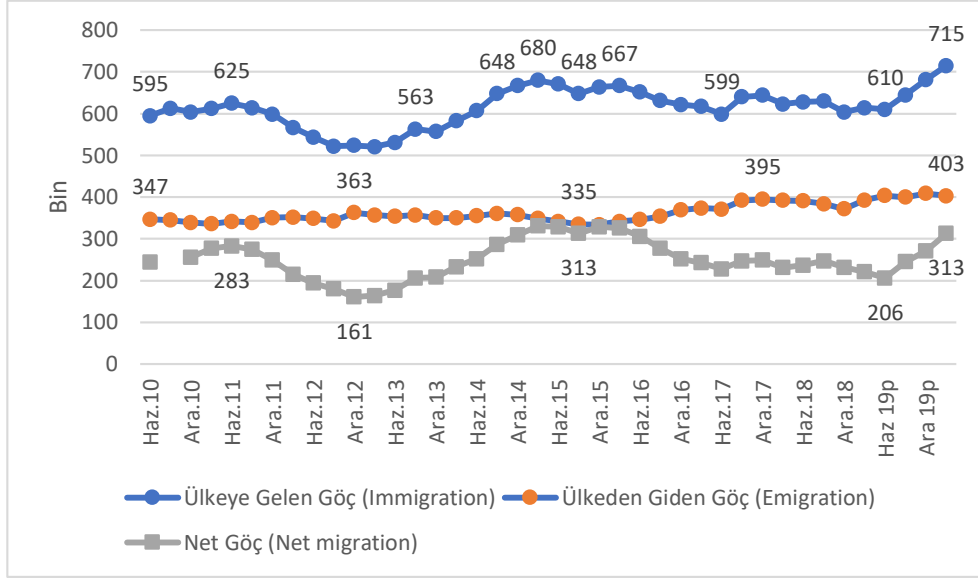
sonrası çocuklarıyla evde kalmayı seçen kadınların deneyimleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Dünya genelinde kadınların rolleri gelişmeye ve genişlemeye devam ettikçe, yaşadıkları göç sonrası, ailelerine odaklanmak amacıyla rollerinin sayısını sınırlayan kadınların deneyimleri çok az araştırılmıştır.

Çalışanların yer değiştirmesinin aileler üzerindeki etkisi nispeten araştırılmamış bir alandır. Yer değiştirmeye yönelik çalışmalar çoğunlukla işletme, ekonomi ve psikoloji dallarında bulunur ancak genel olarak sadece yer değişikliği kararıyla ilgilidir (Lichter, 1982; Bielby, Bielby, 1992; Shihadeh, 1991; Thomas J. Cooke, 2003; Hiller, McCaig, 2007).

Endüstriden bağımsız olarak iş sahibi olan kişiler, yakın veya uzak, ulusal sınırlar içinde veya uluslararası yer değişikliğinden etkilenirler. Küresel ekonominin bireysel yaşamlar üzerindeki etkilerinden biri de iş gücü hareketliliğidir. Çalışanlar aileleriyle birlikte dünyanın dört bir yanındaki diğer topluluklara katılmaya isteklidirler. Böylece yeni işler bulur, hali hazırdaki işlerini sürdürebilir veya işlerinde ilerleyebilirler (Hodson, Sullivan, 2002: 79).

Küreselleşme çağında, telekomünikasyon, daha kolay ulaşım fırsatları ve eşit görülmemiş bir şekilde mal ve sermaye piyasalarının genişlemesi, dünyanın birçok yerini her zamankinden daha güçlü bir şekilde birbirine bağladığı için giderek daha fazla insan, dünya çapında hareket etmektedir. Castles ve Miller (2014: 3) bu fenomeni 'göç çağı' olarak tanımlamıştır. İnsanların çoğu ülkelere nazaran daha çok gelişmiş özellikle de kuzey ülkelere taşınmaya çalışıyor.

Örneğin Birleşik Krallık (UK), tarihi boyunca çok çeşitli nedenlerle göçmenler için önemli bir hedef ülke olmuş ve son elli yılda da göçmen sayısında ekstra bir artış görülmüştür. Birleşik Krallık tarihinin özellikle son on beş yılında, çoğunlukla serbest dolaşım haklarını kullanan Avrupalılar tarafından göç akınına uğramıştır. Yıl boyunca (Aralık 2019 verisi) yaklaşık 715.000 kişi Birleşik Krallık'a taşındı (immigration) ve yaklaşık 403.000 kişi Birleşik Krallık'tan ayrıldı (emigration) (ONS, James, 2020).

Grafik 1: Uzun Dönem Uluslararası Göç, Birleşik Krallık, Haziran 2010-Mart 2020 (ONS, James, 2020)

Evde kalma seçimi birçok düzeyde fedakârlık gerektirir. DeSimone (2001: 7), eğitilmiş, ev hanımı anneleri, kariyer ve aileyi birleştirmek yerine, yalnızca ailelerine odaklanarak suçluluk duygusu omuzlayanlar olarak tanımlamaktadır. DeSimone'ye göre, kadınlar, aynı zamanda çocuk bakıcısı rolleri ile mesleki başarı arasında çekildikleri bir rol çatışması yaşarlar (DeSimone, 2001: 7). Yüksek eğitilmiş, ev hanımı annelerin yaşadığı hem ödüllerin hem de çatışmaların daha iyi anlaşılması, lisans düzeyinde eğitim alan ve çocuklarıyla evde kalmayı seçen göçmen kadınların deneyimlerini öğrenmekten geçmektedir.

1. İş Yaşamında Kadın

Sadece Türkiye'de değil dünyanın birçok yerinde egemen kültür, anneliği çocuk bakıcılığı ile babalığı ise ekmek kazanma ile ilişkilendirir (Thompson, Walker, 1989: 853; Bonifacio, 2012: 173; Avenarius, 2012: 36; Zuo, Tang, 2016: 29). Sanayi Devrimi'nden önce, yerel ve ekonomik hayat birbirinden ayrılmamıştı, ev işlerini karı koca ve çocuklar paylaşıyordu. Tüm hane, ekonomik olarak hayatta kalmak için gerekli olan ürünleri üretmekteydi (Kaufman, Richardson, 1982; Matthaei, 1982; Zaretsky, 1976; Cott, 1977: 58; Hays, 1996: 28). Bununla birlikte, ekonomik üretim tarzındaki (endüstriyel kapitalizm) değişiklikler, yalnızca aile-işçi ilişkilerinde değil

aynı zamanda kadınların toplumsal değeri ve çocukların ailenin ekonomisine katkılarında da önemli değışiklikler yaratmıştır (Kaufman, Richardson, 1982: 67).

Sanayi Devrimi devreye girdiğinde, ücretli çalışanlar, genellikle kocalar, ana ekonomik birim olarak ailenin yerini almıştır. Ev, soğuk, rekabetçi kamusal alanın sığınağı haline gelmiş ve bu nedenle kadınlar, evle ve onun temsil ettiği her şeyle ilişkilendirilmiştir (Bernard, 1982: 257; Dubois, 1975: 64; Hays, 1996: 4). Kadınlar ve erkekler bu farklı alanlarda, fiziksel olarak ayrılmakla kalmamış, kadınlar ayrıca ideolojik olarak da kamusal alandan dışlanmış ve özel alandaki ailevi rolleriyle tanımlanmıştır. Kadınların ücretsiz emeği, çocukların gelişimi için çok önemli görülmekle birlikte, toplum tarafından değersizleştirilmiştir (Walsh, 2003: 7). Toplumun sanayileşmesinin bir sonucu olarak, koca, evin geçimini sağlayan kişiye, kadın da evi çekip çeviren kişi şeklindeki geleneksel değerler toplum idealine yerleşmiştir.

Yerleşik annelik idealine rağmen, kadının eş, anne ve işçi rolleri, ev içi ve ekonomik yaşamda yeni bir cinsiyet ayrımını getirerek gelişmeye devam etmiştir. Hays'e (1996: 10) göre batı kültürü, bu zıt alanlar arasındaki gerilimi, onları ayrı tutmaya çalışarak yönetmiştir. Weiner (1985: 95), yoksul işçi sınıfı anneleri için, ayrı alanların hiçbir zaman var olmadığına işaret eder. Orta sınıfın aksine, fakir anneler hiçbir zaman yalnızca eve ve çocuklara bakmadı; ücretli emeğe katılmaları gerekiyordu. Edwards (2001: 184), geleneksel annelik ideolojisine ilginç bir tezat olarak 20. yüzyılın başlarındaki Amerikalı göçmenlerin içinde bulunduğu kötü duruma işaret eder. Göçmen kocaların bulabildikleri işler aileyi geçindirmeye yetmiyordu ve göçmen eşler ev dışında da çalışmak zorunda kalıyordu. Göçmen kadınlar, Amerikan idealinin çocuklarıyla birlikte evde kalma düşüncesini özümseme gücüne sahip değildi ve yeni ülkelerinin değerleriyle çelişen bir hayat yaşamak zorunda kalmışlardı. Beyaz, orta sınıf eşlerin iş gücüne katıldığı İkinci Dünya Savaşı'na kadar, annelik ve çalışma konusunda araştırma yapılmamıştır.

Weiner'e (1985: 37) göre, savaştan sonra toplum tarafından kadınları ev içi rollerine geri dönmeye teşvik etmek için çaba sarf edildi. Televizyon programları ve popüler kitaplar, kadının rolünü evdeki gibi tasvir etti. Kadınların çoğu, ücretli iş gücü

piyasasından tamamen çıkarılmasıyla işten ayrılmaya teşvik edildi (Hays, 1996: 19). Bu çabaya rağmen, kadınlar savaş sırasında olduğu gibi aynı sayıda iş gücüne katılmaya devam etti. Ev dışında çalışan eşlerin sayısı giderek arttı (Kessler-Harris, 1982; Goldin, 1990; Hays, 1996: 19) ve kocalarının gelirlerindeki istikrar eksikliği nedeniyle 1970'lerde zirveye ulaştı (Edwards, 2001: 183). Edwards'a (2001: 189) göre, 1970'lerin ekonomik belirsizliği ve kötüye doğru hareketlilik korkusu, çift gelirlili ailelerin sayısını arttırdı. Sadece yaşça büyük çocukları olan anneler çalışmakla kalmıyor, aynı zamanda iş arayan okul öncesi çocukları olan annelerin yüzdesi de artıyordu. Edwards, bu duruma katkıda bulunan diğer faktörleri de şöyle listeler: “aile başına düşen çocuk sayısının azalması, artan boşanma oranları, çalışan annelerle ilgili toplumsal ön yargıların azalması, kadınlar için daha yüksek ücretler, daha yüksek tüketim ve kadınlar için uygun olan eğitim ve iş fırsatlarındaki genel artış” (2001: 194). Kadınlar geçmişten günümüze eğitim hayatında neler yaşadı? Şimdi kısaca bu konulara değinilecektir.

2. Kadının Eğitim Hayatı

Dünya genelinde kadınların rolleri zamanla gelişti ve bu ilerlemenin çoğu eğitim aracılığıyla gerçekleşti. Birçok ülkede tarih boyunca, yüksek öğrenime girme fırsatı kadınlar için mevcut değildi. Aile hayatı içindeki rollerinde tutuldular ve başkalarının gelişimini beslediler. Bununla birlikte, 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarında, kadınlar için eğitim kurumlarının oluşturulması ve erkeklere özel eğitim kurumlarının kapılarının kadınlara da açılması yoluyla büyük ilerleme kaydedildi (Eisenmann, 2010: 453). Kadınlar eğitim alanında etkiye sahip olmaya başladıktan sonra, bu etkiyi toplumsal değişimi teşvik etmek ve onlara egemen kültüre atfedilen rollere meydan okumak için kullandılar. Pearson, Shavlik ve Touchton'a (1989: 88) göre, 1960'ların ve 70'lerin feminist hareketi kadınların eğitime erişiminin olmamasına bir kez daha meydan okudu. Bu yazarlar, feminist hareketin en güçlü etkilerinden birinin, kadınların eğitime erişimini ve eşitliğini teşvik eden yasalar olduğunu belirtmişlerdir. Şu anda, erişim sorunu çözülmüş görünmektedir (De Marneffe, 2004: 23).

Kadınların yüksek öğretime katılımıyla daha önce erkeklerin egemen olduğu mesleklerin kapıları da onlara açılmıştır. Kadınların eğitime ve mesleki başarıya

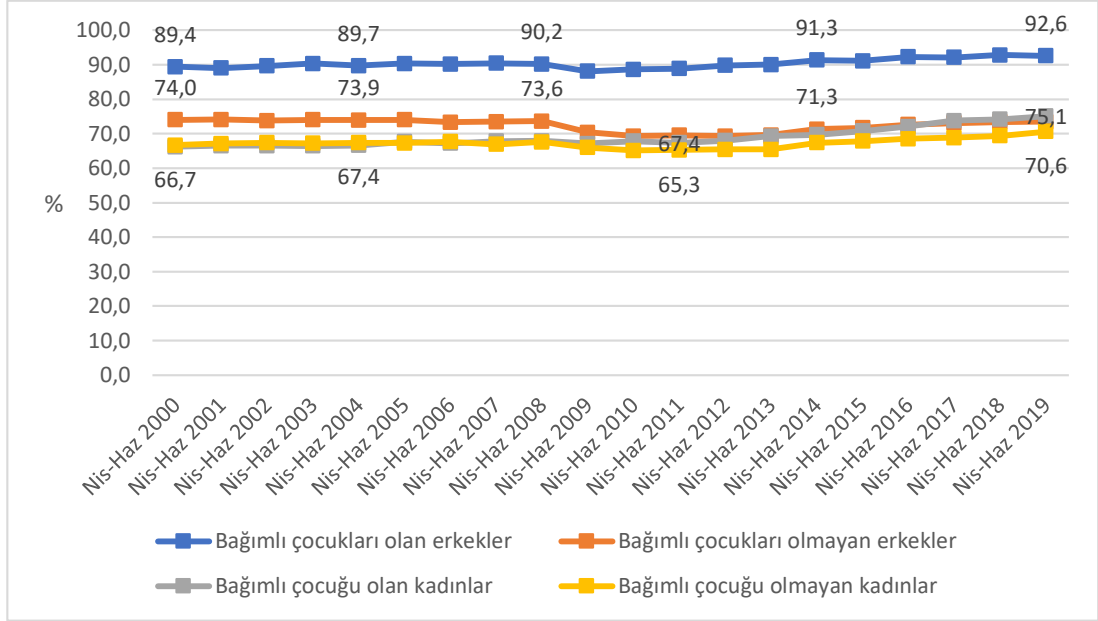
erişmesine rağmen, aile ve kariyer rollerinin entegrasyonunun sorunlu kaldığı belirtilmektedir. Kadınlar eğitim alırken annelik rolünün genellikle kadınların geleceğine yönelik planlarının bir parçası olduğu belirtilmektedir. Çocuk sahibi olma arzusu, bu kadınlara kariyerlerinin ve gelirlerinin ailevi sorumluluklarından etkileneceğini göstermektedir. Başka bir deyişle, yüksek başarı gösteren kadınlar, kariyer ve aile arasında bir çatışmayla karşılaşmaya devam etmektedir (De Marneffe, 2004: 16). Crittenden (2002: 26), eğitilmiş kadınların karşılaştığı çatışmalarla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Bir çocuğun gelişimi birlikte annenin başarı tanımı daha karmaşık hale gelir, iş yükü artar, geliri ve bağımsızlığı düşer. Son on yıllardaki tüm değişikliklere rağmen bir şey aynı kaldı: Hayatlarını çocukların ihtiyaçlarına göre ayarlayanlar hâlâ kadınlar; bir yuva yapmak için gerekeni yapan, statü, gelir, ilerleme ve bağımsızlıktan vazgeçen... Bu, hiçbir yerde, en eğitilmiş kadınların- her şeye sahip olmak için en iyi şansa sahip olanların- deneyiminden daha dramatik bir şekilde gösterilmemiştir.”

Eğitimin kadınlara açtığı kariyer kapıları, iş ve ailenin iki kutuplu sorununu çözememiştir. Evde kalmayı seçen eğitilmiş kadınlar, her şeye sahip olma şansından vazgeçmiş olarak görülebilir ve bir anlamda diğer kadınları ve kendilerini hayal kırıklığına uğrattıkları hissettirilir. Crittenden’in yukarıdaki ifadesi, eğitilmiş kadınların mesleğini icra etmek için bir görevi veya sorumluluğu olduğunu ve kadınların uğruna mücadele ettiği fırsattan vazgeçmemeleri gerektiği duygusunu aktarmaktadır.

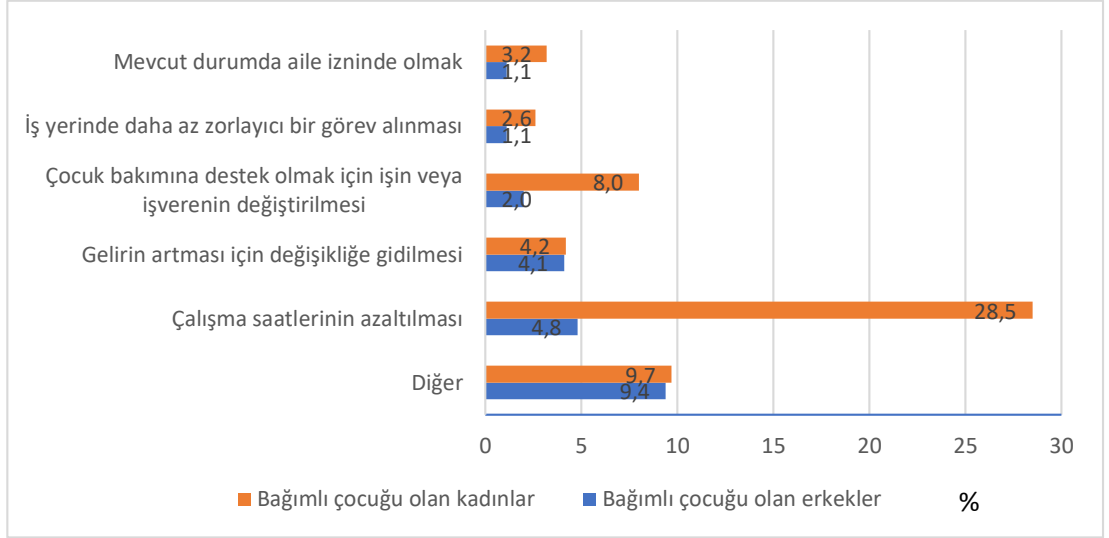
3. Kadınların Annelik Rolü

Bugün annelerin çoğu ev dışında çalışsa da son istatistikler ev hanımı annelerin sayısındaki ilginç bir eğilimi yansıtıyor. İş gücü anketi ve yıllık nüfus anketi verilerine göre Birleşik Krallık'ta bağımlı çocukları olan erkek ve kadınların istihdam oranları, Nisan-Haziran 2019 arasında, anneler için %75,1 (4 anneden 3'ü) iken babalar için bu oran %92,6 olarak gerçekleşmiştir (ONS, Vizard, 2019).

Grafik 2: Birleşik Krallık'ta yaşayan annelerin istihdam oranları artmaya devam ediyor (ONS, Vizard, 2019)

Çocuk bakımı nedeniyle çalışma saatlerini azalttığını söyleyen annelerin oranı %28,5 (10 anneden 3'ü) iken bu oran babalarda %4,8 (20 babadan 1'i) şeklinde gerçekleşmiştir (ONS, Vizard, 2019). Bu veriler, bağımlı çocukları olan çiftlerde çocukların ihtiyaçlarına göre hayatlarını değiştirenlerin genellikle anneler olduğunu kanıtlamaktadır. Benzer bir durum 2019 yılı sonunda baş gösteren Covid-19 salgını nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde "salgın" ilan edildiğinde yaşanmış ve gerektiğinde özveride bulunan kişi yine kadınlar, anneler olmuştur (Escalante, 2020; Zeybekoğlu Akbaş, Dursun, 2020: 78).

Grafik 3: Bağımlı çocukları olan erkek ve kadınların çocuk bakımı için yaptıkları değişiklikler (ONS, Vizard, 2019)

Şu anda kadınlar için birçok istihdam ve eğitim fırsatı varken, iş-aile ilişkisi kadınlar için erkeklerden farklı baskılar içermektedir. Kaufman ve Richardson'a (1982: 76) göre kadınların, özellikle eğitim ve iş gücü piyasasındaki başarı çabaları, ev içindeki rolleriyle sürekli bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle, bu karşılıklı süreçte, kadınların kamusal rolleri değiştikçe ev içi rolleri de değişmelidir. Bu anlayış ilginç bir soruya yol açar. Çoğu annenin ev dışında çalıştığı mevcut gerçeklik göz önüne alındığında, kariyerlerini evde kalma ve çocuklarını büyütme fırsatı için değiştiren kadınların, bu araştırmanın özelinde yüksek eğitilmiş göçmen kadınların yaşamış deneyimleri nelerdir? Kadınlar için seçim ve karar, tüm sosyal aktörler için olduğu gibi her zaman sosyal bir bağlamda görülmelidir. Sınır koşulları, ödül ve ceza sistemleri her zaman hem dışarıda hem de içeride mevcuttur (Kaufman, Richardson, 1982: 136).

Bu çalışma giriş bölümünü takip eden dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın konusu, soruları ve önemi hakkında bilgiler verildikten sonra kavramsal çerçeve kapsamında göç, takip eden eş, yüksek eğitilmiş kadın ve toplumsal cinsiyet gibi kavramlar daha detaylı olarak açıklanmıştır.

İkinci bölümde teorik kuramsal çerçeve kapsamında çeşitli göç teorileri ele alınmıştır. Çalışmanın konusu kapsamında önem arz eden uluslararası göç teorileri

sunulmuştur. Sonrasında kadınlar, annelik ve işe ilişkin perspektiflere ve kadınların göçü ile ilgili konulara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın nitel analizi kapsamında katılımcılarla ilgili bilgiler, araştırmanın sınırlılıkları ve veri analizine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde araştırmanın hem kuramsal hem de alan araştırması neticesinde elde edilen veriler üzerinden genel bir değerlendirme yapılmış ve çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI, GEREKÇESİ VE

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde bir araştırma nesnesi olarak eşlerini takip eden, yüksek eğitilmiş kadınların göçü, toplumsal cinsiyet ve çeşitli uluslararası göç kuramlarına istinaden araştırmanın konusu, amacı, yöntemi, temel ve alt sorularıyla birlikte sunulmaktadır.

1. Araştırmanın Konusu

Bir kadının eğitiminde ve kariyerinde sürekli artan fırsatları yakalamasıyla evde anne olmak arasındaki seçimi karmaşıktır. Yüksek eğitilmiş, ev hanımı annelerin yaşanmış deneyimlerini anlamak için çok az araştırma yapılmıştır. Yapılmış araştırmalar ise çoğunlukla niceldir (Stone, 1987; Manetta, 1992; DeSimone, 2001; S. Rubin, Wooten, 2007). Bu nedenle çalışmada anlam açısından zengin tanımlayıcı bilgi sağlamak için nitel bir tasarım kullanılmıştır. Bu çalışmadan ortaya çıkan temalar, bu kadınların yaşanmış deneyimlerinin karmaşıklığının özünü yakalaması açısından faydalı olacaktır.

Faludi'ye (2009) göre, kadınların anne ve profesyonel rolleri arasında yaşadıkları iç çatışmalar, dışsal toplumsal güçlerden derinden etkilenir. Faludi, toplumun "süper anne" imajlarından oluştuğunu ifade etmektedir. "Süper anne" yani tüm insanlar için her şey olabilen kadın; mükemmel anne, eş ve işçidir. "Süper anne" idealini reddeden ve bunun yerine tüm enerjisini çocuklarını büyütme odaklamayı seçen kadınların deneyimi nedir (Faludi, 2009: 21)?

Kariyeri seçen annelerin deneyimleri sosyal bilim araştırmalarında büyük ilgi görmeye devam etmektedir. Pek çok çalışma, annenin rolünü istihdamla ve çeşitli psikolojik etkilerle; suçluluk duygusu (Elvin-Nowak, 1999; DeSimone, 2001), rol çatışması (Majewski, 1983; Seagram, Daniluk, 2008: 17) çerçevesinde incelemektedir. Diğer araştırmalar, çalışan annelerin çalışmayan kadınlarla arasındaki farklara odaklanmaktadır (Majewski, 1983; Mills, Stevens, 1985; Licht, 1998; Zimmerman,

2000). Eğitimli, ev hanımı anneler hakkında bazı araştırmalar varken (Stone, 1987; DeSimone, 2001), kadınların ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde karşılayabilmesini sağlamak için yaşanmış deneyimler hakkında daha fazla bilgilenmek gerekmektedir.

2. Araştırmanın Temel Soruları

Bu doktora tezinde Birleşik Krallık'ta yaşayan yüksek eğitimli, çocuklu ve ev hanımı kadın göçmenlerin yaşanmış deneyimlerinin anlaşılması hedeflenmektedir. Çoğu araştırma hem kariyer hem de annelikle uğraşan, çalışan annelere odaklanırken, çocuklarıyla evde kalmayı seçen yüksek eğitimli anneler üzerine yapılmış çok fazla araştırma bulunmamaktadır. İşin içine gmenlikte girince durum çok daha farklı hale gelmektedir. Evde kalmaya karar veren yüksek eğitimli göçmen kadınların deneyimi nedir?

Araştırma şu soruları cevaplamayı hedeflemektedir:

- Çocuklarıyla birlikte evde kalmaya karar veren yüksek eğitimli göçmen annelerin yaşanmış deneyimleri nelerdir? Literatürde bu konuda bir boşluk olduğu görülmektedir.
- Annelerin evde kalmalarının asıl sebepleri nelerdir? Birçok göçmen olmayan anne, çocuklarıyla evde kalma sebeplerini, çocuklarının büyüme süreçlerine şahit olmak, onların eğitiminde daha etkin olmak olarak açıklamaktadırlar. Ancak göçmen annelerde durumun nasıl yaşandığı bilinmemektedir. Farklı bir ülkede yaşamak, tüm süreçlerin anlamlarının da farklılaşması anlamına gelebilir.
- Yurt dışına göç etmiş olmaları, kariyerlerinde nasıl bir etki bırakıyor? Kendi lkelerinde tam zamanlı çalışırken g sonucunda geldikleri yeni ülkede vasıflarının çok altında olan işlerde veya gönüllü olarak çalışmak durumunda kalan çok sayıda kadın bulunmaktadır.
- Ailenin ekonomik durumu daha iyi/kötü olması durumu nasıl değiştirdi? Ailenin ekonomik durumunun kadının çalışma kararında son derece etkili olduğu araştırmalarda görülmektedir (İlkkaracan, İlkkaracan, 1998: 7).
- Eşleri cretsiz işler için ne kadar destek veriyor? Bu durum onları nasıl etkiliyor? Kadınların özellikle ev içi ücretsiz işlerde erkeklere kıyasla, kariyerlerinden

bağımsız olarak, her koşulda daha fazla sorumluluk aldıklarını biliyoruz (ONS, 2016). Birçok göçmen kadın bu konuda destek almakta zorlanmaktadır.

- Ekonomik açıdan eşe bağımlı olmak bu annelerin yaşantısını nasıl etkiliyor? Göç öncesi herhangi bir işte aktif olarak çalışırken göç sonrasında çocukla(rla) evde kalmak bu anneleri nasıl etkiledi?

- Çocuk bakımı veya aile konularında kendilerine destek olduklarını düşündükleri hangi politikalar var? Örneğin Birleşik Krallık'ta çocuk bakımı konusunda haftalık otuz saati bulan yardımlar yapılıyor (GOV.UK, 2020). Ailenin şu anda faydalandığı veya gelecekte faydalanabileceği politikalar nelerdir?

- Kararlarının ödülü olarak neyi görüyorlar? Çatışmaları neler? Evde kalmaya karar vermelerinin ardından pozitif olarak nitelendirdikleri neleri deneyimlediler?

3. Araştırmanın Önemi

Kadınların kariyer fırsatları genişledikçe, sosyal bilimciler, bu fırsatları takip etmek için seçim yapan kadınları incelemeye devam ediyor. Ancak sosyal bilimciler, yüksek öğrenim görmüş ve küçümsenmeyecek bir kariyere ulaşmış ve nihayetinde çocuklarıyla evde kalmayı seçen kadınları incelemeyi ihmal etmişlerdir.

Bir eşin tam zamanlı olarak evde kaldığı ailelerin deneyimleri üzerine çok az araştırma vardır (Weiner, 1985; Stone, 1987; S. Rubin, Wooten, 2007). Zimmerman (2000: 337), bu araştırma eksikliğini şu sözlerle ele alır:

"Bir ebeveynin çocuklarla tam gün evde kaldığı ve diğer ebeveynin ev dışında çalıştığı günümüz aileleri hakkında çok az şey biliniyor, belki de nüfusun çok küçük bir yüzdesini oluşturdukları için..."

Nitel araştırma, belirli değişkenler arasında korelasyon yapan nicel araştırmanın aksine, araştırma katılımcılarının yaşadıkları anlam ve duyguların zengin bir tanımını verirken, okuyucuya kendi dünyalarına yönelik bir bakış açısı da sunabilmektedir (H. J. Rubin, Rubin, 2012: 36). Yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen annelerin yaşanmış deneyimleri, nitel yöntemle daha iyi açıklanacaktır. Lisans derecesi almak için zaman, enerji ve para harcayan ve göç sonrası çocukları ile evde

kalmaya karar veren kadınların deneyimlerini anlamak, kadınların gerçek potansiyellerini kullanabilmeleri açısından önemlidir.

4. Kavramsal Çerçeve

4.1. Göç

Göç kelimesinin Türkçe’de karşılığı şöyledir (IOM, 2016: 35):

“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi (IOM, 2016: 35). Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir.”

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi ‘ülkeye göç’ yani İngilizce’de yer alan ‘immigration’ kelimesinin karşılığı olan ve “vatandaş olmayan kişilerin yerleşim amacıyla başka bir ülkeye gittikleri süreç” anlamına gelen bir terim Türkçe’de yer almamaktadır. Yine aynı şekilde ‘ülkeden göç’ yani İngilizce’de ‘emigration’ kelimesinin karşılığı olan ve “başka bir devlette yerleşmek amacıyla bir devletten ayrılmak ya da çıkmak” anlamına gelen herhangi bir karşılık Türkçe’de bulunmamaktadır (IOM, 2016: 35).

Uluslararası göç toplumunda göçmen bireylerin sahip oldukları meslekler yerine çok daha az eğitim ve beceri isteyen işleri yaptıklarını görmek şaşırtıcı değildir. Hepimiz aslında çok farklı meslekleri olan ama taksi şoförlüğü yapan göçmenlere denk gelmişizdir. Beyin israfı/kaybı² mesleki niteliklere sahip olmasına rağmen vasıfsız işler yapan göçmenleri tanımlamak için kullanılmıştır. Fossland (2013), çalışmasında kadın göçmenlerin çoğunun erken yaşlarda kariyerlerine çok zaman harcamış olmalarına rağmen göç ettikten sonra geleneksel cinsiyet rollerine düştüğü ve bu durumun kariyerleri için yıkıcı sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde göçün özellikle kalifiye göçmen kadınların kariyerlerine zarar verebileceğini göstermiştir (Fossland, 2013: 276).

² Literatürde İngilizce karşılığı “brain waste” olarak geçen olgu.

Göçün gelişimsel etkilerinin göçmen gönderen ülkeler açısından ele alındığı bir araştırmada para transferlerinin göçmen gönderen ülkelerde yaşam standartlarını arttırdığı belirtilmiştir. Geçici göçten daha kalıcı bir şey olmadığı belirtilen bu araştırmada, Kuzey ve Güney arasında bazılarının “şeytanın anlaşması” şeklinde tarif ettiği bir anlaşma önerilmiştir. Gelişmiş Kuzey’de 3D’s³ olarak tarif edilen kirli, zor ve tehlikeli işler veya yerli çalışanlar tarafından rağbet görmeyen işler, Güney’den gelen göçmenlere kendi ülkelerinde aynı işi yapmaları karşılığında alacakları ücretin dört katı veya daha fazla ücret karşılığında verilir. Böylece bu işler Güney’de artan gelir, yoksulluğun azaltılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi anlamına gelmektedir (Ellerman, 2005: 627).

4.2. Takip Eden Eş

Kristin Duncombe “Trailing”⁴ isimli anı kitabında bir kadının, işi nedeniyle doktor olan eşini Kenya’ya giderken takip ettiğinde yaşadıklarını anlatıyor. Duncombe’un hikayesi, uluslararası alanda mobil profesyonel olarak çalışan eşlerini takip eden birçok bireyin iç çatışmalarına benziyor. Şu cümle Duncombe’un yaşadıklarını adeta özetliyor: “Onun alışık olduğu bir hayatı varken ben her gün varoluşsal bir krize dalmak için işe yaramaz bir şekilde sadece oturdum ve düşündüm: Hayatımın amacı neydi (Duncombe, 2012: 36)?”

Sofia Coppola tarafından yönetilen ve 2003 yılında gösterime girmiş “Lost in Translation” adlı filmde⁵, fotoğrafçı kocasının peşinden Tokyo’ya giden Charlotte ile reklam çekimi için Tokyo’ya giden Amerikalı bir aktörün hikayesi anlatılmaktadır. Dil ve kültür açısından kendilerini oldukça uzak hisseden bu iki kişinin yaşadıkları çok benzerdir. Film, karakterlerin iç dünyalarındaki değişimi başarıyla yansıtmaktadır. Bu yüzden filmin en iyi özgün senaryo ödülünü almış olması şaşırtıcı değildir. Filmdeki şu replik tamamen yabancı bir kültürde olmanın nasıl hissettirebileceği konusunda çok güzel bir ipucu vermektedir (Coppola, 2003):

³ 3D’s: Dirty, Difficult, Dangerous (kirli, zor, tehlikeli) kelimelerinin ilk harflerinden oluşan tanımlama.

⁴ Türkçe’de “izleyen, takip eden” anlamına gelir.

⁵ Film 2004 yılında Türkiye’de “Bir Konuşabilse...” adıyla vizyonda gösterilmiştir.

"Kapana kısılmıştı. ... Yabancı bir ülkeye gittiğinizde, gerçekten yabancı, "Aman Tanrım, sadece ben buradayım" diye düşünürsünüz ve sonra size büyük bir bilinç şoku geliyor. Kimse yok, komşu yok, arkadaş yok, telefon yok; sadece oda servisi."

"Takip eden eş", karısının/kocasının iş yerini değiştirmek için kendi kariyerinden vazgeçmek zorunda kalan bir tarafa atıfta bulunmak için kullanılan bir terimdir (M. Harvey, 1998: 311). Takip eden kocaların sayısı artarken, kadınlar genellikle geleneksel cinsiyet ideolojilerinin uygulanması nedeniyle kariyerlerinden kocaları için fedakârlık yapan, takip eden eşler olarak görülmektedir (M. Harvey, 1998: 311; Beaverstock, 2002: 535; Yeoh, Willis, 2005: 555).

İzleyen veya takip eden eş⁶ kavramı yeterince insani⁷ olmaması (Braseby, 2010: 4) sebebiyle eleştirilmektedir. Mincer (1977: 12), aile için genel kazanımların olduğu ancak ailenin bir üyesinin kaybettiği durumu gösteren "göç bağları"⁸ kavramını geliştirmiştir. Bu şekilde yer değiştirenler de bağlı göçmenlerdir.⁹ "Bağlı göçmen"¹⁰ (genellikle kadın eş) bazı araştırmalarda "yer değiştiren ortak"¹¹ olarak da değiştirilmektedir (Clark, Withers, 2002; Careless, Mizzi, 2015)¹².

Çok uluslu şirketlerde ve uluslararası kuruluşlarda çalışanları, bilim insanları, akademisyenler, doktorlar veya diplomatlar gibi meslekleri yapan kişiler oluşturur. İstihdam beklentilerinin bir sonucu olarak bazıları ikamet ettikleri ülkeyi aileleriyle birlikte sık sık değiştirmektedir ve sabit süreli sözleşmeleri ve iş esnekliğiyle birlikte

⁶ Literatürde İngilizce karşılığı "trailing spouse" olarak geçmektedir.

⁷ İnsanların seçim yapma ve bu seçimleri yaşam içerisinde uygulama kapasitesi.

⁸ İngilizce karşılığı "migration ties".

⁹ İngilizce karşılığı "tied movers".

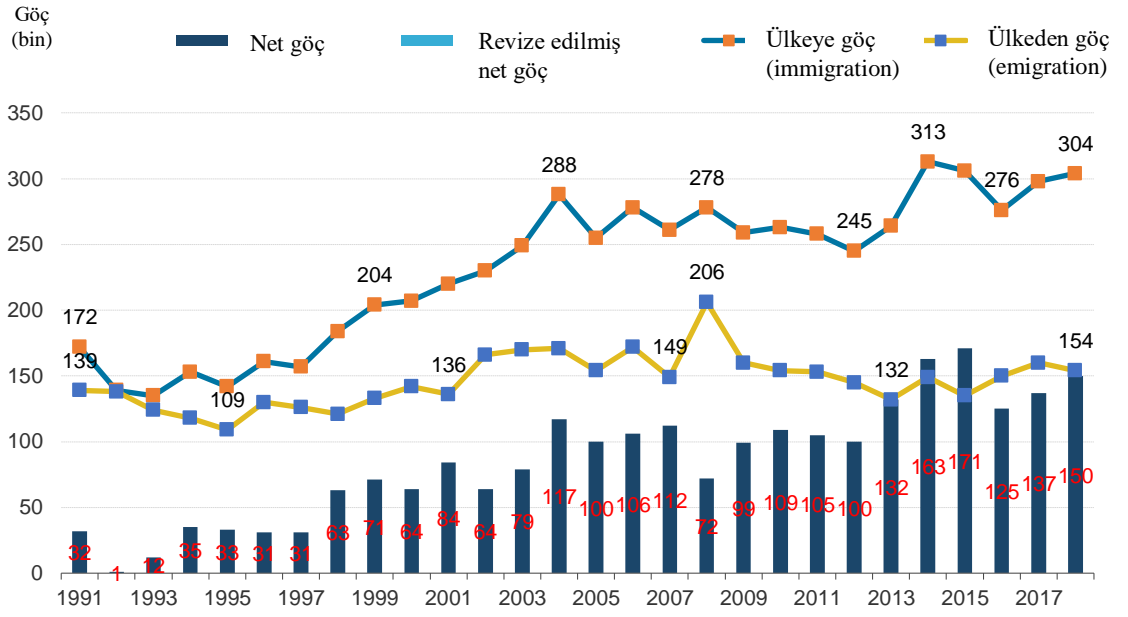
¹⁰ Yapılan erken dönem ampirik analizlerde ailelerin bireylerden daha az göç ettiği kanıtlanmıştır (Mincer, 1977; Long, Forces, Mar, 1974; Sandell, 1977). Mincer (1977: 45) göçün erkeklerin işsizliğini azaltırken bağlı göçmen olarak kadınların (tied movers) işsizliğini artırdığı sonucuna varmıştır. Bu sonuç, göçün aile içinde nasıl ele alındığı, göç ve hareketlilik gibi kompleks bir çalışmaya daha fazla gerçeklik katması açısından önemli bir adım olmuştur. Kadınlar düşük kazançları ve genel olarak göç üzerinde istihdamı azaltıcı etkileri nedeniyle erkeklere kıyasla daha fazla "bağlı göçmen" (tied movers) olmaktadır. Mincer (1977: 10) ve Sandell (1977: 407) kadınların göç sonrası daha az kazanç elde ettiklerini ortaya koymuşlardır. Bağlı göç kadınların çalışmalarının sürekliliğini kesintiye uğratmış ve dolayısıyla kadınların ücretlerinin daha yavaş artmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak kadınlar bağlı göçün olumsuz etkilerine katlanmak zorunda kalmaktadırlar.

¹¹ İngilizce karşılığı "relocated partner".

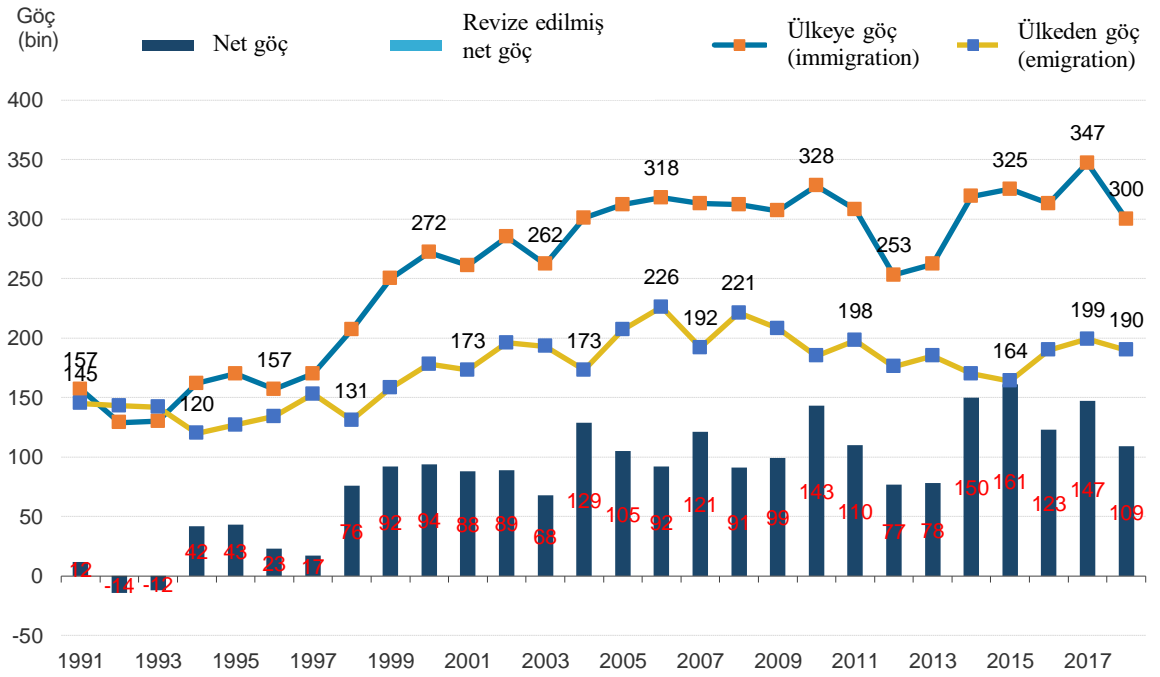
¹² Tüm bu eleştirilere rağmen araştırmacı, eşini takip etmiş göçmen bir kadın ve anne olarak, aynı konumda gerçekten 'ikinci sınıf' hissettiği için geleneksel terim olan 'takip eden eş' kavramını kullanmaya devam etmiştir.

sürekli hedef değişiklikleri nedeniyle benzeri görülmemiş bir iş istikrarsızlığı yaşayabilirler. Bu durum eşlerinin mobil bir çalışma hayatına girmelerini, kendilerini yeni bir yerde yeniden keşfetmelerini veya bazı durumlarda işlerini bırakmalarını ve aile görevlerini yapmalarını gerektirebilir. Bu eşlere yaygın olarak “takip eden eşler” denir (Cangià, 2018: 8).

Takip eden eş olgusu küresel insan hareketliliğinin ve uluslararası aile yer değiştirmelerinin ürünüdür. Birleşmiş Milletler’in yayınladığı rapora göre (2017) 1960’lı yıllardan günümüze kadar neredeyse kırk yıldır süregelen küresel göç hareketlerine bakıldığında kadınların göç oranlarının erkeklerle yaklaşık aynı sayılara ulaştığı görülmektedir. 1960’lı yıllarda doğdukları ülke dışında yaşayan her 100 göçmenden yaklaşık olarak 47’sini kadınlar oluşturuyordu. O zamanlardan bu yana kadın göçmenlerin sayısı istikrarlı bir şekilde artarak 1990’da 48’e ve 2000 yılında 49’a ulaşmaktadır. 2017 yılında tüm dünya genelinde göçmen kadınların oranı %48,4 iken bu oran 65 yaş ve üstü kadınlar için %55 olarak gerçekleşmiştir (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2017: 9). Birleşik Krallık özelinde cinsiyete göre gerçekleşen göç oranları Ulusal İstatistik Bürosu verileriyle aşağıdaki grafiklerde özetlenmiştir. Kadınların uzun süreli göç sayıları erkeklere kıyasla daha fazladır (ONS, Blake, 2019).

Grafik 4: 1991-2018 yılları arasında Birleşik Krallık'taki uzun süreli uluslararası kadın göçmenlerin sayıları (ONS, Blake, 2019)

Grafik 5: 1991-2018 yılları arasında Birleşik Krallık'taki uzun süreli uluslararası erkek göçmenlerin sayıları (ONS, Blake, 2019)

Çiftlerin kadının kariyeri yerine erkeğin kariyerinin gelişimi için yer değiştirme eğilimi içerisinde olması, takip eden eş olgusu¹³ olarak da bilinir. Ancak bu süreçte

¹³ Trailing Spouse Phenomenon

işverenin tercihleri pek bilinmemektedir. Örneğin işverenler erkeğe kıyasla daha uzak mesafede yaşayan kadınlara iş teklifinde bulunmakta (iş-aile dengesi kaygısı ya da başvurularını takip etmeyecekleri kaygısıyla) tereddüt ederler mi (Brandén, Bygren, Gähler, 2018: 1)?

Malezya'daki iç göç sürecini kadınlar açısından inceleyen bir araştırmaya (İlkkaracan, İlkkaracan, 1998) göre eşlerini takip ederek göç eden evli kadınların, iş gücüne katılma olasılıkları düştüğü gibi kariyer gelişimleri de olumsuz etkileniyor. Oysa tek başlarına göç eden kadınların, hem kariyer gelişimleri olumlu etkileniyor hem de iş gücüne katılma olasılıkları artıyor (İlkkaracan, İlkkaracan, 1998: 3–4).

Çiftlerin göçüne ilişkin, cinsiyet odaklı olmayan görüşlere ilk olarak Shihadeh (1991) ve Bielby & Bielby (1992) tarafından itiraz edilmiştir. Bu yazarlar çiftlerin göç kalıplarını anlamak için cinsiyet rolü teorisinin önemine dikkat çekmişlerdir. Bielby & Bielby (1992: 1241) araştırmasında yeni bir yerde ortaya çıkan bir iş fırsatı karşısında erkeğin potansiyel bir kaybı söz konusu olursa kadın hareket etmekten cayarken erkek aynı durumda, kadının potansiyel bir kaybı olacak olsa da, yer değişikliğini seçtiğini öne sürmektedir. Kadınlar arasında istihdam getirilerinin en güçlü belirleyicisi geçmiş ekonomik ve demografik özellikleri değil, aile göçünde oynadıkları rollerdir (Shihadeh, 1991: 432).

4.3. Yüksek Eğitimli Kadın

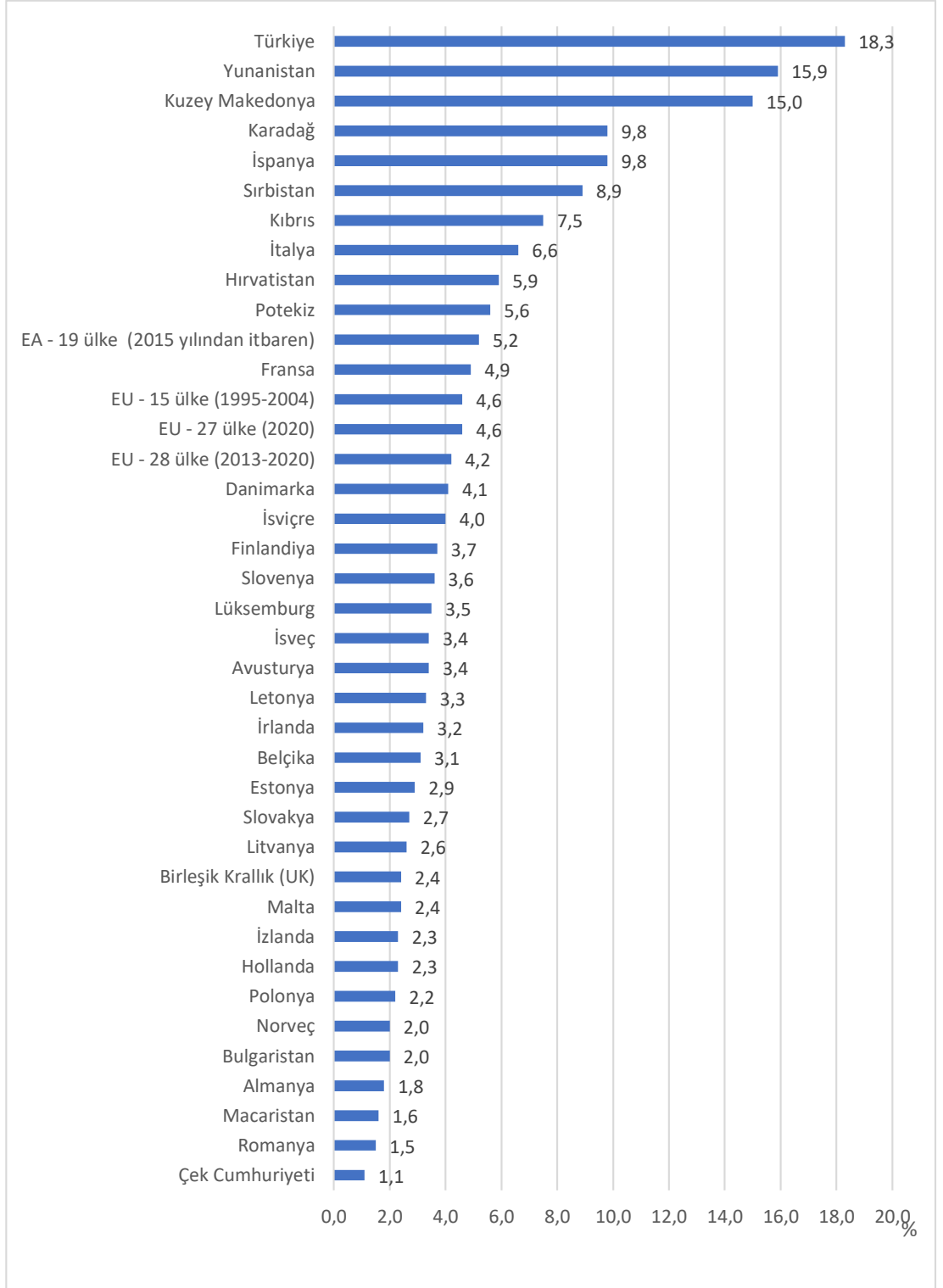
Bu çalışmada, “yüksek eğitimli kadın”¹⁴ terimi en az bir lisans seviyesindeki mezuniyet derecesine sahip olan kadınlar için kullanılmaktadır. ‘Çok vasıflı/nitelikli göçmen’¹⁵in “uluslararası ölçekte kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte, genelde birbiriyle örtüşen iki anlam kastedilir. Çok geniş anlamda, çok vasıflı göçmen yükseköğrenim görmüş bir kişidir. Tipik olarak, ikinci öğretimden sonra en az iki yıllık bir eğitimi tamamlamış kişidir. Daha özel anlamda, çok vasıflı göçmen yükseköğrenim veya mesleki deneyim yoluyla belirli bir mesleği icra etmek için gerekli olan nitelik düzeyine ulaşmış olan kişidir (IOM, 2016: 19).”

¹⁴ Highly Educated Women

¹⁵ Highly Skilled/Qualified Migrant

Birleşik Krallık, 2019 yılı verilerine göre, Avrupa Birliği içindeki yirmi sekiz ülke sıralamasında, 15-74 yaş arasındaki yüksek eğitimli¹⁶ kadınlarda işsizlik oranlarına göre %2,4 değerle onuncu sırada yer almaktadır. Türkiye ise %18,3 değerle en yüksek işsizlik oranına sahip ülkedir (Eurostat, 2019).

¹⁶ Lisans, yüksek lisans veya doktora seviyesinde eğitim görmüş kişi.

Grafik 6: 15-74 yaş arası yüksek eğitilmiş (BA,MA,PhD) kadınların ülkelere göre işsizlik oranları, 2019 (Eurostat, 2019)

Yüksek vasıflı çiftler arasındaki göç, ekonomik veya ekonomik olmayan sebeplerle olabilmektedir. İş için yer değiştirme özellikle yüksek vasıflı aileler arasında giderek yaygınlaşmaktadır. Uluslararası bir görevi kabul eden tüm çalışanların yaklaşık %81'i ilişkide oldukları bir partnerle veya onları takip eden eşleriyle¹⁷ göç ederler (“Global Relocation Trends: 2012 Survey Report” 2012: 20) ve bu da konut, iş ve aile alanlarında tüm aile üyelerini kapsayan bir etki yaratır (Clark, Withers, 2002: 943). Eşleriyle birlikte göç eden kadınların göç etme motivasyonlarına ilişkin anlayışımız özellikle yer değiştirme sırasında yaşanan kişisel, profesyonel ve sosyal kaynakların kaybı nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Farklı ülkelerde yer alan kadınlarla yapılmış önceki araştırmalara istinaden (Harvey, 1998; Cooke, 2001; Cooke, 2007; Manzoni, 2017) eşleriyle göç eden çoğu kadının karar sürecinde yer değiştirmeye gerçekçi bir alternatifleri olmadığını ortaya koymuştur. Bu güçsüzlük kadınları birincil bakım sağlayıcısı ve erkekleri ise birincil ekmek kazanan olarak gösteren toplumsal cinsiyet rolleri ideolojileri tarafından dayatılmıştır. Bu nedenle kadınların yurt dışına gitmeleri için gerekli motivasyonu bazı durumlarda ailenin çıkarları (finansal durumu iyileştirmek, kocalarının kariyerini desteklemek vb.) sağlamaktadır (Erten, 2017: 82).

4.4. Ev Hanımı Anneler

Bu çalışmada, “ev hanımı anne”¹⁸ terimi çocuğuyla birlikte tam zamanlı evde kalmaya karar veren bir anneyi¹⁹ ifade etmek için kullanılmaktadır. Türkçede genellikle evde kalan anneler için “ev hanımı” terimi kullanılır. Bu nedenle araştırmada da ev hanımı teriminin kullanılması uygun bulunmuştur.

Annelik kadınların istihdamını olumsuz etkilemektedir²⁰. 2018 yılında yapılan bir çalışmada aile oluşumunun kadınların istihdamı üzerinde nasıl bir etki bıraktığı

¹⁷ Trailing Spouse

¹⁸ Stay-at-home-mothers

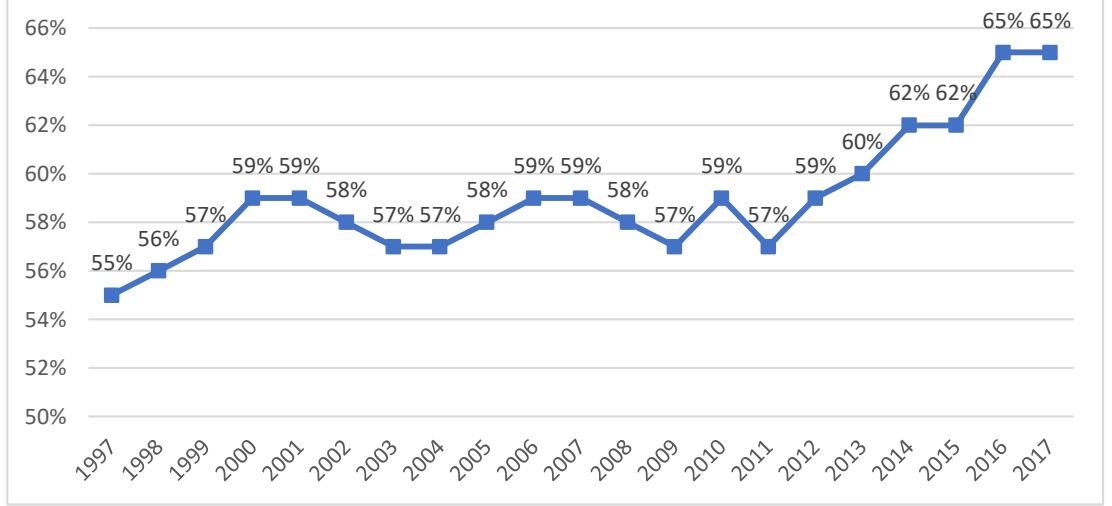
¹⁹ Bizim için 'anne' kategorisini 'kadın' kategorisinden ayırmak önemlidir. Annelik bizim için önemli ve özneliğimizi oluşturursa da kadınların annelik alanına indirgenmesi büyük ölçüde sorunludur. Bütün kadınlar çocuk sahibi olmayı istemez ya da istememelidir ve herkes çocuk sahibi olamaz; bu konuda etik açıdan bilinçli olmayı diliyoruz. Kadınları tamamlamak için anneliğe 'ihtiyaç duyan' kadınlar hakkındaki baskıcı, kısıtlayıcı ve basmakalıp varsayımlardan uzaklaşmak istiyoruz.

²⁰ Birleşik Krallık'ta Ulusal İstatistik Bürosu'nun yapmış olduğu araştırmaya göre annelerin istihdam oranı son yirmi yılda %11,8 artarak 2017 yılında %73,7'ye yükselmiştir. Ancak yine de bakmakla

incelenmiştir (Kil, et al., 2018: 413). Bunun için -farklı kökenlerden- göçmen kadınlarla (birinci ve ikinci nesil) yerli kadınlar -Belçika kökenli- faaliyet düzeyi ve istihdam açısından kıyaslanmıştır. Göçmen kadınlar arasında ebeveynliğe geçişten sonra faaliyet ve istihdam düzeylerinin yerlilere göre daha fazla azaldığı görülmüştür. Göçmen kadınlar, annelikle beraber iş bulmakta -yerli kadınlara göre- daha çok zorlanıyor ve daha düşük seviyede olan kariyer pozisyonlarını değerlendirmek durumunda kalıyorlar (Kil, et al., 2018: 414). Yapılan başka bir araştırmada (Maes, Wood, Neels, 2021) Belçika'daki Güney Avrupalı, Türk veya Fas kökenli yerli ve ikinci kuşak göçmenler arasında anneliğe geçişteki istihdam eğrileri incelenmiştir. İlk çocuklarının doğumundan önce düşük istihdam oranlarına sahip kadınlar arasında göçmen-yerli farklılıkları bulunmamış ve ebeveynlikten önce orta ve yüksek istihdam oranlarına sahip kadınlar arasında ebeveynlik etrafındaki istihdam yörüngelerinde yalnızca sınırlı farklılıklar bulunmuştur.

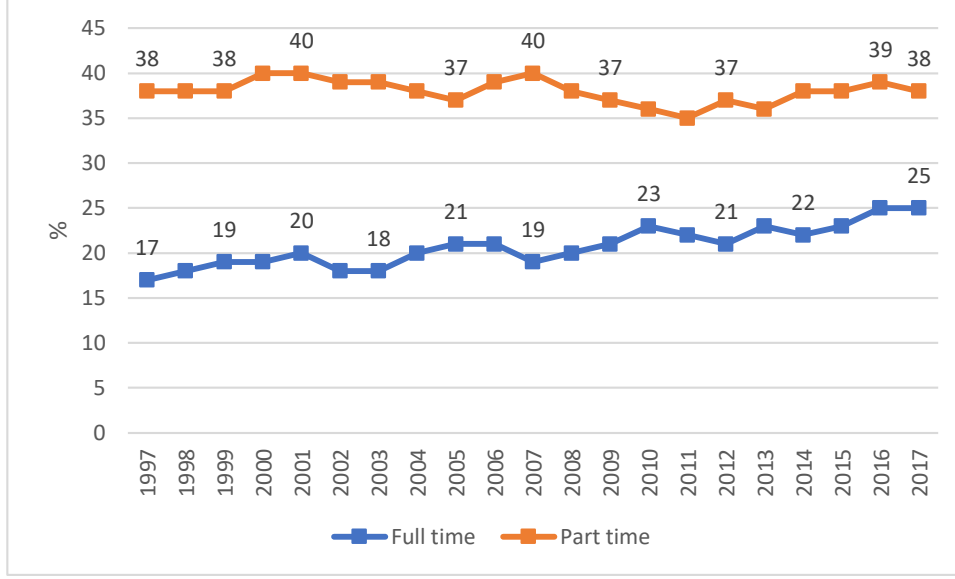
Rubin ve Wooten'a (2007: 336) göre kadınlar çocuklarının öncelikli bakıcısı olmaya devam ederken aileleri için mali sorumluluk almaya devam etmektedir. Annelik ile profesyonel iş rolleri arasındaki gerilim neticesinde kadınlar çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmek için kariyerlerinden vazgeçmektedirler. Aynı yazarlara göre günümüzde kadınlar, tam zamanlı bir kariyer ve aileyi bir araya getirerek profesyonel olarak kendilerini geliştirebilir ve ikisine birden sahip olabilirler. Ancak kariyer ve aile bir arada olduğunda kadınlar için durum karmaşık olmaya devam etmektedir. Eğitime erişim ve mesleki başarıya rağmen aile ve kariyer rollerinin bir arada olması kadınlar için sorun olmaktadır. Yüksek eğitilmiş, başarılı kadınlar kariyer ve aile arasında çatışma yaşamaktadır. Literatürde en az lisans düzeyinde eğitim almış ancak çocuklarıyla evde kalmayı seçen kadınlarla ilgili bir boşluk bulunmaktadır (S. Rubin, Wooten, 2007: 336).

yükümlü çocuğu olmayan kadınlara kıyasla istihdam oranları daha düşüktür. 2017 yılı verilerine göre 25-34 yaş aralığındaki çocuksuz kadınların istihdam oranı %87,5 iken çocuklu kadınların istihdam oranı %67,7 olarak gerçekleşmiştir (ONS, Glastonbury, 2017).

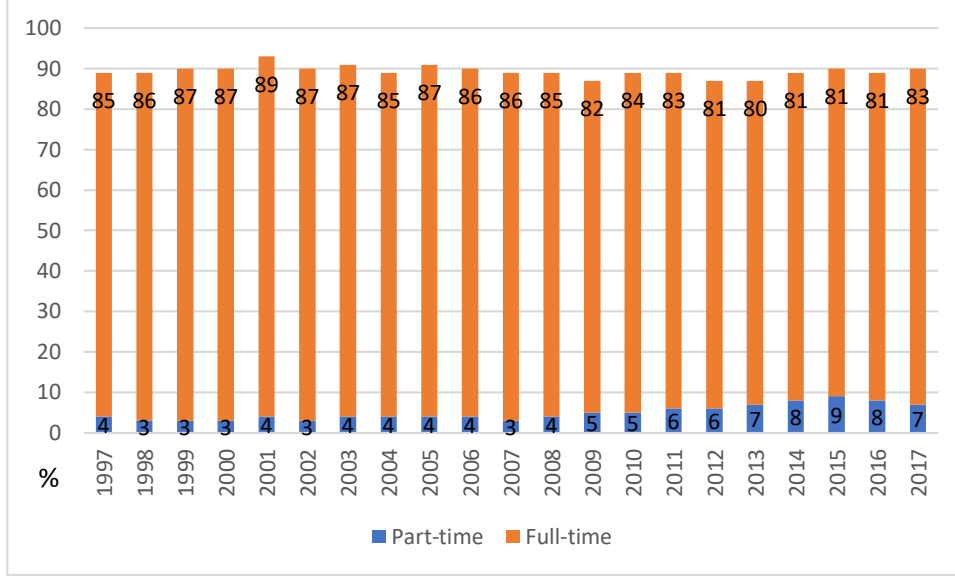
Grafik 7: 1997-2017 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en küçük çocuğu üç veya dört yaşında olup çalışan annelerin yüzdesi (ONS, 2017)

Birleşik Krallık'ta Ulusal İstatistik Bürosu'nun (ONS) yayınladığı verilere göre küçük çocukları olan annelerin, yirmi yıl öncesine göre, 2017 yılında tam zamanlı çalışmaya dönme veya tam zamanlı çalışmaya başlama olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. 1997 yılında küçük çocuğu olup çalışan annelerin oranı %55,8 iken bu oran 2017 yılında %65,1 olarak değişmiştir. Bu da 133.000 daha fazla annenin iş yaşamına geri döndüklerini veya yeni bir başlangıç yaptıklarını ifade etmektedir. Bu değişimin en önemli sebebi olarak Birleşik Krallık hükümetinin haftalık on beş saat olan ücretsiz çocuk bakımı hizmetinin otuz saate çıkarılması gösterilmektedir. Bu politika, işe geri dönmek veya çalışma saatlerini arttırmak isteyen ebeveynler özellikle anneler için istihdamı arttırmaya yönelik olarak tasarlanmıştır (ONS, 2017).

Grafik 8: 1997-2017 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en küçük çocuğu üç veya dört yaşında olup tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışan annelerin yüzdesi (ONS, 2017)

Artış, özellikle tam zamanlı çalışan annelerin sayısındaki yükselişten kaynaklanmıştır. Üç ya da dört yaşında çocuğu olup çalışan babaların oranı %93,2'dir. Bu açıdan kıyaslandığında küçük çocuklu annelerin istihdamının %65,1 ile tüm ebeveynler arasında en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte esnek çalışma uygulamaları ve paylaşılan ebeveyn izinlerinin getirilmesiyle yarı zamanlı çalışan babaların oranında yirmi yıl öncesine göre belirgin bir artış bulunmaktadır. 1997 yılında %3,9 iken bu sayı 2017 yılında %6,9'a çıkmıştır. (ONS, 2017).

Grafik 9: 1997-2017 yılları arasında Birleşik Krallık'ta en küçük çocuğu üç veya dört yaşında olup tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışan babaların yüzdesi (ONS, 2017)

Yüksek eğitilmiş olup evde kalmayı tercih eden anneleri inceleyen çalışmada Desimone (2001) rol çatışması, eş desteği ve suçluluk duygusunun ev hanımı eğitilmiş annelerin psikolojik iyiliği üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Anneliğin bu yönlerinin değişkenliği ile ev hanımı eğitilmiş annelerin psikolojik iyi oluşlarının azalması arasında bir ilişki bulmuştur. Özellikle bu grupta bulunan suçluluk ve rol çatışması ilişkisi bir kariyerde olmak yerine çocuklarla evde kalmayı seçme ile ilişkili görünüyordu. Bununla birlikte bir kariyerden vazgeçme sonucu hissedilen suçluluk, bir kariyeri takip etmek için çocukları bırakmaktan kaynaklanan suçluluktan çok daha az yoğundur (S. Rubin, Wooten, 2007: 337).

Annelik, Avrupa genelindeki nüfusun çoğunda kadın istihdamını olumsuz etkilemektedir. Göçmen kökenli kadınlar arasında istihdam düzeyleri özellikle düşük olmasına rağmen göçmen popülasyonunda annelik ile istihdam arasındaki ilişki hakkında çok az şey bilinmektedir. Belçika'da Kil vd. (2018) tarafından yapılan bir araştırmada aile oluşumunun göçmen kadınların ve torunlarının iş gücü piyasası konumlarını yerlilere göre farklı bir şekilde etkileyip etkilemediğine bakılmıştır. Belçika sosyal güvenlik kayıtlarından alınan verilerle 12.167 kadın, 1999-2010 yılları arasında ilk çocuklarının doğumundan önceki 12 ay ile doğumdan 48 ay sonrasına kadar takip edilmiştir. Aktivite düzeylerindeki artış veya azalış, istihdam veya işsizlik,

tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışma düzeyleri açısından yerlilerle birinci ve ikinci kuşak Güney Avrupa, Doğu Avrupa, Türk ve Fas kökenli kadınlar karşılaştırılmıştır. Göçmen kadınlar arasında ebeveynliğe geçişten sonra faaliyet ve istihdam düzeylerinin yerlilere göre daha fazla azaldığı gözlenmiştir. Aktivite düzeyleri ile ilgili olarak ikinci kuşak kadınlar ve yerliler arasındaki farklılıklar büyük ölçüde sosyo-demografik ve doğum öncesi iş özellikleriyle açıklanırken birinci kuşak kadınlar ve yerliler arasındaki farkı, bağlı göç modelleri gibi diğer faktörlerin belirlediğini düşündürmektedir. İstihdam düzeylerine gelince işsizlik her iki nesil göçmen kökenli kadınlar arasında yerlilerden daha fazladır. Özetle sonuçlar ebeveynliğin göçmen kökenli anneler için istihdamı elde etme ve kazanma açısından yarattığı zorluğa dikkat çekmektedir (Kil, et al., 2018: 413).

2014 yılında yayınlanmış bir raporda²¹ (Barber, 2014) ev hanımı olan annelerin yıllar içindeki değişimleri gösterilmiştir. Buna göre 1967 yılında annelerin yaklaşık %49'u ev hanımı iken bu oran sonraki otuz yıl boyunca azalmaya devam etmiştir. Ancak 2000 yılından bu yana ev hanımı annelerin oranı giderek artmaktadır. Eğilimin arkasında ne olduğu hala tartışılmaktadır. Ülkelerin devam eden ekonomik sıkıntıları neticesinde anneler iş piyasasında var olmaya çalışmaktansa evde kalmayı daha az riskli bulmaktadır. Ev hanımı olan birçok kadının bunu çocuk bakım masraflarını ve işle ilgili diğer masrafları, özellikle de iyi maaşlı bir işi yoksa karşılayamayacak olmasından dolayı yaptıklarını ifade etmektedirler. Rapora göre ev hanımı annelerin %40'ı yurt dışında doğmuşken sadece dörtte biri kendi ülkesinde doğmuş annelerden oluşmaktadır. Ev hanımı anneler geçmiş yıllara göre daha eğitilidir.

2014 yılında yayınlanmış başka bir rapora²² göre (Linn, 2014) ev hanımı olan annelerin çoğunlukla genç, eğitimsiz ve yoksul olduğu belirtilmiştir. 1970 yılında üniversite mezunu ev hanımı annelerin oranı %7 iken bu oran 2012 yılında %25 olarak değişmiştir. Yine de 2012 yılında ev hanımı annelerin 1/3'ünün yoksulluk sınırının altında yaşadıkları, buna karşılık çalışan annelerin %12'sinin de 2012 yılında yoksullaştığı ortaya konulmuştur. Ev hanımı bekar annelerin %41'i evde kalmalarının

²¹ "Stay-at-home moms: A rising trend, fueled by immigration and weak economy"

²² "Stay-at-home moms are often young, poor, lacking education"

ana sebebinin çocuklarına bakmak olduğunu söylemişlerdir. Diğer sebepler arasında işsizlik, hastalık veya eğitim alıyor olmak yer almıştır. Çalışan eşleri olan ev hanımı annelerin yaklaşık %5'i en az bir yüksek lisans mezunu olup ailelerinin geliri 75.000 \$ ve üzerindedir (Barber, 2014; Linn, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK EĞİTİMLİ, EV HANIMI ANNELERİN ULUSLARARASI GÖÇÜ

Annelik literatüründe öne çıkan iki tema vardır: Biri anneliğin kuramlaştırılması diğeri ise annelik deneyiminin incelenmesidir (Arendell, 2000: 1192). Literatür taraması sonucunda özellikle eğitilmiş, ev hanımı annelere odaklanan çok az araştırma olduğu görülmektedir. Hem göç deneyimini yaşamış hem de yüksek eğitilmiş olmasına karşın çocuklarıyla evde kalmayı tercih etmiş kadınlarla ilgili yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Genel olarak sosyal bilimler araştırmalarında uluslararası göç yaşamış yüksek eğitilmiş kadınlar ve bu kadınların yaşamış deneyimlerini kapsayan çalışmalara da çok fazla yer verilmemiştir. Bu nedenle bu araştırmanın literatürde yer alan önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır.

1. Teorik / Kuramsal Çerçeve

Eşlerin özelliklerinin ve hane halkı durumunun bir çiftin hareket etme eğilimini nasıl etkilediği konusunda özellikle üç teorik bakış açısı etkilidir. Bunlar beşerî sermaye teorisi²³, evlilik gücü teorisi²⁴ ve toplumsal cinsiyet rolü teorisi²⁵dir.

1.1. Beşerî Sermaye Teorisi

Bu teori aile göçünün, ailenin ekonomik kazancını arttırmak ve sonuç olarak ana ekmek kazananların kariyer beklentilerini geliştirmek için yapıldığını varsaymaktadır. Aile göçünün genellikle erkek eşe fayda sağladığına dair temel ampirik genelleme, birçok ülkeden çeşitli türden verilere dayanan çalışmalarda defalarca doğrulanmıştır. Teorik olarak, bu sonuç beşerî sermaye modelinin bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Erkek eşin iş gücü piyasası durumunun iyileştirilmesinin, kadın eşin

²³ Human capital theory

²⁴ Marital power theory

²⁵ Gender role theory

dezavantajlarından daha ağır bastığı varsayılmıştır (Mincer, 1977: 28). Aynı zamanda, aile refahını artırmaya yönelik genel bir çabadan kaynaklanan aile göçü anlayışı sorgulanmıştır. Ampirik araştırmalar, ailelerin göçte gelir potansiyelinden yalnızca bu potansiyel bir erkek eşe uygulandığında yararlandığını ortaya koymuştur (Lichter, 1982). O zamandan beri birkaç başka açıklama önerilmiş, tartışılmış ve açıkça test edilmiştir. Bunlar arasında sosyal değişim teorisi (yani pazarlık gücünde cinsiyete dayalı hane içi farklılıklar), iş gücü piyasasındaki yapısal eşitsizlik (yani erkek eşlerin işleri genellikle kadın eşlerin işlerinden daha az yaygın olduğu için karşılaştırmalı bir avantaja sahiptir) ve toplumsal cinsiyet ideolojisini içerir (yani ailede ve daha geniş toplumda rol dağılımı cinsiyete göre belirlenir) (Bielby, Bielby, 1992; Shauman, Noonan, 2007).

Beşerî sermaye teorisinin savunucuları, evli kadınların genellikle kocalarından daha az aile gelirine katkıda buldukları gerçeğine işaret etmektedirler. Eşin kişisel kayıpları, bir bütün olarak aile için taşınmanın kazancı ile dengelenebilir (Mincer, 1977: 9; Polachek, Horvath, 1977: 349).

1.2. Evlilik Gücü Teorisi

Evlilik gücü teorisine göre çoğu evlilik birimindeki güç dengesi, evliliğe daha değerli kaynaklar sağladığı için kocada bulunmaktadır. Bu, kocanın göç kararı üzerinde en fazla etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rolü kuramcılarının, kadınların, kritik hane meseleleri söz konusu olduğunda aileyi önce ve kişisel hedefleri ikinci sıraya yerleştirmek için sosyalleştirildikleri için genellikle ekonomik kararlarda eşlerine saygı duyduklarını savunmaktadırlar (Shihadeh, 1991: 433).

Beşerî sermaye teorisinden gelen argümanlara dayanarak göçü ortak bir hane kararı olarak kavramsallaştırmak için göç araştırmalarında uzun bir gelenek vardır (Mincer, 1977; Sandell, 1977). İş gücü piyasası beklentileri daha iyi olan taraflar göçten sonra daha iyi kariyer fırsatları bekliyorlarsa çiftlerin birlikte göç ettiği ortaya atılmaktadır. Ortak hane halkının toplam hane halkı servetini maksimize etmeyi

amaçladığı söylendiğinden, kariyer fırsatlarında veya gelir pozisyonlarında artış olursa, takip eden eşin bireysel iş gücü piyasası konumu göçten sonra düşecek olsa bile, diğer eş bu lider partneri takip etmelidir. Lider eş bu kaybı telafi edecektir. Bu argümanlar çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Bazı yazarlar, ortak hane halkı zenginliği fikrine karşı çıkmakta ve hane halkı kararlarının iki ortak arasındaki pazarlık sürecinin bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. Böylece daha fazla pazarlık gücüne sahip ortak tercihlerini uygulayabilecektir. Daha önceki ayrımcılık ve dezavantajlardan ötürü, kadınların istihdam durumları ve iş gücü piyasası bağlantılarının daha düşük olması nedeniyle bu tür müzakerelerde genellikle daha zayıf bir rol oynadıkları anlaşılmaktadır (Lundberg, Pollak, 1996: 153). Bu teoride çiftlerin ortak hane halkı servetini maksimize etmeye çalışıp çalışmadığına veya çiftlerin ortak kararının bireysel pazarlığın bir sonucu olup olmadığına bakılmaksızın, çiftlerin fiili göçünün erkeklerin iş gücü piyasası beklentileri tarafından yönlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Erkeklerin beşerî sermayesi iş gücü piyasalarında (hala) daha değerli olduğundan dolayı bunun sonucu, iyi bilinen takip eden eş fenomenine yol açmaktadır (Borjas, Bratsberg, 1996: 3).

1.3. Bir Müzakere (Pazarlık)²⁶ Süreci Olarak Göç

Göç etme kararı, bir kişinin verebileceği en önemli kararlardan biridir. Göç deneyiminin başarılı olması için, göçmenler göç edip etmeme konusunda karar verirken tatmin edici bir girdiye sahip olduklarını hissetmelidir (Bürgelt, Morgan, Pernice, 2008: 287). Bununla birlikte, önceki araştırmalar, erkeklerin ve kadınların bu karar verme sürecinde genellikle önemli ölçüde farklı düzeylerde girdilere sahip olduğunu bulmuştur. Bazı çalışmalar, kadınların erkekler tarafından göçe çekildiklerini ortaya koymuştur. Bu ataerkil modele göre erkekler ekonomik kalkınma arayışıyla göç etmekte ve kadınları partnerleri olarak yanlarında getirmektedirler. Whitaker (2017: 94) koca kaynaklı şirket tarafından ödenen göç hareketlerinde kadınların, taşınmayı kabul etmemelerine ve mutsuz olmalarına rağmen taşınmayı reddetmemeye karar vermelerine yani karar sürecini rızaya dayalı görme eğiliminde olduklarını keşfetmiştir. Göçle ilgili bağımsız kararların, işverenlerin neden olduğu

²⁶ Negotiation

kararlardan farklı olup olmadığı açık değildir. İkinci bir görüş ise, göç etme kararının hane içinde pazarlık yoluyla alındığıdır (Mincer, 1977: 46). Burada kadın ve erkek, bir bütün olarak hane halkının yararına olacak bir aile kararına varmak için birbirleriyle müzakere ediyorlar. Son olarak, üçüncü bir görüş, kadınların göçle ilgili kararlar alırken görece özerk olduklarıdır (Hiller, McCaig, 2007: 459).

Önceki araştırmalar, kadınlar göç kararını ne kadar sahiplendiyse göç sonrası yaşamlarına o kadar uyum sağladıklarını (Copeland, Norell, 2002: 257) ve evlerine dönme olasılıklarının o kadar düşük olduğunu bulmuştur (Bürgelt, Morgan, Pernice, 2008: 292).

Copeland ve Norell (2002: 255) gerçekleştirdikleri araştırmanın katılımcıları, yeni bir ülkeye geçici olarak kocalarının / partnerlerinin işleri nedeniyle taşınan 194 kadını ve Avrupa, Asya, Orta Doğu veya Latin Amerika'daki 17 ülkeden birinde yaşıyorlardı. Uyumu daha yüksek olan kadınlar, uyumu daha düşük olan kadınlara kıyasla, birbirine daha bağlı bir ailede yaşıyorlardı. Taşınma kararına daha fazla dahil olmuşlardı. Arkadaşlık ağlarında daha az kayıp yaşadıklarını hissetmişlerdi. Sosyal destek işlevlerinin yeterince karşılandığı ve uzak mesafede yer alan hizmetlerden ziyade yerel hizmet sağlayıcılardan daha fazla destek almışlardır.

Bürgelt, Morgan ve Pernice (2008: 282) Yeni Zelanda'ya giden Alman göçmen çiftlerin deneyimlerini, yorumlarını ve eylemlerini araştıran nitel bir çalışmanın bulgularını sunmaktadır. Yeni Zelanda'da kalmaya ve Almanya'ya dönmeye karar veren dörder çift ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda şu sonuçlara varılmıştır. Uyumsuz ailelerde büyüyen (örneğin ayrılmış ebeveynler) veya ebeveynleri çok küçükken ölen katılımcıların aileleri ve büyüdükleri yerlerle daha zayıf bağları ve/veya daha az bağları olduğu için ailelerini geride bırakmayı kolaylaştırmıştır. İngilizce becerileri ne kadar yeterli olursa, sosyal hayata daha iyi katılabilirler ve sosyal ilişkiler geliştirebilirler, bu da kayıp aile ve arkadaşların azalmasına neden olur ve sosyal destek ağları kurmayı, Yeni Zelanda kültürünü anlamayı kolaylaştırır. Dil yeterliliği, uygun işlere yerleşmeyi ve sürdürmeyi geliştirmiştir. Bu da daha az finansal endişe anlamına gelmektedir. Almanya'da alınan

İngilizce kurslarının, turistlerin kelime dağarcığına odaklanmaları ve Yeni Zelanda aksanından farklı olması nedeniyle nispeten yararsız olduğunu kanıtlamıştır.

Aile ilişkilerinden duyulan tatminin, kadınların göçmenlik süreci boyunca yer değiştirmeye psikolojik uyumu ve yaşamdan memnuniyetiyle önemli ölçüde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Black, Gregersen, 1991a: 461; De Cieri, Dowling, Taylor, 1991: 377). Aile olarak yeniden yerleşme, özellikle ev sahibi ülke sınırlı sosyal kaynaklara ve güçlü kültürel farklılıklara sahipse aileyi yakınlaştırabilir (De Cieri, Dowling, Taylor, 1991: 407). Benzer şekilde, Caligiuri, Hyland, Joshi ve Bross (1998: 598), 110 göçmen aileden topladıkları verilerle, aile özelliklerinin (aile desteği, aile iletişimi, aile uyumu) göçmenlerin ev sahibi ülkede çalışmaya uyum sağlamaları ile ilişkili olduğunu bulmuştur.

Boşanma oranlarının göç sonrası yer değiştirmeden dolayı arttığı varsayılmaktadır. Yapılan araştırmalarda kadınlar uzun çalışma saatleri nedeniyle ailenin birlikte geçirdiği zaman kısaldığı için, kocalarıyla gurbetçi görevlerinde daha az boş zaman geçirdiklerini bildirmişlerdir. Benzer şekilde, uluslararası görevin iş talepleri, özellikle iş ve aile arasındaki zaman çatışmaları, evlilikte yaşanan gerginliklerin, hissedilen yalnızlık ve izolasyonun kaynağıdır (Imundo, 1974: 910). Yapılan bir çalışmada kadın katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiş: "O (kocas) çok uzun saatler çalışıyordu. Çoğu zaman sessizlik içinde acı çektim, ancak ara sıra ona düşünmesi gereken bir karısı ve ailesi olduğunu ve iş sorunlarını işte bırakması gerektiğini hatırlatırdım." (De Cieri, Dowling, Taylor, 1991: 408).

Briody ve Chrisman (1991: 267) 15 Uluslararası Hizmet Personeli (ISP) ve onlara eşlik eden eşlerle açık uçlu görüşmeler gerçekleştirmiştir. Tüm çiftler, eşlerin kocalardan daha zor bir uyum yaşadıkları konusunda hemfikirdi. Örneğin kadınlar sık sık "kocasının işi olduğu ve kendini işine kaptırabildiği" halde kendilerinin saatlerce bilinmeyenle yüzleşmek zorunda kaldıklarını ifade etmişler.

Bir aile uluslararası bir yere taşındığında, arkadaşlarıyla ilişkileri de önemli ölçüde değişmektedir. Birincisi, memleketindeki arkadaşlarından fiziksel olarak uzaklaşırlar.

Bu arkadaşlarıyla online olarak görüntülü konuşabilir, e-posta gönderebilir, sosyal medya aracılığıyla çeşitli paylaşımlarda bulunmaya devam edebilirler, ancak yüz yüze temasın yerini bu teknolojik araçlar değiştirdiğinden arkadaşlıkların doğası zorunlu olarak değişmektedir. Black ve Gregersen (1991b: 461), memleketteki arkadaşlardan gelen sosyal desteğin, çevresel stres faktörleri ile göçmen yöneticiler için bir tampon görevi gördüğünü bulmuşlardır. Eğer uyum güçlükleri kültürel farklılıklarla bağlantılıysa, ortak bir kültür ve tarihe sahip olan aynı yurttan insanlarla iletişim kurmanın yabancılaşma duygularını hafifletebileceğini öne sürmüşlerdir.

Uluslararası konumdaki yeni arkadaşlık ağları önemli destek kaynakları haline gelmektedir. Bu yeni arkadaşlar genellikle ya memleketten ya da üçüncü bir ülkeden göçmenlerdir. Aynı ve/veya farklı milletten diğer gurbetçi kadınlarla olan arkadaşlıklar, başlangıçta yaşanan can sıkıntısı ve sıkışmışlık duygusunun üstesinden gelmeye yardımcı olmuştur. Benzer hareketlerden geçen diğer eşler, iyi bir sosyal karşılaştırma kaynağıdır. Basitçe birisinin yalnız olmadığını bilmek, uyumu iyileştirmeye, kültür şokunun stresini hafifletmeye ve ezici duyguları veya mağduriyet hissini azaltmaya yardımcı olabilmektedir. Bununla birlikte, bu tür arkadaşlıklar bulmak genellikle zordur (De Verthelyi, 1995: 401).

İnsanlar göç etmenin, kendi fikirleri ya da bunun ortak bir fikir olduğunu veya başka bir kişinin fikri olduğunu bildirebilirler. Göç etme fikrinin mülkiyeti, evli çiftler arasında göç etme kararının önemli bir yönüdür çünkü hangi partnerin karar verme sürecinin bu önemli aşamasının itici gücü olduğunu gösterebilir (Tabor, Milfont, Ward, 2015: 33). Dahası göç deneyimi, beklentileri karşılayamazsa, göç etme fikrinin mülkiyeti evli çiftler arasında özellikle belirgin ve sembolik hale gelebilir. Örneğin, bir eş diğerini "buraya gelmek benim fikrim değildi" diye azarlıyor olabilir. Kritik olarak, göç etme fikrinin sahipliği, fikri takip eden daha karmaşık ve eklenmiş karar verme sürecini ele almaz ve insanların nihai göç etme arzusu veya coşkusuyla eşitlenemez (Hiller, McCaig, 2007: 467).

Dünya çapında 30-40 yıllık aile göçü araştırmalarının ortak bir bulgusu, bu tür bir göçün öncelikle çiftlerdeki erkeklerin kariyerlerine fayda sağladığı ancak genellikle

kadınların kariyerine zarar verdiği yönündedir. Mevcut araştırmalar, aileler bir eşin daha önce yaşadığı bölgelere göç ettiğinde, kadınların geri dönme eğiliminde olduklarını, erkek eşin (ve varsa çocukların) takip eden eş olarak ona eşlik ettiğini göstermektedir. Daha önce ikamet edilen bir bölgeye geri dönme ile kariyer gelişimi arasında bir değiş tokuş olduğuna dair bir kanıt yoktur. Bulgular, kadınların daha küçük ekonomik kazanımları daha fazla parasal olmayan kazançla telafi ettiğini gösteriyor (Amcoff, Niedomysl, 2015: 872).

Göçmenler genellikle hareket etmenin beklenen kazanımları veya net faydası, yerinde kalmaktan daha ağır bastığında hareket eden rasyonel aktörler olarak görülürler (Sjaastad, 1962: 83; Mincer, 1977: 35). Göç, dahil olanların yaşamları için önemli sonuçları olan büyük bir olay olduğundan, hareket etme kararı hafife alınmaz. Taşınmanın kazançları önemli olmalıdır. Aksi halde rasyonel bireyler yerinde kalacaktır. Rasyonel bir kararı temsil eden şey, bireyler arasında önemli ölçüde farklılık gösterir, ancak bu, göçü anlamaya çalışırken meseleleri büyük ölçüde karmaşıktır. Örneğin ihtiyaçların ve tercihlerin (yaşlarına, gelirlerine veya aile durumlarına bağlı olarak) bireyler arasında farklılık gösterdiği iyi bilinmektedir. Bu faktörler, göçmenlerin karşılaştığı fırsat yapısını da belirleyebilir (Niedomysl, 2008: 1109). Bu karmaşıklık, karar verme süreci üzerindeki ortak etkileri nedeniyle bir hareket düşünen çiftler için daha da artmıştır (Mincer, 1977: 45; Bielby, Bielby, 1992: 1246). Bununla birlikte, 20. yüzyılın sonlarında, aile göçü araştırmalarında, bu tür bir göçün öncelikle erkek eşlerin kariyerlerine fayda sağlama eğiliminde olduğu, oysa kadınların çoğunlukla kendilerinden vaz geçerek 'takip eden eşler' olarak adlandırılan bağlı veya eşlik eden göçmenleri oluşturduğu kanıtlandı. Araştırma alanı bu yüzyılın başında genişlemesine rağmen, bu temel anlayışlar kaldı. Sosyal değişim teorisi²⁷ ve toplumsal cinsiyet rolü teorisi²⁸ dahil olmak üzere çeşitli teorik perspektifler konunun açıklanması için önerilmiştir (Amcoff, Niedomysl, 2015: 873).

²⁷ Social exchange theory

²⁸ Gender role theory

1.4. Toplumsal Cinsiyet Rolü Teorisi

Toplumsal cinsiyet (gender) göç terimleri sözlüğünde şöyle tanımlanmıştır (IOM, 2016: 16):

“Herhangi bir bağlamda kadın veya erkeklerin rol, sorumluluk, kısıtlama, fırsat ve ayrıcalıklarını ifade eder. Bu özellikle öğrenilmiş ve toplum tarafından oluşturulmuş özellikler olup zaman içinde değişebilir, kültürler içinde ve arasında farklılık gösterebilir. Toplumsal cinsiyet kavramı ilişkiseldir. Sadece kadını veya erkeği değil aralarındaki ilişkiyi ifade eder”.

Boyd ve Grieco “Kadın ve Göç: Toplumsal Cinsiyetin Uluslararası Göç Teorisine Dahil Edilmesi” başlıklı makalesinde feminist teoriye atıfta bulunarak toplumsal cinsiyeti tanımlarlar. Buna göre toplumsal cinsiyet, cinsiyet temelinde bir toplumun kültürü tarafından inşa edilen kimlikler, davranışlar ve güç ilişkilerine dair kalıplardır. Bu, toplumsal cinsiyet içeriğinin yani erkeklik ve kadınlığın ideallerini, beklentilerini ve davranışlarını veya ifadelerini oluşturan dinamiklerin, toplumlara göre değişeceği dolayısıyla toplumsal cinsiyetin değişmez olmadığı, hem sosyal olarak hem de zamanla yeniden yapılandırıldığı anlamına gelir (Boyd, Grieco, 2003: 2).

Sosyal bilim literatüründeki erkek egemen bakış açısı göç çalışmalarında da vardır. 1970’li yıllara kadar göç alanında yapılmış çalışmalarda kadın göz ardı edilerek göç süreci başından sonuna kadar tamamen erkekler üzerinden araştırılmıştır (Morokvasic, 2007). 1960’larda ve 1970’lerin başında, "göçmenler ve aileleri" ifadesi "erkek göçmenler, eşleri ve çocukları" için bir kod olmuştur. Bununla birlikte, kadın hareketi, kadınların durumuna vurgu yaparak, bazılarının, kadınların göçmen olarak görünmezliğini, göç sürecinde varsayılan pasifliğini ve evdeki varsayılan yerlerini sorgulamasına neden olmuştur (Boyd, Grieco, 2003: 1). 1970’lerde ve 1980’lerde yapılan araştırmalar kadınları içermeye başlamış, ancak kimin göç ettiğini, göçün nasıl açıklandığını veya olası sonuçlarını düşünmede dramatik bir değişime neden olmamıştır. Bu dönemde kadınlar hakkında merkezi sorulardan biri, göçün kadınları varsayılan geleneksel değer ve davranışlarından özgürleştirip modernize edip etmediği olmuştur (Kadıoğlu, 1997: 537).

Erkekler ve kadınlar ailede farklı roller üstlenirler ve bu roller her evlilikte eşlerin toplumsal cinsiyet ideolojisinden etkilenir. Erkekler tipik olarak ekmek kazanan rolünü üstlenirken kadınlar kazançlarından bağımsız olarak aile içinde ev hanımı rolünü üstlenirler. Cinsiyet rolü teorisine göre erkek ve kadınların aile içindeki rolleri birbirinin yerine kullanılamaz; bu nedenle göçün maliyeti ve faydaları neo-klasik mikro ekonomik modelde olduğu gibi kadınlar ve erkekler için aynı şekilde hesaplanmayacaktır (Bielby, Bielby, 1992: 1261; Shauman, Noonan, 2007: 1737).

Hareketlilik yani göç etmek, önceden var olan cinsiyet ilişkilerini ve hane içindeki geleneksel iş bölümünü yeniden şekillendirir. Göç eden bu çiftlerin kariyerlerini yeniden yapılandırırken aile düzenlemelerinde cinsiyet farkları hala mevcuttur. Duygusal davranarak ailesi için planlarından vazgeçen kadınların oranı oldukça yüksektir. Yüksek vasıflı ve eğitilmiş kadınlar bu hareketlilik yani göç sonucunda kendi kişisel hayatlarını yeniden kurmada büyük zorluklarla karşılaşabilirler. Genellikle yer değiştirme onlar için rollerinin ‘evcilleştirilmesi’ anlamına gelebilir (Cangia, 2018: 15).

Sosyologlar 1990'lı yılların ortalarından itibaren toplumsal cinsiyet ve göç dinamiklerini anlamak için nicel verilere güvenmek yerine, etkili bir şekilde nitel yöntemlere yönelmişlerdir. Aynı zamanda çalışmalarında kullandıkları bakış açısını göç sürecindeki kadınlardan toplumsal cinsiyete doğru kaydırmışlardır. Dolayısıyla sadece kadınların deneyimleri değil erkeklerin deneyimleri de açıklanmaya çalışılmıştır (Curran, et al., 2006: 3).

Son yirmi beş yılda toplumsal cinsiyeti, uluslararası göç teorilerine dahil etmek için çok az çaba harcanmıştır. Ancak göç teorileri içerisinde toplumsal cinsiyeti konumlandırmak ve anlamak son derece önemlidir. Göç teorisi geleneksel olarak kimin göç ettiği sorusu üzerinden göçün nedenlerini araştırdığı için toplumsal cinsiyete özgü göç deneyimleri yeterince ele alınmamıştır. Açık teorik temeller olmadan kadınların göç ettiği koşulları veya kadınların belli işlerdeki üstünlüğünü açıklamak zorlaşır. Dahası geleneksel göç teorisi kadınları ulus ötesi göçmen olmaya veya mülteci olarak yerleşim aramaya iten koşulları anlamamıza yardımcı

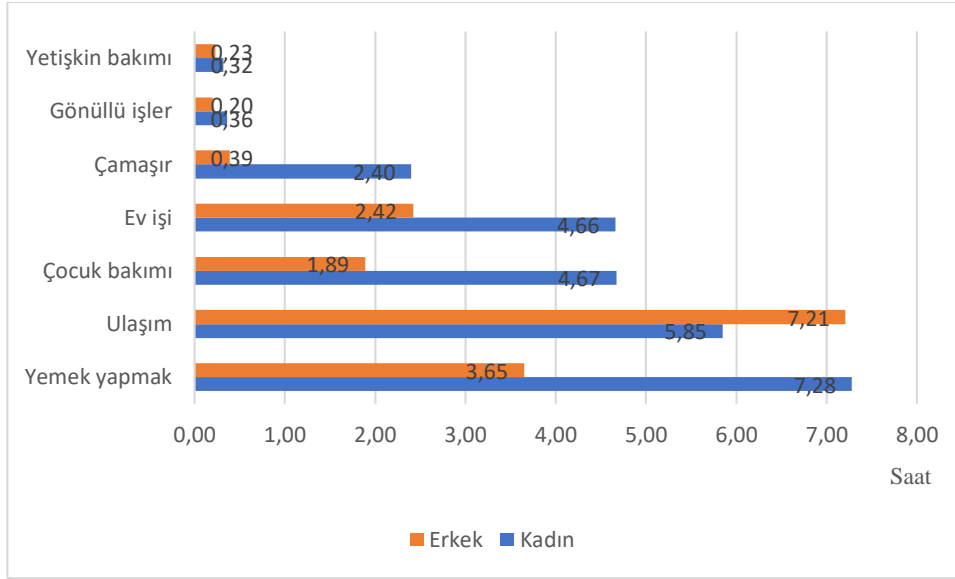
olamamıştır. Bu soruları ve cinsiyete duyarlı diğer soruları cevaplamak, cinsiyet açısından tarafsız görünen bir hareket sürecinin aslında cinsiyete özgü olduğunu, erkekler ve kadınlar için farklı sonuçlar doğurabileceğini kabullenmeyi gerektirir (Boyd, Grieco, 2003).

Göç deneyiminde ortaya çıkan farklılıklar, kadın ve erkek olmaya uygun görülen geleneksel rollerle açıklanmaya çalışılmıştır. Oysa bu farklılıkların temelinde cinsiyete dayalı iş bölümü ve emeğin, kadın ve erkek olarak farklılaştırılması yer alır. Yapılmış olan bu araştırmalarda erkek ilk göç eden, eve ekmek getiren iken; kadın, göç eden erkeğin geride bıraktığı kişi veya erkek göç ettikten bir süre sonra ona katılan, erkeğe bağımlı ve pasif bireylerdir (Boyd, 1989: 2; İlkaracan, İlkaracan, 1998: 1; Schwenken, Eberhardt, 2008: 1).

Göçün kadınlaşması, her ne kadar göç eden kadınların sayısındaki artış olarak anlaşılrsa da aynı zamanda göç sürecinde kadın ve erkeğe toplumda atfedilen farklı sorumluluklar, beklentiler ve rolleri tanımlayan toplumsal cinsiyet ile de ilişkilidir. Erkeklerin özelliklerine ve davranışlarına daha fazla değer yüklediği için kadın ve erkek arasında eşitsiz ilişkiler ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyetin göç süreçlerinde son derece etkili olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Örneğin Türkiye’ye göç etmiş Ugandalı göçmen kadınlarla yapılan araştırmada (Coşkun, 2016) bu kadınların göç öncesi ve sonrası deneyimlerinin büyük oranda toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı olduğu ifade edilmiştir. İş gücü piyasasında toplumsal cinsiyete dayalı işlerde istihdam edilen Ugandalı göçmen kadınlar bu iş yerlerinde sıklıkla ayrımcılığa, ırkçılığa ve cinsel tacize maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Coşkun, 2016: 93).

İlkaracan ve İlkaracan, “1990’lar Türkiye’sinde Kadın ve Göç” başlıklı makalelerinde, yapılan göçün ister ekonomik isterse zorunlu nedenlerle olsun kadınların ve erkeklerin göçe dair yaşadıkları deneyimleri birbirinden mutlaka farklılaştırdığının altını çizmişlerdir. Bu farklılıklar genellikle cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde değişmektedir. Göç edilen yeni mekânda erkeklerin algıladıkları sorunlar genellikle gelir kaynaklıyken, kadınlar aile ve ev içi ilişkilerle ilgilenmek durumunda kalıyorlardı. Geniş aileden uzaklaşmanın neticesinde göç edilen yerde

çocuk bakımı ve evle ilgili işlerin kadınların üstüne yıkılması, eğitim ve iş olanaklarının kadınlara açık olup olmaması, toplumun kadınlara yaklaşımı gibi konular kadınların uyumlarını etkileyen konuların başında gelmektedir (İlkkaracan, İlkkaracan, 1998: 4). En modern toplumlarda bile, çocuklar için hala en fazla sorumluluğu kadınlar taşımaktadır.

Grafik 10: 2015 yılında Birleşik Krallık'ta yaşayan kadın ve erkeklerin yaptığı ücretsiz işlerin haftalık ortalama saatleri (ONS, 2016)

Birleşik Krallık, Ulusal İstatistik Bürosu'nun (ONS) yaptığı araştırmaya göre kadınlar genel olarak erkeklerden ortalama %60 daha fazla ücretsiz iş yapmaktadırlar. Ortalama olarak erkekler, yetişkin bakımı, çocuk bakımı, çamaşır yıkama ve temizlik de dahil olmak üzere, kadınların haftada 26 saat ücretsiz yaptığı işe karşılık haftada 16 saat ücretsiz iş yapmaktadır. Erkeklerin, kadınlardan daha fazla ücretsiz çalışma saatlerine ayırdıkları tek alan ulaşım hizmetidir. Bu hizmet, kendilerini ve başkalarını taşımının yanı sıra işe gidip gelmeyi de içermektedir. Ekonomik duruma bakıldığında, tam zamanlı öğrenciler en az miktarda ücretsiz iş yaparken, doğum iznindeki anneler en çok işi yapmaktadır. 2014 yılı için ONS rakamları, toplam ücretsiz çalışmanın değerinin 1,01 trilyon sterlin olduğunu ve Gayri Safi Yurt İçi Hasılabın (GSYİH) yaklaşık %56'sına eşdeğer olduğunu göstermektedir (ONS, 2016).

Göç sonrası adaptasyon sürecinde orantısız bir şekilde işlerin daha çok kadınlar tarafından yapıldığı, bu nedenle yüksek oranda cinsiyetlendirildiği düşünülmektedir. Erkekler tarafından yapılan işlerin stratejik (yeni bir okul veya doktor bulunması), ilişkisel (yeni komşularla tanışmak için program yapmak) veya duygusal (çocukların yeni bir ortama girerken cesaretlendirilmesi) işlerden ziyade daha çok pratik işler (elektrik servisinin ayarlanması) olduğu beklenmektedir. Yapılmış bazı araştırmalarda ailede duygusal işlerin orantısız bir şekilde kadınlar tarafından takip edildiği ve gerçekleştirildiği ortaya konmuştur (Devault, 1999).

Hane halkı iş gücü çalışmalarına göre kadınlar evdeki işlerin çoğunu, özellikle yemek pişirme, temizlik gibi devam eden, sorunlu olmayan, olağan işleri yaparlar. Erkekler ise daha az ev işi yaparlar ve sıklıkla bahçe işi ya da tamirat gibi nadiren, zaman esnekliği olan işlerde görev almaktadırlar (Coltrane, 2000: 1208).

Yapılan araştırmalara göre göç süreci sadece coğrafi değil kültürel olarak da birçok değişimi beraberinde getirmektedir. Kadınlar ve erkekler bu süreçten bambaşka şekillerde etkileniyorlar. Eğitim, yaş, sosyal sınıf, etnik kimlik gibi faktörlerin yanında toplumsal cinsiyet rolleri de bu farklılıkların oluşmasında etkili oluyor. Aile içi iş bölümü, gelenek ve görenekler tarafından tanımlanmış toplumsal kadın erkek rolleriyle şekillenen aile içindeki konumları göçe ilişkin yaşantılarını da belirlemektedir (İlkkaracan, İlkkaracan, 1998: 2).

Yapılan çalışmalar sürekli olarak yabancı bir ülkede çalışmak için bulunan kişileri (expatriate) takip eden eşlerin göç sürecinde (gitmeyi istemek, görevin tamamlanması, uyum ve performans) kilit bir rol oynadığını göstermektedir (Brown, 2008; N. D. Cole, 2012; Lazarova, Westman, Shaffer, 2013). Eşin memnuniyetsizliği yer değiştirme sözleşmelerinin erken sonlandırılmasının en önemli sebeplerinden biridir (Bhaskar-Shrinivas, vd., 2005: 273). Aile göçü ağırlıklı olarak evli çiftler için erkek eş merkezli olup bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin ve cinsiyet kimliklerinin yer değiştirme esnasında ne kadar temel teşkil ettiğini göstermektedir. Yer değiştirme erkeklerin kariyerlerinin yararına daha çok gerçekleşirken kadınların kendi kariyerleri için göç etmeleri erkeklere oranla daha düşük olduğu gibi (Bielby, Bielby, 1992;

Tharenou, 2008) başka bir ülkedeki iş teklifini geri çevirmeleri daha muhtemeldir (Smits, Mulder, Hooimeijer, 2003: 612). Kadınların kendilerini benzer değerlere sahip olduğunu düşündüğü ve açıkça görüşlerini ifade edebildikleri çiftlerde bile işle ilgili aile kararlarında ikincil sırayı aldıkları ortaya konulmuştur (Sandell, 1977).

Toplumsal cinsiyet teorileri, kadınların aileyi kişisel hedeflerinin önüne koymaları ve üreme faaliyetleri için nihai sorumluluğa sahip olmalarını beklerken erkeklerin ise ekmek kazanan pozisyonunu üstlenmelerini bekler (Heinz, Krüger, 2001). Kadınların yurt dışına çıkma istekliliğini araştıran bir çalışmaya göre kadınların kendi kariyerleri için yer değiştirmeye istekli olmalarına rağmen aile faktörlerinin evli kadınların motivasyonlarını uluslararası bir iş arayışına erkek veya bekar kadınlardan daha az çevirebilmelerine yol açtığını ortaya koymuştur (Tharenou, 2008: 183). Kadınlar coğrafi olarak dağınık meslekleri tercih etmektedirler. Coğrafi olarak kısıtlı alanlarda kariyer seçen erkeklerin aksine kadınlar her yerde çalışmayı kolaylaştıran mesleklere yönelirler (Benson, 2014: 1619).

1.5. Bağlı Göç Teorisi

Çiftlerin göç dinamiklerine ilişkin ilk teorik bilgilerin yer aldığı araştırmalar arasında (Long, Forces, Mar, 1974; DaVanzo, 1976; Sandell, 1977; Mincer, 1977) en etkili olanı Mincer tarafından önerilen bağlı göç teorisi²⁹ olmaya devam etmektedir (Schwenken, Eberhardt, 2008; Krieger, 2019). Mincer'ın bağlı göç teorisi beşeri sermaye teorisinin varsayımlarına dayanmaktadır (Becker, 1962; Harris, Todaro, 1970; Sjaastad, 1962). Bu teoride göç etme kararı alınırken artılar ve eksiler hesaba katılarak karar verilmektedir. Yalnızca beklenen kazanç maliyeti aşıyorsa göç etmeye yeltenilir. Böyle bir durumda Mincer'ın tanımlamasına göre kadın "bağlı taşıyıcı" olur. Çünkü kendi özel hesabına karşı olduğu halde taşınıyor olması ailenin durumuna bağlıdır. Ancak Mincer'ın teorisi çiftlerin ortak bir hedef peşinde olduğunu, kolektif beklenen getirileri maksimize ettiğini varsaydığı için defalarca eleştirilmiştir (Bielby, Bielby, 1992: 1242).

²⁹ Tied migration theory

Göç ve yer değiştirme kişinin yaşam koşullarını iyileştirmenin yollarıdır. Bu tür fırsatlardan faydalanmak bekarlar için nispeten daha kolaydır. Çiftler için özellikle kadınların artan iş gücü piyasasına katılımı nedeniyle zor olduğu kanıtlanmıştır (McHugh, Gober, Reid, 1990; Abraham, Auspurg, Hinz, 2010; Krieger, 2019: 1). Mincer'ın (1977) bağlı göç teorisinde vurguladığı gibi çiftler kolektif refahlarını geliştirmek için hareket ederler. Eşlerden 'öncü göçmen'³⁰ olan göçten kazanmayı beklerken diğer 'bağlı göçmen'³¹ kazançlı çıkmayabilir.

Mevcut araştırmalar kadınların, kariyer odaklı erkeklere kıyasla daha fazla 'bağlı göçmenler' olduklarını ortaya koymuştur. Kadınların kişisel ihtiyaçlarını bir kenara koyarak ailenin ihtiyaçları doğrultusunda göç kararı alabilme olasılıkları erkeklere kıyasla daha fazladır (Bielby, Bielby, 1992). Bu nedenle kadınlar ya işlerini bırakarak ya da göç öncesi sahip oldukları daha prestijli bir işten sonra vasıflarının çok daha altında bir işte çalışmayı kabul ederek sırf eşlerini takip etmek için göç ederler (Mincer, 1977; Boyle, vd., 2003). Kadınlar için kayıplar vereceğini bilerek göçü başlatmak erkelere kıyasla daha zordur (Krieger, 2019: 2).

Çiftlerin göçüyle ilgili çalışmaların çoğu istihdam sonuçlarıyla ilgilidir. Çok sayıda çalışma, eşleri olan hareket halindeki -göçebe- kadınların kendi istihdamları konusunda dezavantajlı olduğunu göstermektedir (Jacobsen, Levin, 1997; Clark, Huang, 2006; Shauman, Noonan, 2007; Boyle, Feng, Gayle, 2009; Zaiceva, 2010; Geist, McManus, 2012; Lersch, 2013).

Taylor (2007: 795), bağlı göçün hem erkeler hem de kadınlar için istihdamı azaltan bir etkisi olduğunu ileri sürmüştür. Taylor, özellikle kadınların, iş sahibi olma oranları üzerinde çok büyük negatif etkisi olduğu kanıtlanmıştır. Eşli erkekler göçten faydalanırken eşli kadınlar dezavantajlı konumdadır. Bu durum takip eden eş kavramını ortaya çıkarmıştır (Taylor, 2007: 803).

³⁰ Lead migrant

³¹ Tied migrant

Bielby ve Bielby (1992: 1241) yaptıkları araştırmada çift kariyerli eşlerde kadınların erkeklere kıyasla daha iyi iş imkanları için yer değişikliğine daha az istek duymalarını araştırmışlardır. Hem neoklasik hem de sosyal değişim teorisi³² kadınların erkeklere kıyasla daha az kazanıyor olmasından kaynaklı olarak, evli çiftlerde kadınların daha fazla bağlı göçmenler konumunda yer aldığını ifade etmektedir (Bielby, Bielby, 1992: 1244).

Bielby ve Bielby'nin araştırmasında çift kariyerli eşlere hali hazırdaki işlerinden daha iyi koşullarda olan bir iş teklifi alırlarsa nasıl hareket edeceklerine dair bir soru yöneltilmiştir. Yeni işin en az 100 mil³³ uzaklıkta olduğu belirtilmiş olup seğenekler; asla istemem, çok istemem, şartlara bağlı, biraz isterim, çok isterim şeklinde verilmiştir. İlk üç seğeneği takip eden şöyle bir açık uçlu soru eklenmiştir: "Neden taşınmayı istemezsiniz?" Gelen cevaplardan üç neden kodlanarak farklı kategorilerde sınıflandırılmıştır: Bunlar aile bağları, ailevi görevler ve evdeki diğer çalışanlardır (Bielby, Bielby, 1992: 1249).

Eğitimler ve kişisel gelişim başka bir alternatif olmadığında başvurulan sığınaklar olurken aile içindeki sorumluluklar, beklentiler ve kişisel roller ile zaman zaman çatışmalar yaşanabilmektedir. Cangia'nın araştırması için görüştüğü kişilerden biri bu konuda kendisini şöyle anlatmıştır (2018: 20):

"Her şeyi yapabilecek kapasitede olduğumu hissediyorum. Bunun için yeterli tecrübem var. Yeterince gencim ve gerçekten birçok şeyi mükemmel yapabilirim. Fakat iş gücü piyasası böyle düşünmüyor."

30-40 yıldır yapılan aile göçleriyle ilgili araştırmaların sonucuna göre böyle bir göç çoğunlukla çiftlerde erkek olan eşin kariyerine katkı sağlarken kadının kariyerini sekteye uğratmaktadır (Amcoff, Niedomysl, 2015).

Feminist teorisyenlerin alışmaları (Kofman, 1999; Anthias, Cederberg, 2006; Morokvařić, 2015), göç çalışmalarında kadınların göçü etkileme güçlerini ortaya

³² Social exchange theory

³³ Yaklaşık 160 km

koymaktadır. Kadınların kendileri ve özellikle aileleri için seçim ve planlar yapan bireyler olarak sadece eşlerini takip ederek pasif durumda kalmadıklarını savunmaktadır. Aile üyelerinin sağlık ve güvenliklerini de hesaba katarak göç eden kadınlar ailelerinin ekonomik ve sosyal konumlarını iyileştirmek amacındadırlar. Göçü güçlendirici ve özgürleştirici bir araç olarak gören kadınlar artmaktadır. İçinde buldukları toplulukların dayattığı birtakım geleneksel düşünce kalıplarından uzaklaşmak ve hatta toplumsal cinsiyet normlarından, fiziksel veya psikolojik şiddetten kaçmak için de göç etmeyi tercih etmişlerdir (Anthias, Cederberg, 2006: 3).

1.6. Sosyal Ağlar ve Sosyal Sermaye Teorisi

Sosyal sermaye ve sosyal ağlar kavramlarına, iş gücü göçünü de içeren sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda artan bir ilgi vardır. Göç maliyetlerini ve risklerini düşüren sosyal sermaye, büyük göç süreçlerini ve genellikle tek bir bölgeye yönlendirilen akışları açıklayabilmektedir. Bu, uluslararası işçi göçü ile ilgili bazı ampirik çalışmalarda da yer almıştır (Kazlauskienė, Rinkevičius, 2006: 73).

Sosyal sermaye³⁴, karşılıklı tanışma ya da tanımanın az ya da çok kurumsallaşmış ilişkilerinden oluşan kalıcı bir ağa bağlanan fiili ya da potansiyel kaynaklardır. Bir kişinin sosyal ağdaki konumundan, sürdürdüğü sosyal bağların sayısı ve karakterinden ve bağların sahip olduğu kaynaklardan elde edilen faydadır (Burke, Kraut, Marlow, 2011: 571). Sosyologlar ve siyaset bilimciler ‘sosyal sermaye’ terimini kullanma eğiliminde olsalar da psikologlar ‘sosyal destek’ terimini kullanmayı tercih ederler. Disiplinden bağımsız olarak, geniş bir literatür, insanların kişilerarası ilişkilerinden ve içinde buldukları gruplardan fayda sağladıklarını ortaya koymaktadır (Whitaker, 2010: 434). Sosyal sermaye genellikle homojen, ‘bağlayıcı olan sosyal sermaye’³⁵ ve heterojen, ‘köprü oluşturan sosyal sermaye’³⁶ olarak iki şekilde tanımlanır. Spesifik olarak, bağlayıcı olan sosyal sermaye, sosyoekonomik özellikleri bakımından (yaş, cinsiyet, sosyal sınıf vb.) benzer insanları içeren güçlü sosyal ağları ifade ederken, farklı etnik, mesleki, sosyoekonomik özelliklere sahip

³⁴ Social capital

³⁵ Bonding social capital

³⁶ Bridging social capital

gruplar arasındaki zayıf bağlar, köprü oluşturan sosyal ağları ifade eder. Bu iki çeşit sosyal sermayeden çoğunlukla köprü oluşturan sosyal sermaye pozitif dışsal etkiler yaratırken, bağlayıcı olan sosyal sermayenin genellikle pozitif olmayan hatta negatif dışsal etkiler yarattığı iddia edilmektedir (Coffé, Geys, 2007: 133).

Geleneksel literatürde yer alan gurbetçi işçilere yönelik araştırmalarda sadece gurbetçi işçilerin iş tecrübeleri esas alınmıştır (Sili Kalem, 2016: 60). Bu işçilere eşlik eden aileler ihmal edilmiştir (Gelekçi, 2014: 107; Abadan-Unat, 2017). Bununla birlikte daha yeni çalışmalar, bir takip eden eşin ulus aşırı deneyime katkıda bulunabileceğinin etkisini kabul etmektedir (Lauring, Selmer, 2010; Gupta, Gaur, Banerjee, 2012). Gurbetçi çalışanlar ve eşleri yeniden yer değiştirme sürecinde farklı zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedirler (Genel, 2014: 303). Yeterli işveren desteği alamamak, aileleri ve arkadaşları geride bırakmak, ev sahibi ülkeye adaptasyon, geleneksel destek yapılarının olmadığı bir yerde çocukların yetiştirilmesi gibi türlü zorluklarla baş etmek durumunda kalabilmektedirler. Yüksek vasıflı göçmenlerin ve ailelerinin yarattığı sosyal bağlar ve ağların farklı biçimleri ve işlevleri üzerine farklı bir bakış açısıyla göçün somutlaşmış gerçeği ön plana çıkmaktadır (Jagganath, 2015).

Coğrafi mobilite dramatik bir destek ağı kaybına neden olabilir ve göçmenlerin çoğu zaman yurt dışında yeni sosyal ilişkiler kurması gerekmektedir (Day, İçduygu, 1998: 596). Aynı zamanda bu göçmenler yeni diasporik alanlardaki ağlara erişmeye çalışırken farklı fırsatlarla ve engellerle karşılaşır. Lauring ve Selmen'in (2010: 59) araştırmasında bahsettiği gibi göç deneyimi her iki eş için de zorlayıcı olsa da özellikle takip eden eş açısından daha zor olmaktadır. Bazı yazarlar (Harvey, 1998; Lauring, Selmer, 2010; Braseby, 2010; Gupta, Gaur, Banerjee, 2012; Jagganath, 2015), gurbetçilerin daha iyi iş fırsatları ve istihdam seçenekleri için yer değiştirmesine rağmen takip eden eşin, işini ve tüm destek sistemlerini geride bırakarak yeni topluluk ağları ve kaynakları oluşturarak aile ilişkilerini yeniden yapılandırma konularında karmaşıklık ve zorluk yaşadıklarını belirtmektedirler. Cooke'un (2007: 61) Londra'daki göçmen akademik çalışanlarla yaptığı araştırmada ortaya koyduğu gibi kadınların, coğrafi hareketliliği, özellikle de küçük çocuğu olan ve eşlerinin işi dolayısıyla göç etmek zorunda kalmış olanların, sosyal çevresi ve destek sistemleri

üzerinde son derece çarpıcı etkisi olmaktadır. Wellman (1979: 1206), çeşitli sosyal kaynaklara belirli sosyal ilişkiler yoluyla erişmeye çalışırken karşılaşılan zorlukları ortaya koymuştur. Bu ilişkilerin kurulmasında ve sürdürülmesinde eşlerin neredeyse tüm ağ bakımını yaptıklarını, çalışmayan ve 'takip eden eşlerin' özellikle çocuklar ve okul çevresinde yerel bağlantılar kurma konusunda bütünleyici bir rol oynadığını öne sürmüştür.

1960'lı yıllardan beri yapılan araştırmalarda, insanların göç etmelerinde rol oynayan aile üyeleri ve arkadaşlar gibi iş yeri dışındaki diğer aktörlerin önemi vurgulanmıştır. Ve hatta göçü anlamaya çalışırken parasal olmayan maliyetlerin de göz önüne alınması gerektiği savunulmaktadır (Sjaastad, 1962: 83). İnsanlar çoğunlukla tanıdık çevrelerini, ailelerini ve arkadaşlarını geride bırakmak konusunda gerçekten isteksiz oldukları için göç ayrıca manevi bir kayıp olarak hissedilmektedir (Ritchey, 1976: 374). Bundan dolayı ailenin ve arkadaşların konumu da göç edilecek yerin belirlenmesinde son derece etkilidir. Birçok araştırmada ekonomik olmayan faktörlerin (aile, arkadaşlar, iş arkadaşları ve profesyonel bağlantılar gibi) göç kararı kritik derecede etkilediği ortaya çıkmıştır (Robinson, Carey, 2000: 103; Ackers, 2004: 189; Raghuram, 2004: 316).

Raghuram (2004: 305), aile üyelerinin göç literatüründe yer almamalarının nedeni olarak insan sermayesinin bireyselleştirilmesini öne sürmektedir. Ekonomik faktörler genç, bekar ve serbest çalışanların göçünü son derece açık bir şekilde ifade ederken; eşleri olan, çocuklu veya daha yaşlı olan çalışanların göçünde aile faktörleri göz önünde bulundurulur. Örneğin Ackers (2004), yüksek vasıflı göçmenlerin aile üyeleriyle veya başka bir kişiyle Avrupa Birliği (EU) içinde bir ülkeye göç etme kararı alırken bağımsız olarak karar alıp almadıklarını araştırmıştır. Boyd (1989: 642), göçmen ağlarının uluslararası göçün nedenlerini açıklamaya yardımcı olduğunu savunmaktadır. Özellikle aile ve ev sahipleriyle bağlantılı olan ağları incelemek, göçün belirli aktörler tarafından alınmış belirli kararların tek sonucu olarak değil, ekonomik veya politik parametrelerin tek sonucu olarak da değil, tüm bu faktörlerin bir sonucu, toplumsal bir ürün olarak anlama olanağını sağlamaktadır.

Yoksul ve dezavantajlı göçmenlerin ilk yer değiştirme deneyiminde etnik kökene dayalı ağlara güvenmeleri ile ilgili olan ihtiyaç hakkında literatürde çok sayıda örnek varken (Ryan, 2011: 710) yüksek nitelikli profesyoneller hakkında böyle bir ihtiyaç çoğunlukla söz konusu değildir. Örneğin ulus ötesi taşınmalar genellikle şirket içi transferler yoluyla organize edilir (Millar, Salt, 2008: 31). Sosyal ağların yüksek nitelikli göçmenlerin göç stratejileri ve deneyimlerindeki rolüne ilgi giderek artmaktadır (Avenarius, 2012: 25). Çünkü sosyal ağların yüksek nitelikli göçmenler için ne kadar önemli olduğu hala belirsizliğini korumaktadır (Harvey, 2011: 73). Araştırmalara göre sosyal ağlar ‘deniz aşırı ülkelerde yaşayan çalışanlar’³⁷ ile profesyonel göçmenlerin deneyimleri üzerinde de çok önemli bir rol oynamaktadır (Cole, McNulty, 2011: 149; Chiu, vd., 2009: 791).

2. Kadınlar, Annelik ve İşe İlişkin Perspektifler

Feminist bir bakış açısıyla yazan ve kadınların gelişimini tartıştığı kitabında Miller (1987: 50), kadınları verici³⁸ ve erkekleri yapıcı³⁹ olarak tanımlıyor. Kadınlar kendilerini başkalarına verdikleriyle değerlendirirler. Bencil hissetmeden, kendine yönelik hedefler hakkında düşünmek zordur. Sürekli verme ihtiyacı fazla gelebilirken, vermeme düşüncesi suçluluk duygusuna yol açabilir. Miller, kadının toplum tarafından dikte edilen "ikincil" rolü olarak gördüğü şeyi tanımlamaya devam ediyor. Miller'e göre kadınlar, başkalarının gelişmesine yardımcı olmak için daha az iş ile ilgileniyorlar. Başkalarına hizmet etmek, kadınların hayatlarının etrafında örgütlendiği temel bir ilke olmasına rağmen erkekler için böyle olmaktan uzaktır (Miller, 1987: 61). Bu nedenle, kadınlar çok fazla iş yapıyor olsa da erkeklerin tanımına göre bu çok değerli değildir. Bu kişinin kendi hedeflerine yönelik değildir. Bununla birlikte diğer taraftan bu, kadınların öz değer duygularını ölçmek için kullandıkları bir faaliyet türüdür. Kadınlar kadar erkekler de kadının rolünü baskın erkek rolünün destekçisi olarak kabul etmek için toplumsallaştırılır. Miller'e göre bu nedenle kadınlar kendi ihtiyaçlarını tatmin etmekle ilgili uğraş verirler. Miller'in feminist düşüncesinin

³⁷ Expatriates

³⁸ Givers

³⁹ Doers

ışığında, birinin çocuklarıyla evde kalma seçimi ya da evin dışında çalışma seçimi; ikisi birden çatışma getirir (Miller, 1987: 140).

Psikoloji alanıyla birlikte, sosyoloji alanı, toplumumuzda kadının sürekli değişen rolüne büyük ilgi göstermiştir. Artık kadınların seçimlerini yaptıkları sosyal bağlamı anlamak önemlidir. Cinsiyetin ruhsal hastalıklar üzerindeki etkisine ilişkin çalışmada Miles (1988: 46), toplumumuzda kadınların karşılaştığı çelişkili baskıları tartışmaktadır. Çalışırlarsa kabul edilen ve değer verilen, çalışmazlarsa eleştirilen ve değersizleştirilen erkeklerin aksine, kadınlar her iki konuda da eleştirilirler. İstihdam, ev işlerine ve çocuk bakımına aykırı kabul edilmektedir. Bu çalışanlar olarak kadınların performansını etkileyen dikkat dağıtıcı unsurlar olarak görülmektedir. Pek çok kadının kendilerine yönelik ayrımcılıktan muzdarip olması bu nedenle pek de şaşırtıcı değildir.

Hays (1996: 96), “Anneliğin Kültürel Çelişkileri” adlı kitabında, annelik ve ekonomik başarı hakkında toplumumuzdaki çelişkili mesajları ele almaktadır. Hays, “yoğun annelik ideolojisini” ya da kişinin çocuğunu ilk sıraya koyma özverisini araştırmıştır. Bu ideolojiyi, bugün topluma hâkim olan rekabetçi, kendi kendini tüketen kültürle kıyaslayan Hays, 2-4 yaş arası çocuğu olan otuz sekiz anne ile ilgili araştırmasının bulgularını, yoğun annelik ideolojisinin temel ilkelerini ortaya koyan üç popüler ebeveynlik rehberiyle karşılaştırmıştır. Sosyo-ekonomik sınıftan veya istihdam durumundan bağımsız olarak tüm annelerde çocuğa öncelik verme ve güçlü olmalarını sağlama ideolojisini bulmuştur (Hays, 1996: 97). Hays, bireysel başarıya ve rekabete değer veren bir toplumda bu özverili bağlılığın nasıl bu kadar güçlü olabileceğini sorgular (1996: 161).

Kaufman ve Richardson (1982: 68) tarafından tartışılan kamusal ve özel alanlara atıfta bulunan Hays, kamusal alan (erkek alanı) ne kadar güçlenirse, özel alanın da (kadın alanı) o kadar güçlü hale geldiğini öne sürmektedir (Hays, 1996: 153). Hays, kadınların yükünü azaltmak için toplum içinde üç şeyin olması gerektiğini öne sürüyor; kadınlar için artan kamu gücü, bakıcılar için daha yüksek toplumsal statü ve çocuk yetiştirmeye daha fazla baba katılımı (1996: 177).

Başka bir sosyolojik çalışmada Gerson (1985: 195), kadınların annelik ve işle ilgili yaptığı çeşitli seçimlere katkıda bulunan faktörleri incelemiştir. Kadınların yaptığı seçimleri etkileyen dört faktör bulmuştur. Etkenler arasında evlilik ve cinsel ilişkilerde istikrarsızlık, tek gelirli hane halkının ekonomik sıkışıklığı, kadınlar için artan iş yeri fırsatları ve son olarak, ev işlerinin ve aile hayatının izolasyonu ve değersizleştirilmesi yer almaktadır. Gerson, çalışmasında kadınların yaptığı seçimlerin birbirleriyle ilişki içinde geliştiğini belirtir ve süreci, seçimlerin ilerlemesi olarak tanımlar. Her kadının tercihleri, karşılaştığı fırsatlar ya da sorunların yanı sıra yaşadıkları durumlara verdiği tepkiler bağlamında anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle, kadınların annelik ve işle ilgili yaptığı seçimler karmaşık ve çok boyutludur (Gerson, 1985: 76).

2.1. Anelikte Rol Çatışması

Majewski (1983), rol çatışması ve annelik rolüne geçiş üzerindeki etkisi konusundaki tezinde ilk kez anne olmuş seksen altı kadın ile çalışmıştır. Majewski, istihdam durumu, rol çatışması, evlilik doyumu, iş tutumu ve anneliğe geçiş kolaylığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada kullanılan metodoloji, ilk çocuğun doğumundan 5-18 ay sonra toplanan görüşme ve anket verilerinden oluşmaktadır (Majewski, 1983).

Çalışma, istihdam edilen ve işsiz olan deneklerin algıladıkları rol çatışması miktarında farklılık olmadığını bulmuştur. Rol çatışması ile annelik rolüne girme kolaylığı arasındaki ilişki negatif yönde ilişkilidir. Hem çalışan hem de işsiz olarak yüksek derecede rol çatışması bildiren anneler, anne rolüne geçişte daha fazla zorluk yaşamıştır.

2.2. Annelerin Suçluluk Duygusu

“Anne suçluluğu”⁴⁰ kavramı, anne olan kadınların yaşadığı suçluluk olarak kendi kendini açıklayıcı gibi görünebilir. Bu kavram aynı zamanda annelerin çocuklarına zarar verebilecekleri algısıyla ilgili bir deneyim gibi görünebilir. Çıkarım

⁴⁰ Maternal guilt

yoluyla, anneler farklı davrandıklarında veya davranışları hakkında farklı düşündüklerinde annelerin suçluluk duygusundan kaçınılabileceği veya ortadan kaldırılabileceği sonucu çıkar. Ancak durum böyle değildir. Literatürde annelerin suçluluk duyguları, anne olan tüm kadınların yaşlarına veya çocuklarının yaşlarına bakılmaksızın, yaşadıkları neredeyse evrensel, kaçınılmaz bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Rich, 1995: 204).

Lerner (2009: 75) kitabı “Anne Dansı”nda anne olan veya anne olmayı düşünen kadınları, anne suçluluğunun, sinsi ve kendi kendini tekrarlayan doğası konusunda uyarıyor:

“Bu işte öğreneceğiniz şey suçluluktur. Çocuklarınızı işiniz için terk ettiğiniz için kendinizi suçlu, işinizi çocuklarınız için bıraktığınız için kendinizi yine suçlu hissedebilirsiniz. Suçlu hissettiğiniz için de suçlu hissedeceğinize hiç şüphemiz olmasın”.

Seagram ve Daniluk (2008: 64) ergenlik öncesi çocukları olan yedisi Kafkas kökenli ve biri Japon sekiz annede anne suçluluğunu incelemiştir. Bir veya daha fazla çocuğu olan bu annelerin yaşları 31 ila 42 arasında değişmektedir. Bu çalışmada derinlemesine görüşmelerin tematik analizi şeklinde nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. Çalışma, bu annelerin çok suçlu hissettiğini ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma, birçok kadın için anneliğin bir parçası gibi görünen yaygın suçluluk temasını doğrulamıştır.

Elvin-Nowak (1999: 76), anne suçluluğu kavramını keşfetmek için fenomenolojik bir çalışmada on üç çalışan anneyi incelemiştir. Çalışma İsveç'te yapılmış olup katılımcılara kartopu tekniği ile ulaşılmıştır. Her kadınla 50 dakika ile 2 saat arasında değişen görüşmeler yapılmış. Katılımcıların yaşları 30 ila 45 arasında olup evli ya da birlikte yaşayan çiftlerden oluşmaktadır. Her birinin bir ila dört çocuğu vardır. Bulgular, günlük şekilde hissedilen suçluluk deneyimini içeriyor. Sorumluluk duyguları ve başkalarının ihmal edilmesi, bu kadınların suçluluk deneyimlerinin ana temalarıydı. Çatışan rol talepleri nedeniyle sorumluluklarını yerine getirememek ve kişinin kendi ihtiyaçlarını diğerlerinin ihtiyaçlarının önüne koymak, suçluluk deneyimine yol açmaktadır (1999: 76).

2.3. Karşılaştırmalı Çalışmalar

Çalışan ve çalışmayan annelerin psikolojik etkilerini karşılaştıran bazı araştırmalar mevcuttur. Çalışan ve çalışmayan anneleri karşılaştırırken, annelik rolü çatışmasında (Majewski, 1983) veya çocuk yetiştirme uygulamalarında (Mills, Stevens, 1985) çok az fark bulunmuştur.

Licht (1998), “Annenin Ayrılma Kaygısı”⁴¹ (MSA) üzerine yaptığı araştırmada çalışan ve çalışmayan anneler arasında farklılıklar bulmuştur. Bu çalışmada katılımcılar, bir aylık ila üç yaş arasında küçük çocukları olan yüz kırk anneden oluşmuştur. MSA'yı ölçerken dikkate alınan faktörler, çalışma durumu ve tercihlerdir. MSA'nın evde kalma durumu ve tercihi ile en yüksek pozitif korelasyona sahip olduğu bulunmuştur. Çalışan anneler arasında MSA, daha önce çalışmış ancak evde kalmayı tercih etmiş anneler arasında en yüksektir. MSA miktarını etkilediği tespit edilen bir başka faktör, birinin çocuğu için çalışmanın getirdiği maliyet ve faydalarıdır. Tam zamanlı çalışan anneler, yarı zamanlı çalışan ve ev hanımı annelere göre istihdamının çocukları için faydalarına dair daha yüksek güvenleri olduğunu ortaya koymuştur (Licht, 1998: 50).

Başka bir araştırma alanı, ev hanımı anneler ile evde kalan babalar arasındaki karşılaştırmayı içerir. Zimmerman (2000: 341), ev hanımı anne ve evde kalan babaların olduğu aileler, evlilik eşitliği ve memnuniyet düzeylerinde karşılaştırmıştır. Araştırmacı iki ayrı çalışma yürütmüştür. Bir çalışmada ev hanımı anneler ve kariyer sahibi babalar (N=24) incelenirken, diğer çalışmada evde kalan babalar ve kariyer sahibi anneler (N=26) incelenmiştir. İki örnek, ortak yönleri ve her grubun deneyimindeki farklılıkları bulmak için karşılaştırılmıştır. İki grup arasında birkaç ortak nokta bulunmuştur. Araştırmacılar, her iki grupta da genel evlilik memnuniyetinin yüksek olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, her iki gruptaki eşler, evde çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın, babalara göre daha yüksek düzeyde stres ve yorgunluk yaşamışlardır. Her iki gruptaki bir başka benzerlik, ebeveynin çocuklarla evde kalmasının son derece değerli olmasıdır. Katılımcılar, bir ebeveynin evde

⁴¹ Maternal Separation Anxiety-MSA

kalmasına izin vermek için yaptıkları mali fedakarlığı kabul etseler de hepsi bu seçimin zahmete değer olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte her iki grup da evde kalma ebeveyn düzenlemesi için toplumsal onay ve destek eksikliğini bildirmiştir. Her iki grup tarafından paylaşılan bir başka yaygın bulgu, evde kalan ebeveynin daha yüksek düzeyde yalnızlık yaşamasıdır. Son olarak, her iki grup da kendi kendilerine empoze edilmiş olduklarını düşündükleri, sebepsiz yüksek beklentilerden kaynaklanan hayal kırıklıklarını paylaşmıştır.

Bununla birlikte, Zimmerman (2000), iki grup arasında birkaç farklılık da bulmuştur. Kişiliğe bakıldığında, evde kalan babalar ‘yalnızlığı seven’⁴² olarak tanımlanma eğilimindeyken, kariyer anneleri sosyal olarak tanımlanmıştır (Zimmerman, 2000: 348). Düzenlemeler açısından bakıldığında evde kalan annelerin süreçleri daha uzun vadeliyken, evde kalan babaların süreçleri geçici olma eğilimindedir. Stres söz konusu olduğunda, kariyer yapan anneler kariyer yapan babalardan daha fazla stres hissettiklerini bildirmişlerdir. Bunun nedeni, kariyer yapan annelerin aynı zamanda çocukları için öncelikli bakım hizmeti veren bir kişi olarak kariyer yapan babalardan ortalama on iki saat daha fazla zaman geçirmeleri olabilir. Ayrıca kariyer yapan anneler, işte veya çocuklarıyla evde olmak arasında kariyer yapan babalardan daha fazla mücadele yaşamışlardır. Evde kalan babalar, ev hanımı annelere göre daha az sosyal ve daha izole olmuşlardır. Can sıkıntısının yanı sıra daha fazla yalnızlık hissettikleri görülmüştür. Son olarak, evde kalan baba grubu, aile ve arkadaşlarından daha az sosyal destek gördüklerini bildirmişlerdir.

Eğitilmiş, ev hanımı annelerin yaşanmış deneyimleri ile ilgili olarak, Zimmerman'ın (2000) araştırması, her iki cinsiyet için de ebeveynlik nedeniyle evde kalmanın toplum tarafından desteklenmediği gerçeğini ortaya koymaktadır. Zimmerman'ın (2000: 349) da belirttiği gibi evde kalan ebeveynler, yaptıkları iş nedeniyle toplumdaki fazla onay alamadıkları için seçimleri hakkında kendilerini iyi hissetmek adına daha çok çalışmak zorundadırlar.

⁴² Loners

2.4. Eğitilmiş, Ev Hanımı Anneler Üzerine Yapılmış Araştırmalar

DeSimone (2001), rol çatışmasının, eş desteğinin ve suçluluğun eğitilmiş, ev hanımı annelerin psikolojik iyiliği üzerindeki etkilerini incelemiştir. San Diego, Amerika'da yapılan araştırmanın katılımcıları, altı yaşından küçük çocukları olan, üniversite eğitimi almış, ev hanımı yetmiş iki anneden oluşmaktadır. Araştırmacı, rol çatışması, eş desteği ve suçluluk değişkenleri ile ev hanımı eğitilmiş annelerin azalan psikolojik iyiliği arasında bir ilişki bulmuştur. Özellikle, bu grupta bulunan suçluluk ve rol çatışması ilişkisi, bir kariyerde olmak yerine çocuklarla evde kalma seçimi ve bunun içerdiği suçlulukla ilgili görünmektedir. Ancak, bir kariyeri geride bırakma suçu, çocukları bir kariyer yapmak için bırakmayı düşünürken algılanan suçluluktan çok daha azdır. (DeSimone, 2001).

Stone (1987: 51), yüksek lisans derecesi olan ve çocuklarını büyütmek için evde kalmaya karar vermiş otuz üç kadını incelemiştir. Bu betimsel çalışma beş ana kategori belirlemiştir: kişilik özellikleri, karar verme süreçleri, iş tatmini seviyesi, akraba ve aile ilişkileri ve öz imaj. Katılımcılar, anaokuluna kayıtlı çocuklarla eve el ilanları gönderilerek bulunmuştur. Grubun ortalama yaşı otuz dört olup demografik yapısı otuz üç mezun eğitilmiş kadından oluşmaktadır. Tüm katılımcıların eşleri vardır. Kadınların %90'ı daha önce yüksek lisans dereceleriyle ilgili kariyere sahiptir ve %76'sı kariyerle ilgili bir faaliyette aktif olarak yer almıştır. İşten ayrılma kararı, çocukların ve ailenin birinci önceliğe sahip olduğu inancına ve kendi çocuklarını büyütmeye arzusuna dayanmaktadır. Evde kalarak nelerden vazgeçtiklerinin farkında olsalar da kendilerinin ve çocuklarının evde kalarak çok daha fazlasını kazandıklarını hissettiklerini bildirmişlerdir.

2.5. Kadın Göçüne İlişkin Yapılmış Sınırlı Araştırmalar

Liversage ve Jakobsen'in (2010) yaptıkları bir araştırmada Danimarka'da yaşayan Türk genç çiftlere odaklanılmıştır. Eşlerden birinin Türkiye'den göç ettiği, diğersinin ise Türk bir ailede Danimarka'da doğup büyüdüğü bu genç çiftler ile nitel görüşmeler yapılmasının yanında nicel verilerden de faydalanılmıştır. Görüşmecilerin sınırlı Danca konuşuyor olması sebebiyle, görüşmeler araştırmacılarından birinin Türkçe bilmesi sayesinde, Türkçe olarak gerçekleştirilmiştir. Yirmi sekiz

görüşmeciyile yapılan çalışmada hem kadınlarla hem de erkeklerle görüşülmüştür. Özellikle kadınlarla yapılan görüşmelerde, bu kadınların evlilikle birlikte değişen hayatlarının, eşlerinin aileleriyle birlikte yabancı bir ülkede yaşarken ne kadar kısıtlayıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Görüşmecilerden birinin, ilk evlendikleri zamanları anlatırken aktardıkları şöyle:

“Evdeydim. Hiçbir yere gitmedim. Onlar (eşinin ailesi) çalışmamı istemedi. Okula da göndermediler. Ev işi yaptım, birlikte yaptık.”

Adı Sevil olan başka bir görüşmeci ise Türkiye’de aktif bir hayatı varken ve çalışırken Danimarka’daki ilk yılında yaşadıklarını şöyle aktarmış:

“...Başörtüsü olmadan açık bir şekilde veya kısa kollu ya da dar kollu giyinmemi istemezlerdi (eşinin ailesi). Türkiye’deyken giyinirdim. Dolayısıyla tartışırdık. Demek istediğim o şekilde büyümemiştim. Fakat burada öyle olmak zorundaydım. Danca konuşmadım. Kimseyi tanııyordum. Zor bir zamandı.”

Kadın ve erkek evli göçmenlerle yapılmış bu araştırma, Danimarka’da bu geniş ailelerde yaşayan farklı yaşantıları gözler önüne seriyor. 2002 yılından bu yana Danimarka yasası Türk evli göçmenlere Danimarka’da geniş aile içerisinde yaşamalarına izin vermiyor. Bu yasanın bir amacı yeni gelinleri aile baskısından kurtarmaktır (Liversage, Jakobsen, 2010: 706).

Başka bir araştırmada da (Salaff, Greve, 2006) 1996 yılında Çin’den Kanada’ya göç eden, yaşları 30-40 arasında değişen ve küçük çocuklu elli çift ile görüşmeler yapılmıştır. Ulus ötesi göçlerin kadınları ve erkekleri toplumsal cinsiyet rolleri gereği farklı etkiledikleri ve kadınların omuzlarına daha ağır bir yük yüklediğinin altını çizmektedir. Göç sonrası çoğunlukla kariyerin yeniden inşa edilmesi gerekir. Kariyerin yeniden inşa edilmesi, çocuk bakımı desteği için sosyal sermayenin de geliştirilmesi gerektiği anlamına gelir. Sonuç olarak kadınların kariyerlerinin yeniden inşa edilmesi eşlerine göre oldukça zordur (Salaff, Greve, 2006: 6).

Her gün düzenli olarak evden işe giden ve geri dönen erkekler, söz konusu iş gücü göçü olduğunda, erkeklerin eşlerini, çocuklarını ve diğer aile üyelerini geride bırakmaları, hatta uluslararası sınırları aştıysa, aylar veya yıllar boyunca görüşmemeleri anlamına gelmektedir. Kocalarının yokluğunda kadınlar aile içinde çok farklı roller üstlenmek durumunda kalmışlardır. Bu da kadınlara özerklik yani özellikle ekonomik meselelerle ilgili karar alma ve hareket etme özgürlüğü getirmiştir. Göçmenlerin, ister çekirdek isterse geniş aile olsun, evden ayrılması hem ailede hem de tüm aile fertlerinde çok büyük değişikliklere sebep olur. Bir araştırmada (Yabiku, Agadjanian, Sevoyan, 2012) göç eden erkeklerle geride kalan kadınların karar verme özerklikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya konu olan veriler 2006 yılında Güney Mozambik'te bulunan elli altı kırsal köyde yaşayan 1680 evli kadından gelmiştir. Hem erkeklerin toplu göç geçmişinin hem de şimdiki göç durumlarının kadınların özerkliği ile pozitif olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Sonuçlar erkeklerin iş gücü göçünün, kadınların özerkliği üzerindeki etkisinin, erkek eve döndükten sonra da devam edebileceğini öne sürmektedir. Kadınların özerkliği karmaşık bir kavramdır ve çok boyutludur. Ölçümler üçlü likert ölçeğinin kullanıldığı yedi sorudan elde edilmiştir. Kadınlara yapmayı isteyebilecekleri birtakım yönergeler okunmuş ve bunların her biri için üç adet seçenek sunulmuştur. Kocanın ve ailesinin izninin gerekip gerekmediği, onları sadece bilgilendirmenin yeterli olabileceği veya onları bilgilendirmenin dahi gerekli olmayacağı konularında bir seçim yapmaları istenmiştir. Kadınlar için daha fazla özerklik genel olarak yararlı bir sonuç olsa da geride kalan kadınlara erkeklerin iş gücü göçünün bazı olumsuz etkileri olduğu da belgelenmiştir. Erkeklerin yokluğunda kadınlar hem kendilerinin hem de erkeklerin görevlerinden sorumludur (Yabiku, Agadjanian, Sevoyan, 2012: 3).

3. Literatür İncelemesinin Özeti

Teorik olarak, kadın psikolojisinin ben ve biz, kişisel başarı ile başkalarının gelişimini beslemek arasında çelişkili olduğu anlaşılmıştır (Lerner, 1991). Başkalarına vermekle kişinin kendisi için yapmak arasındaki mücadele kadınların içinde yaşar ve potansiyel olarak iç çatışmalara olduğu kadar kişisel gelişime de neden olabilir. Toplumsal baskının annelik deneyimini ve bunun yanında annelik ve işle ilgili seçimlerle kişisel beklentileri de şekillendirdiği bulunmuştur. Araştırmalar (Gutek,

Searle, Klepa, 1991; Elvin-Nowak, 1999; Reeder, 2001), rol çatışması ve suçluluğun hem işsiz hem de çalışan anneler için psikolojik durumlarının bir parçası olduğunu göstermektedir. Araştırma aynı zamanda kadınların anneler olarak kendileriyle ilgili duygularının, genel benlik kavramları üzerindeki etkisini de vurguluyor. Bu bulgular akılda tutularak, yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen annelerin yaşamış deneyimlerinin araştırılması, annenin çocuklarıyla evde kalma seçeneğini kullanma anlayışını daha da ileriye taşıyacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TASARIMI

1. Nitel Araştırma Tasarımı

Göçmenler ile ilgili mevcut çalışmaların çoğunda nicel yöntemler kullanılmış ve araştırmalar çoğunlukla istatistiksel veri setlerine dayanmıştır. Ayrıntılı vaka çalışmaları nadirdir. Yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen annelerin yaşamış deneyimlerini daha iyi anlamak için bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu tez çalışmasında nitel araştırma yönteminin kullanılmasından dolayı çalışmada teorik yaklaşımlar ve ilgili literatür taraması, yalnızca kuramsal destek almak amacıyla kullanılmıştır. Daha spesifik olarak, fenomenolojinin niteliksel çerçevesi çalışmanın tüm yönlerine uygulanmıştır. Anlatı yaklaşımı daha sonra araştırmanın katılımcılarının hikayelerini yorumlamak için kullanılmıştır. Nitel araştırma tasarımı ve fenomenolojik yaklaşımın yanında verileri anlamak için kullanılan anlatı yaklaşımı da bu bölümde tanımlanmaktadır.

Nicel ve nitel araştırmaları karşılaştırırken, iki yöntem arasındaki farkları anlamak önemlidir. Rubin ve Rubin'e (2012: 14) göre, nitel araştırma, sayılardan ziyade bireye ve bakış açısına odaklanması bakımından nicel araştırmadan farklıdır. Rubin ve Rubin ayrıca, nicel araştırmanın sosyal bilimcilerin eğilimleri ve kalıpları izlemesine izin verirken, istatistiklere odaklanmasının, nitel araştırma dilinden gelen zengin ve ilginç hikayeleri gözden kaçırdığını belirtmektedir (2012: 86).

Nitel araştırma, sayılar ve korelasyonlar yoluyla genellemeler yapmak yerine, öncelikle dil yoluyla anlamaya yönelik araştırmaya atıfta bulunan geniş bir terimdir. Nitel araştırmanın güçlü yönleri, öncelikle tümevarım yaklaşımından, belirli durumlara veya insanlara odaklanmasından ve sayılardan ziyade kelimelere yaptığı vurgudan kaynaklanmaktadır (Maxwell, 1996: 17). Maxwell'e göre, nitel araştırma tasarımı, beş temel araştırma amacına oldukça uygundur. Ana hatlarıyla belirtildiği üzere nitel tasarımın bir amacı, katılımcının deneyimlediği şekliyle fenomenin özünü anlamaktır. Anlamaktan kastedilen şey düşünceleri, duyguları, niyetleri ve kişinin

deneyiminin bakış açısını anlamayı geliştiren diğer yönlerini içerir (Maxwell, 1996: 15). Bu araştırmada da nitel araştırma tekniği yüksek eğitim düzeyine ulaşmış ve çocukları ile evde kalmayı seçen göçmen annelerin yaşam deneyimlerini daha derinlemesine incelemeyi mümkün kılacağı için seçilmiştir.

Nitel bir metodoloji kullanmanın ikinci bir amacı, fenomenin bağlamını anlamaktır. Çevrenin, belirli bir fenomenin eylemler, olaylar ve diğer yönleri üzerindeki etkisini tam olarak anlamak için fenomenin var olduğu koşullar incelenir. Berg'in de (2001: 3) belirttiği gibi nitel araştırma yöntemi anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştırmaktadır. İnsanların bireysel düşüncelerini, deneyimlerini ve var olan koşullarını anlamaya müsaade etmesi nedeniyle nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırmanın hizmet ettiği bir diğer önemli amaç, beklenmeyen olayları ve etkileri belirlemektir. Nicel araştırmada katılımcılar önceden araştırmacının hazırladığı yapılandırılmış sorulara cevap vermektedirler. Daha ötesine geçerek kendi fikirlerini söyleyemezler. Nitel araştırmada ise katılımcılara kendilerini ifade edebilmeleri için tanınan esneklikten dolayı toplanan veriler daha önce hiç de aklımıza gelmemiş kavramları veya temaları açığa çıkarır. Zengin veri toplamamıza ve bunları olduğu gibi analiz edebilmemize olanak verir. Nitel araştırmanın keşif niteliği, yeni ilişkilerin keşfedilmesinin yanı sıra daha fazla araştırma için değişkenlerin belirlenmesine izin vermesi, güçlü yönlerinden biridir. Belirli bir fenomenin sürecini anlamamanın amacı da nitel araştırma için çok uygundur. Bunun nedeni, nicel araştırma belirli bir fenomenin sonucuna odaklanırken, nitel araştırmanın belirli bir sonuca götüren süreçlere odaklanmasıdır (Maxwell, 1996: 20).

Son olarak, nitel tasarımın uygulanması nedensel açıklamalar geliştirmek için kullanışlıdır. Sorular nicel araştırmalardan farklı olsa da nedensellik açıklaması nitel araştırmanın bir parçasıdır. Ancak niteliksel nedensellik anlayışı nicel nedensellik anlayışından farklıdır. Nedensellik ararken nitel araştırmacı, hangi değişkenlerin belirli bir fenomene neden olduğunu arayan nicel araştırmacının aksine, değişkenlerin fenomenle nasıl ilişkili olduğunu sorar (Maxwell, 1996: 18).

2. Nitel Araştırmayı Değerlendirme Kriterleri

Leininger'e (1994: 109) göre, nitel araştırma birkaç özel kriter temelinde değerlendirilmelidir. Güvenirlilik, bulguların gerçek veya inanılır olması anlamına gelir. Diğer bir deyişle, katılımcıların kişisel deneyimlerine ilişkin güvenilir açıklamalarına nesnel, tarafsız doğrulardan daha çok değer verilir. Araştırmacının aklında tuttuğu ve değer verdiği şey katılımcının bakış açısidir. Doğrulanabilirlik kriteri, araştırmacının katılımcılardan duyduklarının açıkça anlaşıldığını teyit etme yeteneğini ifade eder. Bağlam içinde anlam, bulguların araştırılan nüfus için geçerli olan belirli anlamlara sahip olmaları ve dolayısıyla bu bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyan kriterdir. Doygunluk, araştırmacının bir olgunun doğasını tam olarak anlamak için iyice araştırdığında ve daha fazla ileri gidebilmek için bütün olasılıkları tükettiğini anladığında gerçekleşir. Araştırmacı sürekli tekrarlanan bir hikâyeyi dinlemeye başlar; aynı fikirler ve açıklamalar gereksiz hale gelir. Doygunluk gerçekleştiğinde, verilerdeki temalar bulunmuş ve onaylanmış olmaktadır. Son olarak, aktarılabilirlik, belirli bir nitel çalışmanın bulgularının farklı ama benzer bir durum veya bağlamla ilgili olmasının ölçütüdür. Bulgular benzer bir çalışmaya uygulandığında geçerli olur mu? Eğer öyleyse, söz konusu araştırma tarafından aktarılabilirlik kriteri karşılanmıştır (Leininger, 1994: 110).

3. Fenomenolojik Araştırma Tasarımı

Bu çalışmada kullanılan nitel tasarım türü fenomenolojik tasarımdır. Fenomenolojinin temel fikri bir şeyi bilinçte görüldüğü gibi dikkatlice tanımlamaktır (Moran, 2000: 6). Fenomenoloji ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında Lambert, Herder, Kant, Fichte ve Hegel'in yazılarında, felsefe metinlerinde görünmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, Alman matematikçi yazar Edmund Husserl bu terimi benimsemiş ve "tanımlayıcı psikoloji" olarak adlandırdığı şeyi tanımlamak için kullanmıştır (Moran, 2000: 132). Kvale'nin (1996: 53) belirttiği gibi fenomenoloji, hem görünen şeyi hem de görünme tarzını açıklığa kavuşturmakla ilgilenmektedir. Fenomenoloji görünmez olanı görünür kılmak için hemen deneyimlenen anlamların ötesine geçmeye çalışmaktadır. Başka bir deyişle kendimizi görme, başkalarını görme ve

yaşamlarımızla temas eden her şeyi görme biçimimizi gün ışığına çıkararak daha derin anlamların açığa çıkmasına yardımcı olabilir. (Wagner, 1983).

Nitel araştırma dünyasında, fenomenolojik araştırma, belirli bir fenomenin birey için anlamının yansımalarına ve analizine yol açacak olan çalışılan olgunun gerçek tanımına odaklanır (Moustakas, 1994: 156). Fenomenolojik bir çalışma, bir kavram veya fenomen hakkında birkaç birey için yaşanmış deneyimin anlamını tanımlar. Burada temel amaç bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrenselleştirecek bir açıklamaya dönüştürmektir (Creswell, 1998: 51). Araştırmacı fenomenle ilgili bilgi sahibi olan kişilerden veri toplayarak bütüncül bir betimleme gerçekleştirir (Moustakas, 1994: 96).

Bu tür çalışmalardan elde edilen veriler sayısal anlamdan çok dilsel anlam bakımından zengindir. Araştırmacı önce kendi içinde verilen kavramın anlamı ile ilgilenir ve daha sonra bu anlayışı, diğerlerinin kavram hakkında sahip olduğu kişisel anlamların incelenmesi yoluyla test etmeye çalışır (Creswell, 1998: 52).

4. Katılımcılar

Araştırmanın uygulamalı bölümünde Birleşik Krallık'ta 28 Ekim 2020-3 Aralık 2020 tarihleri arasında alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni Birleşik Krallık'a göç etmiş, yüksek eğitilmiş, ev hanımı, Türk göçmen annelerdir. Bu çok geniş bir evren olduğu için herkese ulaşmak imkânsız olduğundan evrenin küçültülmesi kaçınılmazdı. Dolayısıyla araştırmaya katılacak kişiler için ölçüt; evli, en az bir çocuk sahibi, en az lisans düzeyinde eğitim almış, eşinin işi nedeniyle Birleşik Krallık'a göç etmiş ve bunun için işinden ayrılmış, çocuğu veya çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmaya karar vermiş kadınlar olarak belirlenmiştir. Evli ve çocuklu kadınların, bekar ya da çocuk sahibi olmayan kadınlara göre çok daha fazla rolle mücadele ediyor olması, kadınlardan toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kültürel beklentiler konusunda daha fazla fedakârlık yapmaları istenmesi sebebiyle katılımcıların evli ve çocuklu kadınlardan oluşturulması kararına varılmıştır. Araştırmada olasılığa dayanmayan, amaca yönelik örneklem seçme tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara ulaşabilmek için sosyal medyada (Facebook, Twitter,

Linkedin vb.) paylaşılmak üzere İngilizce ve Türkçe online ilanlar⁴³ hazırlanmıştır. İlanda; ilk bölümde onay formu⁴⁴, ikinci bölümde sesli görüşmenin daha verimli kullanılabilmesi için demografik bilgilerin toplanması amacıyla bir demografik anket⁴⁵, üçüncü ve son bölümde ise görüşme tasarımı yer almaktadır. Katılımcı ilanında yer alan kriterleri karşıladığını düşünen kişiler, bu online formu doldurarak hem araştırmaya onay verdiler hem de demografik bilgilerini ve görüşme için ne zaman uygun olduklarını ilettiler. Yirmi yedi kişiden cevap geldi. Yirmi bir kişiyle görüşüldü. Bir kişi yabancı olduğu için örneklemden çıkarıldı. Katılımcılara vermiş oldukları telefon numarasına bağlı WhatsApp hesabı üzerinden erişilerek belirttikleri gün ve saatte görüşme yapmak üzere online Zoom daveti gönderildi. Görüşme gününden bir gün önce hatırlatma yapılarak görüşme teyit edildi. Yirmi Türk katılımcı ile görüşülmesinin en büyük nedeni veri doygunluğu idi. Her katılımcıya bir takma ad atanmış ve katılımcıların gizliliğinin korunması için bu takma adlar kullanılarak alıntılar yapılmıştır. Araştırma katılımcılarının mahremiyetinin korunması için diğer tanımlayıcı bilgiler de kaldırılmıştır ve ‘_____’ olarak gösterilmiştir. Doğrudan katılımcıdan alıntılanan metinler *italik* olarak yazılmıştır. Bu metinler katılımcının aynen aktardığı şekilde yazıya geçirilmiş olup hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Katılımcıların açıklamalarında geçen İngilizce ifadeler ‘tırnak’ içine alınmıştır. Doğrudan alıntılar, araştırmacı tarafından eklenen açıklayıcı metinlerle kesintiye uğradığında, açıklayıcı metin parantez içinde gösterilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri tablo 1’de verilmiştir.

Literatürden elde edilen kuramsal bilgi birikimiyle alan araştırmasında kullanılacak yarı yapılandırılmış görüşme soruları⁴⁶, araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve iki kez gözden geçirilip alınarak revize edilmiştir. Ardından bir ön deneme görüşmesi yapılarak sorular tekrar düzenlenmiştir. Sorular yeni temalar ortaya çıktıkça veya gerekli görüldükçe görüşmeler boyunca geliştirilmiştir. Açık uçlu sorular, katılımcının konuyla ilgili daha fazla detaylı bilgi vermesi amacıyla tercih edilmiştir. Bu sorular bir konuşma oluşturmak üzere başlangıç noktası olarak

⁴³ Ek 3

⁴⁴ Ek 1

⁴⁵ Ek 2

⁴⁶ Ek 4

kullanılmıştır. Görüşmeye geçilmeden önce katılımcılara araştırmanın amacı, konuşulacakların gizliliği ile ilgili bilgi verilerek yapılacak ses kaydının üçüncü kişilerce asla dinlenilmeyeceği ve kayıtlar yazıya aktarıldıktan sonra imha edileceği söylenmiştir. Konuşulanların başka bir isim altında yayınlanacağı ve katılımcıların adlarıyla herhangi bir bağlantısı olmayacağını güvencesi verilmiştir. Görüşmenin yaklaşık olarak bir saat civarında süreceği ve herhangi bir zamanda durmak ya da görüşmeden ayrılmak isterlerse katılımcılara bunu yapabilecekleri ifade edilmiştir. Cevaplamak istemedikleri bir soru sorulursa da ‘bunun hakkında konuşmak istemiyorum’ demelerinin yeterli olacağını bilgisi verilmiştir. Katılımcıya son olarak sorusu olup olmadığı sorulmuş ve onay alınarak görüşmeye geçilmiştir.

Her katılımcı görüşme sırasında yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen anne olma deneyimi hakkında son derece açık diyalog kurmuştur. Bu nedenle, her görüşme bu üç temel soruyu içerirken, her bir katılımcının düşünce zinciri çeşitli sorularla takip edilmeye çalışılmıştır. Her röportaj, birçok benzer temayı paylaşırken aynı zamanda da benzersiz bir hikâyeye sahiptir.

Görüşmeler Covid-19 salgını nedeniyle yüz yüze yapılamamıştır. Bunun yerine görüşmeler katılımcıların tercihleri doğrultusunda Zoom programı kullanılarak sesli şekilde gerçekleştirilmiş olup çoğu görüntülü olarak konuşmak istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların rahat hissetmeleri araştırma için son derece önemli olduğundan görüşme tercihlerine uyulmuştur. Görüşmelerin süresi, katılımcıların daha uzun süre konuşmak isteyip istemediklerine bağlı olarak 34 dakika ile 1 saat 35 dakika arasındadır. Katılımcıların onayı ile ses kaydı yapılmış ve ardından kodlama ve analiz için yazıya geçirilmiştir. Ses kayıtları araştırmacının bilgisayarında kilitli bir dosyada saklanmıştır. Yazıya aktarımı tamamlanan dosyalar imha edilmiştir. Üçüncü kişilerin erişimi söz konusu olmamıştır.

Görüşmeler temel olarak üç bölümden oluşturulmuştur: göç öncesi yaşamları, göç kararı sonrası yaşananlar ve göç kararının sorgulanması. Araştırmacı, katılımcılara soruları yönlendirmekten kaçınmak için bilinçli bir çaba sergilemiştir (Kvale, 1996). Böylece katılımcıların öznel deneyimlerini paylaşmaları sağlanmıştır. Paylaştıkları her

bir deneyim için açıklayıcı yorumlar almak adına ek sorular yöneltilmiştir. Araştırmacı katılımcıların gündeme getirdikleri konulara bakış açısını korumaya ve kadınların söylediklerinin doğru duyulmasını ve yorumlanmasını sağlamaya yardımcı olmaya çalışmıştır⁴⁷.

5. Materyaller

Bu çalışmada yer alan materyaller; araştırmacının sorabileceği olası soruların bir listesinden, etik kurul onay formundan⁴⁸, kısa bir demografik anketten⁴⁹, online sesli görüşmelerin yapılması ve aynı anda ses kayıtlarının gerçekleştirilmesi için kullanılan bir bilgisayar programından (Zoom) ve görüşmenin transkriptlerinden oluşmaktadır.

6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Dünya genelinde yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle katılımcılarla, dışarda bir kafede, rahat bir ortamda, yüz yüze görüşme imkânı sağlanamamış bunun yerine online sesli görüşmeler yapılabilmektedir. Ancak bunun negatif etkilerini en aza indirebilmek için katılımcılara görüşme zamanı için olabildiğince çok seçenek sunulmuş ve kendilerine en uygun zamanlarda görüşmeler planlanmıştır. Katılımcıların hepsi müthiş bir samimiyet içerisinde yaşadıklarını paylaşmıştır.

Bu çalışmada sadece annelerle konuşulmuştur. Diğer aile üyeleriyle ve özellikle eşlerle de konuşulacak başka araştırmalar konuyu daha derinlemesine tartışma olanağı sunabilir. Daha fazla araştırma, bu keşif sürecini kolaylaştırmak ve bu popülasyonun karşı karşıya olduğu diğer sorunları ele almak için yararlı yaklaşımları belirleyebilir.

Son olarak yirmi yedi kişinin araştırmaya katılmak üzere formu doldurmasına karşılık toplam yirmi bir kişi ile görüşülmüştür. Bir kişinin yabancı olması nedeniyle

⁴⁷ Reflexivity

⁴⁸ Ek 6

⁴⁹ Ek 2

(Polonyalı) bu kişi görüşme yapıldıktan sonra örneklemeden çıkarılmıştır. Diğer beş kişi çeşitli sebeplerle (ev bulmaya çalışmak, araştırmanın tek seferlik bir anket sanılması, Covid pozitif olmak) araştırmaya katılmaktan vazgeçmiştir. Kalan iki kişi ise sebep belirtmeksizin araştırmaya katılmaktan vazgeçtiklerini açıklamışlardır. Araştırmanın yalnızca Türklerle yapılması planlanmış olmasa da katılımcıların ana dillerinde kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri göz önüne alınarak sadece Türk annelerle görüşülmüştür.

7. Veri Analizi

Görüşmenin en büyük avantajlarından biri uyarlanabilirliği ve esnek oluşudur. Yetenekli bir görüşmeci, fikirleri takip edebilir, yanıtları sorgulayabilir ve anketin asla yapamayacağı şekilde güdüleri ve duyguları araştırabilir. Bir yanıtın verilme şekli (ses tonu, yüz ifadesi, tereddüt, vb.), yazılı bir yanıtın gizleyeceği bilgileri sağlayabilir. Anket yanıtlarının görüldüğü gibi alınması gerekir, ancak bir görüşmede yanıt geliştirilebilir ve netleştirilebilir. Elbette görüşme yapmanın da negatif tarafları bulunmaktadır. Mülakatlar zaman alıcıdır ve bu nedenle yüz saatlik bir projede sadece nispeten az sayıda insanla röportaj yapılabilir. Oldukça öznel bir tekniktir ve bu nedenle her zaman ön yargı tehlikesi vardır. Yanıtların analiz edilmesi sırasında sorunlar ortaya çıkarabilir ve bu sorunları ifade etmek, anketler için olduğu kadar görüşmeler için de zorlayıcıdır. Yine de görüşme, zengin materyaller sağlayabilir ve çoğu zaman anket yanıtlarına canlılık katabilir (Bell, 1997: 157). Cohen (1976: 82) görüşmeyi balık tutmaya benzetmiş ve dikkatli bir hazırlık yapmayı, çok sabırlı olmayı ve eğer ödül değerli bir av olacaksa hatırı sayılır uygulama gerektiren bir faaliyet olduğunu belirtmektedir.

Ses kayıtları alınan tüm görüşmeler yazıya aktarılmıştır. Bu transkriptler MAXQDA 2020 nitel analiz programı ile tematik içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu yaklaşıma göre farklı özneler tarafından anlatılan birçok öykü, ayrı görüşülen kişilerin dağınık öykülerinden daha zengin, daha yoğun ve tutarlı bir öykü halinde yoğunlaştırılması veya yeniden yapılandırılmasıdır (1996: 199). Fenomenoloji yaklaşımı, görüşülen kişinin umutlarının, korkularının, metaforlarının, kişisel

geçmişinin ve kültürel geleneklerinin gün ışığına çıkmasına izin veren daha az yapılandırılmış bir görüşme gerektirir (Kleinman, Seeman, 2000: 235).

Temaların kodlanması, görüşülen kişilerin yanıtlarının, araştırmacı tarafından keşfedilen benzer kavram, fikir ve temalara göre kategorize edilmesini içermektedir. Araştırmacı, katılımcıların hikayelerini, anlayışlarını ve inançlarını kodlar. Aktarılan verileri kullanarak araştırmacı, hikayeleri hem zaman dizisi hem de önemli temalar üzerinden bir araya getirebilir. Araştırmacı, verileri kodlarken araştırmanın ilgilendiği hedef kitleyi göz önünde bulundurur (H. J. Rubin, Rubin, 2012: 240).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Görüşme materyalinin analizinde ortaya çıkan temalar bu bölümde tartışılmaktadır.

1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

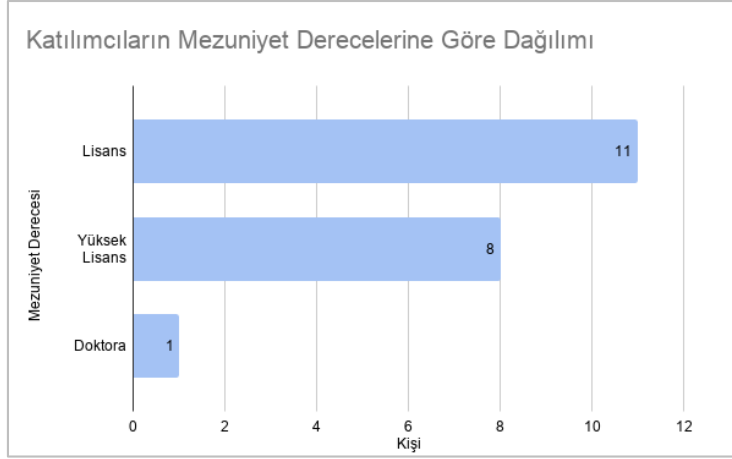
Tablo 1’de görüldüğü gibi bu araştırmaya katılanlar, eşlerinin işi nedeniyle Birleşik Krallık ülkelerine göç etmiş, yüksek eğitilmiş, ev hanımı yirmi Türk anneden oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu otuzlu yaşların ortaları ile kırklı yaşların ortaları arasında, çocuklarının hala bağımlı olduğu bir yaşta. Katılımcıların tamamı kocalarına bağımlı olarak Birleşik Krallık’a gelmişlerdir. Bazıları birlikte gelirken bazıları ise kısa bir ayrılıktan sonra çocuklarıyla beraber eşlerine katılmıştır. Birleşik Krallık ülkeler topluluğu on altı çift için göç ettikleri ilk ülke olmuştur. Tüm katılımcılar en az lisans mezunu olmakla birlikte yarısının lisans üstü derecesi vardır. Dolayısıyla hepsi yüksek eğitilmiş, kariyerlerinde iyi yerlere gelmiş ve Türkiye’de (biri Almanya’da) önemli beşerî ve sosyal sermayeye sahiptir.

Her bir katılımcı tarafından yetiştirilen çocuk sayısı bir ila üç arasında değişmektedir. Katılımcıların çocuklarının yaşları da farklıdır. En küçüğü üç aylık ve en büyüğü yirmi üç yaşındadır. Yıllık aile geliri £25-£100 (bin) arasında değişmektedir. Bir katılımcı, şirket kuralı nedeniyle yıllık gelir miktarını paylaşmamıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

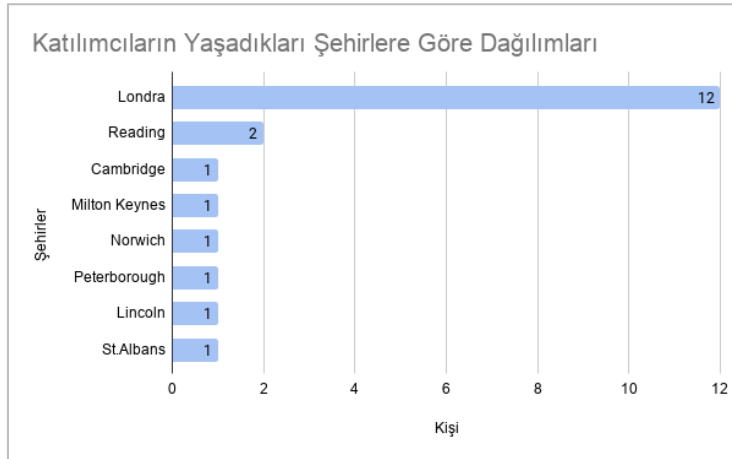
	Takma adı	Yaşı	Mezuniyet derecesi	Mesleği	Çocuk sayısı	Çocukların yaşları (yaş/aylık)	Evlendiğindeki yaşı	İlk çocuğun doğumundaki yaşı	Haftalık temizlik yardımı (saat)	Haftalık çocuk bakım yardımı (saat)
1	Fatma	49	Lisans	İç Mimar	3	23-21-10	22-38	26	0-10	0-10
2	Hatice	39	Y.Lisans	Resim Öğretmeni	2	3-6	30	33	0-10	0-10
3	Duygu	42	Y.Lisans	Risk Y. (Denizcilik)	1	7	32	35	0-10	0-10
4	Nesrin	32	Y.Lisans	B. Tekn. Tek. Eğt.	1	20 aylık	26	30	0-10	0-10
5	Pelin	30	Lisans	Diş Hekimi	1	3	25	28	0-10	0-10
6	Selin	53	Y.Lisans	Uzman Doktor	2	18-10	28	35	0-10	0-10
7	Elif	51	Lisans	Bankacı	2	19-15	24	31	0-10	0-10
8	Seyhan	43	Y.Lisans	Bankacı	2	17-7	23	26	0-10	0-10
9	Seda	46	Lisans	Öğretmen	1	6	32	39	0-10	21-30
10	Betül	35	Y.Lisans	Loj. Müş. Hiz. Uzm.	1	4	27	31	0-10	0-10
11	Çiçek	41	Lisans	H. İliş. ve Ön Muh.	1	7	30	34	0-10	40+
12	Şerife	32	Lisans	Gıda Mühendisi	1	2	28	30	0-10	0-10
13	Zeynep	36	Lisans	Devlet Memuru	2	11-6	23	25	0-10	10-20
14	Ayşegül	43	Y.Lisans	Coğrafya Öğrt.	2	11-13	28	30	0-10	10-20
15	Özgür	44	Y.Lisans	Öğretim Görevlisi	1	9	33	35	0-10	0-10
16	Deniz	41	Doktora	Akademisyen	2	3-20 aylık	35	38	0-10	10-20
17	Müge	41	Lisans	Yazı İşleri Müdürü	1	4	37	37	0-10	0-10
18	Ezgi	36	Lisans	Kalite Müd. (Lojistik)	1	6	27	30	0-10	0-10
19	Gözde	34	Lisans	Pedagog- Öğrt.	1	3	29	31	0-10	0-10
20	Sevda	35	Lisans	Sigorta Finans Dan.	2	3-3 aylık	28	31	0-10	10-20

Şekil 11 katılımcıların mezuniyet derecelerine göre dağılımını göstermektedir. Katılımcılardan 8'inin yüksek lisans, 1'inin doktora ve 11'inin de lisans derecesi vardır.

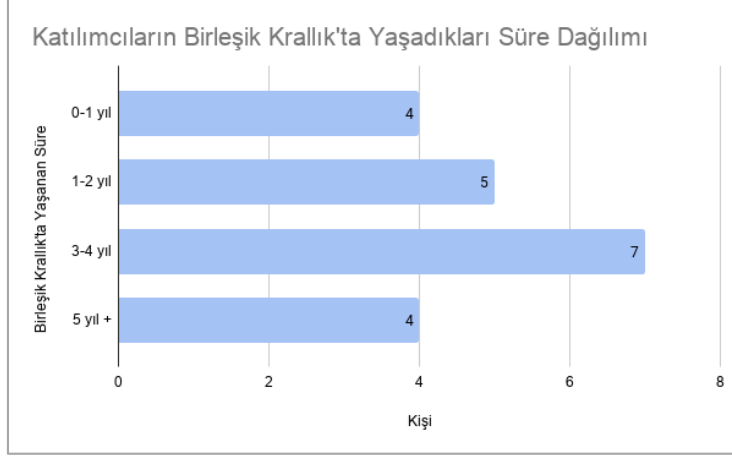
Grafik 11: Katılımcıların mezuniyet derecelerine göre dağılımı

Katılımcılar Birleşik Krallık ülkesinin çeşitli şehirlerinde aileleriyle birlikte yaşamaktadır. 20 katılımcıdan 12'si Londra'da ikamet etmektedir. Şekil 12'de katılımcıların hangi şehirlerde yaşadıkları gösterilmiştir.

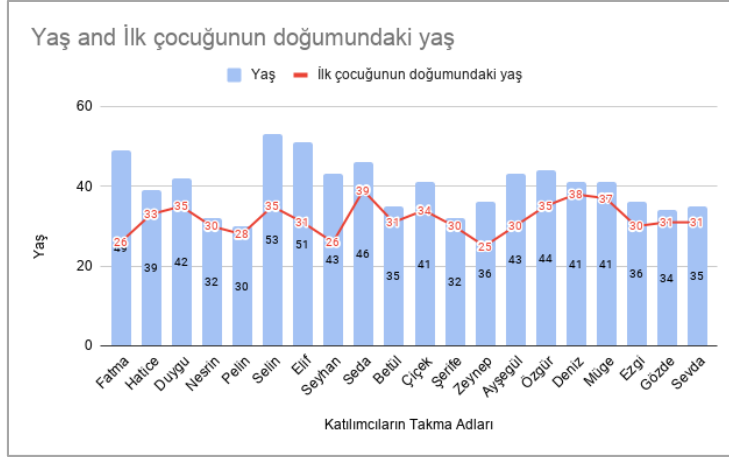
Grafik 12: Katılımcıların yaşadıkları şehirlere göre dağılımları

Katılımcıların ne kadar süredir Birleşik Krallık'ta yaşadığı şekil 13'te görülmektedir.

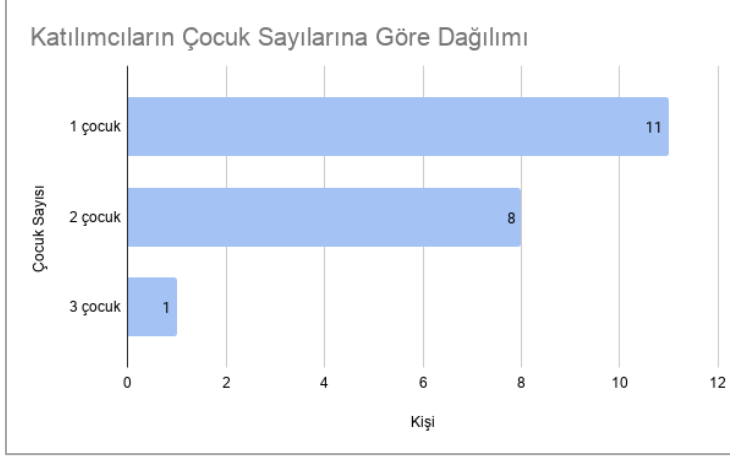
Grafik 13: Katılımcıların Birleşik Krallık'ta yaşadıkları süre dağılımı

Katılımcıların yaşları 30-53 arasında değişirken ilk çocuklarının doğumundaki yaşları 25-39 arasında değişmektedir. Şekil 14'te tüm değerler diyagram ile gösterilmiştir.

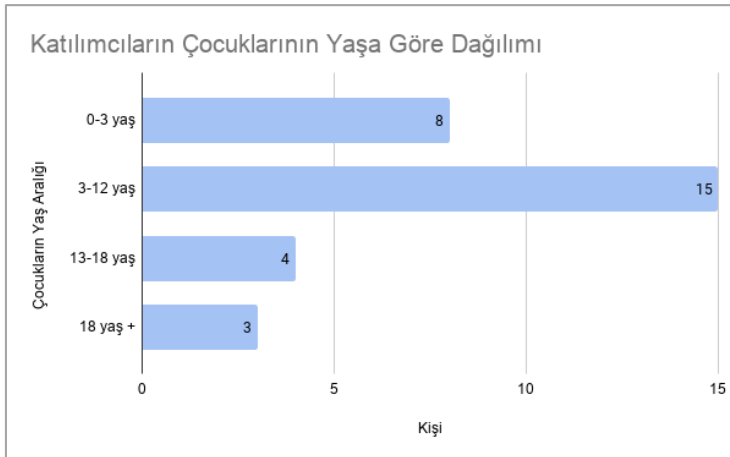
Grafik 14: Katılımcıların yaşları ve ilk çocuğun doğumundaki yaşları

Katılımcıların çocuk sayıları 1-3 arasında değişmekle birlikte sadece bir katılımcının üç çocuğu olduğu ve bu katılımcının da üç çocuğundan birinin eşinin ilk evliliğinden olduğu söylenmiştir. Tüm değerler şekil 15'te gösterilmiştir.

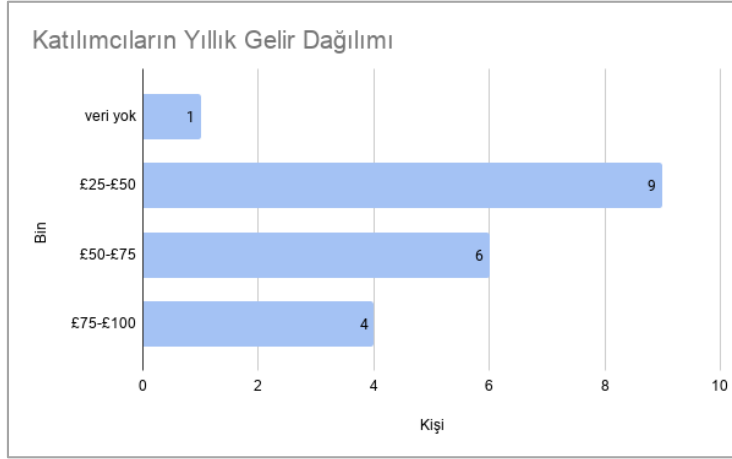
Grafik 15: Katılımcıların çocuk sayılarına göre dağılımı

Katılımcıların çocuklarının yaşları 3 ay ila 23 yaş arasında değişmektedir. Katılımcılardan büyük bir kısmının çocuklarının yaşları 3-12 arasında değişmektedir. Şekil 16'da tüm değerler bir diyagram yardımıyla gösterilmiştir.

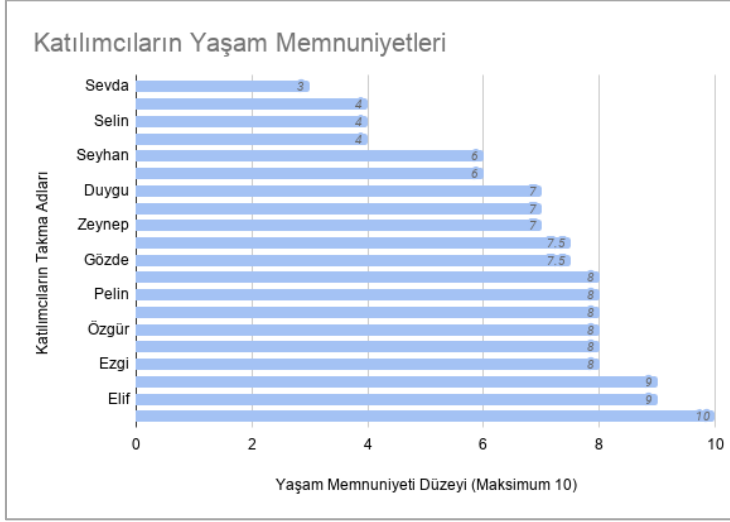
Grafik 16: Katılımcıların çocuklarının yaşa göre dağılımı

Katılımcılardan 9 kişinin yıllık gelir dağılımının £25-£50 (bin), 6 kişinin £50-£75 (bin), 4 kişinin £75-£100 (bin) arasında olduğu belirtilmiştir. Sadece bir katılımcı şirket kuralı gereği gelir miktarını paylaşmamıştır. Şekil 17’de ilgili diyagramda gösterilmiştir.

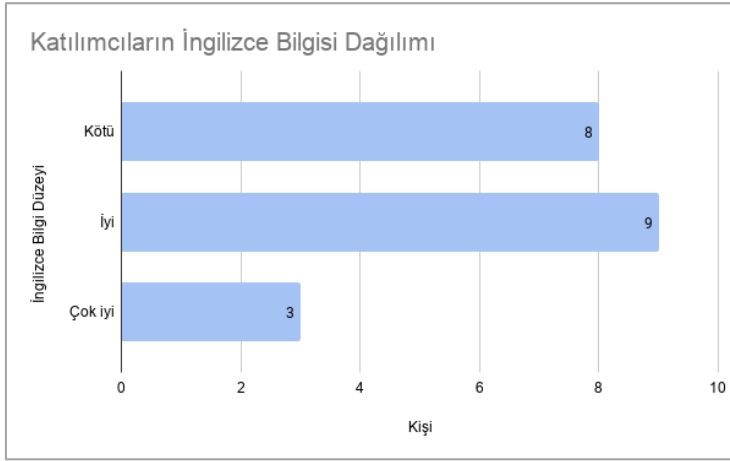
Grafik 17: Katılımcıların yıllık gelir dağılımı

Katılımcılara yaşam memnuniyetleri için 10 üzerinden (10 en yüksek olmak üzere) bir değer vermeleri istenmiştir. 4 kişinin cevabı 6’dan düşük olmuştur. Şekil 18’de tüm değerler gösterilmiştir. Katılımcılara bu sorunun arkasından yaşam memnuniyetlerinin 10 olabilmesi için neye ihtiyaçları olduğu sorulmuştur. Katılımcılar, göçmenlik hayatlarında neye ihtiyaçları olduğunu anlatırken aynı zamanda hangi konularda kendilerini eksik veya mutsuz hissettiklerini de aktarmışlardır.

Grafik 18: Katılımcıların yaşam memnuniyetleri

Katılımcıların Birleşik Krallık'a ilk göçleri sırasındaki İngilizce bilgisi sorulmuştur. 8 kişi ilk göç ettiklerinde İngilizce bilgilerinin kötü olduğunu belirtmiştir. Şekil 19'da gösterilmiştir.

Grafik 19: Katılımcıların İngilizce bilgisi dağılımı

2. Ortaya Çıkan Temalar

Nitel veri analizi hakkında yazan Miles ve Huberman (1994: 56) kodların, bir çalışma sırasında derlenen tanımlayıcı veya çıkarımsal bilgilere anlam atamak için kullanılan etiketler olduğunu söylemektedir. Kodlar, genellikle belirli bir düzenlemeye bağlı veya bağlantısız olarak değişen boyutlarda kelime, kelime öbeği, cümleler veya tam paragraflardan oluşan parçalara eklenmektedir. Burada önemli olan kelimelerin kendileri değil anlamlarıdır. Kodlar, bu parçaları almak ve düzenlemek için kullanılır. Böylece araştırmacı belirli bir araştırma sorusu, hipotez, yapı veya temayla ilgili bölümleri hızlı bir şekilde bulabilir, çıkarabilir ve kümelendirebilir. Daha sonra sonuçların çıkarılması için zemin hazırlanmış olunur. Dolayısıyla, kodlama, verilerdeki temel sorunların kümeleneşine ve sonuç çıkarma yolunda adımlar atılmasına olanak tanır (M. B. Miles, Huberman, 1994: 58).

Her katılımcı, çocuklarıyla göç sonrası evde kalmaya karar verme konusundaki bireysel deneyimini paylaşmış olsa da yaşadıkları süreçle ilgili verilerden yedi ortak kategori oluşturulmuştur. Kategoriler, kararın arkasındaki inançları, koşulları ve evde kalan anne olma geçiş dönemini içermektedir.

2.1. Tema 1: Göç Süreci

Göç süreci konusundaki kararlarıyla ilgili görüşme sorularına yanıt olarak katılımcılar, kendilerini göç etmeye yönelten inançları ve koşulları hakkında konuştular. Tüm katılımcılar için aileleriyle beraber göç etme kararında eşlerinin işi ve/veya çocuklarının geleceği, özellikle de eğitim hayatları etkili olmuş. Katılımcılardan altısı eşlerinin işi nedeniyle göç etmek zorunda kalırken, bu kararı çok zorlanarak almış. Bu katılımcılar, eşlerinin emekli olacakları veya çocuklarının üniversite eğitimiyle beraber evden ayrılacakları zamanı hararetle beklediklerinden bahsettiler. Böylece yeniden Türkiye'ye dönüp ya özlemle andıkları çalışma hayatlarına ya da sosyal hayatlarına kavuşacakları günün hayaliyle göç yaşamına adeta katlandıklarını ifade ettiler.

Seda İzmir'de doğup büyüdüktan sonra ilk üniversite eğitimini sağlık meslek yüksekokulunda tamamlayarak dokuz yıl boyunca özel bir hastanenin görüntüleme bölümünde çalışmış. Ancak işini sevmediği için yirmi altı yaşında yeniden üniversite sınavlarına girerek eğitim fakültesinde Türkçe öğretmenliği bölümünü bitirmiş. Öğretmen olduktan sonra da bir okulda mesleğini yapmaya başlamış. O sırada Londra'da yaşayan ve eski bir arkadaşı olan eşiyile görüşmeye başlıyorlar ve otuz iki yaşında evlenmeye karar veriyorlar. Seda Londra'da yaşamayı kabul ediyor ve 2006 yılında evlendikten sonra eşinin yanına göç ediyor. İlk zamanlarda İngilizce bilmediğini ve bu konuda kendisini çok zorladığını anlattı. Bir okulda gönüllü olarak başladığı işe on iki yıl boyunca farklı statülerde ve pozisyonlarda devam etmiş. Bu arada Türkiye'de gebe kalabilmek için tedavi görmüş ve otuz dokuz yaşında anne olmuş. Ancak doğumu Londra'da olan Seda, birçok komplikasyon yaşamış ve ne yazık ki doğumdan ötürü kendisinde kalıcı sakatlıklar oluşmuş. Eşinin de sağlık sorunları yaşadığı bir dönemde okuldan izin alamayınca bu bardağı taşıran son damla olmuş ve istifa ederek işinden ayrılmış. Eşiyile beraber kendi kafelerinde çalışmaya devam ediyor. Seda hobileriyle ilgilenmek, gönüllü çalışarak insanlara yardım etmek ve oğluyula seyahat etmek istediğini söyledi. Seda son derece keyifli çalıştığı bir dönemde hiç aklında yokken nasıl göç kararı aldığını şöyle anlatıyor:

"Aslında benim yurt dışı hiçbir hayalim olmadı. İnsanlar hani saygı duyarım, derler ki bir yurt dışına gidelim. Ben şöyle derdim. Hani bir gidip gezmek isterim. Ama yaşamayı düşünmem. Çünkü ben hani gerçekten hayatı dolu dolu yaşayan bir insandım."(Seda)

Seda evlilik kararını ise şöyle anlatıyor:

"(...)Vatandaşlığı, oturumu her şeyi hallettikten sonra çünkü uzun yıllar görüşmemiştik yüz yüze. Sonra işte böyle bir duygusal birliktelik başladı. Sonra hadi deneyelim yani burası mı olur, Türkiye mi olur bir karar verelim dedik." (Seda)

Seda denemeyi istemiş ama aynı zamanda mesleğinden istifa ederken çekinceleri olduğunu da şöyle anlatıyor:

"Ben zaten her şeyi usulüne uygun istifa edeyim. Eğer orda olmazsa döndüğümde mesleğime tekrar dönebileyim görüşüyle geldim diyeyim. Düzgün şekilde, kurallarına uygun bir şekilde istifa ettim. Hep açık kapı kalsın. Ben döndüğümde bu mesleğime devam edeyim şeklinde geldim." (Seda)

Gözde otuz dört yaşında ve üç yaşında bir kız annesi. Almanya'da doğmuş ve büyümüş. Yirmi dokuz yaşına kadar oradan hiç ayrılmamış. Almanya'da bir Türk olarak çocukluğundan itibaren ayrımcılığa, ötekileştirmeye maruz kalmış. Bu yüzden de çok çalışmış ve eğitimine devam ederek meslek sahibi olmuş. Bunun için önce meslek okuluna gitmiş, arkasından çalışmaya başlamış. Çalışırken bir yandan da üniversiteye giderek pedagoğ olmuş. Sadece okulda değil, aynı zamanda devletin okulları yöneten bir kurumunda da çalışmış. Göç, entegrasyon, okul ve eğitim kalitesi gibi projelerde yer almış. Bilişim sektöründe çalışan ve Birleşik Krallık'ta yaşayan eşiyle tanıştığında göç etmek gibi bir hayali yokmuş. Ancak evlendikten sonra çocuğu olduğunda ilk üç yıl çalışmayı düşünmediği ve eşi kendisinden daha fazla kazandığı için göç etmeye karar vermiş. Göç sonrası mesleğine devam edebilmek amacıyla yaklaşık bir yıl süren prosedürlerden sonra bir okulda çalışmaya başlamış ancak sadece dört hafta dayanabilmiş. Çünkü Almanya'da öğrendiği ve alışık olduğu eğitim sisteminden oldukça farklı bir sistemle karşılaşmış ve burada öğretmenlik yapamayacağına karar vermiş. Göç kararının ödülü olarak ufkunun genişlemesini görüyor. Dört buçuk yıldır yaşadığı Birleşik Krallık'ta eğitim ve sağlık sisteminin ve

bina kalitelerinin daha iyi olmasına ihtiyacı olduğunu söyledi. Gözde, göç kararı sürecini şöyle anlatıyor:

"Benim hiç İngiltere'ye gelme gibi bir şeyim yoktu. Yani bir hayalim yoktu, Almanya'da hayatım gayet güzeldi, iyiydi. Kendi evim, kendi arabam vesaire. Her şey tıkırındaydı yani, her şey gayet güzel yolundaydı."(Gözde)

Betül, İstanbul'da uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanında lisans eğitiminden sonra işletme yüksek lisans eğitimini tamamlamış. Aslında psikoloji okumayı istediği için bölümünü çok severek okumamış. Özel sektörde lojistik alanında değişik pozisyonlarda çalıştıktan sonra son olarak bir ilaç firmasının lojistik bölümünde çalışmış. Ancak bu sektörde bir plaza insanı olarak çalışmaktan hiçbir zaman hoşlanmamış ve kariyer yapmak gibi bir hayali de olmamış. Ahşap boyama hobisini işe dönüştürmek en büyük hayalimiş. İnsan kaynakları uzmanı olarak çalışan eşiyile yirmi yedi yaşındayken evlenmiş. Otuz bir yaşında anne olduktan sonra yarım gün çalışmaya başlamış çünkü çocuğuna kendisi bakmak istemiş. Daha sonra eşinin çalıştığı firmadan yurt dışında bir teklif alınca kabul edip 2018 yılında İsviçre'ye yerleşmişler. Burada on beş ay çok mutlu bir şekilde yaşamışlar. Sonra yine eşinin işi nedeniyle bu sefer Birleşik Krallık'a göç etmişler. Bir yıldır Birleşik Krallık'ta yaşayan Betül, yaklaşık bir ay önce hobisini hayata geçirerek boyadığı dekoratif tahta bebekleri online olarak satmaya başlamış. Bu ona çok iyi gelmiş çünkü sürekli evde kaldığında kayda değer bir şey yapamadığını görüp kendisini değersiz hissettiğini söyledi. Ev işi yapmaktan hiç hoşlanmadığını, ev işlerini kendi işi gibi göremediğini, yaptığında da kendisini hizmetçi gibi hissettiğini anlattı. Göç kararlarının ödülü olarak yaşam standartlarının yükselmesini görüyor. Kendisini Türkiye'ye kıyasla daha güvende hissettiğini ve çocuğunun okulundan, İngilizce öğrenmesinden çok memnun olduğunu dile getirdi. Eşiyile ilk olarak İsviçre'ye yerleşen Betül göç sürecini şöyle anlatıyor:

"Çok severek gittim. Arkamda ailemi falan da bıraktım tabii. Onun verdiği bir hüznün de vardı ama açıkçası çok koymadı. Çünkü dediğim gibi çok motiveydim yani o zamanlar. İşimi bırakmış olmak da çok rahatsız etmedi beni."(Betül)

İsviçre'de bir süre yaşadıkdan sonra Birleşik Krallık'a göç eden Betül, o dönemdeki hislerini şöyle aktardı:

“Türkiye’den İsviçre’ye giderken ki motivasyonu İsviçre’den buraya gelirken taşıyamadım. Çünkü orada nasıl diyeyim? İsviçre’de birçok zorluk yaşamıştık. Kızımın da bazı zorlukları olmuştu. Oraya adaptasyonu, sevdiklerinden ayrılması falan psikolojik olarak etkilenmişti. Onunla başa çıkmak, orada yeni bir düzen kurmak, sosyal çevre edinmek falan hepsi bir zaman almıştı. Her şey çok rayına oturmuştu ve her şey de çok iyi gidiyordu. Tam oldu derken bu sefer de İngiltere’ye taşıyoruz konusu ortaya çıkınca ben birazcık açıkçası ne diyeyim down oldum. Hani çünkü aynı şeyleri bir daha orada yaşamak biraz benim gözüümü korkuttu.”
(Betül)

Diğer katılımcılardan bazıları ise göç kararının alınması sürecinde kendilerinden ziyade aileyi, çocukları düşündüklerini anlattılar. Zeynep bunlardan biriydi. Ankara’da el sanatları öğretmenliği bölümünde okurken KPSS ile İstanbul Üniversitesi’ne memur olarak atanan Zeynep bir yıllık görev süresi dolunca, tayin isteme hakkıyla tekrar Ankara’ya geri dönmüş. 2003 yılından itibaren çalışan Zeynep, Ankara’da okuduğu üniversitenin bilgi işlem bölümünde memurmuş. Üniversite eğitimini tamamladığında, yirmi üç yaşındayken evlenmiş ve yirmi beş yaşında ilk kızını ve beş yıl sonra da ikinci kızını doğurmuş. Daha sonra Mersin’e göç etmişler. Bu süreçte çocuklarına bakmak üzere, ücretsiz doğum izni ve bir yıl ekstra izin alarak toplamda üç yıl çalışmamış. Bu sürenin sonunda tayini Mersin’e çıkmayınca İstanbul’a dönme kararı almış. Yaklaşık on aylık bir süreden sonra da eşinin işi nedeniyle Birleşik Krallık’a göç etmişler. Zeynep göç kararlarının ödülü olarak kızlarının eğitim hayatını gördüğünü söylüyor. İngilizce bilmediği ve sosyal çevresinden koptuğu için çok zorlanmış. O kadar ki bu süreci, havanın kapkara olduğu bir zamana benzetti. İlk zamanlarda işinden istifa edip göç etmemiş olsaydı geri dönebileceğini söyledi. Zeynep’in ailesi aldıkları göç kararı neticesinde delilik yaptığını, sadece eğitim yüzünden böyle bir karar almanın çok gereksiz olduğunu, işinin iyi olduğunu ve gereksiz yere kaybedeceğini söylemiş. Zeynep Birleşik Krallık’taki yeni hayatlarına zamanla adapte olduğunu ifade etti ama kızlarının eğitiminden sonra Türkiye’ye döneceğini söylüyor. Aslında göç etmeye çok istekli olmadığını da şöyle anlatıyor:

“Türkiye’deki mevcut eğitim sisteminden de çok rahatsızdım. Kızımı devlet okulunda özellikle başlatmıştım. Hani özel okula en azından ilkokul döneminde göndermek istemedim. İstanbul’daki devlet okuluna döndüğümüzde, öğretmenimiz vesaire yani o ortam da hiç hoşuma gitmedi açıkçası ve eğitim sisteminin kalitesizliği, tamamen

ezberci oluşu, çocukları bir yarış halinde götürmesi vs. Yani beni göç etmeye, göç etmeyi düşündüren sebeplerden bir tanesidir. Kesinlikle eğitim iyi olsaydı herhalde göç etmeyi düşünmezdim."(Zeynep)

Zeynep neden özellikle Birleşik Krallık'a göç etmek istediklerini de şöyle anlatıyor:

"Evet ben destekledim çünkü denemek istiyordum, yani bu aklımızda hep yer alacaktı eğer denemeseydik. Ya gitse miydik, şöyle miydi, şöyle olur muydu falan. Ve bu süreçte aslında çok fazla da yurt dışına gelen insan vardı. Çevremden de vardı. Ankara Anlaşması ile İngiltere'ye gelen. Ben farklı bir ülke istemiyordum açıkçası. Oluyorsa İngiltere olsun, olmuyorsa olmasın. Çünkü ben eğitim sistemi artı ırkçılığın minimum olacağı bir yer olmasını istiyordum. Mesela Almanya'ya gitsem hem İngilizce yerine Almanca öğrenecekler, çok bir işlerine yaramayacaktı çocukların açısından düşündüğümde. Hem de üstüne ırkçılığın çok yoğun olduğu bir ülkediydi. Ben onu istemedim açıkçası. İngiltere daha kozmopolit yapıya sahip. Her milletten insan var burada. Dolayısıyla ırkçılığın diğer ülkelere göre daha az olduğunu düşünüyorum. Açıkçası var ama daha az."(Zeynep)

Fatma Türkiye'nin en iyi üniversitelerinden birinin iç mimarlık bölümünü bitirmiş. Mezun olur olmaz çalışmaya başlamış. İlk evliliğini yirmi iki yaşında yapmış ve yirmi altı yaşında ilk çocuğunu, otuz sekiz yaşında da ikinci çocuğunu doğurmuş. Şu anda kırk dokuz yaşında. Uzun yıllar Türkiye'nin mobilya sektörünün önde gelen firmalarından birinde üretim müdürü olarak çalışmış. Değerleri arasında iyi niyetli olmak, dürüst olmak, takdir etmek var. Fatma'nın katlanamadığı, son derece rahatsız hissettiği durumlardan biri insanların yalalaklık yapması, iki yüzlü davranması, samimi olmak adı altında 'vıcık vıcık' bir ilişki kurmak istemeleri yer alıyor. Fatma işini ve parçası olduğu ekibi çok sevdiğini ancak bir gün işlerin hiç de beklemediği şekilde değişmesiyle adeta iş yerine küsmüş ve sadece iş yerinden değil ülkeden dahi uzaklaşmak istemiş. Geçmişe baktığında en çok 'yorgunluk' hatırladığını söylüyor. Yüksek inşaat mühendisi olan ikinci eşi, eşinin oğlu ve kendisinin ilk evliliğinden olan oğlu ve ikinci eşinden olan oğluyla birlikte beş kişilik bir aile olarak Ankara Anlaşması ile Birleşik Krallık'a göç etmişler. Üç yıldır Birleşik Krallık'ta yaşıyorlar. Fatma İngilizce bilmiyor. Bu onun hayatını çok zorlaştırmış. Çünkü oğlunun öğretmeniyle bile konuşamadığı için kendisini çok kötü hissettiğini söylüyor. Çocuklarının bu göç sayesinde İngilizce öğrenmeleri ve dünya insanı olmaları yolunda adım atmaları Fatma'nın en büyük ödülü olmuş. Yeniden mesleğini yapabileceği günü sabırsızlıkla bekliyor. Göç sürecini şöyle anlatıyor:

“Biraz yorucu bir ülkemiz var. Biraz normal insanlardan farklı hissediyordum her zaman kendimi. Çok ait hissetmeme de vardı. Ve hayatımda hep yabancı dil sıkıntısı çektiğim için çocuklarımın eğitiminin açıkçası bir yabancı ülkede olmasını çok hayal ediyordum. Bu doğrultuda buraya gelmeye karar verdik.” (Fatma)

Bazı katılımcıların eşleri daha önce bir şekilde çoğunlukla da eğitim nedeniyle, Birleşik Krallık'ta yaşadıkları için bu ülkeyi tercih ettiklerini ifade etti. Ezgi otuz altı yaşında ve altı yaşında bir oğlu var. Turizm ve otel işletmeciliği bölümünden mezun olduktan sonra kendisini geliştirmek adına bir de işletme okumuş. Turizm acentesi firmasında stajyerlikle başladığı iş yaşamına lojistik sektöründe çok farklı pozisyonlarda çalışarak devam etmiş. Son olarak kalite müdürlüğü yapmış. Ezgi aslında edebiyat öğretmeni olmak istiyormuş. Bu nedenle TEGV'de gönüllü olarak öğretmenlik de yapmış. Çok yoğun bir tempoda çalışırken oğlunu fazla göremediğini söyledi. Sosyal çevresine, ailesine çok bağlı olduğunu bu yüzden de onlara uzak yaşamayı istememiş. Ancak eşinin isteğiyle Ankara Anlaşması'na başvurmuşlar ve çok kısa sürede olumlu yanıt almışlar. Ezgi her ne kadar göç etmeyi istemese de eşinin Birleşik Krallık'a geldiğinde çok mutlu olduğunu görünce bir şans vermeye karar vermiş. Çünkü o dönemde Türkiye'de de memnun olmadığı bazı konular (kadın cinayetleri, tecavüzler, güvenlik ve adalet sorunu vb.) olduğunu söyledi. Bir dönem boşanmayı düşündüğü eşiyile olan iletişim problemleri göç sonrası azalmış. Çocuğunun eğitimi konusunda da kendisini daha iyi hissediyor. Oldukça sosyal ve aktif olmaya (kadın duyul grupları, nefes çemberleri, doğayla baş başa kalmak vb.) gayret ediyor. Ekonomik olarak eşine bağımlı olmaktan hiç hoşlanmıyor. Göç kararlarının ödülü olarak daha özgür, daha fazla yeşilliğin olduğu, doğayla iç içe, gerçek hayatla bir arada olabilmeyi görüyor. Evde temizlik yapmaktan ve çocuğun sorumluluğunun büyük kısmını almış olmaktan hoşlanmadığını ifade etti. Buna rağmen oğluyla çok keyifli vakit geçirdiğini ve çok eğlendiklerini de anlattı. Ezgi göç kararı sürecinde, eşinin Birleşik Krallık ile olan bağıni fark ettiği anı şöyle aktardı:

"Oturum kartımızı almaya geldik üç günlüğüne. O gün ben buraya geldiğimde bambaşka bir ___ (eşi) gördüm. Yani onun köyüne gelmişim gibi hissettim bu arada. O dönemler yaşadığımız sıkıntılar gitti de mutlu gerçekten bambaşka bir adam geldi, hani o sıkıntılardan arındı. Bu hani mutlu olduğun bir yere gelince yüzün

güler ya hani. Burayı gerçekten çok istediğinin farkına vardım. Dedim ki belki de bizim için bu bir şans olacak ailemiz için ve belki de biraz baş başa kalmamız gerekiyor."(Ezgi)

Ezgi göç sürecindeki duygularını ise şöyle aktardı:

"Benim çok fazla ailesinden, ben çok fazla annemden, babamdan ya da sevdiklerimden... Çok güzel bir çevrem var. Uzak yaşamayı seven bir kadın değilim. Çok fazla açıkçası yurt dışına gittim geldim ama bu sadece turistik amaçlı, yerleşmek gibi bir niyetim hiçbir zaman olmadı, isteğim de olmadı."(Ezgi)

Sevda otuz beş yaşında ve dört yıldır biri üç yaşında diğeri üç aylık olan iki çocuğuyla ve eşiyle Birleşik Krallık'ta yaşıyor. Sevda önce sigortacılık sonra da işletme okumuş. Sigorta acentesinde stajyer olarak başladığı iş yaşamına otomotiv sektöründe sigorta finans danışmanı olarak devam etmiş ve toplamda on iki yıllık bir iş tecrübesi olmuş. 2014 yılında yirmi sekiz yaşındayken şef olarak çalışan eşiyle evleniyor ve eşi evlendikten dokuz ay sonra Birleşik Krallık'a giderek dört aylık bir dil eğitimi alıyor. Dönüşüne bir hafta kala Sevda'ya artık Birleşik Krallık'ta yaşamak istediğini söylüyor. Sevda o döneme kadar değil göç etmeyi, İstanbul'dan dahi ayrılmayı hiç düşünmemiş. Bu yüzden kararı anlaması, sindirmesi ve kabul etmesi zaman almış. İlerde çocukları olunca Türkiye'de yaşamının doğru olmayacağını düşünmüş ve göç kararını zor da olsa onaylamış. İlk çocuğu doğduktan sonra da 'iyi ki buradayım, iyi ki yalnızım' demiş. Çünkü Türkiye'de yeni doğum yapan annelere çok fazla karışıldığını, müdahale edildiğini gözlemlemiş. Elbette ilk zamanlar çok zorlanmış, sadece evle ve çocukla ilgilenmek, eşinden beklediği desteği alamamak, sosyal çevresinin olmaması onu çok üzmüş. Daha geniş bir eve ve Türkiye'ye gitmeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Göç kararlarının ödülü olarak Türkiye'ye kıyasla yaşam standartlarının yükselmesini ve çocuklarının eğitimini gördüğünü ifade etti. Sevda göç sürecindeki hislerini şöyle aktarıyor:

"Hiç abartısız bir hafta boyunca kendisiyle konuşmadım ve bir hafta boyunca ağladım. Ben hiç diyorum ya hiç kabul edemezdim yani İstanbul dışına çıkmayı kabul edemezdim. Beynim kabul etmedi. Kendim kabul etmedim ama eşimi beklemek istemiyordum bu konuda. Çünkü ben de insanlar daha sonrasında benim karşıma daha iyi bir hayatımız olabilecekken sen kabul etmediğin için böyle oldu demesinler diye. Eşimi de kırmak istemedim. Çünkü o burada daha iyi bir geleceğimiz olacağını düşünüyordu. Çok zor bir geçiş dönemi yaşadım. (...) Sonra dedim ki peki, çıkalım bu yola."(Sevda)

Deniz kırk bir yaşında ve biri üç yaşında diğeri yirmi aylık olan iki çocuk annesi. 2002 yılında mimarlık lisans programından sonra kentsel tasarım yüksek lisans programını bitirmiş. Yüksek lisans eğitimi sırasında araştırma görevlisi olarak çalışmış. 2008-12 yılları arasında Birleşik Krallık'ta doktora eğitimini tamamlamış. Doktora tezini hazırlarken görüştüğü katılımcılardan biri daha sonra eşi olmuş ancak Deniz doktora eğitimi sonrası ailesine Türkiye'ye döneceğine dair söz verdiği için ilişkisini uzaktan yürütmek zorunda kalmış. Çünkü Deniz on altı yaşındayken o sırada on dört yaşında olan kardeşini trafik kazasında kaybetmiş. Bu olay, Deniz ile ailesinin ilişkisini belirlemiştir. Deniz otuz yaşına kadar ailesiyle beraber yaşamış. Doktora eğitimi için yurt dışına çıkması, ailesinden onay alması çok zor olmuş. Bu yüzden ailesine geri döneceğine dair söz vermek zorunda kalmış. 2014 yılında eşiyle evlenmiş ancak ilişkilerini uzaktan yürütmeye, Deniz'in ikinci çocuğu olana kadar (2017), devam etmişler. Eşi müzisyen olduğu için Türkiye'ye yerleşmek istememiş. Aslında Deniz Türkiye'de kurduğu hayattan son derece memnun olduğunu, üniversitede severek yaptığı bir işi olduğunu ancak aile olabilmek, çocuklarıyla ve eşiyle bir arada yaşayabilmek ve vize probleminden kurtulmak, vatandaşlık alabilmek amacıyla göç etmeye karar vermiş. Göç kararının ödülü olarak ailesini görüyor. Üç yıldır tam zamanlı çalışmadığı için kendisini biraz geri kalmış hissettiğini, işini eskisi gibi iyi yapamayacağı düşüncesinin oluştuğunu söyledi. Deniz Türkiye'ye, ailesine, İzmir'e dönmek istiyor. Eski sosyal hayatını çok özleyiyor. Göç kararı sürecinde yaşadıklarını ise şöyle anlatıyor:

"Eşim gelse daha mutlu olurum. Gelmek istemiyordum çünkü. Yani hiç buraya gelmek taraf yani. Türkiye bilmiyorum ya bağlarım kuvvetliydi, seviyordum, mutluydum. Hiçbir şikâyetim yoktu Türkiye'nin sosyo politik ortamından başka. Tabii ki işim zordu, ortam zordu ama yine de ben severek yapıyordum her işimi. Çünkü idealist akademisyenliği çok severek yaptığım bir şeydi. Çok yoruluyordum. Eve gelince her şey beni çok yormuş oluyordu. Ama yine de buraya gelmeyi çok istemiyordum. Eşim gelsin diye çok uğraşım. O da çok istemedi."(Deniz)

Duygu Ordu'da doğup büyümüş. Üniversite eğitimi için gittiği İstanbul'da deniz ulaştırma, işletme mühendisliği bölümünü bitirdikten sonra aynı üniversitenin deniz ekonomisi ve politikaları enstitüsünden yüksek lisans derecesini almış. Türkiye'nin denizcilik sektöründe önde gelen firmalarından birinde, deniz taşımacılığı

alanında (ticari gemiler) on sekiz yıl boyunca çalışmış. Duygu, kırk iki yaşında, otuz iki yaşındayken evlenmiş ve otuz beş yaşında da anne olmuş. İşte her şey onun anne olmasıyla birlikte değişmeye başlamış. Kızı beş aylıkken iş yerine döndüğünde bir buçuk sene süren mobbing kurbanı olmuş ve işinden istifa etmek zorunda kalmış. Duygu bu olaydan sonra adeta iş yerine küsmüş ve bir daha hiç iletişim kurmamak üzere o defteri kapatmış. Endüstriyel mutfak ve bar tasarımı, üretimi ve kurulumu yapan eşiyle çalışmaya başlamış ve online satış kısmını devralmış. Müşteri portföyünü geliştirebilmek, kızlarının daha iyi bir eğitim almasını sağlamak için Birleşik Krallık'a göç etmişler ve Duygu hayatında ilk defa tam zamanlı olarak evde kalmaya başlamış. İki yıldır yaşadığı göçmenlik hayatında kırk yıllık geçmiş yaşamına hiç uymayan bir biçimde sadece kızıyla ve evle ilgilendiğini, kimi zaman bunun çok ağır geldiğini, agresifliğinin arttığını söylüyor. Yeniden çalışmak konusunda çok istekli olmadığını çünkü yıllarca çalıştığı için artık bu anlamda bir doyunluk yaşadığını ifade etti. Duygu göç kararını alışını şöyle anlatıyor:

“ ___'ta çalışırken bunun için Londra'ya geldim. Eğitim için. Bir haftalık bir eğitim geçirdim burada. (...) Londra'dan dönerken ki benim o dönemler ilk yurt dışı seyahatimdi aynı zamanda. Tek başına ilk defa yurt dışı seyahati Londra'ya eğitim için gelmemle birlikte oldu. Dönüşte havaalanında da şunu söylemişim. (...) Londra, bir gün burada yaşamaya geleceğim demiştim dönüşte. Yıllar geçti aradan ve yaşamaya geldim buraya.” (Duygu)

Sonuç olarak katılımcıların çoğunda, Türkiye'deki iş yaşamlarında gerek iş yoğunluğu gerek işe ayrılan zamanın uzunluğu gerekse şehir yaşamının getirdiği zorluklar nedeniyle bir tükenmişlik söz konusudur. Bu kadınların tümü, iş hayatlarındaki sorumluluklar nedeniyle ailelerine istedikleri özeni göstermekte ve gerekli zamanı ayırmakta zorlanmışlardır. Bunun için neredeyse hepsi ya ailelerinden ya da ücretli olarak başka kadınlardan (yatılı veya gündelik şekilde) destek almışlardır. Katılımcıların çoğunda, iş yaşamında deneyimledikleri olumsuz tecrübeleri, (Duygu'nun yaşadığı mobbing veya Fatma'nın yaşadığı güven sorunu gibi) aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen tıpkı dün yaşanmış gibi anlattıkları gözlenmiştir. Bu kadınlar yıllarca çalıştıkları kurumlarda, böylesine olumsuz bir tecrübe yaşamış olmasalardı yine de bu göç kararını alabilirler miydi? Belki evet ancak Zeynep'in hissettiği gibi bir 'geriye bakma' ve göç kararını gözden geçirme durumunun

olmaması belki de yaşadıkları bu olumsuz tecrübelerle bağılıydı. Hem Fatma'nın hem de Duygu'nun iş yerinde yaşadıkları olumsuz tecrübeler, gerçekten insanın tüylerinin diken diken olmasına sebep oluyor.

2.1.1. Göç öncesi hayat

Katılımcılar göç kararını almadan önce yaşadıkları hayatlardan bahsettiler. Göç kararına zemin hazırlayan, bu kararın alınmasını tetikleyen olaylar her kadın için farklıydı. Örneğin Fatma uzun yıllar boyunca çalıştığı kurumda, birlikte son derece keyifli çalıştığı ekip arkadaşlarıyla hiç beklemediği birtakım olaylar yaşamış. Bu olaylar sonucunda işten ayrılmak istemiş ama kabul edilmeyince başka bir bölüme geçmiş. Fatma yaşadıklarını şöyle özetliyor:

"En çok beni yıpratana, en son çalıştığım yerde güzel bir proje grubumuz vardı. Çok güzel çalışıyorduk. Ve tabii takdir de alıyorduk. Gayet işleri kotarıyorduk hep beraber. Ama bir başımız yoktu. Baş yoktu. Bu konuda da ben insanlara şey diyordum. Etrafımdaki herkes yani; bir başa gerek yok. Hepimiz ortak ekibiz. Bu şekilde devam etmeli. Eğer bir insan ortaya çıkarılırsa ben yokum diyordum mesela. A herkes çok haklısın. Bu şeye kadar yani. Patronumuza kadar, a çok haklısın falan denildi. Sonra bizim senelik herkese iş tanımları yapılır. İş tanımları listesi tablosu daha doğrusu çıktığında dikkatimi çekti. Bizim proje grubunun üzerine en ve en samimi olduğum arkadaşım seçilmiş grup şefi olarak, müdürü olarak. Yani gerçekten bunda çok büyük şok yaşadım. Çünkü bunu seçenler, a bana haklısın derken böyle bir şey emrivaki oldu ve benim en sevdiğim en anlaştığım arkadaşım; çünkü ben karşı çıktım buna direttim ve işten ayrılmaya karar verdim. Ama işte çok rica ettiler. Ayrılmadım ve arkadaşım onun kariyeriyle oynadığını iş hayatında onu sekteye uğrattığını düşündü. Halbuki bu prensip. Bir söz çıkıyorsa ağızdan bunun arkasında durmaları lazım. Yani ben onu demişim. Ben giderim demişim. O da bana darıldı. Ve yerimizi değiştirmek zorunda kaldık. Ben fabrika kısmına gittim orada üretim müdürü olarak. Belki şeyim (pozisyonum) yükseldi ama benim istediğim yer orası değildi. Bu tip bir olay yaşadım açıkçası."(Fatma)

Fatma bu yaşadığı olaydan çok etkilenmiş. Kendisini bir daha hiç eskisi gibi iş yerine ait hissedememiş. Bu olay onun yurt dışına göç kararı almasını kolaylaştırmış. Hislerini şöyle aktarıyor:

"Her zaman fazlasıyla elimden geleni yaptığıma inanıyorum. İçim bu konuda çok rahat. Hiçbir zaman mesai saatiyle işimi sınırlamadım. Tatillerde çalıştım. Çocuklarım olmasına rağmen. (...)Fakat ne yazık ki böyle şey daha yalaka tabir ettiğimiz insanlar. Bunun başka bir eş anlamlısını bilmiyorum. Bu kadar itici kişilikli olan insanlar; her zaman benim üstüme çıkmaya çalıştılar. Beni çok

yordular. Ve haksız rekabet yani böyle çok aşırı soğudum insanlardan. Açıkçası asosyal olmaya doğru götürdü beni bu durumlar."(Fatma)

Katılımcıların göç kararı almalarına eşlik eden etkenlerden biri de tıpkı Fatma'da olduğu gibi son iş tecrübeleriydi. Tüm katılımcılar göç etmeden önce çeşitli pozisyonlarda⁵⁰ tam veya yarı zamanlı olarak çalışmaktaydılar. Duygu on sekiz yıl boyunca çalıştığı şirkette doğum sonrası yaşadığı mobbing olayını şöyle özetledi:

"İşte doğumumla birlikte bir miktar sıkıntılar başladı orada. Açık söylemek gerekirse mobbing diyebilirim. Bu birçok firmada her kadının, çoğu kadının başına gelebilecek, gelen bir şey bu. Doğumunu kullanmak işveren tarafından ve bunu negatife çevirmek, art niyetli davranmak, baskı görmek, çalışanı bir hiç saymak, bulunduğu mevkiden yerini nasıl diyeyim bulunduğu mevkiyi değiştirmek gibi. Ama kısaca mobbing yapıldı. (...) Şöyle psikolojik ağırlığı çok yüksekti zaten. Yani bunu yönetebilmek, tek başına yönetebilmek çok zordu. Zaten şöyle düşünün yeni de doğum yapmışım Lohusayım. Hani karma karışık duygular yaşıyor aslında hayatımda, kendimde, iç dünyamda. Yani bunu yönetebilmek o kadar zordu ki... Zaten kızımı çok uzun süre emziremedim."(Duygu)

Duygu mobbing sürecinde iş yerinde ne gibi zorluklarla karşılaştığını şöyle anlattı:

"Hamilelik sürecimde herhangi bir şey hissetmedim. Hani mobbing açısından. Gayet güzel geçti. Ve hamilelik öncesinde de önüme terfi yazısı gelmişti. Artık son basamağa gelmiştim ve o basamaktan sonra da artık müdürlük kısmı geliyordu. Her şey çok güzel gidiyordu. Ben doğum iznine ayrıldım. Daha sonra döndüğümde beş buçuk aydı benim doğum iznim. Normal yasal sürecimle birlikte birikmiş izinleri de kullandım ve beş buçuk aylıktı kızım, geri dönüş yaptığımda bana hiçbir iş verilmiyor. Maillerim durmuş. Aradan bir hafta geçti ve müdürümle konuştum. Ne oluyor? dedi. Sen, dedi bu işlerle ilgilenme. Neden ilgilenmeyeyim? Bu iş benim işim. Ondan sonra...Yok biz bu işi başkasına verdik. Sen otur dendi ve ben oturdum. Biraz inat yaptım orada. Sonuç itibarıyla ben tam bir buçuk sene oturdum. Hiçbir şey yapmadan. Ashında ayrılabilirdim ama inat, inadımdan dolayı oturdum. Hani benim bir suçum yok sonuçta. Sadece beş buçuk aylık bir hamilelik, doğum iznim vardı. Ve işte genel müdürle konuşuyoruz, İK yöneticileriyle konuşuyoruz. Bana koskoca ____ Holding'de yer verilememişti. Bir masa verilememişti ve kısa ve öz bir şekilde ayrılmam isteniyordu. Yani bunu dile getirmiyorlardı ama ayrılmam isteniyordu. Yani bizzat çıkaramıyorlardı. Çünkü çok senelik bir eleman olduğum için yükümlülükleri de var bunun. Yasal yükümlülükleri."(Duygu)

Uğradığı mobbing neticesinde önce uzun bir süre sabırla beklemiş olan Duygu birçok yöneticiyle konuşmuş ancak değişen hiçbir şey olmamış. Sonunda işinden istifa etmek durumunda kalmış. Şirketi dava etmeyi düşünmemiş. Onu da şöyle anlatıyor:

⁵⁰ Bkz.: Tablo 1

"Karşı taraf artık bu konularda çok kemikleşmiş, yani duygusallıktan uzak, profesyonellikten uzak. Dolayısı ile siz ne yaparsanız yapın sizin o gönül kırıklığınız yerine gelmeyecek. Dolayısıyla ben o kapıdan ağlayarak çıktım. Gerçekten ağlayarak çıktım. Çünkü oradan bu şekilde çıkmak istemezdim yani. Hani bir gün ayrılacaktım bunu biliyordum ama o şekilde çıkmak istemezdim. O gönül kırıklığı ile çıkmak istemezdim ama o kapıdan kendime söz vermiştim, karar vermiştim. O kapıdan çıktığım anda o şirketle ilgili herhangi bir şeyi hayatımda istemiyordum."(Duygu)

Pelin 2013 yılında İstanbul'da en iyi üniversitelerden birinin diş hekimliği bölümünü bitirmiş ve bir süre uzmanlık sınavına çalışmış. Kazanamayınca ailesinin yanına Balıkesir'e yerleşmiş. Orada bir klinikte çalışmaya başlamış. Bir süre sonra inşaat mühendisi olan eşiyle tanışınca yirmi beş yaşında evlenmiş. Eşinin işi nedeniyle önce Ankara'ya sonra İzmir'e taşınmışlar. Pelin bu süreçlerde kimi zaman özel kliniklerde kimi zaman da üniversite veya devlet hastanelerinde diş hekimi olarak çalışmayı sürdürmüştü. Özel kliniklerde çalışmaktan çok memnun kalmamış çünkü Pelin, kliniğin sahibi olan diş hekimlerinin kendilerine pozitif ayrımcılık yaptıklarını, hastaları seçtiklerini ve Pelin'e nispeten daha kolay vakaları verdiklerini söyledi. Dolayısıyla Pelin üniversite veya devlet hastanelerinde çalışırken kendisini daha iyi hissettiğini ifade etti. Pelin üniversite eğitimi sırasında Erasmus programı ile bir dönem Madrid'de yaşadığını bu sayede birçok ülke gezdiğini ve yurt dışında yaşama fikrine çok sıcak baktığını anlattı. İzmir'de yaşadıkları dönemde hamile olduğu sırada Ankara Anlaşması ile göç etmeye karar vermişler. Çünkü Türkiye'nin gidişatından hiç memnun olmadıklarını ve günlük hayatlarında dahi yaşadıkları olumsuzlukların bu kararı almalarına sebep olduğunu söyledi. Doğumunu yirmi sekiz yaşında Birleşik Krallık'ta yapan Pelin ne yazık ki doğuma bağlı birçok komplikasyon yaşamış ve çok zor bir süreç geçirmiş. Yaşadıkları olaylar eşiyle olan ilişkilerini de etkilemiş. Uzman desteği almaya başlamışlar. Pelin bir yandan üç buçuk yaşında olan oğlu ve evin işleriyle ilgilenirken diğer yandan mesleğini Birleşik Krallık'ta yapacağı günün hayalini kuruyor. Bunun için denklik sınavlarına hazırlanıyor. Türkiye'de diş hekimi olarak çalıştığı kliniklerde yaşadığı zorlukları ise şöyle anlatıyor:

"Çok fazla hastam, çevrem olmaya başlamışken İzmir'e taşındık. Eşim işte daha iyi bir teklif aldığı için İzmir'e taşınmaya karar verdik. İzmir'de tekrar ben yine bu Balıkesir'deki gibi küçük bir klinikte çalışmaya başladım. Yine özel, orada da başka

bir abinin, hani diş hekim abinin yanında çalışmaya başladım aslında. O da yine beni tatmin etmedi aslında. Çünkü biz diş hekimlerinde şöyle bir şey var. Hani klinik kendinizin ise hani mesela beğendiği hastayı kendi alıp mesela maddi olarak çok fazla getirisi olmayan hastayı bana verebiliyordu. İşte ben biraz daha ondan yaşça küçük olduğumdan belki de bilemiyorum. Tecrübem az olduğu için bana daha kolay vakaları veriyordu.”(Pelin)

Betül lojistik müşteri hizmetleri uzmanı olarak çalıştığı işinden ilk olarak çocuğu olunca yarı zamanlı çalışmaya başlayarak uzaklaşmış. İşini çok sevmediğini, asıl yapmak istediği işin ahşap boyama olmasından dolayı işini sadece para kazanmak maksadıyla yaptığını söyledi ve şunları aktardı:

“Aslında genel olarak ben kendimi çok fazla "business women" olarak düşünmüyordum açıkçası. Hiç özel sektörde bir plaza insanı olarak çalışmayı hiçbir zaman sevmedim.”(Betül)

Betül zaten kariyer hırsı olmadığını, çocuğunu da annesi veya kayınvalidesinin yardımları olabileceken kendisi büyötmek istediği için daha az çalışmaya başlamış ve çocuğuna kendisi bakmayı tercih etmiş. O dönemi şöyle anlatıyor:

“Aslında bana çok iyi geldi. Bir rahat hissettim kendimi. Çünkü çocuğu ilk çocuğum aynı zamanda. O yüzden böyle çok daha fazla her şeyi kendim yapıyordum. O ihtiyacımı karşılamış oldum. ocuğumla zaman geçirme ihtiyacını karşılamış oldum. İşten, bir kariyer anlamında bir beklentim yoktu. Olmayacağını da biliyordum. O nedenle o tarafta da içim rahattı. Yani ben bu yarım güne geersem acaba bir şey kaybedecek miyim? Kariyer anlamında diye bir derdim olmadı. Çünkü öyle bir şey vadetmiyordu bana da iş yeri.”(Betül)

Ezgi İstanbul’da lojistik sektöründe kalite müdürü pozisyonunda çalışan biri olarak işiyle ilgili şunları aktardı:

“Oradaki iş hayatım biraz sabah altıda başlayıp, üç ayrı şubesi vardı. (...) Altıda falan trafiğe çıkmak için uyanıp karanlıkta eve dönüşüm sekiz falan oluyordu. Ancak annemden çocuğu alıyorduk. Eşim alıyordu çocuğu, oğlumu. O şekilde oğlumu çok fazla görmeden aslında hafta sonları genelde bir arada, hafta sonları da aslında cumartesi günleri genelde eğitimlerim oluyordu. Eğitimi de ben verdiğim için ve organize ettiğim için başında olmak durumunda kalıyordum. Yani baksanız ayda işte iki hafta sonu falan belki tam iki gün evdeyimdir yani öyle söyleyeyim. Böyle bir yoğun tempoda çalıştım.”(Ezgi)

Sevda İstanbul'da yaşarken sigorta finans danışmanı olarak çalıştığı ve çok severek yaptığı ancak çok stresli olan işini şöyle anlattı:

"İşimi çok seviyordum. Sigortacılığı çok seviyordum kesinlikle ama otomotiv sektörü son dört ay, yılın son dört ayı çok stresli geçer. Yedi sene boyunca otomotiv sektöründe çalıştım ve 1 Eylül'den 31 Aralık'a kadar son mesai saatine kadar durmaksızın çalışırız ve her gün mesai. Onlara kadar. Çok streslidir. Ve ben o stresin beni sıktığı dönemde böyle bir karar alınca daha rahatlayabileceğimi düşündüm. Çok stresli çalışıyordum o dönemde. Daha rahatlayacağım, benim için daha güzel bir hayat olacak. İngiltere bana göre çok cennet gibi gözüktü bir anda, nedense. Dedim orada da yapabilirim belki sigortayı. Tabii dil olmamasını fark edemedim."(Sevda)

Şerife 2010 yılında gıda mühendisliği bölümünden mezun olduktan sonra iş güvenliği sertifikası alarak iş güvenliği uzmanı olmuş. Dört yıl çalıştıktan sonra 2017 yılında evlenmeye karar veriyor. Eşiyle ileride Londra'da yaşayabileceklerini düşününce tek başına beş haftalığına Londra'ya gidiyor ve kendisini o kadar rahat hissediyor ki kararını vererek Ankara Anlaşması'na başvuruyorlar. Vizeleri çıkınca da 2018 yılında eşi ve eşinin oğluyla beraber ailece Birleşik Krallık'a göç ediyorlar. Şerife Türkiye'deyken kayınvalidesinin, eşinin ilk evliliğinden olan oğluna gösterdiği aşırı ilgisi nedeniyle bunalmış. O yüzden göç etmek ve aile olmak iyi gelmiş. Şerife doğumunu Londra'da yapıyor. Şu anda iki yaşında olan çocuklarıyla birlikte Londra'da yaşamaya devam ediyorlar. Şerife'nin en çok istediği şey yeniden çalışabilmek. Şerife son olarak yaptığı ve çok sevdiği işini şöyle anlattı:

"Çok güzeldir. Çünkü her gün başka bir yere gidiyorsunuz, başka insanlarla tanışıyorsunuz. Aynı şeyleri anlattığımız halde insanlar şaşırıyor. O da çok güzel oluyor. Şeyleri veriyorsunuz şimdi. Her yeni başlayana iş güvenliği eğitimi veriyorsunuz. İşte izlettiğiniz videoları artık siz ezberliyorsunuz ama insanlar yine hani böyle aynı yerlerde Ooo düşecek düşecek, gitti oldu yandı patladı.falan olunca artık böyle iş komediye sarıyor. Ya da mesela aslında işçilere güvenlik önlemleri aldurmak kolay. Esas sıkıntı ofis personeli. Ofis personeli, patron, müdürler iş ayakkabısı giymek istemiyor. Kask takmak istemiyor. Onları ikna etmek daha zor oluyor. Biraz laf sokarak ikna ediyoruz yani diyoruz orada rulo düştüğü zaman ay bu müdürün ayağı ben bundan kaçayım demeyecek, ona maaş veriyorsunuz falan diye."(Şerife)

Ayşegül Samsun'da doğup büyümüş. Rusya'dan göçmen olan bir babanın ve İzmirli olan bir annenin kızı. Coğrafya öğretmenliği bölümünden 2000 yılında mezun olmuş. Mardin'e tayini çıkmış ama gitmeyi tercih etmemiş ve İstanbul'a, abisinin

yanına göç etmiş. Bu yaşadığı ilk göç Ayşegül'ü oldukça zorlamış. İşletme bölümünde yüksek lisansa başlamış. Aynı zamanda çeşitli eğitim kurumlarında öğretmenlik yapmış. Kendi çabalarıyla İngilizce öğrenmeye başlamış. Öğrendiklerini pekiştirebilmek için yaz tatillerinde İngiltere'ye gitmeye karar vererek kendi imkanlarıyla birkaç haftalık konaklamalar ayarlamış. Daha sonra bunun, Ayşegül'ün İstanbul'un en iyi eğitim kurumlarından birinde iş bulmasında çok önemli bir etkisi olmuş. Bu okulda beş yıl boyunca çok severek öğretmenlik yaptığını söyledi. On beş yıllık evli olan Ayşegül on bir ve on üç yaşlarında iki çocuk annesi. Ankara Anlaşması'na başvurdukları sırada Covid-19 salgını başlamış ve eşi yine aynı sebeple işinden çıkarılmış. Aslında salgın başlayınca önce Türkiye'de kalmayı düşünmüşler ama eşinin iş bulabilmesi umuduyla Birleşik Krallık ülkesini denemeye karar vermişler ve eylül ayında göç etmişler. Ayşegül asla boş durmayı sevmeyen, her yolu denemeyi isteyen, azimli, kararlı ve güçlü bir kadın. Londra'daki bir radyoda çocuklara yönelik program yapmaya başlamış. Sonra Türkçesi zayıf olan Türk çocuklarına dersler vermiş. İngilizcesini geliştirmek için hala çalıştığını ve Türkiye'den yanında getirdiği kitaplardan okumalar yaptığını anlattı. Birleşik Krallık'ta yaşamaktan dolayı son derece memnun olduğunu söyledi ve uygulanan gıda güvenliği önlemlerini çok önemseydiğini ifade etti. Ayşegül vatandaşlık almayı çok istediklerini söyledi. Coğrafya öğretmeni olduğu, çok severek çalıştığı okul için şunları söyledi:

"Ama sonra beni aldılar işte. _____ maceram öyle başladı. Ben _____'i çok seviyorum. Çok, insani yönleri çok güçlü bir okuldur. Çok düzgün bir okuldur. Tabii yani Türkiye'nin en iyi okuludur ve en iyi, seçkin, düşünün yani hem çok zeki öğrenciler hem çok zengin öğrenciler. Yani ikisinin ortası bir okul değil." (Ayşegül)

Müge kırk bir yaşında ve dört yaşında bir kızı var. İzmir'de doğup büyümüş ve üniversite eğitimi için İstanbul'a yerleşmiş. Türk dili ve edebiyatı mezunu olan Müge memur çocuğu olarak on sekiz yaşından beri çalışma hayatının içinde olduğunu söyledi. Türkiye'nin önde gelen yayınlarında yarı zamanlı olarak çalışmaya başlamış, muhabirlikten tutun broşür anketörlüğüne oradan yazı işleri müdürlüğüne kadar çok farklı pozisyonlarda görev almış. Kızı doğduktan sonra işinde esnek çalışmaya geçerek ayda on gün ofise gitmeye başlamış. İstanbul'daki son iki yılına 'cennet gibiydi' diyor. Otuz yedi yaşında evlendiği eşi İstanbul'da çok ünlü bir makyaj uzmanıymış. Zamanla

Türkiye'deki sosyal ortam, insanların görgüsüzlükleri, şehrin çarpık yapılaşması, tüketim çılgınlığı gibi konular rahatsız etmeye başlamış. Eşi, işini uluslararası bir platforma taşımak ve daha fazla kazanabilmek amacıyla portfolyosunu Londra'da bulunan bir ajansa göndermiş ve anlaşmışlar. Müge, İngilizcesi iyi olmadığı için kariyerinden vazgeçmek zorunda kalmış. Ancak göç sonrası yaşanan salgın nedeniyle eşi planladığı işi yapamamış. Müge bir markette iş bulmuş ve haftalık olarak aldığı parayla kısmi zamanlı olarak çalışmaya başlamış ancak bu, Londra'da geçinmelerine yetmemiş. O dönemde eşiyle çok şiddetli tartışmalar yaşadıklarını ifade etti. Müge bipolar hastası olmasına ve hamilelikten itibaren ilaçlarını kullanmayı bırakmasına rağmen hastalığıyla ilgili bir negatiflik yaşamadığını şaşırarak anlattı. Ya Türkiye'ye geri döneceklerdi ya da Birleşik Krallık'ta Londra'ya kıyasla yaşamının daha ucuz olduğu bir şehre yeniden göç edeceklerdi. İkincisini yaparak ocak ayında yerleştikleri Londra'dan temmuz ayında kuzeyde bir başka şehre taşınmışlar. Eşi orada ortak tanıdıkları aracılığıyla bulduğu bir Türk berberinde çırak olarak çalışmaya başlamış. Müge ise belirli süreli, online bir editörlük işi yakalamış. Müge'nin en büyük isteği maddi olarak önlerini görebilmek, Türkiye'ye yeniden seyahat edebilmek ve annesine sarılabilmek. Uzun vadede ise vatandaşlık almayı istediğini söyledi. Müge İstanbul'da yazı işleri müdürü olarak çalıştığı dönemde işini ne kadar çok severek yaptığını şöyle anlattı:

"Yani çok rahattı İstanbul'daki hayatım. İki sene öncesine kadar dokuz altı çalıştım hep dergilerde ama daha rahat biliyorsunuzdur siz de. İşte lansmanları olur, basın gezileri olur. Çalışma saatleri daha esnekti. Ama son iki sene ben cennette gibiydim. Yani hem çocuğumla kendim ilgilenbiliyordum hem de ayın on günü sadece dergiye gidiyordum. Baskı zamanları. Diğer günler evden çalışıyordum. Boğaz'da kahvemi, çayımı içip bir mekânım vardı çay bahçesi, oraya gidiyordum. Güzel bir hayatım vardı. Hem kariyer olarak hem hayat standardı olarak. Kızımı kendim büyütüyordum."(Müge)

Gözde Almanya'da doğup büyümüş bir Türk olarak devlet okulunda öğretmenlik yapmanın avantajlarından bahsetti:

"Almanya'da devlette çalıştığınız zaman, ben memur statüsünde idim, süresiz sözleşmem vardı ve aslında bu Almanya gibi bir yerde nasıl desem, milli piyango kazanmak gibi bir şey. Çünkü bütün hayatınızı garantiye almış oluyorsunuz. Misal size, ben bankaya gidip işte bana ev almak istiyorum, kredi verin bana deseydim, bana istediğim kadar kredi verirlerdi. Ya da bir hesabınız olduğu zaman bankada

eksiye düşüp belli bir meblağa kadar eksiye düşebiliyorsunuz ya hani o da kazancınıza göre hesaplanır. Mesela ben istediğim kadar yapabiliyordum onu. Çünkü mesleğinizi soruyorlar tabii, diyorsunuz ben pedagoğum. Devlette çalışıyorum, şöyle şöyle... O zaman ha tamam öyle mi? Tamam. O kadar garanti bir şey."(Gözde)

Gözde çok sevdiği işinden ayrılırken kararsızlık yaşamış ve bunu şöyle anlattı:

" Bir yandan hani o konforu, o güvenceyi hani bırakmak böyle biraz, aman Allah'ım delilik mi yapıyorum acaba diye düşündüm. Sonra dedim ama gene yaparım. Sonuçta ben bütün üzerimdekileri artık, sekiz sene çalıştım orada, tanıyorum. İyi de ilişkim var ve herkes beni tanıyor. Hani geri gelsem gene alırlar beni diye. Öyle bir şeyim vardı içimde bir kendime güvenim vardı nedense. Öteki yandan da farklı bir şey de yapmak istiyordum. Dedim iyi o zaman, o zaman Londra'ya gitmek farklı bir şey. Belki orada öğretmen olarak başlarım ya da farklı bir şey yaparım."(Gözde)

Katılımcıların yarısının göç kararı aşamasında ikilem yaşadığı görülüyor. Oysa Pelin'in, Ayşegül'ün, Şerife'nin ve Müge'nin hem mesleklerini Türkiye'de çok severek yaptıklarını hem de parçası oldukları ekibe ya da kuruma değer verdiklerini okuyoruz. Yine de hayatlarında, daha sonra açıklayacakları gibi bazı memnun olmadıkları taraflar var ve bu nedenle göç etmeye cesaret edebilmişler. Sonuçta hepsinin belli bir kariyeri ve konfor alanı var ama işte 'umut' her şeyi kökten değiştirmeye yetiyor. Her şeyin daha iyi olacağına dair duydukları umut... Onlara bu yolculuğa çıkmaları için güç vermiş. Peki çoğu katılımcının Türkiye'de yaşarken göç etmesine zemin hazırlayan ülke özelinde yaşadıkları nelerdi? Şimdi biraz bu konu hakkında katılımcıların söylediklerine bakalım.

2.1.2. Türkiye doğru yer değil

Katılımcıların Türkiye ile ilgili göç süreçlerine yansıyan sebepler farklılık göstermektedir. Örneğin bazı katılımcılar eğitim sistemini doğru bulmadıklarını söylerken bazı katılımcılar da ekonomik, politik, adalet sistemi, güvenlik gibi konularda Türkiye'yi yeterli görmedikleri için göç etmeye karar verdiklerini ilettiler.

Nesrin görüşmenin yapıldığı sırada otuz sekiz haftalık hamileydi ve yirmi aylık bir bebeği vardı. Eşi görüşme başladığı sırada evde değildi ama sonra gelip çocukla ilgilendi ve biz de görüşmeyi yapabildik. Nesrin, biyoloji eğitimi sonrasında genetik

bölümünde yüksek lisans derecesi almış. Yüksek lisans eğitimi sırasında Erasmus programı kapsamında Birleşik Krallık'a gelmiş. Erasmus programı sonrası iki yıl Türkiye'de bir üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmış. Daha sonra Birleşik Krallık'ta Erasmus programı için gittiği üniversitede doktora yapan, Pakistanlı olan eşiyle yirmi altı yaşında evlenmiş. Evlilikle birlikte işinden istifa eden Nesrin, eşinin işi nedeniyle Almanya'ya taşınmış. Burada çeşitli gönüllü işlerde çalışmış. Sonra yine eşinin işi nedeniyle Polonya'ya taşınmışlar. Nesrin, Polonya'da ilk işinin iş aramak olduğunu ve akademiden ayrılarak IT sektöründe teknik eğitmen olarak iş bulunduğunu söyledi. Nesrin'in eşi, doğup büyüdüğü ve ailesinin de halen yaşadığı ülke olan Birleşik Krallık'tan iş teklifi alınca hiç düşünmeden kabul ederek buraya göç etmişler. İlk altı ay Nesrin uzaktan çalışmayı sürdürmüş ama sonra hem kontratının bitmesi hem de hamilelikle beraber istifa etmek zorunda kalmış. İlk çocuğundan sonra tam yeniden işe dönmeyi planlarken ikinci çocuğuna hamile kaldığını öğrenmiş. Evde kaldığı süre boyunca ofis yaşamını özlediğini ve iş anlamında biraz köreldiğini söylüyor. Bunun dışında oldukça pozitif bir tutumu olduğunu söyleyebiliriz. Hatta etrafındaki insanlardan gözlemediği kadarıyla göç edecek kişilerin içsel motivasyonlarının çok önemli olduğunu, göç etmeye istekli olmadıkları durumlarda çok zorlandıklarını ifade etti. Nesrin Türkiye'de kalamamalarının sebebini şöyle anlattı:

"Eşim Türkiye'ye gelmeyi Türkiye'de yaşamayı kabul etmişti. Ama o, post doc pozisyonu aramaktaydı. Türkiye'deki maalesef rakamlar hani sizde şu an doktora yaptığınız için içindediniz. Yani yurt dışında yaşamının kazancı elde etmenin, Türkiye'yle kıyasladığımızda bir nevi yaşam standardı aynı zamanda, ben daha galiba açıldım. Hani farklı kültürlerle, farklı iş, farklı yerlerde yaşamaya. Öyle olunca İstanbul tezinden vazgeçtik."(Nesrin)

Türkiye'de kalmadıkları için sonradan memnun olduğunu ise şöyle anlatıyor:

"Arkadaşlarımla, özellikle şu an Türkiye'de olup işten çıkarılan arkadaşlarım var. Onlar farklı sektörde çalışıyorlar. Mimarlar mesela. Türkiye'de şu an kur durumları ciddi anlamda kiminle konuşsam Türkiye hakikaten kaçılabilir hale geldi. Bunu açık söyleyen de var. Doğru karar yaptın Türkiye'de yaşamamayı tercih etmekle, diyen arkadaşlarım da var. İçinden bunu bu kadar hissedip çok net dile dökmeyenler de var. Genel olarak çevremden doğru yoldasın, doğru bir karar almışsını hissediyorum."(Nesrin)

Pelin eşinin işi nedeniyle Ankara Anlaşması'na başvurarak Birleşik Krallık'a göç edenlerden biri olarak Türkiye ile ilgili şunları söyledi:

"Eşim Ankara Anlaşması'nı duydu ve bunu araştırmaya başladı. Zaten hani ülkenin dediğiniz gibi yani ülkenin gidişatından da pek memnun değildik yani. Açıkçası ben bu Gezi olayları ben üniversite son sınıftayken olmuştum. Uzmanlık sınavına hazırlanırken. O dönemden sonra bir tık daha böyle ülkeye karşı, olaylara karşı hani ülkedeki, Türkiye'de kendimize göre bir gelecek göremediğimizi fark ettik. Bir süre sonra. Ekonomik olsun, yaşam standartları olsun, hani geleceğimizi göremedik açıkçası daha o dönemlerde. Ve bir şansımızı denemek istedik. Hani olur olmaz bilemeyiz ama dedik. Yine de denemek istedik. Vizeye başvurduk."(Pelin)

Türkiye'deyken öfkelenildiği, şaşırıldığı ve zaman zaman anlayamadığı olayları Pelin şöyle aktardı:

"Çünkü Türkiye'de her gün stresli bir hayat vardı bizim için. Mesela İzmir'de dahi ne oldu ya, bir gün doğalgazla ilgili bir sorunumuz oldu ve bu doğalgazı yapmaya gelen adamla eşim tartıştı falan. Adam bizi tehdit etti. Saçma sapan olaylar. (...) Hamileyim mesela, yaya geçidine gidiyorum. Hani klasiktir ya yaya geçidinde kimse yol vermiyor. Başında bekliyorum. Hastaneye gideceğim yani sabah mesela. Hamile olduğumu görüyor mesela sürücüler falan. Bunlara falan hep öfkeleniyordum. Hani günlük böyle insanlarla iletişiminiz olsun, yani böyle anlamadığımı ya da nasıl diyeyim, nasıl anlatabilirim? Yani Türkiye'deki bu her günlük stres, kaygı, insan ilişkileri olsun. Yani meslektaşlarımızla bile yeri geldiğinde böyle çıkar çatışmaları bahsettim ya hani. Mesela ekonomik olarak diyelim, hani para olarak daha çok para getirecek hastayı, diğer hekim arkadaşın alması bana öbürünü paslaması falan. Hani bu etik olmayan şeyleri görmem falan. O yüzden biz kararımızı verdik ve vizemizi aldık. Geldik Londra'ya yerleştik. Bu şekilde oldu."(Pelin)

Selin 1993 yılında Ankara'da tıp fakültesinden mezun olduktan sonra iki yıl mecburi hizmetini tamamlamış. Radyoloji alanında uzmanlık derecesine sahip olan Selin, ihtisasını bitirince elektronik mühendisi olan eşinin işi nedeniyle İstanbul'a yerleşiyor ve orada bir araştırma hastanesinde yıllarca uzman doktor olarak görev yapıyor. İlk çocuğunu otuz beş ikinci çocuğunu ise kırk üç yaşında doğurmuş. Eşinin işi nedeniyle ücretsiz izinler alarak birer yıl, önce Ukrayna'da sonra da Arabistan'da yaşamışlar. Selin mesleğine devam etmek istediği için bu kısa süreli seyahatlerden sonra her zaman geri döndüğünü söyledi. Tüm çalışma hayatı boyunca evde yatılı yardımcıları olduğunu ve ilk defa eşinin işi nedeniyle göç ettikleri Birleşik Krallık'ta ev işleriyle tanıştığını söylüyor. Göç etme kararı almalarındaki en büyük sebeplerden biri olarak Türkiye'de kendilerini güvende hissetmediklerini gösterdi. Aslında görünürde her şeyin iyi olduğunu, lüks bir semtte oturduğunu, iki çocuğunun da özel

okulda eğitim aldıklarını, kendisinin hastanede bölüm şefi olduğunu ancak hem ülkenin gidişatından hem de çocuklarının eğitim hayatından duyduğu mutsuzluğu dile getirdi. Daha medeni ve insana değer verilen bir ülkede yaşamak istediklerini bu yüzden de Birleşik Krallık'a yaklaşık sekiz ay önce göç ettiklerini söyledi. Göç sonrası Selin, aslında hiç de istemediği bir hayatın ortasına düştüğünü, sürekli çocuklarla ve evle ilgilendiğini, hiçbir sosyal hayatının kalmadığını ifade etti. Sınavları geçerek mesleğini Birleşik Krallık'ta yapmak için gereken denkliği olsa bile buraya ait olmadığını ve özellikle de dil engeli sebebiyle hiçbir zaman kabul edilmeyeceğini tahmin ediyor. Birleşik Krallık'ta sadece beş-altı yıl kalmayı düşündüğünü, emekliliğini Türkiye'de ailesine ve sosyal çevresine yakın olarak geçirmek istediğini dolayısıyla denklik almak için çok fazla uğraşmasının gereksiz olduğunu belirtti. Selin, ev işlerinden uzaklaşmaya, sosyalleşmeye ve mesleğini yapmaya ihtiyacı olduğunu ifade etti. Uzun yıllar araştırma hastanesinde çalışmış bir doktor olarak Türkiye özelinde neler yaşadığını ise şöyle aktardı:

"Yani Türkiye'deki koşullar, çocukların işte gelecek kaygısı daha doğrusu bizi bir arayışa itti. Yurt dışı. (...) Ülke açıdan, ülke açısından, tabii ülkenin en başta yani şöyle söyleyeyim ben hayata sol pencereden bakan bir insanım. Yani bir kere zaten işte eğitim ve sağlığın insanlara bedava verilmesi gerektiğini düşünen bir insanım. Fakat iki çocuğumu da özel okulda okutmak durumunda kaldım. Bir kere eğitim konusunda ciddi özel okulda okutsam dahi bunun o eğitimi hiçbir zaman onaylayamadım. Hiçbir zaman memnun olmadım. Eğitim koşullarından, çocukların yaşadıklarından. İşte bu yani TEOG şeyinden. Yani çocuğum baya travmatize oldu. Diğer küçük oğlumun da bunu yaşamasını istemedim açıkçası. Bunu koruyamadım, çocukları yani hani bu şeyden, sistemden, ya sistemden tümüyle çıkmak gerekiyordu. Bunu göze alamadım. Sistemde kaldığınız sürece de çocuklarınızı koruyamıyorsunuz. (...) Adalet konusunda tabii çok ciddi şeylerim var. Yani ülkedeki adalet sistemiyle ilgili kaygılarım ve başıma bir iş geldiğinde beni koruyacak mekanizmaların çalışmadığını görmek ciddi bir güvensizlik yaratıyor tabii yaşadığımız ülkede. Şöyle söyleyeyim yani benim özelimde. Ben İstanbul'un en lüks semtlerinden birinde oturuyordum açıkçası. Bir şekilde. Yani işte 2 çocuğum da özelde okuyordu. İyi bir işim vardı yani yükselmiştim işimde. Şeftim, bölümün şefiydim. Yani hani ülkeyi bırakıp gitmem için aslında görünüşte hiçbir sebep yoktu. Hani bir dışarıdan insanlar zaten hani bu konuda anlamadılar. Fakat ben hiçbir zaman bu ülkede kendimi güvende hissetmedim. Çocuklarımın da güvende olduğunu düşünmedim. Güvende olacağını düşünemedim. Ve yani daha medeni, daha insana değer verilen, dünya insanı olsunlar istedim. Çocuklarım için geldim diyebilirim."(Selin)

Seda ise göç kararına etki eden Türkiye ile ilgili fikirlerini şöyle özetledi:

"Sonra oğlum olunca açıkçası ben de artık onun eğitimi açısından ve Türkiye'deki iktidarın işte sosyal yapının, ilişkilerin, insanların mutsuzluğunun... Bunları

gördükçe hani ya dönmek, dönebilecek kadar bir yatırım yapmıştık o arada. Ne bileyim atıyorum bir ev alabiliriz. Oturup yaşayabiliriz. Ama yani eğitim sistemine bakıyoruz. Çocuğuma bu çok büyük haksızlık olur diyerekten o düşünceyi attım artık kafamdan."(Seda)

Şerife göç ettikten sonra Türkiye’de kalan arkadaşları tarafından eleştirilmiş olsa da Birleşik Krallık’ta ekonomik olarak imkanlarının şimdi daha iyi olduğunu şöyle anlatıyor:

"Fiziksel olarak değil de zihinsel olarak memnun. Kesinlikle Türkiye'nin halinin kötüye gittiğini görüyoruz. Pound her gün yükseliyor. Dolar yükseliyor, altın yükseliyor. Şu sıralar bir düşüşte ama bu Amerikan seçimleriyle ilgili muhtemelen gerçekten içimiz gidiyor. Biz Türkiye'de olsaydık maaşımız bu kadar artacak mıydı? Yok. Biz oradan gelirken rahat geçiniyorsunuz aslında, niye gidiyorsunuz ki olmuşlardı? Ama biz buraya geldikten sonra o maaşlara belirli oranda zamlar geliyor sonuçta. O zamlarla yine aynı hayatı yakalar mıydık? Yakalayamazdık. Sanmıyorum. O yüzden çocuklar için iyi hissediyorum."(Şerife)

Zeynep Türkiye’nin eğitim sistemiyle ilgili olarak düşüncelerini şöyle özetledi:

"Benim asıl işimle ilgili hiçbir derdim yoktu. Sosyal yaşantımı bir şekilde düzene sokabilirdim. Ne bileyim eve ekstradan bir yardımcı vesaire. Tam zamanlı bir yardımcı geldiğinde evdeki işleri en azından rahatlatılabirdi benim açımdan. Ama hani okulla ilgili kısmı tamam, özel okula verebilirdim ama özel okulda da benim istediğim gibi değil de eğitim şartları, yine bir yarış vardı. Çocukların hani ailesiyle böyle sohbet edebileceği, vakit geçirebileceği zamanlarının olmasını istiyordum açıkçası. O yarış beni yoruyordu. O sebepten hani göç etmeyi düşündüm."(Zeynep)

Ayşegül Türkiye’nin farklı bir noktaya evrildiğini ve çocuklarının bundan etkilenmesini istemediği için göç ettiğini şöyle anlatıyor:

"Türkiye’de çok değişik kafalar var. Yani bu sistem, bu Türkiye sistem insanı değiliz biz karı koca. Yani Türkiye’de çok... Türkiye çok farklı noktalara evriliyor şu an. Ve bu evrilmeden de çocuklarımızın etkilenmemesi için olabildiğince burada kalacağız."(Ayşegül)

Özgür kırk dört yaşında ve dokuz yaşında bir kızı var. Çocuk gelişimi ve eğitimi lisans programı sonrası eğitim yönetimi yüksek lisans derecesini almış. 1997 yılında çalışma hayatına başlayan Özgür iki yıl sınıf öğretmenliği yaptıktan sonra kariyerine koordinatör, okul müdürü ve öğretim görevlisi kademelerinde çalışarak devam etmiş. Toplamda yirmi üç yıldır eğitim sektöründe ve son beş yıldır öğretim görevlisi olarak çalıştığı dönemde Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte okul aile eğitim

programlarının düzenlenmesinde aktif görev almış. Özellikle cinsel eğitim ve çocuk istismarını koruma programlarında ailelere ve öğrencilere eğitim vermiş. Bu dönemde sürekli eğitim merkezi koordinatörlüğü de yapan Özgür ailelere danışmanlık hizmeti vermeye devam etmiş. Elbette bir eğitimci olarak eğitim sektörünün içinde olan birtakım sıkıntılar nedeniyle eşiyle beraber kızlarının geleceği için yurt dışına taşınma kararı almışlar. Eşi eğitimini yurt dışında tamamlamış (İsviçre ve Birleşik Krallık) ve Türkiye’de de yabancı firmalarla çalışıyormuş. Ancak son ekonomik değişiklikler nedeniyle firmalar Türkiye piyasasından çekilmişler ve eşi istemediği işlerde çalışmak zorunda kalmış. Dolayısıyla göç kararı alırken bu da etkili olmuş. Bir diğer konu ise Özgür’ün akademik yayınlar yapabilmesi için İngilizce’sinin ilerlemesi gerekiyormuş. Bu da göç kararını etkileyen bir diğer faktör olmuş. Aileleri Avrupa’da, yakında kalmalarını istemiş. Yine de başlangıçta eşi Arjantin’e giderek bir ay yaşamış ancak Arjantin’de yaşanan politik durum nedeniyle orada yaşamaktan vazgeçmişler. İsviçre’yi çok sakın bulmuşlar, Hollanda’da ise Hollandaca onları tedirgin etmiş. Sonuç olarak Birleşik Krallık’ta yaşamaya karar vermişler. Özgür İngilizce’sini ilerletip sadece Türk ailelere değil daha çok insana ulaşarak danışmanlık vermek hatta bir vakıf ya da dernek kurarak gönüllü çalışmalar yapmak ve yardım etmek istiyor. Özgür’ün çok fazla hobisi (felsefe derneği üyesi, mesleki tartışma grubu, dikiş kursu, kitap kulübü vb.) var ve göç sonrası sıkılmaya hiç vakit kalmadığını söyledi. Özgür Türkiye hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getiriyor:

"Yani Türkiye'deki oluşumların çok sağlam olmayışı, bana ekonomik olarak güvencenin çok verilmiyor olması. Aslında politik olarak bakarsanız bir başka sebebi de ben insan ayırt etmem. Yani ne kültürle ne dinle ne de başka bir şeyle. Ama bunun çok, bu ayrıştırmanın çok vurgulanıyor olması son dönemde ve çocuğumu böyle bir ortamda ben bundan nasıl ayrı tutacağımı çok düşündüm. Bu benim için çok önemli. Ötekileştirme beni çok rahatsız eden süreçlerden biriydi."(Özgür)

Özgür eğitim sistemiyle ilgili olarak düşüncelerine şöyle devam ediyor:

"Kızımın, benim okul öncesi kurumda çalışmamın avantajı olarak benimle beraber okul öncesi süreçte çalıştığım kurumlarda daha sonra da tabii ki eğitimin içinde olunca seçebildiğim kurumlarda eğitim almasını hep sağlamış oldum. Ancak eğitimci olarak eğitimin içinde bazı huzursuzluklar yaşayarak eğitim sistemi, öğretmen kalitesi ya da öğretmenlerin kendilerini gerçekleştirme süreçlerini"

sıklıkla dinlediğim için ben de eğitim verirken yurt dışına taşınma kararı aldık eşimle beraber."(Özgür)

Müge dört yaşındaki kızlarıyla Birleşik Krallık'a ailece göç ederken Türkiye ile ilgili olarak düşüncelerini şöyle aktardı:

"Bir taraftan da dedik ki yani böyle gözümüz gönlümüz açılsın. Evet Türkiye'de İstanbul'da, Ulus'ta oturuyorduk ama yine de biliyorsunuz. Ülkemi ben çok seviyorum ama arka tarafa döndüğümüzde Armutlu. Yani gecekondularla görebiliyorsunuz. Hani estetik işler yaptığımız için hep vizyonla, görsel işler yaptığımız için ne kadar editör, yazı işleri müdürlüğü yapsam da gözümüz gönlümüz açıldı. Anlatabiliyor muyum? O amaçla yani. Gittiğimiz zaman bu ülkelere, yurt dışına çıktığımız zaman hep özeniyordum ben. İşte tek katlı evler, işte yeşillik, sincaplar geçiyor. Doğa. İnsanlar rahat o anlamda."(Müge)

Ezgi, altı yaşındaki oğullarıyla Birleşik Krallık'a göç etmeleri konusunda etki eden koşulları şöyle anlattı:

"Benim karar verdiğim dönemlerde medyada çok fazla kadın cinayetleri, tecavüzler, işte çocuklarla ilgili bazı tecavüz haberleri ve bu derneklerde olan bazı olaylar patlamıştı. Kendi adıma da yani bunu söylemek istiyorum, ülke yönetimi ile ilgili de zaten görüşlerim biraz farklı. Kendimi, yani normalde sevdikleriyle aslında bu kadar geleneksel bir kadının baktığınız zaman ama diğer taraftan da özgürlüğüne daha düşkün bir insanım. Artık kendi ülkemde korkmaya başlamıştım. Çok fazla kendimi özgür hissetmedim, adalete yani başıma bir şey gelse ne olacağını çok bilemedim, çocuğum burada yetişirse ne olacak? Eğitim sistemi ile ilgili çok ciddi sıkıntılar vardı kafamda. Yani benim yetiştirmek istediğim çocuk ve benim yaşamak istediğim yerle şey bağdaşmıyordu. O alan bağdaşmıyordu. Böyle bir şansım varken de bunu kaçırmak istemedim açıkçası."(Ezgi)

Gözde, Almanya'da doğup büyüdüğü için Türkiye'yi tanıması zaman almış. Bu durumu şöyle anlatıyor:

"Türkiye'de daha fazla ilgilenince, oradaki politik durumu da tabii gördüm. Bazı şeylerin yolunda gitmediğini vesaire. Sonra büyüdükçe, olgunlaştıkça oranın da benim için doğru yer olmayacağına karar verdim. Ve tabii bu süreçte hep tabii hayatım Almanya'da devam etti."(Gözde)

Sevda aslında çok zorlanarak aldığı göç kararı sonrası Birleşik Krallık'tan Türkiye'ye gittiği zamanlarda yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

"Yani Türkiye'ye gittim geçen sene ve oğlumu parka götürdüm. Götürmeseydim keşke dediğim noktalar oldu. Kavga ediyorlar. Anneler kavga ediyor yani. Çocuklar değil, anneleri kavga ediyorlar birbirleriyle. (...)Tükürüyorlar birbirlerine. Kaydıraktan ittiriyorlar. Benim İngiltere'de en çok beğendiğim şey sıra beklemiyoruz, salıncak sırası. Bir çocuk salıncığa biniyor. Beş dakika sallanıyor. Diyor ki diğerleri de binsin. Bunu söyleyerek iniyor. Ama Türkiye'de sıra

bekliyorum salıncaklarda ve benim arkamda doluydu yani. Binen inmiyor. Demiyor başkası da binsin diye."(Sevda)

Sevda, Türkiye'nin kendileri için doğru bir yer olmayacağı konusundaki görüşlerine şöyle devam ediyor:

"Beni tek etkileyen nokta, hala öyledir. Çok zorluklarını çekiyorum buranın ama tek etkileyen nokta o zaman hayatımda bir çocuk yoktu. Biz çocuk düşünüyorduk ve çocuklarımız olursa kesinlikle Türkiye doğru bir yer olmayacaktı onlar için. Çünkü yaşadığımız yer çok sağlıklı bir yer değildi. ___ Mahallesi'nde yaşıyorduk. Belki duymuşsunuzdur. Çok siyasi olaylar vardı. Sürekli siyasiler vardı. Okul çevresi benim, Türkiye şartlarında ben kendim çalışıyordum. Eşim çalışıyordu. Tamam maddi olarak orta seviyede kazanıyorduk. Ama hayatımıza bir çocuk girdikten sonra biraz daha fazla kazanmamız gerekeceğini düşündük ve ona yeterli olamayacağımızı düşündük. Hem maddi hem manevi. Ben ona maddiyatı sağlarken ondan uzak kalmam gerekecek. Çocuğuma maneviyat sağlayamayacaktım. Bunlar belli nedenlerdi. Ve biz dedik ki olmuyor burada. Türkiye'de yapamayacağız. Onun için, eğitimi için, daha iyi bir yerlerde hayata başlaması için. Biz çünkü öyle başlayamadık. O bari bir artıyla başlasın dedik. Hayatta hiçbir çocuk yokken böyle bir karar verdik aslında."(Sevda)

Selin iki oğluyla beraber ailece, eşinin işi nedeniyle göç etmelerinin arka planını şöyle anlatıyor:

"İşte yıl, bu yıla kadar yani son, Türkiye'nin son üç beş yılında politik olarak işte Türkiye'nin genel durumunun biraz da belki fazla kötümseriz bilmiyorum yani Türkiye'de çocuklar için geleceğin olmadığına karar verdik. Bunu ben istedim aslında eşimden yani. Bir iş bul gidelim. Hani çocuklukları kurtaralım. Ben de emekli olayım, orada bir şey yapabilirsem yapayım. Olmasa da oturayım diye. Yani eşim de şey yaptı, asıldı. Hani bu pozisyon için çabaladı. Neyse sonuçta gerçekleştirdik. Evet."(Selin)

Çiçek Eskişehir'de doğmuş ve büyümüş. Babası esnaf ve annesi ev hanımı olan Çiçek üç kız kardeş. Anadolu Üniversitesi halkla ilişkiler bölümünden mezun olduktan sonra bir dershanede on yıl çalışmış. Otuz yaşında evlendikten sonra iş yerinin de iflas etmesi sonucu işten ayrılmış. 2016 yılına kadar Eskişehir'de yaşamışlar. Otuz dört yaşında anne olmuş. Mühendis olan eşi Türkiye'nin önde gelen uçak ve savunma sanayi alanlarındaki firmalarda araştırma ve geliştirme bölümünde çalışmış. Ancak işten çıkarılınca başka bir şirkete geçiş yaparak İstanbul'a yerleşmişler. İş yerinde imza yetkisi bulunan eşi diğer yöneticiler tarafından etik dışı davranmaya zorlanmış. Kabul etmediği için de tekrar işten çıkarılmış. Çareyi Ankara Anlaşması ile 2019 yılında Birleşik Krallık'a yerleşmekte bulmuşlar. Çiçek eşinin çok dürüst olduğunu ve

iş yerlerinde birtakım onaylamadığı işlere gözlerini kapatması istendiği için işinden ayrıldığını veya ayrılmak zorunda bırakıldığını bu nedenle de eşiyle her zaman gurur duyduğunu söyledi. İngilizce bilmediği için göç sonrası zorlandığını söyledi. Türkiye'deki konfor alanını özlediğini, göçmenlik yaşamını 'tekdüze' olarak gördüğünü ifade etti. Göç kararlarının ödülü olarak eşinin işini ve kızının eğitimini gördüğünü ekledi. Çiçek çok girişken bir kadın. İngilizce bilmediği halde kızının okulu gibi birçok yerde gönüllü olarak sorumluluklar almış. Ehliyet almayı ve tıpkı Türkiye'deki gibi arabasına binip daha özgür bir şekilde hareket edebilmeyi istiyor. Evde olmaktan, ev işi yapmaktan ve destek alamamaktan dolayı mutsuz. Ayrıca Türkiye'de daha sosyal olduğunu ama göçmenlik yaşamında bunu bulamadığını söyledi. Görüşme boyunca çok güçlü bir duruş sergileyen Çiçek, görüşme sonunda ağlayarak, eşi tarafından takdir edilmeyi istediğini söyledi. Çiçek Türkiye özelinde yaşadıklarını ise şöyle anlattı:

"Evet mühendisti. Eşim biraz daha şeydir. Genelde hep yurt dışında yaşadığı için Türkiye'deki işe başlamadan önce. Çok daha farklı, Türk kültürüne biraz daha farklı yapıda bir insan. Hani böyle çok siyasi ayak oyunlarına uyacak, hani böyle Türkiye'deki özel sektörü bilirsiniz muhtemelen. Daha çok böyle hani insanların ayağını kaydırmaya yönelik bir senaryo vardır. Ondan çok fazla uyum sağlayamadı. O konuda her zaman eşimle çok gurur duyarım ben. (...) Ama Türkiye'ye döndüğünde dediğim gibi Türk özel sektörüne çok ayak uyduramadığı için oradaki işinde sözleşmesi feshedildi. Bununla her zaman gurur duyarız."(Çiçek)

Gezi olayları, kadın cinayetleri, çocuk istismarı, ayrımcılık, ötekileştirme, ormanların yok edilmesi, çarpık yapılaşma, toplumsal barış, huzur, saygı, adalet eksikliği, güvenlik sorunu, gelecek kaygısı, ekonomik sıkıntılar, TEOG gibi çocukların yarış atı haline gelmesine sebep olan ve sosyalleşmelerini engelleyen sınavlar, ailenin birlikte zaman geçirebilmesinin mümkün olmaması, esnek çalışma koşullarının olmaması, iş etiğinin önde gelen birçok firmada dahi olmaması, çalışanlara uygulanan psikolojik şiddet (mobbing)... Liste çok daha fazla uzayabilir. Ancak bu sorunlar, katılımcıların göç etmelerine zemin hazırlayan, Türkiye özelinde değindikleri konulardan bazılarıdır. Geçmişte aile göçlerinin nedenlerinin başında ekonomik faktörler yer alırken bugün çok daha farklı bir tabloya bakıyoruz. Katılımcılardan hemen hepsinin göç etmelerindeki temel motivasyonun çocuklarının eğitim hayatları olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle İstanbul gibi şehirlerde çalışan

anne babaların çocukları olmak demek, saatler sürebilen okul servisi, yatılı bakıcılar, arkadaşlarıyla yüz yüze görüşmenin imkansızlığı sonucunda sanal arkadaşlıklar ve internet bağımlılığı demek. Yüksek eğitilmiş anne ve babalar, tıpkı Selin'in ifade ettiği gibi, konforlu görünen bir hayatları olsa da bunun sürdürülebilir olmadığını ve er ya da geç kökten bir değişiklik yapmak gerektiğinin farkında. Bu anne ve babalar çocuklarının küçük yaşlardan itibaren tıpkı bir yarış atı gibi oradan oraya savrulmalarını istemiyor. Birlikte, doğaya yakın, kaliteli vakit geçirmek ve esnek çalışma koşulları çerçevesinde aileleriyle beraber olmak istiyor. Trafikte saatlerini harcamak ya da hiç tanımadığı insanlarla yolun ortasında kavga etmek istemiyor. Toplum içinde birbirine saygılı davranan bireylerin olduğu bir ortamda yaşamak ve çocuklarını da böyle bir ortamda büyütmek istiyorlar. Çocuklarının, tıpkı Fatma'nın anlattığı gibi, sadece küpe taktığı veya saçını uzattığı ya da farklı görüldüğü için toplum tarafından itilmelerini, kötü bakışlara ve yorumlara maruz kalmalarını istemiyor. Çocuklarının sorgulayıcı bireyler olmalarını, etraflarındaki farklılıklara saygı göstermelerini, İngilizce'yi yaşayarak öğrenmelerini ve her türlü bilgiye erişimlerinin kolay olmasını, ezber bir eğitim yerine sorgulayarak ve deneyerek, kimi zaman yanılarak ama hiç pes etmeden doğrusunu araştırarak öğrenmelerini istiyor. Yolda yürürken kendilerini güvende hissetmek, doğaya yakın olmak istiyorlar. Bunları bulabilmek için keşke ailelerini, arkadaşlarını, tanıdık çevrelerini geride bırakmak zorunda kalmasalardı...

2.1.3. Göç kararı

Katılımcılar göç kararı alırken bu karara ne kadar etkide bulduklarını anlatıyor. On katılımcı, göç kararını eşlerinden daha fazla sahiplenerek aldığını anlattı. Diğer yedi katılımcı eşleriyle beraber bu kararı ortaklaşa almış görünüyordu. İki katılımcı eşleri tarafından alınan kararı kabul etmek zorunda kalırken bir katılımcı ise göç kararının eşinin şirketi tarafından alındığını ifade etti. Örneğin Duygu göç kararını eşiyile ortak bir şekilde aldıklarını şöyle paylaştı:

"Hani böyle Türkiye'nin siyasi ekonomik durumlarından daha çok işimizin gerekliliğinden dolayı bizim böyle bir atılım yapmamız icap etti. Yani nasıl bir atılım? İşte Avrupa'dan bir sürü iş geliyordu. Teklif veriyorduk ama Türkiye'den

Avrupa'ya ihraç yapmak için bazı engeller oluyordu. Hani kolay olmuyordu süreç. Dolayısıyla hani biz İngiltere'de bir ofis açalım şeklinde olduk. Ve sonra, yani böyle bir anda, bir iki günde hemen işte business planı hazırladı eşim."(Duygu)

Betül de eşiyile beraber göç kararını ortak alan katılımcılardan ve süreci şöyle aktardı:

"Evet, biz zaten yurt dışında, bir şekilde yurt dışına çıkmak istiyorduk. Yurt dışında yaşamak istiyorduk. Eşim de o dönemlerde bunu kendi iş yerinde kovalamaya çalışıyordu açıkçası. Böyle hafif bize sinyaller gelmeye başladı yurt dışı olabilir diye. Biz böyle bir beş altı ay boyunca hani olabilir, olursa ne yaparız gibi bu mantalite ile yaşadık zaten. Sonra bir gün gerçekten oldu ve böyle çok ani bir şekilde karar verdik yani. Ve çünkü reddedilemeyecek bir teklifi aslında. Eşimin hem kariyeri için hem de maddi anlamda."(Betül)

Şerife göç kararını eşinden daha fazla sahiplenmiş bir katılımcıydı. Eşinden önce Londra'ya bir ön araştırma için gelerek buranın kendilerine uygun olup olmayacağını araştırmış. O dönemdeki tecrübesini şöyle aktarıyor:

"2015'te aslında ben nişanlandım. 2017'de bir İngiltere'ye gitsem mi dedim. Daha evlenmemiştik. Eşim de dedi ki bir git istersen. Kuzenim gitti, bak dedim çok güzel vakit geçirmiş. Aslında çocukları orada büyütsek, çok güzel, rahat ülke falan diyor, dedim. Tamam, bir git bak bakayım dedi, hani uzaktan davulun sesi hoş gelir. Bir git, dedi biraz kal. Ben geldim bir beş haftalığına. Kuzenimin de düğünü vardı burada. Hem düğüne geldim. Hem biraz takıldım etrafta. Gece geç saatte döndüğüm oldu eve ve geç saatte dönerken hiç tedirgin olmadığımı fark ettim. Geldim buraya, oda kiraladım. Türkiye'de hiç düşünmezdim mesela. Yan odamda ev sahibinin oğlu... Ya ev sahibi başka bir evde kalıyordu. Oğlu kalıyordu, benden iki yaş büyük. Ya Türkiye'de olsam diyorum. Yani kapı kilitlerim, şey yaparsın hiç... Adam o kadar rahat... Aynı rahatlık size de yansıyor. Siz de rahatsızsınız. Hani evde kuzeniniz varken üstünüzü değiştirirken kapıyı kilitleyen insan orada gayet rahat bir hale dönüyor. Hoşuma gitti bu rahatlık benim, severim zaten genelde rahatlığı özgürlüğü."(Şerife)

Şerife göç etme fikrinin kendisinden çıktığını ve göç sonrası günlük hayatlarında eşinin hala çekimser kaldığını ise şöyle anlatıyor:

"Tabii benden çıktı. Eşim zaten cesaret edemez çünkü. Çok böyle düzen değiştirmeye çekinir. Hani ya daha kötü olursa korkusu var onda. Birinin ona gaz vermesi lazım. Hem dil de yok. Ne yapabileceğini de bilmiyor. Buraya geldi otobüse binemiyordu adam bensiz."(Şerife)

Bazı katılımcılar çevrelerindeki arkadaşlarından göç etme fikrini duymuşlar ve araştırmaya başlamışlar. Örneğin Özgür ve eşi Birleşik Krallık'tan önce İsviçre ve Hollanda'yı düşünmüş. Birleşik Krallık'a göç etmeye karar vermelerini ise şöyle anlatıyor:

"Benim bir arkadaşım İngiltere'ye gelmişti yıllar önce. Çok yakın, beraber öğretmenlik yaptığımız dönemden arkadaşım. O da Ankara Anlaşması'ndan bahsetti. Böyle böyle bir şey var, anlaşma var. Peki dedik. İşte biz bir tatilimizde önce bir İsviçre'ye gittik, bir tatil yaptık. İsviçre bize uymayacak onu anladık. Hollanda'ya gittik. Orası da olmayacak."(Özgür)

Elif İzmir'de doğmuş. Elli bir yaşında. 1991 yılında Türkiye'nin en iyi üniversitelerinden birinin işletme bölümünden mezun olmuş. Mezun olur olmaz İzmir'e dönerek çalışmaya başlayan Elif hayatı boyunca sadece bankacılık yapmış. Yirmi dört yaşında eşiyle tanışmış ve evlenmiş. Eşinin çalıştığı şirketin merkezinin Londra'da olması nedeniyle Elif'e çalıştığı bankadan Londra teklifi gelince kabul etmiş. Çeşitli eğitimler alarak ve sınavlara girerek çalışmak için üç yaşındaki oğluyla birlikte Londra'da yaşamaya başlamış. Elif çalışmaya başladığında eşinin çok sık seyahat etmesi, çocuğunun küçük olması nedeniyle çok zorlandığını söyledi ve o dönem tıpkı bir 'karabasan' gibiydi, dedi. İkinci çocuğunu otuz altı yaşında Türkiye'de doğurmuş. Birleşik Krallık'ın sağlık sistemine güvenmediğini ifade etti. Doğum sonrasını önce ücretsiz sonra da ücretli izinlerle Türkiye'de geçiren Elif bir süre sonra tam işine geri dönmek üzereyken babasının rahatsızlığının ilerlemesiyle yeniden göç kararı almak zorunda kalmış. Eşi, böyle olmasını her ne kadar istemese de bu durumu anlayışla karşılamış ve ailece İzmir'de yaşamaya başlamışlar. Elif bu dönemde bölge müdür yardımcılığı yapmış. 2009 yılında babasını kaybettiğinde, orada olmakla çok iyi bir karar aldığını düşünmüş. 2011 yılında Birleşik Krallık'a tekrar geri dönüş yapan Elif, bu sefer iki çocukla birlikte olduğu için çalışmak istemediğini eşine söylemiş. Elif göç kararlarının ödülü olarak çocuklarını dünya insanı yapmalarını gösteriyor. Ailesinin önüne geçmeyecek ve esnek koşullara sahip bir çalışma hayatına girmek istediğini söyledi. Elif ikinci defa Birleşik Krallık'a göç ederken eşiyle yaptığı anlaşmayı şöyle anlattı:

"Kararı daha rahat verdim. Çünkü bir bilinmeyen yoktu bu sefer. Ben o ülkeyi biliyorum ve aynı yerde yaşayacağımıza karar verdik. Çünkü eşimin işi buraya yakın. (...) Yalnızca şunu söyledim. Ben iki çocukla gidiyorum ve hala çok küçükler. Ben orada çalışmak istemiyorum. Hayatı oturtmam lazım. İlk sıkıntılarımı, o karabasanı bir daha yaşamak istemiyorum, dedim. Anlaştık, bir sorun çıkmadı."(Elif)

Sevda, eşinin talebiyle göç kararı almak durumunda kalan katılımcılardan biriydi ve kararı alırken neler hissettiğini şöyle aktarıyor:

"On iki yıllık bir çalışma hayatım vardı göç etmeden önce. Benim isteğimle olan bir şey değildi. Daha evvel, gençken yirmili yaşlarda İstanbul'u terk edebilir miyim diye düşündüğümde benim için çok ütöpik bir şeydi. Kesinlikle bunu yapamazdım. Çünkü ben İstanbul'a aşık bir insandım. İstanbul'da nefes alırken mutlu olan bir insandım. Ailem, her şeyim oradaydı ve kendimi çok rahat hissediyordum orada. Türkiye sınırları içerisinde farklı bir ili dahi düşünemiyordum ben İstanbul dışında."(Sevda)

Katılımcıların sıklıkla dile getirdiği konulardan biri çocukların yaşamları oldu. Ebeveynler olarak çocuklarının aldıkları eğitimden tutun sosyal hayatlarına kadar içinde buldukları düzenden memnun olmayan anne babalar çareyi mesleklerini harcamak uğruna da olsa (çoğunlukla anneler) göç etmekte bulmuşlar. İstanbul'da yıllardır yaptığı doktorluk mesleğini bırakmak pahasına çocuklarını merkeze alarak göç kararı alan katılımcılardan Selin, yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

"Ya bir kere çocuklar iki saat servisle gidip iki saat servisle geliyorlardı. İstanbul özelinde tabii bu Türkiye için değil ama İstanbul'da yani hayat çok kolay değildi onlar için de. Sosyalleşmeleri çok kolay olmuyordu. Uzak okullarda okudukları için, arkadaşlar bir yerde onlar öbür tarafta vesaire. Artı tabii yani ders programı çok sıkıntılıydı çocukların. Yani özgür düşünce anlamında, kritik eleştirel düşünce anlamında hiçbir şey verilmiyordu çocuklara. (...) Yani hani spor olanakları sınırlı. Ben aktif çalıştığım, eşim aktif çalıştığı için onların sürekli bir yerlere taşınıp getirilip götürülmesi gerekiyordu. Biz bunu yapamıyorduk mesela çocuklar için. Yani çocukları o anlamda ne spor ne sanat ne işte başka bir şey, hobi falan edindiremedik mesela. (...) Yani internet bağımlısı, işte sadece oturduğu yerden ekrana bakan çocuklar oldular. (...) Yani biraz büyük getirdik evet çocukları, yani biraz artık şekillenmişler. Biraz geç kalmışız."(Selin)

Bazı katılımcılar ise göç kararını ne kendileri ne de eşleri almış. Eşlerinin işi nedeniyle, iş yerinin talebi doğrultusunda göç etmek zorunda bırakılmışlar. Kırk üç yaşındaki Seyhan bu katılımcılardan biriydi. Şehir dışında bir üniversiteyi kazanmış ancak ailesinin ekonomik durumu nedeniyle (ağabeyi de şehir dışında bir üniversitede okuyormuş) üniversite sınavlarına tekrar hazırlanırken lise mezunu olarak bir bankada

çalışmaya başlamış. Yirmi üç yaşında evlenmiş ve yirmi altı yaşında ilk çocuğunu doğurmuş. Bankada çalışırken, dışardan üniversitede işletme bölümünü bitiren Seyhan kariyerinde daha iyi yerlere gelebilmek amacıyla iletişim bilimleri alanında yüksek lisans yapmış. Lisans eğitimi sırasında oğlu varmış ve yüksek lisans eğitimi sırasında da kızına hamileymiş. Ancak evlerine çok yakın oturan ailesinin desteği sayesinde çocuklarının bakımı konusunda gözü arkada kalmamış. Yine de iki çocuklu, çalışan bir kadın olarak zaman zaman çok yorulduğunu söyledi. Yirmi yıllık bir iş hayatından sonra eşinin tayini Londra'ya çıkınca göç etmek zorunda kalmışlar. Seyhan İngilizce bilmediği için ve o sırada iki buçuk yaşında olan kızıyla ilgilendiği için TOEFL sınavını verememiş ve istifa ederek emekli olmak zorunda kalmış. Dört buçuk yıldır Birleşik Krallık'ta yaşayan Seyhan göçmenlik hayatına hala alışamadığını, kendisini vasıfsız hissettiğini, bir an önce Türkiye'ye dönmek istediğini anlattı. Bu süreçte hissettiği duygunun daha çok 'kırgınlık' olduğunu çünkü kocasının kariyerine engel olmak istemediğinden böyle bir tercihte bulunduğunu söyledi. Kendisini o kadar vasıfsız, o kadar çaresiz hissediyor ki evde besledikleri köpeği metafor olarak kullandı ve kendisinin de tıpkı bu köpek gibi eşine bağımlı olduğunu söyledi. Ailesine, kaliteli bir iş hayatına ve eski sosyal çevresine ihtiyaç duyduğunu ifade etti. Seyhan göç kararı sürecinde yaşadıklarını şöyle aktardı:

"Yaklaşık dört buçuk yıldır İngiltere'deyiz. Dürüst olmak gerekirse İngiltere'ye gelmek ne benim ne eşimin aklında olan bir şey değildi. Biz karı koca bankacıyız. _____ Bankası'nda çalışıyorduk ikimiz de. Dolayısıyla ikimiz de orada çalışırken eşimin buraya tayini çıktı. Tayin çıkarken tabii ki hani bize sordular diyeyim. Aslında bu bir sorgulama şeklinde değil hani. İşte biz seni göndermeyi düşünüyoruz, _____ ne dersin? gibi bir yaklaşım vardı ama hani bankada şöyle bir sistem vardır, size bir görev "ne dersin?" denildiği zaman kabul etmekle yükümlüsünüz daha çok. Böylelikle eşim buraya genel müdür olarak atandı ve biz geldik."(Seyhan)

Eşinin işi ve kariyeri sebebiyle göç etmek durumunda kalan Betül ise şunları söyledi:

"Eşimin pozisyonu İsviçre'de o şirkette kapanacaktı belli bir süre sonra, en geç bir sene sonra. Orada kendi imkanlarımızla başka bir iş bakması gerekiyordu. Açıkçası ben de bunu istemedim. O da istemedi zaten. O yüzden de buraya geldiğinde yine terfi alarak geldi ve daha üst bir pozisyona geldi."(Betül)

Eşinin kariyeri nedeniyle göç eden katılımcılardan bir diğeri Çiçek, yaşadıklarını şöyle aktardı:

"Ben eşimi her konuda destekleyen bir insanım. İyisiyle kötüsüyle tabii ki bir kadına...bilmiyorum kadına yakışır demek istemiyorum. Ama elimden geldiğince her konuda onu desteklemeye çalışıyorum. Bu da benim desteklediğim bir konuydu. Çünkü eşim kişisel yapısı olarak çok fazla Türkiye'ye ayak uyduramıyordu açıkçası. Hep yurt dışında çalıştığı için bir de hani özel sektörde ve çok hani Türkiye'nin bilinen yerlerinden tatsız şekilde ayrılması ya da ayrılmaya zorlanması. Türkiye'de çok iş kapımız kalmamıştı açıkçası."(Çiçek)

Ayşegül ve ailesi Ankara Anlaşması'nı kullanarak Birleşik Krallık'a göç eden ailelerden biri ama Covid-19 salgını nedeniyle göç kararlarını askıya almak istemişler. Fakat eşi Türkiye'de işsiz kaldığı ve iş bulamadığı için bu karardan da vazgeçerek göç etmişler. Ayşegül yaşadıkları süreci şöyle anlatıyor:

"Eşim işsiz kaldıktan sonra dedi ki Ayşegül bari ben İngiltere'ye gideyim. Bari çalışma iznimiz var. Oralarda bir şey yapayım, dedi. Ondan sonra eşim İngiltere'ye geldi. Oğlumla birlikte, bu arada oğlumu da verdim. Yani yanına aldı. Siz de gelirsiniz Ayşegül, dedi. Artık Türkiye'de yani belli ki. Çünkü eşim işsizliği döneminde yani part time dahi iş bulamadı Türkiye'de. İşsizlik bizi buraya sürükledi. Ben de işte başvurumuz olacak diye geldim."(Ayşegül)

Özgür aldıkları göç kararını neden desteklediğini şöyle ifade etti:

"Benim İngilizcem çok kötüydü ve ben hep akademik yayınlar ve şeyde hep ikincil kişi olurdum. Yani hiçbir zaman yayının tamamını kendim tek başıma yapma cesaretinde olmazdım. Çünkü uluslararası sunum ve konferanslarda yeterli anlatacak becerim yok diye kendime hiçbir zaman tam güvenmezken hadi gidelim ben de en azından İngiltere'de dilimi geliştiririm. Sonra belki bir üniversite programı tamamlarım. Sonra ben de artık akademik bir çalışmayı rahatlıkla yapabilirim."(Özgür)

Deniz'in, eşinin işi bu kararı almasında çok etkili olmuş. Karar sürecini Deniz şöyle özetledi:

"En sonunda biraz daha mantıklı düşündüm. Buraya geleyim. Oturum vizemi alayım çünkü aileyiz ama ben hala vizeyle geliyorum buraya. Oturumumu alayım. Vatandaşlığa başvurayım. Çocuklarım için daha iyi olacak. Çocuklarım babasıyla büyüsün. Benim için de bir hayat deneyimi olur. Hayatımda, hayatımın sonuna kadar İzmir'de mi yaşayacağım dedim. Değişiklik olur. Belki kariyerimde de iyi bir nokta olur yani diye düşündüm. Çünkü eşim gelseydi onun işi çok transfer edilebilir değil. Yani daha böyle part-time, müzik, çok daha esnek işler yapıyor yani. Bir yerde

çalışmıyor hiçbir şekilde. Yani böyle tarttık ettik. Benim İngiltere'ye gelme kararım o şekilde oldu."(Deniz)

Sevda da eşinin işi nedeniyle göç kararı almak durumunda kalan katılımcılardan biriydi. Eşinin kariyer hedeflerini ve göç etme talebini şöyle anlattı:

"Eşimin sürekli bir hayali vardı. Benim eşim şef. İngiltere'ye gelip buradaki insanlarla hem konuşarak hem kursa giderek dilini geliştirmek ve sonrasında da Türkiye'de, İstanbul'da otellerde belli bir seviyede işe başlamak istiyordu. Çünkü kendisi eğitim almamış mutfakla ilgili. Sadece çalışarak bir şeyler elde etmiş, deneyim elde etmiş ve kendisini, deneyimlerini İngilizce ile desteklemek istiyordu başarısını. Bu konuda ona destek verdim. Evlendikten dokuz ay sonrasında kendisinin İngiltere'ye gitmesini destekledim. Dokuz ay sonra İngiltere'ye geldi. Dönüşüne bir hafta kala bana telefonda, ben artık burada yaşamak istiyorum. Geldiğimizde konuşuruz ve sen de kendini hazırla, dedi."(Sevda)

Katılımcılardan bazıları göç yaşamına çok iyi adapte olmuşken bazıları ise (göç kararının eşi veya eşinin iş yeri tarafından alındığı; Hatice, Seyhan ve Sevda başta olmak üzere) aradan birkaç yıl geçmiş olmasına rağmen hala adapte olamamış hissediyor. Bize göre bunun en temel nedeni katılımcıların da anlattığı gibi, göç kararı alırken kendilerinin bu karara ne kadar ortak oldukları, bu kararı ne kadar destekledikleridir. Göç kararını katılımcıların eşlerinin aldığı durumlarda, katılımcılar yeni göçmen yaşamlarına adapte olmakta çok zorlanıyorlar ve hatta çoğunlukla bunu başaramıyorlar. Türkiye'ye, konfor alanlarına geri dönmek istiyorlar. Ancak göç kararının alınması aşamasında bu karara ortak olan katılımcılar ise ne kadar diğer katılımcılarla benzer sorunlar yaşamış olsalar da çok hızlı bir şekilde adapte olup, tüm zorluklara adeta göğüs geriyorlar ve geri dönmeyi asla düşünmüyorlar. Araştırmacı da göç kararının alınmasında aktif bir rol oynadığı için karşılaşılan zorluklarda karşı tarafı suçlamak yerine iş birlikçi bir tutum sergilediğini belirtmektedir.

2.1.4. Göç öncesi yaşanan ikilemler

Katılımcılardan dokuzu göç etmeye karar vermiş olsa da çok fazla ikilem yaşadıklarını anlattı. Bu nedenle bazıları Türkiye'de bulunan evlerini kapatmadıklarını, göç sonrası işler yolunda gitmezse ve geri dönmek zorunda kalırlarsa diye Türkiye'de bulunan evlerini açık bıraktıklarını söyledi. Kadınlar genel olarak göç kararı alırken eşlerinin kariyer imkanlarını, aile bütünlüklerini ve

çocuklarının eğitim hayatlarını düşündüklerini ve bu doğrultuda hareket ettiklerini belirttiler. Örneğin Ezgi göç kararı neticesinde yaşadığı hislerini şöyle anlattı:

"Çok cesaretim yoktu. Çünkü kalıplaşmış bir işim, sosyal çevrem, rahatlığım, konforum var yani çocuğuma bakan biri, gözüüm arkada değil, yani arkama bile bakmadan gidebildiğim bir şeyim vardı yani annem vardı yanımda sonuçta."(Ezgi)

Hatice, resim öğretmenliği bölümünden mezun ve görsel sanatlarda data aktarmacılığı alanında yüksek lisans derecesine sahip. Otuz yaşında evlenmiş ve ilk çocuğunu otuz üç yaşında doğurmuş. Şu anda otuz dokuz yaşında, üç ve altı yaşlarında iki çocuğuyla birlikte, makine mühendisi olan eşinin işi nedeniyle göç ettikleri Birleşik Krallık'ta üç yıldır yaşıyorlar. Hatice ne yazık ki isteyerek göç etmediğini, bu nedenle de sürekli olarak kendisini, göç kararlarını sorgularken bulduğunu söyledi. 'Taş yerinde ağırdır' diyerek Türkiye'de kurulu olan düzenlerini, yaptığı işi, sosyal hayatını özlemle anlattı. Her şeye sıfırdan başladıkları için kendisini adeta tükenmiş hissediyordu. Yalnızlık, ait hissetmeme gibi duygularla birlikte, bir kaosun ortasında kaldığını, son derece mutsuz ve umutsuz bir şekilde anlattı. Kendisini üç yıldan sonra hala yeni gelmiş gibi hissettiğini söyledi. Aslında pozitif bir insan olduğunu ama göçle beraber ne yazık ki bu hissiyatını kaybettiğini ve kendisini izole edilmiş, yalnız ve asosyal hissettiğini aktardı. Hatice 'elli yaşına geldiğimde, otuz-otuz beş yıl öyle yaşamışken sonrasında böyle yaşamış olmayı' istemediğini, şu anda hayatında bir donukluk olduğunu ifade etti. Eskiden işinde çok iyi ve çalışkan olduğunu ama şimdi vaktinin körelip körelmediğini sorgulamakla geçtiğini ve çocuklara bakmak dışında hiçbir iş yapamadığını anlatıyor. Hatice yeniden mesleğini yapabildiği, para kazanabildiği, çocuklarının anneannesi, dedesi ve diğer yakınlarını görerek büyüyebileceği günlerin özlemiyle göçmenlik hayatını sürdürüyor. Göç kararlarının tek ödülünü çocuklarının eğitimi ve daha geniş bir çerçeveye dünyaya bakabilmeleri olarak görüyor. Göç etmeye karar vermelerine rağmen Türkiye'de bulunan evlerini kapatmadıklarını şöyle anlattı:

"Ondan sonra işte orada hala düzenimizi koruduk ama yani. Eğer bir şey olursa, dönmek zorunda kalırsak, alışamırsak ya da iş ile ilgili problem çıkarsa eşimin... biz sonuçta buranın vatandaşı da değiliz. Geri dönecek bir evimiz olsun diye."(Hatice)

Hatice göç etmeyi hiç istememiş. Her şeye sıfırdan başladıklarını söyledi ve ekledi:

"Yani zaten eşim kalma niyetiyle başvurmuştu, gelmişti. Çocuklar küçüktü çünkü, düzen değişikliği sürekli yapılabilecek bir durum yani. Çünkü onların da kafaları karışır. Ben de bir böyle daha doğrusu eşimi destekler gibi oldum. Yoksa benim çok yurt dışında yaşayalım gidelim diye de bir isteğim de yoktu. Çünkü orada da işimiz gayet iyiydi. Ne bileyim hepimizin belli bir kariyeri vardı, hani taş yerinde ağırdır misali. Ondan sonra buraya geldik. Burada tekrar sıfırdan başladık hayata."(Hatice)

Bazı katılımcılar göç edilecek ülke konusunda kararsızlıklar yaşadıklarını söyledi. Örneğin Pelin daha önce Avustralya'yı düşündüklerini ama uzak olduğu gerekçesiyle vazgeçtiklerini ifade etti. Erasmus programı sayesinde birçok ülkeyi gezme şansı yakalamış olan Pelin nihayetinde Birleşik Krallık'a göç etme kararı aldıklarını şöyle anlattı:

"Aklımızda başka ülkeler de vardı. Avustralya vardı mesela. Ama oralar biraz daha uzak olduğu için sonuçta Londra daha yakın. İngiltere daha yakın diye düşündük. Bu şekilde bir göç şeyimiz oldu. Bundan önce ben üniversite yıllarımda ben altı ay Madrid'de yaşadım. Erasmus yaptım. Bu Erasmus benim ufkumu çok açtı. Öyle diyebilirim. Birçok ülke gezdim. Hollanda, Almanya, Fransa..."(Pelin)

Katılımcılardan bazıları ise, göç edecekleri ülkeyi seçerken, kendi mesleklerinin Birleşik Krallık'ta da geçerli olması için, almaları gereken birtakım denklik işleri nedeniyle ikilem yaşadıklarından bahsetti. Diş hekimi olan Pelin bu kişilerden biriydi ve düşüncelerini şöyle aktardı:

"Yani zaten kafamda yurt dışında yaşamak Daha öncelerinden daha şey nasıl diyeyim size, 2010 yılından beri bu benim kafama yatmaya başlamıştı zaten. Ama gel gör ki hani benim mesleğim çok zor, hani bir mühendis gelip Avrupa'da denklik almadan vesaire hemen başlayabiliyor. Ama benim denklik sürecim var. Ben yine de bunu göze aldım. Yani yine de dedim ben denkliğe hazırlanırım, ben yaparım dedim."(Pelin)

Doktor olarak çalışan Selin ise benzer bir tedirginliğe sahipti. Daha önce yine eşinin işi nedeniyle kısa süreliğine ailece göç deneyimleri olmuş. Selin bu dönemde ücretsiz izin almış ancak geri dönerken birtakım çekinceleri olmuş:

"Bizde maalesef hekimlerde ara vermek biraz sıkıntılı. Unutuyorsunuz mesleğinizi, geri dönerken biraz kaygı yaşadım açıkçası. Yapabilecek miyim diye ama çok çok sorun olmadı. Kısa dönemde toparladım"(Selin)

Seyhan, bankacı olarak Türkiye’de çalıştığı dönemde, kendisi gibi bankacı olan eşinin tayini nedeniyle, Londra’ya göç etmiş ve ne yazık ki İngilizce bilmediği için, göç sonrası emekli olmak zorunda kalmış. Göç sürecinde yaşadığı ikilemi şöyle anlatıyor:

"Yani aslında buraya çok istekli gelmedim. Çok fazla bir seçeneğim yoktu. Ya eşim buraya tek başına gelecekti ve ben iki çocukla Türkiye’de kalacaktım ya da işte her şeyi bırakıp buraya gelecektim. Ben hani sadece aile birliğinin bozulmasını istemediğim için buraya geldim. Yoksa ben yurt dışında yaşamaya çok meraklı aman aman gezeyim tozayım orayı burayı göreyim gibi bir insan da değildim."(Seyhan)

Katılımcılardan pek çoğunun anlattığı gibi, Zeynep de evlerinde Türk yapısının hâkim olduğunu ve birçok konuda sorumluluğun kendisine ait olduğunu söyledi. Mersin’den sonra İstanbul’da iki çocukla yaşamak Zeynep’e çok zor gelmiş. Hem çalışıyor olmak hem de çocukların bütün sorumluluklarını üstlenmek birçok kadın için sürdürülebilir bir durum değil. Zeynep çareyi göç etmekte bulmuş. Yaşadıkları süreci şöyle anlatıyor:

"Ya dönmeyecektim. Hani Mersin’de kalıp istifa edecektim, çalışmayacaktım. Ben işimden çok memnun olduğum için istifa etmemeyi tercih ettim. Tekrar İstanbul’a döndüm ama bu defa da orada iki çocukla birlikte işler iyice zora girmişti İstanbul’da da. Eşim özel sektörde çalışıyor ve Türk yapısı hâkim bizim evde de. Birçok şeye benim koşturmam gerekiyordu. Hem işe gidiyordum hem evle ilgili her şeyi ben yapıyordum. Hem üstüne çocukları işte ben okula bırakıyordum. Ben alıyordum ve artı çocukların herhangi bir okulla ilgili her şeyiyle ben ilgileniyordum. Bu kadar yoğun bir hayatı uzun bir süre zaten devam ettiremezdim, bir çözüm bulmam gerekiyordu açıkçası."(Zeynep)

Elif, bankacı olarak İzmir’de çalıştığı sırada İstanbul için bir teklif almış. Fakat eşi zaten o sırada işi nedeniyle sürekli Birleşik Krallık’a gidip geliyormuş. Elif o dönemi ve ikilem yaşayarak aldığı kararı şöyle anlatıyor:

"İstanbul’u seçseydim biz karı koca hiç görüşemeycektik. Çocuk babasını göremeyecekti vesaire. Dediler, peki o zaman eşin bu kadar Londra’ya, İngiltere’ye seyahat ediyorsa, Londra düşünüyor müsün? Tabii büyük bir şok. Çünkü yurt dışına

çalışmaya gitmek gibi bir amaç gütmüyorum. İstanbul'u kara kara düşünüyorum. Ve çocuk var. Seyahatli bir iş olacaktı. Türkiye'deki potansiyel müşterileri ziyaret etmem gerekiyordu. Her ay. Londra-İzmir arası. Tabii bunu bir fırsat olarak gördük. Aile bütünlüğü açısından da. Kariyer fırsatı olarak da."(Elif)

Göç öncesinde katılımcıların hayatında birçok konuda ikilem yaşandığı görülüyor. Sosyal çevrelerini, konfor alanlarını, evlerini ve mesleklerini bırakmak hiçbir katılımcı için kolay olmamış. Hatta bazıları Türkiye'de bulunan evlerini kapatmayarak konfor alanlarını korumaya çalışmış. Hangi ülkeye göç edecekleri sorusu da ikilem yaratan konulardan biri. Farklı ülkelerde yaşamayı deneyimlemiş katılımcıların, Birleşik Krallık'taki hayatlarına nispeten daha kolay uyum sağladıkları görülüyor. Kadınlar eşlerinin işleriyle ilgili gelişmelerde ise, aile birliğini önemseyerek, mesleklerinden vazgeçmek uğruna, göç etmeyi tercih etmişler.

2.1.5. Göç sonrası ilk deneyimler

Araştırmada katılımcıların göç sonrası tecrübelerini daha iyi anlayabilmek için bu süreçte ilk olarak yaşadıkları deneyimleri anlatmaları istendi. Katılımcıların tümü ilk defa Birleşik Krallık'a geldiklerinde zor zamanlar geçirmiş. Çoğu katılımcı, eşleri çalıştığı için ve çocukla(rla) beraber evde kaldığından dolayı, ihtiyaç duyduğu desteği bulmakta zorlandıklarını ilettiler. Yurt dışında olmanın belki de en zor taraflarından birinin, Türkiye'de sahip oldukları konfor alanlarından, aileden veya onlara destek verebilecek bir çevreden, uzakta kalmak olduğunu söylediler. İlk günlerde yaşanan zorlukların sebeplerinden biri, her konuşmada birçok katılımcı tarafından tekrar tekrar gündeme getirilen dil problemi oldu. Göçmenler dilini bilmedikleri bir ülkede, çok daha fazla zorluk yaşıyor. Örneğin Elif, göç sonrası hem küçük bir çocukla birlikte olmanın, hem de ilk defa yurt dışında bir işte çalışıyor olmanın zorluklarını şöyle anlattı:

"Yani şu an geçmişe dönüp bakınca nasıl yaptım diye düşünüyorum. Haklısınız. O sırada tabii insan ne başa geliyorsa yapıyor. O çok zorladı açıkçası. Hem ilk defa yurt dışında bir çalışma tecrübesi yaşıyorum. Hani genelde yurt dışında daha genç yaşlarda gidilmesi tercih edilir demeyeyim de insanlar gitmeye çalışır o yaşlarda. Ben otuz dört yaşındaydım. Tamam hani çok geç değil ama zorlandım. Eşim devamlı seyahat ediyordu yine. Bu sefer başka ülkelere gitmeye başladı. Biz yine birbirimizi görmedik."(Elif)

Dikkat çeken bir diğer unsur da katılımcıların, aileden biri veya yurttaş dahi olsa, göçmen iken yardım talep ettikleri kişilerden, bekledikleri ölçüde destek alamadıklarını ifade etmeleriydi. Örneğin Çiçek ve ailesi, ilk göç ettiklerinde, eşinin ablasının evinde kalmışlar. Yaşadığı bu süreci şöyle anlatıyor:

"Eşimin ablası _____'da yaşıyor. İlk başta onun yanına geldik. (...)Ama tabii ki eşimin ablasının yanına gelmek biraz iyi bir fikirdi ama bir taraftan da açıkçası o iki ay, bir buçuk, iki ay boyunca ağlamadan uyuduğum gece olmamıştı. Sıkıntılı süreçlerdi."(Çiçek)

Çocuklarının eğitimi için göç kararı almış olan Zeynep, ilk göç sonrası yaşadıkları zorluklardan sonra, üniversitedeki işinden istifa etmemiş olsaydı muhtemelen geri döneceğini şöyle anlattı:

"Yani benim için çok zor oldu. Çünkü hiçbir sosyal yaşantım, hiçbir tanıdığım yoktu ve dil problemimin olduğu bir yere geldim. İlk zamanlar oldukça yıpratıcıydı. Ben buraya istifa etmeden gelmiş olsaydım büyük ihtimalle geri dönerdim diye düşünüyorum. Eşime sen kal ben gidiyorum dedim. Ama istifa edip geldiğim için geri dönüşü olmayan bir şeydi o."(Zeynep)

Konfor alanından uzaklaşmak, pozitif bir durum için bile olsa, stres yaratıyor. Göçmenler bunu çok iyi biliyor. Belki bir süre sonra yeni düzenlerine alışıyorlar ama ilk günler sancılı geçtiyse asla unutulmuyor. Aileden uzak olmak, dil problemi yaşamak ve kendini ifade edememek yeni göçmen olanları zorlayan konuların başında geliyor. Örneğin ilk yapılan işlerden biri, yeni ülkede çocukla(rla) yaşayacak bir ev bulmak, insanın kendi ülkesindeyken kolaylıkla yapabildiği bir iş, yabancı bir ülkede, göçmenleri oldukça zorlayan bir konudur. Bunun gibi birçok detayla uğraşmanız gerekir. Ve tabii hepsini İngilizce kullanarak yapacaksınız. Eşlerden biri İngilizce bilmiyorsa tüm işler tek bir kişinin üzerine kalır. Çocukların yaşları küçükse bakımından, büyükse okul bulunmasından sorumlusunuzdur. Liste uzadıkça uzar. Adeta katılımcılardan Hatice'nin söylediği gibi her şeye sıfırdan başlarsınız. Kimilerinin hayatına bu heyecan katar kimilerinininkine ise keder. Göç süreci gerçekten de birçok faktörün iç içe geçtiği kompleks bir süreçtir. Bireyler kişisel tercihlerinin ve bakış açılarının sonucunu yaşarlar.

2.1.6. Ankara Anlaşması⁵¹

Katılımcılardan dokuz kişi, Ankara Anlaşması'nı⁵² kullanarak Birleşik Krallık'a göç etmiş. Bu katılımcıların, en çok bahsettikleri konuların başında, iş ve vize konularında yaşadıkları sıkıntılar geliyor. Ankara Anlaşması'nı kullanarak gelen katılımcılar, maalesef işveren konumunda oldukları için, kendi işlerinde yaşadıkları herhangi bir aksaklık durumunda, maaşlı bir işte çalışmıyorlar. Bu da özellikle Covid-19 salgını döneminde, göçmen aileleri zor durumda bırakmış. Vizelerini uzatmak isteyen bazı katılımcılar da aynı şekilde birtakım zorluklarla karşılaştıklarını ve başvuruları reddedildikten sonra dava açma yoluna gitmek zorunda kaldıklarını anlattılar. Örneğin Pelin'in eşi, ilk göç ettiklerinde bir Türk firmasında çalışıyormuş. Sonrasında Avustralyalı bir şirketle çalışmaya başlayınca, Türk firmasında hem daha uzun süreler hem de daha az maaş alarak çalıştığını fark etmiş. Pelin bu süreci ve yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

"Eşim buraya geldiğinde ilk Türk firmasında çalıştı. (...) Yani buraya Ankara Anlaşması'yla gelip hani Türk firmalarında çalışanlar gerçekten bu işverenler sizin durumunuzu biliyor. Hani sen burada vize kasmaya çalışıyorsun. O yüzden bana muhtaçsin gözüyle baktıkları için maddi olarak düşük tutuyorlar. Yani hak ettiğimizi çok şey ya hani hak ettiğimizi vermiyorlar. Biz maddi zorluklar da yaşadık burada. Eşim bir yıl öncesine kadar hep iki buçuk yıl Türk firmasında çalıştı ve hem çok fazla çalıştı hem hak ettiğini alamadı."(Pelin)

Şerife gıda mühendisi ve iş güvenliği alanında çalışmasına rağmen, Ankara Anlaşması'na başvururken, beraber çalıştıkları avukatın yönlendirmesiyle, yoga eğitmenliği sertifikasını kullanarak, vizeye başvurmuş. Gerçekten de önerisi işe yaramış ve çok hızlı bir şekilde vizelerini almışlar. Şerife süreci şöyle anlatıyor:

⁵¹ ECAA-European Community Association Agreement

⁵² "Bu sözleşmenin ikamet izni maddesi, Türk vatandaşlarının normal çalışma vizesi sürecinden geçmeden Birleşik Krallık'a göç etmelerine olanak tanır. Anlaşma 12 Eylül 1963'te Türkiye ile dönemin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) arasında imzalanmış ve İngiltere, 1973'te AET'ye katıldığında buna bağlı hale gelmiş olsa da; Türk vatandaşları bu anlaşmadan ilk kez 2002 yılında, alışılmış kanallardan çalışma izni ve mülteci statüsü almanın oldukça zorlaşmasıyla birlikte yararlanmaya çalıştı. Bu, girişimci ve profesyonel vize başvuruları için daha uygun bir yoldur, çünkü bu göçmenler genellikle yüksek öğrenim ve akıcı dil dahil beceri seviyeleri açısından diğer göçmenlerden farklıdır" (Sirkeci, et al., 2016: 63).

"Ankara Anlaşması'nda sadece ben bu ülkede işveren olacağım diyorsun. Hani bu işveren olmak kendi işinde çalışmak gibi. Yoga dersi vermek de işveren olmak olarak geçiyor. (...) İşte yogayı sürdürdün avukat. Çünkü en kolay o çıkar, dedi. Ya ben gıda mühendisiyim, dedim. İş güvenliği uzmanlığım var, dedim. Bu kadar tecrübem var, dedim. Yoganın mı üstünden çıkar? Ve hiç tecrübem yok. Sadece öylesine bir kursa gitmişim meraktan. Evet, dedi. Yani bu ülkede, dedi spor seviliyor, dedi. Yani çok kolay çıkar, bak göreceksiniz, dedi. Gerçekten kolay çıktı."(Şerife)

Ayşegül, yurt dışında eğitim danışmanlığı yapan bir arkadaşı vasıtasıyla Ankara Anlaşması'na eğitim danışmanı olarak başvurmuş. Fakat salgın nedeniyle işler hiç planlandığı gibi gitmemiş. Ayşegül süreci şöyle anlatıyor:

"Ankara Anlaşması'na başvurduk. Benim üzerimden başvurduk. Eğitim danışmanlığı işte şeye de güveniyorum. Yani ____ Hoca'ma da güveniyorum. Öğrenci getireceğim, götüreceğim ki inanılmaz bir çevrem vardır. Bu işi de yaparım diye düşünüyordum. Fakat covid patladı. Kimsenin düşündüğü bir şey değildi."(Ayşegül)

31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla Ankara Anlaşması Birleşik Krallık için geçerliliğini yitirdi. Çünkü Birleşik Krallık bu tarih itibarıyla Avrupa Birliği'nden ayrıldı. Böylece Türklerin bu vize ile Birleşik Krallık'ta yaşama ve çalışma olanakları ortadan kalkmış oldu. Bu vizeyle gelen dokuz kişi ile görüşmelerimiz sonucunda katılımcılar özellikle işlerini devam ettirme konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtti. Örneğin Covid-19 salgını nedeniyle, işlerine devam edemeyen kişiler, çalışma vizelerinin başka bir yerde, maaşlı olarak çalışmalarına izin vermemesi nedeniyle işsiz kaldılar. İçlerinden Türk firmalarıyla çalışanlar, çok daha uzun süre çalışarak, daha az ücretle iş yaptıklarını anlattı. Sonuç olarak göç etmek kadar, nasıl ve hangi yolla göç edildiği de göç tecrübelerini etkiliyor.

2.1.7. Vize problemleri

Birleşik Krallık'ta yaşayan göçmenler, süresiz oturum izinlerini alana kadar belirli aralıklarla⁵³ oturum vizelerini⁵⁴ yenilemeleri gerekiyor. Örneğin Çiçek vizesinin süresi bittiği için İngilizce kursuna devam edememiş.

"Ben burada İngilizce kursuna yazıldım. Haftada bir gün ama ocak ayında vizemizin uzatması olduğu için kursun ikinci dönemine devam edemedim. O vize probleminde dolayı."(Çiçek)

Ezgi vize başvurularında iki defa ret aldıklarını şöyle anlattı:

"Türkiye'den bir türlü buraya gelmek zor oldu. Eşim geldi buraya. Ben son üç ayda geldim ve üç ayda da biz zaten pasaportları verdik içeri. O zamanlarda pasaportları şimdi bilmiyorum sanırım dijital daha çok yani internet üzerinden yapılmış. Ama biz pasaportları verdik ve ülkeden tabii çıkamamaya başladık. Bir buçuk yıl, iki kere ret yedik. Oradaki home ofisteki bir görevlinin bizim şeyimizi anlamamasından dolayı (...) eşim uluslararası ticaret yapıyor bu arada. Hani şey demiş açıklama olarak. Bunu her yerde yapabilir. Yani sonuçta sürekli seyahat eden bir adam zaten. Böyle saçma bir gerekçeyle geldi bize. Biz açıkçası direndik. Maddi, manevi ve onlara son sonucunda şey yaptık. Bir yüksek mahkemeye verip bir de üzerine tazminat aldık, aldık vizemizi de bu arada."(Ezgi)

Sevda yaşadıkları vize problemleri nedeniyle uzun süre Türkiye'ye gidememiş ve ailesini görememiş. Süreci şöyle anlatıyor:

"2017 yılı boyunca kafe işlettik. Benim bu dönemde bir hamilelik sürecim oldu. 2017 Temmuz ayında oğlumu kucağıma aldım ve biz hala bir fiil kafeyi işletiyoruz. Dönem dönem vizeden retlerimiz geliyor. Biz tekrar evrak sunuyoruz falan. Bayağı sıkıntılı, stresli bir 2017 geçirdik. Oğlum geldi. Yine baya streslerimiz vardı. Hem ailemizden uzaktayız. Bir başımıza burada bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Türkiye'ye gidemiyoruz çünkü oturumumuz yok. Gidersek geri gelemiyoruz. Çok sıkıntılıydı 2017. Hala vizesizdik ve hala Türkiye'ye gidememiş, onun stresi daha çoktu. Ailemden uzakta kalmak. Sürekli onlarla konuşup ama hiçbir şey yapamamak. Bayram gelir görüşemezsin. Yılbaşı geçer görüşemezsin. Tatiller gelir görüşemezsin. Artık iyice sıkılmaya başlamıştı hem beni hem eşimi çünkü biz ailemize gerçekten bağlı insanlarız."(Sevda)

⁵³ Ankara Anlaşması ile gelen göçmenler ilk yılın sonunda oturum vizelerini yenilemeleri gerekirken eşlerinin işi nedeniyle gelmiş olan göçmenler, iki buçuk yılın sonunda oturum vizelerini yenilemeleri gerekiyor. Süresi biten vizeler yenilenene kadar ülkeden çıkılmaması gerekiyor. Aksi takdirde tekrar ülkeye girilemiyor.

⁵⁴ Biometric Residence Permit (BRP)

Vize işlemleri gerçekten de çok uzun zaman alabiliyor. Özellikle de Covid-19 salgını nedeniyle normalde uzun olan bu süreçler daha da belirsiz hale geldi. Dolayısıyla bu göçmenlerin ekstra stres yaşamalarına neden olmaktadır. Özellikle de vize başvuru sonucu olumsuzsa çok daha sıkıntılı bir süreç yaşanmaktadır.

2.2. Tema 2: Göçmen Olmanın Getirdiği Zorluklar

2.2.1. Ayrımcılık

Katılımcılar hem Birleşik Krallık'ta hem de farklı ülkelerde ayrımcılık konusunda göçmenlik deneyimlerini paylaştılar. Gerek kendileri gerekse çevrelerindeki diğer göçmenlere olan bakış açıları hakkında neler hissettiklerini anlattılar. Örneğin Özgür, ancak Birleşik Krallık'a taşındıktan sonra hoşgörünün gerçekten ne demek olduğunu anladığını söylüyor:

"Dağın başında meditasyon yapmak değil. Pazarın içindeyken o sakinliği koruyorsan. Ya da işte bir başkasını anlamak istiyorsan önce onun terliklerini giyip bakacaksın hayata. Onları ben burada, he! Bu, bu demekmiş diye anladım. Çünkü öyle sanıyorsunuz kendinizi. Biraz hoşgörülüymü diye düşünüyorum. Empati kurabiliyorum diye düşünüyorum ama asıl empati ve hoşgörüyü burada tam anlamış olduk. İngiltere ülkesi zaten bunun, bunun üzerine kurulmuş bir kurallar zinciri üzerinden bu kadar göçmeni kaldırıyor bence de."(Özgür)

Müge yaşadığı yerde Londra'ya kıyasla insanların daha fazla arkadaş canlısı olduğunu söyledi. Örneğin Londra'da kapı komşusuyla yemek paylaşmak istemiş. Covid-19 salgını yaşanmıyorken bile komşusu alamam diyerek reddetmiş. Müge konuyla ilgili fikirlerini şöyle dile getirdi:

"Hak veriyorum aslında Londra'dakilere de. Yani bizim Türkiye'deki kafamız gibi düşünüyorum ben bunu kendi fikrimde. Yani şöyle. Ben bir kere benim için iyi insan var, kötü insan var hayatta. Yani dini, dili, ırkı gerçekten ben öyle yetiştirdim çünkü annem babam tarafından. (...)Şimdi onlar ne yapsın? Kafasını çeviriyor İranlı, kafasını çeviriyor Türk ya da başka bir tebaadan. Dolayısıyla onlar da bundan etkilenip ön yargılı yaklaşımları ve başlarına da gelmiş şeyler varsa daha önceden bundan etkilenmeleri normal."(Müge)

Ayrımcılık konusunda Almanya'da doğup büyümüş olan Gözde'nin elbette söyleyecek çok şeyi vardı:

"Ben Almanca'yı mesela Türkçe'den daha güzel konuşuyorum. Daha daha emin konuşuyorum. Aslında Almanca benim ana dilim gibi. (...) Şimdi Almanya'da günlük racism (ırkçılık) diye bir durum var. (...) Diyelim ki adınızı söylüyorsunuz. Hemen işte a, bu isim Alman ismi değil ama neredensiniz, demeye getiriyorlar. Hemen anında. Mesela ben bunu İngiltere'de hiç yaşamadım. Hiç kimse bana işte senin aksanın var işte vesaire, işte adın da değişik. Nereden geliyorsun diye hiçbir zaman hemen sormadı. Ama Almanya'da öyle bir şey var. Ya da işte hiç en azından yani her zaman bir comment (yorum) gelir. İşte a, sen hiç Türk'e benzemiyorsun mesela. Yani ille bir şey duyarsınız nereden geldiğinize dair."(Gözde)

Gözde ayrımcılık konusunda, Almanya'da günlük hayatta yaşadıklarını ise şöyle aktarıyor:

"İlkokula giderken mesela biz Türk vatandaşlığından, Alman vatandaşlığına geçmiştik. O zamanlar doksanlı senelerde böyle bir şey başlamıştı. Daha çok hakkımız vesaire olsun. Ben hep çocukken şey sandım. Alman pasaportumuz olunca o zaman biz Alman oluyoruz demek ki. (...) Pasaport alındı ama ben Alman olmadım yine de. Sonra babama dedim ki e o zaman baba ben adımı da değiştireyim, adım 'Lisa' olsun. (...) Ve mesela gençliğimde on altı, on yedi yaşlarında, orada da tam tersine döndüm. Ben inatla 'ben Türk'üm' demeye başladım. (...) O zaman da o tarafa geçmişim."(Gözde)

Birleşik Krallık, -diğer Avrupa ülkelerine nazaran özellikle Almanya-göçmenlerin daha rahat ettikleri bir ülke olarak görülüyor. Katılımcılar, herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını söyledi. En fazla şikâyet edilen konu, diğer göçmenlerin de tıpkı yerliler (İngilizler) gibi çok fazla arkadaş canlısı olmadıklarıydı. Zeynep'in ifade ettiği gibi, belki bir Hintli ile Hindistan'da karşılaşılrsa, Londra'dakine kıyasla daha sıcak bir ilişki kurulabilirdi.

2.2.2. Türkiye'de göçmen olmak

Katılımcılardan üçü, Türkiye'de göçmen olmayı da deneyimlemişti. Ayşegül, Samsun'dan İstanbul'a, Zeynep ise İstanbul'dan Mersin'e göç etmiş. Gözde yaz tatillerinde Türkiye'ye giden, Almanya'da doğup büyümüş göçmen bir kadın. Hepsi

ayrı ayrı Türkiye’de göçmen olmanın ne demek olduğunu, nasıl hissettirdiğini paylaştı. Örneğin Ayşegül İstanbul’a olan göç sürecini şöyle aktarıyor:

"Öncelikle göçmenlik çok uzak değil bana yani ben daha önce İstanbul'a göç ettim ki İstanbul'da bir Avrupa kenti gibi. Tabii insanlarla anlaşmak çok garip geldi. (...)Ben İstanbul'a gidiyorum. Ben hayatımın geri kalanını Samsun gibi dar kafalıların olduğu bir yerde geçirmeyeceğim dedim ve İstanbul'a geldim. Çok zorlu bir süreç başladı. Çünkü adını, dinini, her şeyini bildiğiniz bir ülkede yaşıyor olsanız bile çok başka bir çevre, çok başka insanlar... Öncelikle çok garipsedim İstanbul'da yaşamayı."(Ayşegül)

Zeynep Mersin’den sonra İstanbul’da yaşarken vaktinin büyük kısmının trafikte geçmesinden çok rahatsız olduğunu şöyle anlatıyor:

"Hem eğitim kalitesinin hem yaşam kalitesinin İstanbul'da çok zayıf olması, insanlarla hani çok iyi arkadaşlarınız olsa dahi görüşecek vaktinizin olmaması, herkesin aynı telaşlı olması veya bir yere gitmek için saatlerinizi trafikte harcamanız yaşam koşullarının yani elverişsizliği esasında, zaten öncesinden de hep istediğimiz bir şeydi. Klasik şey vardır ya herkesin hayali Ege’de işte küçük bir kasabada falan yaşamak... Öyle bir hayal bizde de vardı. Ege değil de Mersin’i niye seçtik? Benim ablam oradaydı. (...) Ablam da orada öğretmendi. (...) Bir de hani yaşam koşulları tabii ki İstanbul'a göre çok çok rahat Mersin'de. O yüzden orayı tercih ettik."(Zeynep)

Gözde yaz tatillerinde gittiği Türkiye’de, dili çok iyi olmadığından nasıl zorlandığını şöyle anlatıyor:

"Bir yaz Türkiye'ye gittik ve benim Türkçe'm bayağı bozuktu. Bozuktu derken Türkçe'yi çok ağır bir Alman aksanıyla konuşuyordum. Çünkü bütün hayatım, yani bütün eğitimim, bütün dışardaki, ev dışında bütün hayatım Almanca'ydı. (...) Türkiye'de de bu sefer Almanca diye damga yedim. Pazarda kazıklandım. İşte çeşit çeşit şeyler. Orada zorlandım. Dolmuşa bindim, oradan nasıl, Almanya'daki gibi böyle durak yok. Herkes müsait bir yerde indirsene diyor şoföre. Şoför orada indiriyor. Ben onu anlamadım. Bambaşka bir yere gittim. Orada ancak inebildim. Ve çok üzülüm ben buna. Sonra dedim okey, ben geri döndükten sonra o kadar iyi Türkçe konuşacağım ki ben bunu çalışacağım ve seneye yazın, Türkiye'ye gittiğimiz zaman hiç kimse benim Almanya'dan geldiğimi anlamayacak. Hiç kimse beni kazıklayamayacak. Türkçe'mi düzelttim."(Gözde)

Katılımcıların kendi ülkelerinde edindikleri göç deneyiminin, yabancı bir ülkede yaşadıkları göç deneyimine çok benzer olduğu görülüyor. Sonuçta insan için konfor alanının dışındaki her yer hemen hemen benzer bir etki yaratıyor. Özellikle

Gözde'nin hem Almanya'da hem de Türkiye'de, bir göçmen olarak yaşadıkları, insanın tüylerinin diken diken olmasına sebep oluyor.

2.2.3. İngiltere dışında göçmen olmak

Katılımcılardan dördü Birleşik Krallık ülkeleri dışında farklı ülkelerde de göçmenlik deneyimi edinmiş. Yaşadıkları tecrübeleri paylaştılar. Tam bir düzen kurduk derken başka bir ülkeye göç edilmesi, her şeyin yeniden yaşanması biraz motivasyon kaybına yol açmış. Bir ülkeye giderken mutlaka geri dönüleceğinin bilinmesi o ülkede geçirilen sürenin daha keyifli hale gelmesini ve adeta turistik bir gezi gibi düşünülmesini sağlamış. Katılımcılar, bazı ülkelerde sosyal çevreye çok kolay adapte olabilmişken bazı ülkelerde de maalesef ait hissedemediklerini söylediler. Ülkede konuşulan dil, katılımcıların tecrübelerini oldukça etkilemiş.

Nesrin Pakistanlı eşiyle beraber Polonya'da yaşadıkları dönemi şöyle anlatıyor:

"Yani benim de eşimin de kazancımızın Polonya'nın para birimiyle değil de Euro ile kazanıyor olmamızın verdiği bir kur farkından dolayı çok güzel bir yaşam standardı, ferahlığı vardı. Ondan sonra tabii çift maaşım vardı, güzellik vardı. Ama kültürel olarak farklı bir ortam. Yani daha konservatif bir ortamdı yani bizleri farklı olarak görüyorlardı kendilerinden olmadığımız belliydi yani. Ama onun dışında çok tatlı insanlarla birlikte oldum. Çok güzel arkadaşlıklar edindim Polonya'da. (...) İlk defa Türkiye'den tamamen taşınmış olmanın verdiği çünkü ilk İngiltere'ye geldiğimde hani öğrenciydim. Altı ay sonra geri döneceğimi biliyordum ama Almanya'ya taşındığımda artık bu benim hayatım. Ben yurt dışında yaşıyorum psikolojisini artık yenmiştim galiba. Polonya o açıdan da daha böyle heyecan dolu, daha güzel gelmişti. Aynı zamanda çalışıyor olmanın verdiği heyecan da vardı böyle."(Nesrin)

Nesrin Polonya'da çok güzel zaman geçirmiş olmasına rağmen Almanya'da biraz zorlandığından şöyle bahsediyor:

"Almanya'da çok zorlandım. Yani niye bilmiyorum. Oradaki Türklere ısınamadım. (...)Yani bizim Almanya'da yaşayanlar Türk gibi değil, frekansım tutmadı. Ama orada şöyle bir güzellik oldu, spora gidiyordum. Sporda güzel arkadaşlıklar edindim, en azından hani bir oturup kahve içebileceğim insanlarla tanıştım. Spor ortamının da -gym- çok faydası oldu."(Nesrin)

Selin İstanbul'da doktorluk yaptığı dönemde ücretsiz izin alarak eşinin işi dolayısıyla Ukrayna'da geçirdiği zamanı şöyle anlatıyor:

"Yani o dönemde çok belirli bir süre olduğu için yani bir ara vermek gibi hissettiğim için geri döneceğimi her zaman düşündüğüm için çok şey geçmemişti açıkçası. Çok kötü geçmemişti. Bu dönemde bir daha hamilelik yaşamıştım ama düşükle sonuçlandı. Yani bir de öyle bir amacım vardı, ikinci çocuğu yapmak. Bu sürede hani kadınlar, kariyer sahibi kadınlar hiç boş kalmaması gerekiyor. Yani hiç olmazsa çocuk yapalım şeyinden o zaman ama sonuçlanmadı gebelik yani o dönemde açıkçası yani tabii o koşullarımız da iyiydi. Burası gibi değildi açıkçası. Şey var ya, yardımcı vardı. Gelirimiz, daha yüksekti. Gerçi biraz turistik bir ziyaret gibiydi benim açımdan."(Selin)

Betül eşinin işi nedeniyle gittiği İsviçre'de neler yaşadığını şöyle aktardı:

"Yani İsviçre benim için bir, nasıl anlatayım? İsviçre'nin yeri ben de çok başka. Bir hayal gibiydi. Hayallerimin gerçekleşmesi gibiydi. Çok motive gittim ben İsviçre'ye. İsviçre'de çok rahat bir şekilde yerleştik. Çok kısa sürede sosyal çevre edindim. İşte böyle ilk defa yurt dışında yaşıyor olmanın verdiği bir heyecan vardı sürekli. Avrupa'da olmanın verdiği bir etkiyle sürekli gezdik falan yeni yerler keşfettik falan. Böyle çok güzeldi. İsviçre'de yaşamak zor olmasına rağmen normalde İsviçre'de yaşayanlar orayı zor buluyorlar. Ama dediğim gibi çok motiveydim. (...) Tam tam anlamıyla gerçekten ben kendimi oraya ait hissetmişim. Şey gibi hissediyordum ya sanki insan memleketine gider ya. Böyle bir his vardı. Sanki orası benim memleketim gibi hissediyordum yani garip bir şekilde."(Betül)

Özgür, Birleşik Krallık'tan önce göç etmeyi düşündükleri Arjantin hikayesini şöyle anlattı:

"Bizim ilk göç planımız İngiltere değildi. İlk göç planımız aslında Arjantin'di. Oraya gitmeyi planlıyorduk. Hatta önce eşim oraya gitti. Bir ay kadar orada yaşadı. Bir ev tuttuk. Sonrasında biz gidecektik işte. Okul filan her şeyi organize ettik. Fakat o süreçte Arjantin'de seçim vardı ve Arjantin'in ekonomik durumu da politik durumu da çok sağlam değil. Biraz daha baskı gören, çok rahat yaşıyorlarmış gibi görünen ama aslında altta 1980'lerin Türkiye'si şeklinde devam eden bir ülke olduğunu gördü yaşıırken ve vazgeçtik o fikirden."(Özgür)

Kısa süreli göçler, 'nasıl olsa geri dönecekleri' bilinciyle yapıldığı için daha çok turistik bir havada geçtiği anlatıldı. Uzun süreli göçlerde ise; ilk aylar geçip de tatil olmadığının anlaşıldığı dönemde, ilk bir yıl geçtikten sonra ve özlem ağır bastığında veya Türkiye tatili dönüşlerinde katılımcılar zorlandıklarını ifade ettiler. Tam bir ülkeye alışmışken, yeniden göç edilmesi, oldukça zor bir durum olarak algılanmış.

2.3. Tema 3: Çalışma Hayatı

2.3.1. Gönüllü çalışma

Katılımcılardan yedisi göç sonrası kimi zaman kendi tercihiyle kimi zaman da edindiği önceki iş tecrübelerinin çoğunlukla yeni ülkede kabul görmemesinden dolayı gönüllü çalışmalarda yer almış. Bu tecrübelerden çok fazla şey öğrendiklerini, yeni insanlarla tanışarak sosyalleşebildiklerini, manevi olarak katma değer yaratabildikleri için son derece iyi hissettiklerini anlattılar. Bazı katılımcılar ise gönüllü olarak başladıkları işlerde tam zamanlı çalışan olarak devam edebilmiş.

Nesrin Almanya'da yaşadığı dönemde gönüllü olarak bir camide Türkçe ve İngilizce öğretmeni olarak çalışmış. Bu tecrübesini şöyle anlatıyor:

"Orada şöyle gönüllü işler yaptım. Yaşadığımız yere yakın bir Türk camisi vardı. Oradaki Türklerle irtibata geçmiştim. Oradaki Türkler de eşimin yabancı olduğunu evimizde devamlı İngilizce konuştuğumuz vesaire işte bunları öğrenince imamın hanımı bana şey teklif etti. Hafta sonlarında çocuklara eğitim veriyoruz. Bu Kur'an-ı Kerim eğitimi, dil eğitimi, Almanca ve Türkçe eğitimi, hani İngilizce'de çok güzel olur. Dahil olmak ister misin? Ben de zaten hani evde oturmak sıkıya başlamıştı. Benim için güzel bir fırsat oldu. (...) Orada gönüllü olarak yaklaşık bir sekiz ay Türkçe ve İngilizce öğretmenliği yaptım."(Nesrin)

Elif Birleşik Krallık'ta, kanser araştırmaları alanında, büyük bir keyifle gerçekleştirdiği gönüllü çalışması hakkında şöyle bilgi verdi:

"İngiltere'de 'cancer research'te, üç dört sene yaklaşık gönüllü çalıştım. Mağazalarında günde dört saat kadar bir onlara yardımım oldu."(Elif)

Seda gönüllü olarak çalıştığı bir Türk okul sayesinde, başka bir İngiliz okulunda gönüllü olarak başladığı işinde bir yıl sonra tam zamanlı olarak çalışmaya devam etmiş ve toplam on iki yıl süren bu tecrübesinin nasıl başladığını şöyle anlattı:

"Haftanın bir günü gidiyordum, genelde de işte Türkiyeli çocuklarla İngilizce'si kötü olan, yazmada çok bocalayan ya da işte bir sınava girdiğinde SAT sınavları dediğimiz bu resmi sınavlara girdiğinde onlara soruları Türkçe olarak okuyup cevapları onların vermesini beklemek. Böyle pozisyonlarda yardımcı oluyordum."(Seda)

Çiçek, Covid-19 salgını öncesi bir kafede çalışıyormuş. Ancak salgınla beraber kafe kapanmış. O da kızının okulunda yapılan aktivitelerde İngilizce bilmemesine rağmen aktif bir rol almış ve gönüllü veli olarak çocukların faaliyetlerinin organizasyonunda çalışmış. Bu deneyimini şöyle anlatıyor:

"Kızımın mesela geçen sene ve ilk sene işte yüzme dersleri vardı. Okulla beraber ben gönüllü anne olarak, gönüllü veli olarak, çocuklarla beraber bütün ne kadar şey varsa, faaliyet varsa çocukların başında, hepsinde yer aldım. Çocukları yüzmeye götürdük, getirdik okulla beraber. İşte bütün gezilerde dışarıda gönüllü olarak gene veli yani çocuklara yardımcı olduk. Otobüse indir bindir, işte müze gezmesi, oranın gezmesi falan hepsini."(Çiçek)

Özgür gönüllü çalışmaya çok yatkın olduğunu ve Türkiye’de de gönüllü çalışmalarda yer aldığını söyledi. Göç sonrası gönüllü çalışma tecrübesini şöyle anlattı:

"Buraya geldiğimde de bir okulda, bir çocuk merkezinde gönüllü olarak çalışmaya başladım. Orada çalıştığım süreçte işte ikinci, üçüncü haftasında pandemiden dolayı kapandı kurumlar. O yüzden ara vermek zorunda kaldım. Benim için gönüllülük çok önemli çok esas."(Özgür)

Ezgi ise Türkiye’de iken TEGV’de gönüllü öğretmen olarak çalıştığını ve bundan dolayı inanılmaz mutlu olduğunu söyledi. Yine huzurlu olabilmek için böyle bir arayışta olduğunu ve mutlaka aktif olması gerektiğini ekledi. Şimdilik eşinin bazı işlerine yardımcı olduğunu ifade etti ve gönüllü çalışma deneyimini şöyle aktardı:

"İşte Christmas dönemlerinde bazı kimselerde şeylerin, ağaçların altındaki hediyeleri paketledim."(Ezgi)

Katılımcılar gönüllü olarak çalıştıkları işlerden bahsederken genellikle çok mutluydu. Sadece Fatma, gönüllü olarak çalıştığı bir işte çok iyi hissetmemişti. Ancak bunun muhtemel sebebinin İngilizce bilmemesi olduğunu düşünüyor. Gönüllü olarak çalışmak göçmen kadınların iş bulmalarını da kolaylaştırmış.

2.3.2. Kariyer

Katılımcılar kariyerlerine dair hislerini, düşüncelerini paylaştı. Kadınların tümü çalışmayı istediklerini ancak yarısı çocuk bakımı nedeniyle evde kalmak zorunda olduklarını söyledi. Katılımcıları tedirgin eden bir konu da çalışma hayatına verilen aradan dolayı sahip oldukları becerileri kaybetme korkusuydu. Kadınlar iş hayatlarında yaygın olarak deneyimledikleri konulara da değindiler. Örneğin Fatma Birleşik Krallık'ta çalışmayı ve kesinlikle mesleki kariyerine devam etmek istediğini söyledi ve şunları ekledi:

"Yani bu yabancı dili ne zaman çözebileceğim bilmiyorum. Biraz daha zamana ihtiyacım var. Özellikle benim mesleğim için belli bir seviyede olması gerekiyor. Valla kaç yaşında olursam olayım. Vazgeçmedim hayallerimden. Yani burada da yine mesleğimi icra etmek istiyorum."(Fatma)

Duygu göç sonrası yeniden kariyerine devam etme konusunda biraz kararsızlık yaşıyor. Bunda şimdiye kadar yaklaşık yirmi yıl kesintisiz çalışmasının ve kendi deyimiyle doyum noktasına ulaşmasının payı olabilir. Hem çalışma hayatının yükü hem de ev hayatının yükü nedeniyle kendisini yorgun hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Bazen gelip gidiyor yani hani böyle bazen çok çalışmak istiyorum. Çalışıp Londra'daki çalışma hayatını deneyimlemek istiyorum. Bazen de istemiyorum. Neden? Çok yoruldum ya ben çalışma hayatında. Yani dedim ya hani on sekiz sene, hadi şöyle düşünelim. Ben 96'da üniversiteye girdim. 97 yılından beri. 97-2018. Evet, 97-2018 yılı arasında ben hep çalıştım. Bir dönem üniversite varken, yüksek lisans varken hep çalıştım. Dolayısıyla bir kadın olarak yoruldum yani. Çünkü hem çalışma hayatı hem ev hayatı. Biraz yoruldum ve bir noktada bittim. Tamam, dedim ya bu kadar. Benden bu kadar, dedim yani. Herhalde o şeyi yaşadım ben. Hani o doyum noktasını yaşadım."(Duygu)

Resim öğretmeni olan Hatice göç sonrası ülke değişikliği nedeniyle kendisini bir kaosun ortasına düşmüş gibi hissettiğini söyledi. Özellikle sosyal bir ortamın olmaması nedeniyle zorlandığını ifade eden Hatice yeniden çalışma konusunda şunları anlattı:

"Ben burada bir işe bir kere başvurayım dedim ama yani işte şey saatler çok farklı. Çocukları kime bırakacağım? Çocukları bıraksan birini okuldan kim alacak?"

Öbürkünü 'nursery'e versem yani böyle böyle her şeyi düşünmek zorundasınız. Hiç öyle tanıdık arkadaş yok. Güvenebileceğimiz birisi olmadığı için bunu da yapmamaya karar verdik sonunda."(Hatice)

Çalışma hayatına verdiği aradan sonra eski becerilere sahip olamama, unutmuş olma tedirginliği birçok katılımcının gündeme getirdiği bir konuydu. Örneğin Nesrin, çocukları için belki iki üç sene daha evde kalacağını ama sonrasında yarı zamanlı veya tam zamanlı bir işte çalışmak istediğini söyledi. Londra'da iki çocukla yaşamaya devam edebilmek için ikinci bir maaşa ihtiyaçları olduğunun da altını çizdi. Bu konuda yaşadığı tedirginliği şöyle anlattı:

"Kullandığım programlarda yavaşladığımı biliyorum. Hatta unuttum. Fonksiyonların farkındayım yani iş alanında uzaklaştığım, uzaklaştığım için körelmelerim ile ilgili hissetmeye başladım. Yani bunu hatta yaklaşık bir senedir rahat hissediyorum. Eski iş arkadaşlarımla görüştüğümde de yani artık şunu da mesela kullanıyoruz dediklerinde, birkaç kullandıkları programın mesela ismini duydum ama hiç bilmediğim şeyler olduğunun farkındayım. Bu beni endişelendiriyor." (Nesrin)

Diş hekimi olan Pelin, Birleşik Krallık'ta mesleğine devam edebilmesi için denklik almak üzere sınavlara girmesi gerektiğini şöyle anlattı:

"Geçen sene ben yarı denklik gibi bir denkliğimi aldım. Burada farklı bir alan var. Diş hekimleri için sınavsız sadece IELTS'e girerek, İngilizce sınavını geçerek yeterlilik olarak onu istiyor. "Dental Hygienist"⁵⁵ diye bir meslek var. (...) Diş hekimliğinin dışında bir alan."(Pelin)

Uzun yıllar devlet hastanesinde hem doktor hem de yönetici olarak çalıştıktan sonra emekli olmayı tercih eden Selin, görevini severek yapmasına rağmen aynı zamanda işini çok tüketici ve yıpratıcı olarak tanımlıyor. Hastanelerde fiziki koşulların zaten çok kötü olduğunu, bu nedenle bu meslekte çalışabilmek için kişinin biraz idealist olması gerektiğini söyledi. Selin sonunda vazgeçmiş olmasını ve emekliliğini şöyle açıkladı:

"Maddi açıdan çok zorlarsa da İstanbul, ara ara bizi özelde de çünkü koşulları hiçbir zaman benimsemedim. Benimseyemedim. Orada da onaylamadığım çok fazla şey

⁵⁵ Dental Hijyenist: Sadece diş temizliği yapan uzmanlar

vardı. Hani devlette kalmak gene göreceli olarak biraz daha şeydi. Yani daha etikti. Daha etik çalışabilme fırsatımız vardı. Bir de eğitim hastanesi, insan yetiştiriyorsunuz, asistanlarımız vardı. (...)Yani ben mesleğimi severek yapıyordum ve hastanemi seviyordum, benimsemiştim. Aidiyet duygum güçlüydü. Fakat dediğim gibi yani şey süreci çok yıpratıcı yani. Türkiye'deki politik koşullar, Türkiye ve çalışma koşulları yani her ne kadar sevseniz de sonuçta sizin önünüze o kadar engeller ve o kadar sıkıntılar yaratılıyor ki. Bunları bazen aşamıyorsunuz ve vazgeçiyorsunuz işte. Ben de sonuçta vazgeçtim."(Selin)

Selin hastanede bir yönetici ve doktor olarak hangi konularda zorlandığını detaylı olarak şöyle açıkladı:

"Yani mesela mesleğimizi gerektiği gibi yapamamak. Ben girişimsel radyologdum. Malzeme bulamamak. Her malzemeyi her gün kavga dövüş aldurtmak. Yapılan bütün bürokratik işlemleri teker teker aşmaya çalışmak. Engellemeleri daha doğrusu. (...) Size sürekli bir karar dikte ediliyor fakat bunlar hep böyle. (...)Hani elinizi başınızın arasına alıp böyle her sabah böyle aman bunu da mı yaptılar? şeklinde. Bunu da mı, bu kararı da mı aldılar? Yani hani hiçbir şekilde katılım sağlanmadığı gibi yani ben kliniğin şefiyim. İdarecisiyim. Hiçbir şekilde fikrim alınmıyor ve sürekli bir şey dikte ediliyor size. Yapmadığınız zaman da hani işin ucu vatan hainliğine kadar gidiyor. (...) Yani sürekli şey baskısı, daha çok hasta bakma baskısı. Yani hani ve takdir edilmeme."(Selin)

Selin'in Birleşik Krallık'ta mesleğine devam edebilmesi için denklik alması gerekiyor. Aynı zamanda riskli ve popüler bir meslek olduğundan dolayı göçmen doktorların fazla barındırılmadığı bir iş olduğunu söyleyerek şunları ekliyor:

"Yani hani çok kararlı değilim açıkçası. Tekrar bu denklik sınavlarına girmek, burada mücadele vermek konusunda. Başka işler kovalayabilirim. Mesela şirketlerde, ilaç şirketlerinde çalışmayı kovalayabilirim. Ya da bambaşka bir ticaret vesaire hiç bilmediğim bir işe girebilirim. Bilmiyorum. Yani böyle kafamda bir sürü bir şeyler dönüyor. Çok yani hani hiçbir konuda çok net değilim." (Selin)

Elif göç ettiğiinde çocuğu sadece üç yaşındaymış. Kreşe gidiyormuş ama alışma döneminde Elif çok zorlandığını söyledi. Örneğin eşinin çok sık farklı ülkelere seyahat etmesi, çocuğun sürekli hasta olması, iş yerinden zor bir şekilde izin alarak trenle otuz beş dakikalık mesafede olan çocuğuna koşması gibi kendisini zorlayan olaylardan bahsetti. Elif kariyer anlamında göç sonrası tecrübelerini şöyle anlatıyor:

"Farklı bir bankacılık dalına geçtim. Özel bankacılık cinsi. Biraz daha meblağların düşük olduğu bir bankacılık dalı. Ve bilmediğim bir konuda, çok kısa eğitim alarak,

sınavlara girerek İngiltere'de bu işi yapmak için yatırım danışmanlığı tarzında bir iş olduğu için sınavlara girdim. Ve üç yaşındaki çocuğumla yaptım."(Elif)

Seda yaklaşık on iki yıldır çalıştığı okuldan istediğinde izin almakta zorlandığı, eşi hastalandığında ve hastanede kaldığında yanına gitmek için izin alamayınca, istifa etmek zorunda kalmış. Bundan sonra eşinin işine dahil olma serüvenini şöyle anlatıyor:

"Sonrasında işte ben eşimin işine dahil olmaya başladım. Çünkü hep onun da sağlık sorunları olduğu için hani dönüşümlü çalışalım, birbirimize daha az yük vermiş oluruz. İlişkimizde yıpranmaz hani hep evde aynı işte aynı ben. O nedenle eşlerin bir arada çalışmasını doğru bulmuyordum. Böyle bir öneride bulundu. Ben de şu açıdan istedim. Hani ben sağlık sorunun olduğunda, çocuğuma bir sorun olduğunda gidip de izin alamamak, nasıl izin alacağımın stresi. Bunları yaşamayı 'flexible' olmak istedim artık. Esnek olmak istedim. Hani kimseye artık gidip ya lütfen izin verin, ay on dakika geç kalayım, çocuğumun toplantısı var gidemiyorum filan. Bu streslerden çıkmak için de bıraktım mesleğimi."(Seda)

Betül kariyer hırsı olmadığını ve işini çok severek yapmadığını söyledi. İşinden istifa ettikten sonra, göç sonrası hobisi olan ahşap boyamaya yönelmeye karar veren Betül hedeflerini şöyle anlattı:

"Ben ahşap boyama yapıyordum. Hobi işleriyle uğraşıyordum. Aynı zamanda çocuk yaptıktan sonra da devletin verdiği bir hibe programı var. O programa katıldım ve kendi yerimi açma hayalim vardı benim. Bir şey açacaktım. Nasıl anlatayım size atölye açacaktım. Kafe atölye tarzı bir yer açmayı planlıyordum şartlar olgunlaştığında. Maddi anlamda. Ve dediğim gibi hani daha çok kendi işimi yapmaya daha çok heves ediyordum açıkçası. Yani çalışıyordum ama çalışmayı birazcık para kazanma manasında yapıyordum. Öyle hani çok hırslı, yükselmek isteyen, sürekli tırmalayan tarzda biri değildim."(Betül)

İş güvenliği alanında göç öncesi keyifle çalıştığını söyleyen Şerife, Birleşik Krallık'ta da aynı çalışma ortamını özlediğini şöyle anlatıyor:

"Yani kendi işimi kurmak istemiyorum. Ofis gibi eski çalışma ortamını özliyorum muhtemelen. Hani ofise gideyim, işimi yapayım. Çıkışta arkadaşlarımla buluşacaksam buluşayım. Eve gelecekssem geleyim. Ama böyle her gün düzenli gittiğim bir ya da birkaç ortam olsun."(Şerife)

Şerife yine iş güvenliği alanında çalışmak istediğini şöyle ekliyor:

"Burada da muhtemelen ben yine iş güvenliği tarzı bir şey yaparım. Çünkü zaten biz Türkiye'de buranın kurallarını kullanıyoruz. Biliyorsunuzdur belki. Bütün standartları buraya uygun kullanıyoruz biz. O yüzden zorlanmayacağım iş güvenliği ile ilgili bir alanda çalışırsam."(Şerife)

Ayşegül eğitim danışmanı olarak vize aldığı Birleşik Krallık'ta Covid-19 salgını nedeniyle işini yapamayınca farklı yollar denemeye karar vermiş. Süreci şöyle anlatıyor:

"Ben iş olacağına canı gönülden inanıyorum. Çünkü bu bir süreç. Ben ne iş yapacağım? Ben gene de hiç boş durmadım. Bir sürü şirkete sanki böyle ninom⁵⁶ gelmiş, kartlarım da hazırmış gibi iş başvurularında bulundum. Ve beni bir sürü yer aradı. Ondan sonra şimdi ben onlarla anlaşma yapacağım. Kontrat imzalayacağım."(Ayşegül)

Özgür, çocuk gelişimi uzmanı olarak Birleşik Krallık'ta Türk ailelere destek verdiğini ama İngilizce'yi öğrendikten sonra tüm ailelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek istediğini söyledi. Bu hedefini gerçekleştirdikten sonra asıl amacını ise şöyle anlattı:

"Aslında bir charity⁵⁷ açma isteğim var burada. Yani çocuk ve kadın üzerine bir charity ve eğitim almak isteyen ama bununla ilgili nereye danışacağını bilmeyen ya da bütçesini organize edemeyen, devletten yardım almayan ya da bir şekilde o yardım yetmeyen ama çocuğunun eğitime, desteğe ya da kendisinin çocuk konusunda desteğe ihtiyacı olan ailenin danışmanlık alabilecekleri, bir yandan da charity hizmetiyle kendi kendini döndürecek bir sisteme geçmeyi planlıyorum."(Özgür)

Gözde, pedagoğ olarak Almanya'da sadece okulda değil aynı zamanda devletin okulları yöneten bir kurumunda, çeşitli projelerde yer almış. Evlilik ve arkasından gelen göç, kariyer hayatını kökünden değiştirmiş. Gözde, bu süreci şöyle anlatıyor:

"Ve eşim de aslında ikimiz de kariyer açısından çok nasıl desem çok kritik bir noktadaydık. Ben bir okulda müdür olma adımını atıyordum. Eşim de öyle bir kendi alanında değişik bir adım atıyordu tam. Ama işte onun kazancı daha yüksek diye ve ilerde çocuk olunca zaten hani ben evde kalacağım diye çocukla birlikte o da yine benim İngiltere'ye gelmeme sebep oldu."(Gözde)

⁵⁶ National Insurance Number: Ulusal Sigorta Numarası

⁵⁷ Hayır kurumu

Sevda, on iki yıllık otomotiv sektöründe, sigortacılık alanındaki bir iş deneyiminden sonra eşinin kariyeri için göç ettiği Birleşik Krallık'ta, çalıştığı günleri özlemle anarak şunları söyledi:

"İşe giderken hayat çok güzeldi. Ya sıkıntılar vardı. Yok değildi. Ama ben işimi çok seviyordum. Her sabah oraya gitmek bana mutluluk veriyordu."(Sevda)

Katılımcılar, Betül dışında, kariyerlerini ve çalıştığı günleri özlemle anlattılar. Fatma ve Duygu belki işlerinden iyi bir şekilde ayrılmadılar ama mesleklerini çok severek yaptıklarını söylediler. Fatma Birleşik Krallık'ta da mesleğini yapacağı günü sabırsızlıkla bekliyor. Kadınları en çok zorlayan konuların başında istedikleri zaman işlerinden izin alamamak ve çalışma saatlerinin esnek olmaması yer alıyor. Gerektiğinde çocuklarıyla ilgilenmek istediklerini ifade ettiler.

2.3.3. Eşin kariyeri

Katılımcıların Birleşik Krallık'a göç etmelerinin ana sebeplerinden biri eşlerinin işi olduğundan, katılımcılardan eşlerinin kariyeri hakkında da bilgi verilmesi istendi. Katılımcılar yüksek eğitilmiş olduğu gibi eşleri de genellikle yüksek eğitilmiş kişilerdi. Ancak göç sonrası bu eşlerin işleri hiç beklemedikleri gibi gittiğinde, çok farklı tecrübeler edinmek zorunda kalmışlar. Örneğin Fatma, göç sonrası İngilizce bilmediği için iş bulamadığını ancak eşinin hemen hemen her şeyinin tam olmasına karşın iş bulmakta çok zorlandığını şöyle anlatıyor:

"O (eşi) çok inişler çıkışlar yaşıyor açıkçası. İş anlamında. (...) Dili olmasına rağmen ve mesleğinde inşaat mühendisi, yüksek inşaat mühendisi. Yıllarca çok güzel referansları olmasına rağmen, çok işler yaptığı için, burada İngiliz bir firmada bir iş bulamadı. Belki binlerce cv göndermiştir. Binlerce demiyim bin diyeyim. Binlerce olsun, ama göndermiştir. İki tanesi çağırdı, ikisi de danışman. En büyük sıkıntı burada bence gerçekten göçmenlere karşı buna eminim, bir davranış gibi yapmıyorlar ama kendi vatandaşlarını tercih ediyorlar. Bir de Türkiye'de yaptığınız deneyimler onlar için çok bir şey ifade etmiyor. Genç gelmek buraya çok mantıklı."(Fatma)

Fatma Türkiye'deki gibi çok farklı alanlarda iş tecrübelerinin olmasının, Birleşik Krallık'ta bir dezavantaj yaratabileceğini şöyle ifade ediyor:

"Mesela bir inşaat mühendisisiniz. Biz de mimarlık bile yaparsınız. Aynı şekilde ben bir iç mimarım, mimarlık bile yapmışımdır. Yapmadığım bir şey kalmadı. (...) Burada insanlar uzmanlaşıyor. Yani senin yaptığın o işlere anlam veremiyorlar onlar. (...) Yani bunu anlayamıyorlar. _____ da (eşi) en çok bunun sıkıntısını yaşıyor."(Fatma)

Hatice'nin de bahsettiği gibi birçok göçmen, kullandıkları vize türüne bağlı olarak çalışma anlamında birtakım kısıtlamalar yaşadıklarını söyledi. Vatandaşlık alındıktan sonra ancak istedikleri gibi bir iş kurabileceklerini anlattılar. Hatice eşinin yaşadığı bu durumu şöyle ifade etti:

"Vatandaşlığı aldıktan sonra çünkü eşimin başka bir iş kurma, başka bir işte çalışma gibi bir şeyi var, imkânı olacak. Şu anda öyle bir imkânı yok bizim geldiğimiz vizeyle. Sadece kendi işini yapabilir. Kendi şirketiyle çalışabiliyor. O da bizi bağlıyor biraz."(Hatice)

Selin göç sonrası eşinin işinde herhangi bir değişim olmadığını ve Türkiye'de yaptığı işin aynısını yaptığını söyledi ve şöyle açıkladı:

"Çünkü eşim için de yaptığı işte bir şey yok yani kariyerini çok etkileyen bir şey yok. Onun öyle bir kariyer beklentisi de yok yani. O da Türkiye'de yaptığı işin aynısını burada yapıyor. Yani hani şey yapmadı. Ne şey kayboldu, kariyer düşüşü oldu, ne yükselişi oldu. Aynı işi yapıyor burada. O yoğun çalışıyor. Kendini tabii o da burada kanıtlamak ve işi yani kendini bir şekilde kabul ettirmek için normalden fazla çalışıyor."(Selin)

Elif, eşinin işinde pozitif gelişmeler olduğunu, tam da her şeyin düzene girdiği sırada ne yazık ki babasının hastalığının ilerlediği haberini alınca Türkiye'ye dönüşlerini şöyle anlattı:

"Eşimin iş yerinde de gelişmeler oldu. Onu İngiltere'de artık tam zamanlı çalıştırmak istediklerini söyleyip yeni bir pozisyon önerdiler. Baktığımız zaman her şey düzene girmiş gibi. Benim işim olacak, onun işi olacak ve artık seyahatli olmayacaktı onun işi o kadar. Yani bir sorun yok gibi görünüyordu. (...) Yalnızca şöyle bir gelişme oldu. Babam şeker hastasıydı benim. Şeker hastalığı nedeniyle böbreklerinin iflas ettiğini öğrendik. (...) Eşimle konuştum. Ben yapamayacağım,

dedim. Ben babamı bırakamam, artık ömrü neyse ne kadar yaşayacaksa onunla burada olmak istiyorum. Olumlu karşıladı ama kafasında çok soru işareti vardı."(Elif)

Şerife'nin eşi, normalde Türkiye'de mobilya dizaynı yapıyormuş. Ancak göç sonrası İngilizce bilmediği için bu işine devam edememiş. Onun yerine, işine yakın başka bir iş yapmaya başlamış. Şerife eşinin işinde yaşadığı değişimi şöyle anlattı:

"En başta geldiğinde bir marangozun yanına girdi. Baktı, ben bu işi yaparım, dedi. Orada beraber çalıştığı çocukla beraber kendilerine bir yer açtılar. Şimdi dolap, çekmece falan yapıyor. Üretimde çalışıyor artık yani, Türkiye'deki müdürlük olayı bitti."(Şerife)

Ayşegül'ün eşi muhasebeci ve İngilizce biliyor olmasına rağmen sigorta numarası olmadığı için iş bulamamış. Ayşegül bu süreci şöyle anlattı:

"Bu arada eşim Sainsbury's e (bir market) gitti. Sainsbury's de böyle güzel bir şey geçirdi. Mesela yakında Tesco (bir market) var bizim, dedi ki eşim hani boş durmayayım, bu süre zarfında en azından bir işe girebilirim diye düşündü. Sainsbury's deki adam şey demiş. Yani biz sizi alalım. Tecrübeleriniz de çok iyi. Belki ilerde hani başka şeylerde de evrilirsiniz Sainsbury's in içinde ama şu an demiş yani hani kartınızın süresi bitiyor, bir hafta var. Bana bunun yenisiyle gelmedikçe ben size iş veremem demiş. O yüzden geri geldi."(Ayşegül)

Özgür'ün eşi eğitimini İsviçre'de ve İngiltere'de tamamlamış. Türkiye'de de yabancı firmalarla çalışmış. Ancak son dönemde, ekonomik koşulların değişmesiyle beraber, yabancı firmalar Türkiye'den çekilmeye başlamış. Bu da Özgür'ün eşini yurt dışında bir arayışa yöneltmiş. Eşinin Birleşik Krallık'taki kariyerini Özgür şöyle anlatıyor:

"Kendi işini yapıyor. (...) Firmaların finansal danışmanlıkları, muhasebe programlarının raporlamalarını ve bütçe raporlamalarını yapıyor. Türkiye'de de aynı işi yapıyordu fakat Türkiye'de sabah yedi akşam yedi çalışıp ancak geçinirken burada günde üç dört saat çalışması yeterli olabiliyor. Tabii yoğun tempolu olduğu günler yine burada da oluyor. Vergi dönemleri zamanları filan ama daha rahat."(Özgür)

Deniz'in eşi müzisyen ve yaklaşık yirmi beş yıldır yürüttüğü bir grubu var. Eşinin çalışma hayatını, Deniz şöyle anlatıyor:

"Tam zamanlı çalışmıyor o da (eşi). Yarı emeklilik hayatı yaşıyor diyeyim. (...) Yani görece ortalama güzel bir grup, güzel festivallerde çalışıyorlar. (...) Onun konserlerine gittik. Mesela ben çocuklar olmadan önce onunla takılıp her türlü konserine gidip hatta konaklamalı da olsa geziyorduk. Biz böyle karavanla hippie, çingene hayatı mı diyeyim ne diyeyim artık yani öyle maceralı bir hayattan sonra çocuklu bir hayat...Çok memnunuz. Hiçbir şikâyetim yok gerçekten. Sadece yorgunluk var şikâyetimiz ve özlem."(Deniz)

Müge'nin eşinin, İstanbul'da iken makyaj uzmanı olarak çok iyi bir kariyeri varmış. Yaptığı işleri daha uluslararası bir platforma taşımak ve daha iyi kazanmak amacıyla, Londra'da bir ajans ile anlaşmış. Ancak Covid-19 salgını nedeniyle işini yapamadığı için vize alırken gösterdiği ikinci bir meslek olan kuaförlüğe yönelmek durumunda kalmış. Müge eşinin yeni işini şöyle anlatıyor:

"Türk berberliği öğreniyor, çıraklık yapıyor ki o da otuz altı yaşından sonra berberlik öğrensün. En azından berberlik, makyaja göre daha çok iş alanı olan bir yer. Öyle ya da böyle her ay gelecek birileri tıraşa diye. Şimdi o da onu öğreniyor."(Müge)

Sevda'nın eşi ilk olarak kafe işletmeye çalışmış ama işler bekledikleri gibi olmayınca başka bir işte çalışmaya başlamış. Sevda bu süreci şöyle anlatıyor:

"Kafeyi geri vermek zorunda kaldık. Çünkü işletemiyorduk, gitmiyordu. İşletiyorduk ama mal sahibine parayı ödeyemiyorduk. Biz kendimizi geçindiriyorduk sadece. Dediler ki olmuyor, geri aldık. Okey, 2018'de eşim başka bir işte çalışmaya başladı ama çalışma saatleri çok uzundu. Sabah on, gece on bir falan. Kendisini hiç görmüyorduk. Ne ben ne oğlum."(Sevda)

Katılımcılar her ne kadar eşlerinin işi nedeniyle göç etmiş olsa da eşlerinin, kariyerleri açısından her zaman ileriye gitmesi mümkün olmamış. Bazı katılımcıların eşleri Türkiye'de yaptıkları işlerden daha düşük seviyede işler yapmak zorunda kalmış. Elbette bu değişikliği son dönemde yaşayan kişilerin, Covid-19 salgınından etkilendikleri muhtemeldir.

2.3.4. Birleşik Krallık'ta iş deneyimleri

Katılımcılardan dokuzu Birleşik Krallık'ta çeşitli işlerde çalışmışlar. Çoğu zaman deneyimledikleri işler, eğitimlerine ve önceki iş tecrübelerine uygun olamamış. Yine de kendilerini yabancı bir ülkede çalışabildikleri için iyi hissetmişler. Bazı katılımcılar çalışma koşullarının esnek olmamasından dolayı, ailelerini ikinci plana atmak istemedikleri için, istifa etmek durumunda kalmışlar. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, kadınlar kendilerini çok çaresiz hissetmiş. Çünkü eşleri dışında destek alabilecekleri kimse olmadığı için çocukların yardımına ilk koşan yine anneler olmuş.

Fatma İngilizce bilmediği için iç mimarlık mesleğini Birleşik Krallık'ta sürdürememiş. Bunun yerine farklı işlerde çalışmayı denemiş. Bu sayede İngilizce konuşarak biraz pratik yapmak istemiş. Neler hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Böyle ambalaj falan bir iş, basit bir işe girdim. Evet ben zannettim ki orada İngilizler falan var, yabancı dilim gelişecek. Çünkü insana ihtiyacım var. (...) Ondan sonra çok az dayanabildim. Meğerse hep göçmenlermiş. (...) Yani saçma sapan, insanları yoran, aşağılayan tavırlarla bir ortamdı. (...) Belki iyi oldu. Hayatımda böyle yerler de görmüş oldum. Yaşamlar var. Çok değişik yani film gibi bir şey yaşadım. Çok kötü hissettim kendimi. Çok çok kötü yani."(Fatma)

Pelin henüz mesleğinin denliğini almadığı için dış hekimlik mesleğini Birleşik Krallık'ta yapamamış. Bunun yerine sadece dil konusunda yeterlilik olarak dış temizliği yapabildiği tecrübesini şöyle paylaştı:

"İlk hastamı aldığımda falan o kadar mutlu oldum ki... O ilk günümü unutamiyorum zaten. (...) Yani ben gerçekten yıllardır kullanmadığım bir uzvumu tekrar kullanmış gibi hissettim yani o gün. (...) Ama dış hekimliğinin diğer dallarını da yapamadığım için bir yandan da buruk bir sevinç oldu bu."(Pelin)

Selin doktor olarak Birleşik Krallık'ta hekimlik koşullarının Türkiye'den çok farklı olduğunu, insanların çok elenerek, çok zorlu koşullarda hekim olabildiklerini söyledi. Tabip odasının çok güçlü olması bunun nedenlerinden biri olabilirmiş. Selin farklı ülkelerden gelen hekimlerin Birleşik Krallık'taki konumlarını şöyle anlatıyor:

"Biz de Türkiye'de dışarıdan ya da işte daha farklı ülkelerden gelen hekimleri beğenmezdik yani. Hani işte ne bileyim şimdi Türkmenistan veya Özbekistan'dan ya da Bulgaristan'dan gelen hekimlere şey yapmazdık yani tabiri caizse adam yerine koymazdık. Şimdi onlar da aynı şekilde böyle hissediyorlar. Çok da haksız değiller. Yani işte sınavları var. O sınavları geçiyorsunuz ama o sınavları geçseniz bile o dünyaya tam olarak ait olamıyorsunuz. Çünkü o sistemi çok iyi bilmiyorsunuz. Diliniz o kadar hâkim değil."(Selin)

Uzun yıllar bankacı olarak çalışmış ve emekli olmuş Elif, Birleşik Krallık'ta satış alanında kendi işini yapmayı denemiş ve bir web sitesi açmış. Fuarlara gitmiş, kermeslere benzeyen etkinliklere katılmış, evinde geceler düzenlemiş. Bu süreci Elif şöyle anlatıyor:

"Ama böyle iyi ben bundan para kazanırım hayalim çok gerçekleşmedi. Baktım çok artık web sitesi kurmakla olmuyor. O çok farklı bir işmiş. O detaya girmeyeyim ama online satış böyle hani zor bir işmiş. İyi bir eğitim gerekiyordu. Onunla ilgili işte, reklamını yapmak vesaire vesaire. Onu bıraktım."(Elif)

Seda önce "supplementary school" denilen ve ek dersler veren bir okulda Türkçe öğretmeni olarak yarı gönüllü bir işte çalışmış. Daha sonra aynı okulda açılan tam zamanlı bir işe geçiş yapmış. Seda yaptığı işi şöyle anlatıyor:

"Bu okulda uzun yıllar çalıştım. On iki sene. Evet on iki yıl bir sürü, bir sürü görevlerde işte, veli okul koordinasyonu, özel asistan. (...) "Special" dediğimiz hani öğrenme engelli, fiziksel engelli ya da işte duygusal engelli bir sürü bir sürü özel çocuklarla çalıştım."(Seda)

Fakat Seda, uzun yıllar çalıştığı bu okuldan istifa ederek ayrılmak zorunda kalmış. Ailesi söz konusu olduğunda işten izin alması, çoğu zaman mümkün olmadığı için bu kararı almak zorunda kalmış. Süreçteki hislerini şöyle anlatıyor:

"Bunun bocalaması olmadı mı? Tabii ki oldu. Sonuçta ben hayalimdeki mesleği yapıyordum. Çocuklarla çok güzel ilişkilerim vardı. Hani vermeyi, öğretmeyi çok seviyorum. Ama idare işte, protokol, plan, toplantı hiç bitmedi. Yani o stres... Kendi ailem ikinci planda kalmaya başladı. Kendi sağlığım olumsuz etkilenmeye başladı. Bunu dile getirdiğinizde hoşnut olmadılar. Hani bu kötü bir ikilemdi. Eşim sürekli bana işte çocuğumuzu bu kadar çok bekledik. Hani bunun keyfine var. Neden iş önce aile sonra geliyor gibi yüklendi."(Seda)

Betül hobi olarak başladığı ahşap boyama işinde ilerlemeye başlamış. Hislerini şöyle aktarıyor:

"Yaklaşık bir ay önce burada başladım bir küçük iş kurmaya. Şu anda dekoratif tahta bebekler boyuyorum ve onları online olarak satıyorum. Yani onu yapmak bana çok iyi geldi. Çünkü açıkçası ben bu süreçte birazcık böyle dediğiniz gibi kendimi biraz değersiz hissetmeye başlamıştım."(Betül)

Zeynep başvurduğu tüm işlerden elendiğini ve bunun nedenini de bilmediğini şöyle anlatıyor:

"Hani bir taraftan da burada ne yapabilirim, ne yapamam? Hani iş anlamında ona da bakmaya çalıştım. Ama burada çalışabilmek için öncelikle yani garsonluk yapabilmemiz için bile çok iyi bir dilinizin olması lazım. Ve şey genel olarak her işverenin aradığı şey buraya adapte misin ve şey herhangi bir iş deneyimin var mı İngiltere'de? İş deneyimi olmayan birini direk eliyorlar. Hani bende şu an birtakım işlere başvuruyorum, neden elendiğimi bilmiyorum, o bir gerçek. İş deneyimi istemeyenler bile eliyor. Tahminim hiç İngiltere tecrübesi olmadığı içindir diye düşünüyorum."(Zeynep)

Ayşegül Birleşik Krallık'ta radyo programı yapmaya nasıl başladığını şöyle anlatıyor:

"Facebook gruplarına üye oldum. Londra'daki hemen hemen her şeye, Londra ile ilgili geçen her şeye üyeyim. Orada bir radyo programı buldum. Adamı aradım. Dedim ki, ben radyo programı yapabilir miyim, dedim. O da dedi ki, ses tonunuz çok güzel, dedi, gelin yapın, dedi. (...) Türkçe kitaplar okuyorum çocuklara radyoda."(Ayşegül)

Ayşegül aynı zamanda çocuklara Türkçe öğretiyor. Bu derslerin içeriğini şöyle aktardı:

"Evet, işte buradan özel dersler çıkıyor bana. İşte bir tane öğrencim var beş yaşında. (...)Hafta sonları pazar günü mesela ona özel kitap okuyorum. Kitap üzerine konuşuyoruz, şarkılar dinliyoruz, şarkılar söylüyoruz falan filan. Ben kendimi yani boş duranı Allah sevmez hikayesi doğrudur. Ben boş durmuyorum. Ben kendimi oyalıyorum. Hatta zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum."(Ayşegül)

Özgür, Türkiye'de bağış karşılığında ücretsiz olarak okullara ve ailelere eğitimler veriyor. Henüz bir ekip kurmasına rağmen Birleşik Krallık'ta yaşayan

Türk ailelerine de danışmanlık hizmeti veriyormuş. İngilizce öğrendiğinde bunu tüm aileler için yapabilmek istediğini şöyle anlattı:

"Kendimi gerçekleştiremeyeceğim kaygısı yaşadım bir süre. O da tamamen dille ilgiliydi fakat o çok çabuk geçti. Çünkü buradaki Türk ailelerinin de eğitim ve danışma ihtiyacı olduğu için o şekilde sadece Türk ailelerle çalışıyor şeklinde devam edebildim. Ama amacım tabii ki bu değil. Amacım her aileye destek olacak şekilde bir danışmanlık sürecini geliştirmek. Hedefim o."(Özgür)

Deniz Birleşik Krallık'a geldikten sonra da Türkiye'de çalıştığı üniversitede online dersler vermeye devam edebilmiş. İlk geçiş sürecini şöyle anlatıyor:

"Ben sonra Aralık 2017'de İngiltere'ye geldim. Tek çocukla. İşim, işimden istifa etmedim. Ücretsiz izindeyim hala. Doğum izindeyim. Amacım doğum iznini uzatmaktı. Ben o zamanlar üniversitemiz sağ olsun teknik altyapısı çok güzeldi. Online ders vermeye başladım, daha pandemi yoktu yani. O beni bayağı oyaladı. Tek çocuk olmasına rağmen internetten ben ders vermeye başladım. Hatta işte 2018 Bahar döneminde iki ders verdim."(Deniz)

Müge Birleşik Krallık'a geldikten sonra birkaç işine uzaktan da devam edebilmiş. Ancak daha sonra mesleğinden çok farklı işler deneyimlemiş. Örneğin bir markette ekmek kızartmış ve karşılığında haftalık bir para almış. Bu çok hoşuna gitmiş. Yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

"Ben kariyerimden vazgeçmek zorunda kaldım. Ama bu beni çok rahatsız etmedi. Her ne kadar bu işi sevsem de benim için öncelik huzur. Hayattan ne beklediğim ne istediğim. Dolayısıyla o mantıkla buraya göçtük. (...) Bir arkadaşımınla konuştum bana 'Koskoca yazı işleri müdürüsün kızım sen, oraya ekmek kızartmaya mı gittin, niye gittin oraya?' demişti. (...)Ben de ona dedim ki, 'Hayır, ben asıl bu mantıkla geldim zaten. Bunlar önemli değil mantığı ile geldim.'(Müge)

Müge'nin bulduğu işlerden bir diğeri de Türkçe editörlük. Bu işin detaylarını da şöyle anlatıyor:

"Türkçe editörlük yapıyorum şu anda. (...) Fakat ofise gitmiyorum. Evden çalışıyorum. Tamamen kendi hayatımın, hayat görüşümün diyeyim zıttı bir iş yapıyorum şu anda. Web editörlüğü yapıyorum. Ama İslami bir portalda. İslami bir sitede. İslami yazılar, makaleler alıyorum yazarlardan. Onları editliyorum. (...) En son Viyana'da şey yaparken, havyar yanında proseccomuzu içerken, kadeh

tokuştururken Şimdi burada böyle, bir ayet Şunu der, bunu der. Hepimiz Müslümanız ayrı ama bunu profesyonel olarak yapmak çok ayrı."(Müge)

Ezgi bir dönem kendisinin boş kaldığını hissedince dil okulları organizasyonu yapan bir arkadaşının acentesinde danışman olarak çalışmış. İşte neler yaptığını Ezgi Şöyle anlattı:

"Ben çok yoğun çalışmaya alıştığım için yani Şirkette çalışmaya başladığım anda bir dünya alan açtım Şirkete. İşte Türkiye'de belirli insanları topladım, toplantılar dzenlettirdim, satış elemanı aldık. Oradaki satışcıyı ben organize ettim gibi, gibi bir sürü o yoğunluğa alıştığım için gece gündüz bu sefer bilgisayar başında çalışmaya başladım ben. Çünkü bunu öğrenmişim. Bunu biliyormuşum."(Ezgi)

Gözde, Almanya'da pedagoğ olarak çalıştığı için Birleşik Krallık'ta bu mesleğinin denkliğini alması yaklaşık olarak bir yıl sürmüş. Sonrasında bir okulda dört hafta kadar alışabilmiş. İstifa etmek zorunda kalmış. Nedenini Gözde Şöyle anlatıyor:

"Dört hafta çalıştım bir okulda. (...) Bir ilkokulda, ilkokul ğretmeni olarak çalıştım. Üç hafta sonra bana göre bir Şey değil burada çalışmak dedim, okulda. Çünkü eğitim sistemini hiĒ sevmedim. Düzensiz buldum. (...) Buradaki ocuğa bakış açısının bana uygun olmadığını ve yani uyguladıkları pedagoği, alışma Őekilleri bana uygun değil. (...) Sonra sorduğum zaman işte bu neden böyle? İşte biz çocukların keşfetmesini istiyoruz. We want them to explore. Hep yle. It is all about exploration diye bir yanıt geliyordu. (...) Senin bir amacın olmalı. Bunun pedagoğik amacı nedir bunu yaptırırken ve bu izlediğin belli bir yol olmalı. Niye? Ama orada başka bir yanıt gelemiyordu. Sadece işte biz keşfetmelerini istiyoruz."(Gözde)

Katılımcılar her ne iş olursa olsun, özellikle meslekleriyle ilişkili bir işte Birleşik Krallık'ta alışabilmekten ötürü çok mutlu olmuş. Çalışma hayatında uzun yıllar geçirmiş bu kadınlar için, g sonrası yabancı bir ülkede mesleklerine dokunabilmek onları adeta zgrleştirmiş ve bir Şey üretebildikleri için kendilerini daha değerli hissetmelerini sağlamış. Pelin muhtemelen Türkiye'deyken diş temizliği yapmanın çok basit olduğunu düşünüyordu. Ama Birleşik Krallık'ta bunu yapabilmek bile Pelin'in havalara uçmasını sağlamış. Sanki 'uzun zamandır kullanamadığı bir uzvunu yeniden kullanıyormuş' gibi hissettiğini söylemişti. Kadınlar için meslekleri çok değerli. Göç sonrası işlerini kaybettiklerinde bunu daha iyi anlamış gibi görünüyorlar.

2.4. Tema 4: Birleşik Krallık

2.4.1. Vatandaşlık

On beş katılımcının hedefleri arasında, Birleşik Krallık vatandaşlığını almak var. Vatandaşlığı almış olan katılımcılardan biri ise bunun aslında çok da büyük bir avantaj olmadığından bahsetti. Bazı katılımcılar ise vatandaşlık alarak arkalarında devletin gücünü hissetmek istediklerini söyledi.

Hatice vatandaşlığı aldıktan sonra yapacaklarıyla ilgili eşiyile kurdukları plandan şöyle bahsediyor:

"Eşimin tabii şöyle planları var yani o da vatandaşlığa geçtikten sonra biz ikimizin de mutlu olabileceği, çok mutlu olabileceği başka bir iş yapabiliriz diyor. (...) Yani şu anki planımız vatandaşlığı aldıktan sonra biz daha da ikimizin de katılabileceği kendi içimizde bir şeyler yapabiliriz, burada yapabiliriz yine düşünüyoruz. O zaman da mutlu oluruz diye düşünüyorum. Eğer olamazsak sonra bilmiyorum ne yaparız ne ederiz."(Hatice)

Seda uzun yıllardır Birleşik Krallık'ta yaşıyor ve vatandaşlığı var. Vatandaşlık alma konusundaki düşüncelerini şöyle anlattı:

"Şimdi vatandaş olmak bize ne gibi artılar kazandırıyor? (...) Diyeceksiniz ki, çalışmayınca devlet, sosyal devlet size yardım ediyor. Ben bu konuma düşmek istemiyorum. Devletin vereceği yardım sizin hani ne diyeyim, şuradan şuraya adım atmanızı bile sağlayamayacak bir yardım. Bunu şunun için söylüyorum. 'Ben İngiliz vatandaşım, ah ne rahatım'ı ben hiç yaşamadım. Ben çalışmak zorundayım. Ha, buradan emekli olur muyum gibi bir düşüncem bile yok. Altmış beş mi kaç olacak? Ben emekli oluncaya kadar ki kaç yıllarca çalıştım ve sigorta ödendi. Olursam olur ama şu yok yani benim kafamda: Vatandaş oldum. Ne rahat. Süper. Müthiş. Her şey ferah. Değil. Her şey ferah, hayat güzel, bence biraz ekonomik bir şey."(Seda)

Ayşegül öncelikli hedefinin vatandaşlık almak olduğunu şöyle ifade etti:

"Vatandaşlık istiyorum. Benim birinci dereceden hedefimde eşimle birlikte bu ülkenin vatandaşları olmak var."(Ayşegül)

Müge Türkiye'ye dönmeyi düşünmediğini ve vatandaşlığı alana kadar kalmayı istediklerini şöyle anlattı:

"Biraz burada uğraşıp, bunu böyle tırmalayıp, bu kadar böyle emek verip bunu yapmak istiyorum. Çünkü buranın vatandaşı olursanız o anlamda rahat ediyorsunuz. Yani böyle burada, insanlar, herkes doksan yaşına kadar yaşıyor. Bunun nedeni şu: Maddi olarak ay çocuğuma bir ev bırakayım, bir şey bırakayım, bir dikili ağacım olsun kaygısında değiller çünkü öyle ya da böyle devlet onların arkasında, devletin gücünü burada çok hissediyorsunuz vatandaşı olduğunuz zaman. O yüzden buranın vatandaşlığını almak gibi bir hedefimiz var. Bu da beş sene sonra, sonunda olacak bir şey. İleriye yönelik gayemiz, niyetimiz bu. Ama hayat ne gösterir bilmiyorum. Ülkemize dönersek de sıfırdan başlayacağız."(Müge)

Vatandaşlık almak elbette tek başına bir şey ifade etmeyebilir ancak bu ülkede yaşamayı sürdürmek isteyen kişiler için son derece değerli bir hak. Türk vatandaşlığı ile kıyaslandığında daha fazla seyahat özgürlüğü getiriyor. Yine de katılımcıların ifadelerine bakınca henüz vatandaşlık almamış kişilerin bunu istemesi, vatandaşlığı olan kişilerin ise çok fazla kıymet vermemesi ilginç görünüyor.

2.4.2. Adaptasyon

Katılımcılar adaptasyon sırasında oldukça fazla zorlandıklarını söyledi. Bazı kadınlar eşleriyle terapi desteği almak durumunda kaldıklarından bahsetti. Katılımcılardan İngilizce bilenler çok daha kolay adaptasyon sağladıklarını belirtmişlerdir.

Örneğin Nesrin, hamileliği sırasında ve doğumdan sonra zamanın hızla geçtiğini ancak bir süre sonra sürekli çocukla beraber evde olmanın sıkıcı gelmeye başladığını şöyle anlatıyor:

"Eşim için çalışma saatleri dokuz ila altı. Ama Londra şartları sekiz gibi evden çıkıp yedi gibi akşam eve geliyor. Uzun süre çocukla evde kalmak, ya yazın bir şekilde vakit geçti. Parklar. Children centerlar vesaire. Evde sıkılmaya başladığımı hissettim. Yani altı aydan sonra çocuk hareketleniyor. Artık atlamak istiyor. Yuvarlanıyor vesaire. Hani böyle evet, ben artık anneyim, evdeyim. Sorumluluğum bir öncekine göre çok çok daha fazla. Öyle bir psikolojinin içine girildi. Girdim."(Nesrin)

Pelin hem göç hem de doğum sonrası eşiyile ilişkilerinin bozulduğundan ve çeşitli yardımlar aldıklarından şöyle bahsetti:

"Biz geçen birkaç ay önce buraya taşındığımızda terapiye gitmeye karar verdik eşimle, çift terapisine. Önce psikoloğa gittik Sakarya'da. Eşimin memleketi. Bizim aramızda zaten evlilik hayatımız mahvoldu. Yani karı koca ilişkimiz mahvoldu."

Bunu zaten ben de görüyorum, eşim de görüyor. Yani ayrılma noktasına geldik diyebilirim. Ve biz psikoloğa gitmeye karar verdik. İkimiz de çok ağır antidepresanlar kullanıyoruz şu anda.” (Pelin)

Elif ilk göç sonrası yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

“Yaşam zorlukları açısından anlatayım. Full time çalıştığım için de çocuğu kreşe bırakmak zorundaydım. Sabah 07.30, akşam 06.30 arasında. Ve tahmin edersiniz ki çocuğun ilk tecrübesi hoş olmadı. O ağlıyor, ben yolda ağlıyorum ya da trende ağlıyorum. Diyorlar ki çocuğunuzu siz teslim ettikten sonra o oyuna dalıyor, ağlaması duruyor ama benim durmuyor. Sonra tabii iş yerinde çok yabancı bir konuya girdim. Hani bankacılıkta ama benim için farklı bir tecrübeydi. Çok mutlu olmadım.” (Elif)

Elif özellikle iş yerinde zor zamanlar geçirdiğinden bahsetti. Eşi seyahatte olduğu zamanlarda çocuğu için izin alması gerektiğinde güçlüklerle izin aldığını şöyle anlattı:

Türk müdürümüz vardı bir bayan. Birbirimizi anlamak durumundaydık. Onun da çocuğu vardı. Ama öyle olmadı. Evet, her türlü bana işte ‘çocuğunuzun ateşi var, gelir misiniz?’ dediğinde arandığımda eşim yine seyahatte olduğu için (...) trenle koştura koştura gidiyordum veya kar yağar, kapanır her yer, yine ağlaya ağlaya çocuğu kim alacak, orada kaldı diye gidiyordum. Şimdi geçmişe dönüp bakınca sıkıntılı bir zamandı.”(Elif)

Çiçek yaşayabilecekleri zorluklara karşı son derece hazırlıklı geldiklerini şöyle anlattı:

“Hani biz kendimizi buraya çok hazırlayarak gelmiştik. Yaşayacağımız zorlukları biliyorduk. Hani buraya geldiğimizde süper olacak, dört dörtlük olacak, yaşasın mantığıyla gelmedik. Biz buraya geldiğimizde her şeyi çok zorlanarak yaşayacağımızı biliyorduk. Benim zorlandığım konu şuydu: İngilizce bilmiyor olmak.”(Çiçek)

Zeynep göç sonrası yaşadığı tecrübeler neticesinde birçok şeyi öğrendiğini ve adaptasyonunun gerçekleştiğini şöyle anlatıyor:

“Yani dışa dönük bir insanım ben. Hani ben biliyorum diyen, kulağımı kapatan bir insan değilim, içimden ne öğrenebilirim diye bakan bir insanım. Atıyorum dil problemim var. Eşim bir İngiliz’le konuşurken soracağım bir şey varsa mesela mutlaka ona sorduruyorum. Şu şöyle mi, bu böyle mi diye. Hani o yüzden adaptasyonla ilgili artık bir şeyimiz kalmadı. Adapte olduk yeteri kadar diye düşünüyorum.”(Zeynep)

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, evlenmeden önce Birleşik Krallık'ta veya farklı yabancı ülkelerde yaşamış olan kadınların, ilk adaptasyon sürecini daha rahat atlatmış oldukları görülüyor. Ancak birçok değişikliği (ülke değiştirmek, evlenmek, ilk defa anne olmak, aileden ve sosyal çevreden uzaklaşmak vb.) ilk seferde bir arada yaşayan kadınlar, bu adaptasyon sürecinde oldukça zorlanmış. İngilizce bilen kadınlar adaptasyon sürecini daha yumuşak bir geçişle tamamlamış. Elbette kişiliğin ve bakış açısının da büyük bir etkisi olduğu söylenebilir. Konfor alanından uzaklaşmak bazı kadınlar için 'macera' anlamına gelirken, bazıları içinse 'karabasan' olarak değerlendirilebilir.

2.4.3. Sağlık sistemi

Katılımcılar tarafından yaygın olarak bahsedilen konulardan biri sağlık sistemi oldu. Ülkeler arasındaki sağlık sistemi farklılıkları, dil engeli, hastalıklarla ilgili farklı kültürel uygulamalar ve alınan hizmetlerin etkinliğine yönelik belirli bir güvensizlik hissedilmesi, göçmenlerin Birleşik Krallık sağlık hizmetlerinden etkili bir şekilde faydalanmalarına engel oluşturabilecek faktörlerdir.

Katılımcıların çoğu alışık oldukları sağlık hizmetlerini yine Türkiye'de veya geldikleri diğer ülkelerde almaya devam ettiklerini söyledi. Birleşik Krallık'ta sağlık hizmetlerinin pratisyen hekimler⁵⁸ tarafından yönetilmesi ve sağlık hizmeti almak isteyen kişilerin bağlı buldukları aile hekimlerine gitmeleri gerektiğinden hastanın çok fazla bir seçeneği bulunmadığını anlattılar.

Pelin doğumu sonrasında hem çeşitli komplikasyonların yaşanması neticesinde hem de yeni doğan oğlunun birtakım sağlık sorunları sebebiyle Birleşik Krallık'ın sağlık sistemine olan inancını kaybettiğini bu nedenle sağlık konusunda gerekli hizmeti almak için sürekli İstanbul'a gitmek zorunda kaldığını şöyle anlattı:

"Temel etken aslında biraz da oğlumuzun sağlık sorunlarıydı çünkü onlarla çok uğraştık ve şöyle diyeyim size buradaki sağlık sisteminden yararlanamayışımız bize

⁵⁸ General Practitioner-GP

çok büyük sıkıntı oldu. Çünkü ben sürekli Türkiye'ye git gel yapmak zorunda kaldım. Eşim çalıştığı için o bana destek olamadı. Ve ben tek başıma hastanelere taşındım ve o kadar travma yaşadım ki."(Pelin)

Türkiye'deki sağlık sisteminin daha iyi olduğunu düşünenlerden biri de Seda ve düşüncelerini şöyle ifade etti:

"Özellikle ben sağlık sıkıntıları yaşayınca hep Türkiye'deki tedavi sisteminin daha iyi olduğunu düşünüyordum. Hani doktor ve tıp geçmişimden kaynaklı bir de orada ilişkilerim de güzel. Hani referanslar güzel gittiğimde. Ondan sonra uzun yıllar bunun bocalamasını yaşadık. Ama eşim hep buranın daha iyi olduğunu baskın bir şekilde ortaya koydu."(Seda)

Şerife Türkiye'deki sağlık sistemi ile Birleşik Krallık'ta alınan hizmeti kıyaslıyor ve farklılıklarını şöyle anlatıyor:

"Onun dışında Türkiye'deki gibi böyle çocuğu götürdüğünüz, aylık kontrollerini yaptırdığımız bir çocuk doktoru yok. Çocuğun sorunu yoksa bakmıyorlar. Biz altı haftalıkken bir kontrole gidiyorsunuz. Ablamın da şimdi bebeği oldu. Onu mesela kalça çıkığı var mı diye ultrasonla kontrol ettiler. Burada resmen çocuğun bacaklarını ayırdı doktor. Yaptığı buydu yani. Çocuğu soyup bacaklarını açtı kapattı. Çocuk ağlayacak mı diye baktı. Evet, diyor tam doğru yerde bağardı."(Şerife)

Şerife içinde buldukları sağlık sisteminin avantajlarını da şöyle özetledi:

"Avantajlar... Daha rahat oluyorsunuz. Çünkü böyle insanların doğal akışına bırakarak o kadar sık hastaneye gitmeyerek, o kadar sık böyle bir şeylere takılmayarak nasıl farklı yaşadıklarını görüyorsunuz. Çocuğun üstüne düşmeseniz de çocuğun kendi kendine büyüdüğünü görüyorsunuz. Yani üstüne yelek giydirmeyince zatürre olmadığını görüyorsunuz. Aslında rahatlattı beni."(Şerife)

Göç öncesi Almanya'da yaşayan ve doğal olarak her hizmeti Almanya ile kıyaslayan Gözde düşüncelerini şöyle aktardı:

"Ben ister istemez her şeyi Almanya ile kıyaslıyorum. Yani sağlık sistemi olsun, eğitim sistemi olsun ve bunlar ki benim gözümde iki çok elzem unsur mu diyeyim. Elzem alan. Yani sağlık ve eğitim. Hele ki çocuğun, çocuğunuz varsa ki var. Bunun ikisi de benim gözümde burada berbat. Aynı şekilde sağlık sistemi. Orada hiç iyi bir şey göremiyorum sağlık sisteminde Almanya ile kıyasla. Ben mesela Almanya'ya gidiyorum. O yüzden Almanya'daydık hatta. O da büyük bir sebepti."(Gözde)

Gözde özellikle çocuk doktoru ihtiyacı konusunda yaşadıklarını şöyle ifade etti:

"Kendi kendime bazen diyordum, Gözde sen, hani bu bebeğe bir şey olsa, sen tek başınasın. Eşim işte buradaki, burada böyle zıp diye işte çocuk doktoruna gidemiyorsun, işte sağlık sistemi berbat. Almanya'da olsa bir çocuk doktorun var ve ona bir telefon açıp ya da kapısına gidip hemen gidip gösterebiliyorsun hani."(Gözde)

Sağlık sistemiyle ilgili konularda yaşananlar, kişilere göre farklılık gösterse de aslında çok tanıdık bir hikâye olduğu yapılan diğer araştırmalardan anlaşılmaktadır. Örneğin Birleşik Krallık'ta yaşayan Polonyalılar da Polonyalı doktorların daha iyi olduğunu düşünüyor (Sime, 2014). Türkiye ile Birleşik Krallık arasında sağlık sisteminin işleyişi açısından çok ciddi farklılıklar bulunuyor. Yıllarca bu sistemde yaşamaya alışmış kişiler elbette göç sonrası farklı bir sisteme alışmakta zorluk çekiyorlar. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda özellikle doğum sürecinde çok ciddi farklılıkların bulunduğunu söyleyebiliriz. Ancak kimine göre Türkiye'deki kimine göre ise Birleşik Krallık'taki sistem daha doğru görünmektedir.

2.4.4. Hamilelik ve doğum

Katılımcılardan özellikle doğumunu Birleşik Krallık'ta yapan dokuz kadın, bu konuya mutlaka değindi ve tecrübelerini paylaştı. Hamilelik sürecinde kadın hastalıkları uzmanı bir doktor yerine tüm süreçte ebelerin ilgilenmesini garip bulduklarını söyleyen katılımcılar, kendilerini güvende hissetmeyerek kontrollerini kendi ülkelerinde yaptırdıklarından bahsettiler. Sadece Sevda doğum sırasında kendisine çok ilgili davranıldığını ve bir devlet hastanesinde almış olduğu bu hizmetin Türkiye'deki bir devlet hastanesine kıyasla son derece iyi olduğunu söyledi ve şöyle ekledi:

"Ben İngiltere'nin sağlık sistemini kesinlikle doğru bulmuyorum. Bana göre çok eksiklikleri var ama doğum söz konusu olunca bence dört dörtlükler."(Sevda)

Gözde doğum konusunda diğer sağlık konularında olduğu gibi tedbirli davranarak Almanya'dan destek aldığını şöyle anlattı:

"Almanya'da hamile kaldığınızda kadın doktoruna gidiyorsunuz, direk, öyle ev doktoru, GP falan değil. Kadın doktoruna gidiyorsunuz. Orada tekrar bir test yapılıyor. (...) Her şey yolunda mı diye. Yani böyle bir kontrol geçiriyorsunuz. Ondan sonra önünüzdeki süreç konuşuluyor. Ve bütün kontrolleriniz için kadın doktoruna gidiyorsunuz. Öyle ebeye falan değil yani. Kadın doktoru görüyorsunuz. Hani daha çok kontrol ediliyor, daha çok her şeyinize bakılıyor. Hele ki bir sorunuz varsa daha detaylı açıklanıyor size. Kendinizi daha güvende hissediyorsunuz. Burada ev doktoruna gidiyorsunuz."(Gözde)

Seyhan uzun yıllardır gittiği doktorları değiştirmek istemediği için sağlık hizmetlerinde Türkiye'ye gitmeyi tercih ettiklerini şöyle anlattı:

"Tabii hala işte bütün tedavilerimizin, doktorlarımızın vesaire İstanbul'da olmasının da bunda etkisi var. Çünkü hani benim geçmişten gelen bazı kronik rahatsızlıklarım var işte. Mesela tiroit kanseri geçmişim var. Senelerdir aynı doktorum takip ediyor. (...) Mesela on yedi senedir aynı jinekoloğa gidiyorum. (...) Şimdi konuşurken kendi kendime anlıyorum ki galiba biraz hala bağımlıyım İstanbul'a ya da işte Türkiye'ye."(Seyhan)

Hatice ilk doğumunu Türkiye'de ikincisini ise Birleşik Krallık'ta yapmış. Yaşadığı farklılığı şöyle anlattı:

"İkincisi çok farklı deneyimdi. Buraya geldim. Eşim işe gidiyordu. Ben ilk evdeydim. Sonra işte burada ebeler bizi gözlemliyor vesaire. Yani nerdeyse bir otuz beş yıl önceki annemin doğum şeylerinden geçtim kontrollerinden. Bir de benim kan pıhtılaşması sorunun vardı. Önemli bir sorundu bu da. Türkiye'deki şeyler farklıydı. Orada beni hep ayda bir, işte sonra doğuma doğru haftada bir doktor görüyordu ve sanırım burada öyle bir şey yoktu. Yani onların kontrol amaçları yoktu işte zar zor bir tane özel doktor bulduk. Özel doktor bulmak da zor, ona gittik. O bile Türkiye'deki gibi değil yani."(Hatice)

Hatice doğum konusunda Birleşik Krallık'ta yaşadığı bir kolaylığı şöyle anlattı:

"Kolaylık anlamında burası bilmem kolaylık diye sayılabilirse ücretsizdi doğum mesela. Bir tek otopark parasını verdik yani başka hiç para vermedik. Bilmiyorum. Bu da kolaylık mı artık pek bir kolaylık sanmıyorum. Bir de çok sık soru

soruyorlardı. Tabii ki memnun musun, mutlu musun? NHS⁵⁹'ten? işte bir sıkıntı var mı, eşinle bir sıkıntı var mı? diye soruyorlardı."(Hatice)

Pelin ilk doğumunu Birleşik Krallık'ta yapmış. İngilizcesi iyi olmasına rağmen yeni olduğu için doktorların ne söylediğini anlamakta zorlandığını söyledi. Doğum sürecini şöyle anlattı:

"Ve sadece şunu anladım. Hani doğumu başlatmamız gerekiyor. Eğer gelmezsen hani doğuma bu senin sorumluluğunda hani riski sen almış oluyorsun gibi bir şey dedi bana. (...) Biz doğuma gittik öyle ve bana hani suni olarak sancı verildi çünkü kendi sancım gelmediği için. (...) Sonra işte forseps ile aldılar bebeğimi. Hani o doğumu gerçekten travma olarak yaşadım ben. (...) Ya hani doğum anında kendi kendime de dedim ya ben sakat kalacağım ya çocuk sakat kalacak. İkimizden birine bir şey olacak yani. O derece zor oldu." (Pelin)

Pelin doğum sonrasında enfeksiyon kapıldığını ve tekrar ameliyat olması gerektiğini öğrenmiş. O dönemde yaşadıklarını şöyle aktarıyor:

"Bu bizi çok mahvetti, çok yıprattı. Çünkü çok ağırdım. Yani hani ölecek miyim kalacak mıyım belli değildi. Doktorlar bile net bir şekilde hani %50 şans veriyordu bana o zaman. Ben o hastaneden çıktım ama yani böyle nasıl diyeyim size on yıl falan ruhsal olarak çökmüş olarak çıktım. Zaten çok büyük bir travma yaşadım. (...) Sağlık sistemine ben güvenemiyorum burada. (...) Şimdiki aklım olsaydı tekrar Türkiye'de doğum yapardım. Yüzde yüz. Bu kesin."(Pelin)

Elif hamileyken diğer sekiz katılımcı gibi Birleşik Krallık'ta süreçle, doğum doktorlarının değil aile hekimlerinin veya ebelerin ilgilenmesini güvenli bulmadığını bu nedenle Türkiye'de doğum yapmaya karar verdiğini söyledi. Ailesinin de yanında olmasını istemiş. Her ay ultrason ile bebeğini görme imkanının Türkiye'de olması, bu kararı almasını etkilemiş. Son olarak bir tarama testi sırasında bebeğin riskli grupta olduğu söylenmiş. Ancak Türkiye'de yeniden farklı bir test yapıldığında herhangi bir risk olmadığı ortaya çıkmış. Elif yaşadıklarını şöyle anlattı:

"En sonunda ilk çocuğumun sezaryen olması nedeniyle bir doktorla beni görüştüler. Doktorun tavrı beni iyice Türkiye'de doğum yapmaya yaklaştırdı diyeyim. Üçüncü dünya ülkelerinde böyle şeyler oluyor gibi bir cevap duyunca tamam ülkemin durumunu biliyorum ama bu şekilde yüzünüze söylenmesi hoş olmuyor. Neyse hamileliğimin otuz altıncı haftasında, ben uçağa binip döndüm. Hatta evet, hatta Türk Hava Yolları idi. Çok iyi hatırlıyorum. Hostes bana bakıp ki

⁵⁹National Health Service: Ulusal Sağlık Hizmeti

elinde bir rapor vardı, uçağa binebilir diye, doğurmayacaksınız değil mi? dedi bana. Elimden geleni yaparım dedim."(Elif)

Seda da doğumunda birçok komplikasyon olduğunu çünkü normal doğuma zorlandığını söyledi ve şöyle ekledi:

"Kalçama zarar verdiler. Çok fazla kan kaybettim. Ameliyata almak zorunda kaldılar vesaire vesaire. (...)Buradaki doktorların anlamadığı şu. Normal doğuma ısrar ediyorlar. Evet doğru. Doğal olan o. Ama herkese bu prosedürü uygulayamazsınız. Hani ben kırk yaşına gelmiş bir insanım. Yüz kilo olmuşum ödemlerle. İki hafta doğumum gecikmiş. Çocuk dört buçuk kilo. Efendim, yani bir sürü hormon tedavisi uygulanmış bana. Yani neden o prosedür herkese aynı şekilde uygulanıyor? Uygulanmamalı. Ölüyordum yani ben. Çünkü yedi litre kan kaybettim. On gün boyunca bana verilen kanların hesabı yok yani."(Seda)

Şerife doğumunu Birleşik Krallık'ta yaptığını ve herhangi bir sorun yaşamadığını söyledi. Ancak hamileliğin bu ülkede biraz zor geçtiğini çünkü Türkiye'dekinin aksine her ay düzenli yapılan kontrollerin veya testlerin olmadığını şöyle anlattı:

"Burada o kadar rahat ki. Yani hiçbir probleminiz yoksa hiçbir şey yapmıyorlar. Benim bir kere sadece işte yirmi haftalıkken bebeğin cinsiyetine bakmak için ultrasona soktular. Normalde otuz altıncı haftada da ultrasona sokmaları gerekiyormuş. Ama ebe dedi ki, yo, sen çok rahatsın, hiçbir şeyin yok. Zaten doktorla görüşmüyorsunuz. Sadece ebeyle görüşüyorsunuz. Bir sağlık probleminiz yoksa doktor hiç girmiyor olayın içine."(Şerife)

Deniz ilk doğumunu Türkiye'de yapmış ve ikinci doğumu Birleşik Krallık'ta olmuş. Nasıl bir doğum süreci yaşadığını şöyle anlattı:

"Yani travmatik demeyeceğim ama çok riskli bir doğum oldu. Yine de çabuk iyileştim. Normal doğum oldu. İlki sezaryendi. (...) Ya bunda da olabiliyorsa normal doğum olsun deyip doktorlara o yönde talebimi iletmiştim. Onlarda normal doğum olsun diye her yolu denediler. (...) Çok aşırı bir kanama oldu. Bütün doktorlar odaya dolmuştu. Acil bir durum oldu. Yani git gidebiliyormuşum o noktada. Ama kurtardılar... yani kendime geldim. Çok çok çabuk hareket ettiler. Her tarafımdan iğneler enjeksiyonlar. Ben tabii kendimdeyim."(Deniz)

Gözde hamilelik sürecini Birleşik Krallık'ta yaşamış. Ancak sisteme olan güvensizliği nedeniyle kontrollerini sürekli Almanya'da yaptırmış. Yaşadıklarını şöyle anlattı:

"Burada ev doktoruna gidiyorsunuz. Ev doktoru da diyor ki iyi güzel tebrik ederim. Ne zaman öğrendiniz hamile olduğunuzu? Ne zaman en son adet gördünüz, onu yazıyor ve benim ev doktoru, gittiğim ev doktoru bunu bile yapamadı doğru düzgün. (...) Bana güya mektup gelecek. Ben de hani şeye gideceğim, ultrasona gideceğim diye. Ama ben bu arada zaten (...) Almanya'ya gittim, kendi kadın doktoruma görüldüm yani. O açıdan hep içim rahattı. Her şey yolunda diye. Sadece buradaki sisteme kalsaydım aman Allah'ım. Bekliyorum, bekliyorum mektup gelmiyor. Sonra tekrar tekrar gittim. Sonunda neyse öğrendik ki benim ev doktoru bir ay yanlış hesaplamış."(Gözde)

Sevda diğer katılımcıların aksine doğum sürecinden çok memnun kalmış.

"Çok rahat, çok müthiş bir doğum yaşadım. Türkiye'de yaşayamazdım zannederseniz ben bunu. Hiçbir ücret ödemedim. Benimle çok iyi ilgilendiler. (...) Belki hastanemin iyiliğinden kaynaklı, özel hastane statüsünde bir odada kaldım. Kocaman, refakatçim için kocaman bir yatak vardı. Benim için ve her dakika başı kontrole geliyorlardı ki ben ağrım var sancı çekiyorum dedim. (...) Ve ben üç gün hastanede kaldım. Doğum yapmak için üç günde gerçekten çok ilgilendiler. Doğum sonrasında da çok ilgilendiler. Ben İngiltere'nin sağlık sistemini kesinlikle doğru bulmuyorum. Bana göre çok eksiklikleri var ama doğum söz konusu olunca bence dört dörtlükler."(Sevda)

Doğum süreci çok kişisel bir süreçtir ve birçok katılımcının düşüncesi bu konuda farklılık gösterebilir. Ancak bu çalışmada katılımcıların biri hariç hepsi Türkiye'de doğum yapmayı tercih edeceklerini söyledi. Çünkü Türkiye'de uzman doktor eşliğinde tüm sürecinizle başından sonuna kadar yakın bir şekilde ilgileniliyor. Oysa Birleşik Krallık'ta doğuma kadar olan süreçle sadece ebeler ilgileniyor ve çok önemli bir sorun olmadıkça Türkiye'deki kadar sık kontrol edilmiyorsunuz. Katılımcılardan Pelin, bu çalışmaya katılmasının sebebi olarak doğum sürecinde yaşadıklarını gösterdi. O kadar ciddi komplikasyonlar yaşamış ki kimseye Birleşik Krallık'ta doğum yapmasını tavsiye etmiyor.

2.4.5. Eğitim sistemi

On beş katılımcı Birleşik Krallık'a göç etmelerinin sebebi olarak çocuklarının eğitimini gösterdi. Özellikle çocukların İngilizce eğitim alması konusunda çok mutlu olduklarını söyledi. Elbette eğitim sistemini eleştiren katılımcılar da oldu. Özellikle uzun zamandır Birleşik Krallık'ta yaşayan katılımcılar, sistemin yıllar içinde kötüye doğru çok fazla değiştiğinden bahsetti. Bazı katılımcılar devlet okullarında verilen eğitimi yeterli bulmadıkları için çocuklarını özel okula gönderdiklerini söyledi. Örneğin Selin'in göç etme sebeplerinden biri de çocuklarının eğitimiydi. Eğitim sistemine dair düşüncelerini şöyle açıkladı:

"Valla eğitim sisteminden gözlemlediğimiz kadarıyla memnunuz. Büyük oğlumun gittiği okul... ya tabii mükemmel değil ama sonuçta bir devlet okulu olarak bence çok iyi. Türkiye'den gelmiş bir insan olarak bunu eleştirmek şey olur haksızlık olur. Yani iyiler. Bizim yani şöyle söyleyeyim, benim büyük oğlum Amerikan Koleji'ne gidiyordu İstanbul'da. Ve en pahalı okullardan bir tanesiydi İstanbul'daki. Yani büyük oğlumla ilgili veli görüşmesinde orada duymadığım şeyleri, burada ilk bir ayda geri dönüş olarak söylediler."(Selin)

Seyhan pek çok katılımcının aksine çocuklarının eğitimi için göç etmediğini, zaten Türkiye'de çocuklarını çok iyi eğitim verebilecek bir kuruma gönderdiğini söyledi. Çocuklarının yabancı dil öğrenmesi için göç ettiklerini söyleyen ailelerden de farklı düşündüğünü şöyle anlatıyor:

"Hani yabancı dil işte çocuklarının yabancı dili iyi olsun diye geldik diyorlar. Ben buraya geldiğimde hadi kızım küçüktü ama oğlum on iki yaşındaydı ve oğlum ana dili gibi İngilizce konuşuyordu. Hani orada o sistemi de ona sağlayabilmişim. Sosyal faaliyetleri de vardı oğlumun. İşte spora gidiyordu, yüzmeye gidiyordu, kulüplere üyeydi. Hani spor kulüplerine işte yok basketbolu, futbolu, yüzmesi vesaire. Yani o anlamda baktığım zaman da burada olmak bana artı bir şey yani çocuklarıma da artı bir şey kazandırdığını düşünmek istemiyorum. Yani reddediyorum ısrarla."(Seyhan)

Seda on iki yıl boyunca Birleşik Krallık'ta eğitim sektöründe çalıştıktan sonra deneyimlerini şöyle açıkladı:

"Sorunlar ekonomik en başta. (...) Devlet kesintileri yapıyor. Hastane, sağlık alanında, eğitim alanında. Bunun en kötü etkileri okullarda ve hastanelerde. En başta söyleyeyim, sosyal alanlarda. Şimdi ben on iki yıl öncesini de biliyorum okulun işleyişini, çalışan kişilerin görev alanlarını ve on yıl sonrasını da görüyorum. Ne kadar az sayıda insan ne kadar zorlanarak yapıyor bazı şeyleri. Ödenekler gitti artık, geziler yapılamıyor çocuklara, sosyal etkinlikler yapılamıyor." (Seda)

Seda eğitim sistemine dair Türkiye'den göç eden ailelerle ilgili gözlemlerini ise şöyle aktardı:

"İnsanlar şunu düşünüyor. Benim çocuğum başlayacak, iki ay sonra İngilizce'yi öğrenecek. Bu çok büyük bir yanlış. Birincisi o çocuk konuşuyor olabilir. Konuşacak evet ama bu onun İngilizce'yi bildiği anlamına gelmiyor. Burada büyük bir yanlış var. İkincisi okul ona ne kadar destek sunuyor, bunu sorgulayan hiçbir aile yok. Yani aileler birazcık hani oradan gelince Türkiye'den burayı korkunç bir çerçevede görüyorlar. Yani çok güzel böyle, pembe, toz pembe bir şeyde görüyorlar. Bu yanlış, bu çok yanlış."(Seda)

Seda son olarak Birleşik Krallık'ın eğitim sisteminde çalışma koşullarıyla ilgili şunları ekledi:

"Eğitim sistemi mükemmel değil. Sınıflar kalabalık, çalışanlar çok az. Zero contract dediğimiz sıfır kontratla acentelerden kişiler çalıştırılıyor. Deneyimsiz. Bu şu demek. O insanlar bugün bu okulda yarın öbür okulda. Özel çocuklar tamamen bire bir değil, grup halinde. Bir kişiye dört tane özel çocuk verilerek çalıştırılmaya başlandı. Hani her alanda sıkıntı var, içine girince. Dışından bakınca mükemmel her şey. Bunlar hani küçük küçük noktalar. Daha çok şeyler var da."(Seda)

Gözde Almanya'da pedagoğ olduğu için Birleşik Krallık'ta mesleğinin denklğini almış. Konuyla ilgili düşüncelerini şöyle açıklıyor:

"Burada öğretmen olmak çok kolay. Almanya'da ben kaç sene okudum öğretmen olmak için. Bizim eğitimimizin içeriği çok farklı. Burada dokuz ayda öğretmen olabiliyorsunuz. QTS (Qualified Teacher Status) alabiliyorsunuz. Öğretmen olabiliyorsunuz. Önceden çok alakasız bir şey yapmış olsanız da ve çocuk psikolojisinden, gelişiminden hiç haberiniz yok. O pek hoşuma gitmedi."(Gözde)

Gözde bu düşünceleri nedeniyle çocuğunu da devlet okuluna göndermek istememiş. O yüzden özel okulda karar kılmışlar. Konuyla ilgili farklı düşünmesini pedagoğ olmasına bağlıyor ve şunları söylüyor:

"Ama işte bu benim mesleğim yüzünden biraz da. Pedagog olduğum için başka bir açıdan başka bir gözlükten... Yani hem anne gözünden bakıyorum hem pedagog olarak bakıyorum. Bu tabii işi her zaman kolaylaştırmıyor. Zorlaştırdığı şeyler de var. Çok fazla bir şeyleri görüyorsunuz, analiz ediyorsunuz. Gözünüze batıyor. Ama buldum yani. Burada şu an gönderdiğim özel okul gayet iyi şimdیه kadar."(Gözde)

Eğitim sistemi de tıpkı sağlık sistemi gibi çok geniş bir yelpaze olmasından dolayı farklı düşünceler barındırıyor. On beş katılımcı, göç etmelerinin en büyük sebebi olarak gösterdikleri ‘çocuklarının eğitimi’ konusunu, Birleşik Krallık’ta yaşayarak çözebileceklerini düşünmüş. Bunun yanında katılımcıların ifadelerinden, Türkiye’de okula başlamış olan çocukların, göç sonrası hem dile hâkim olmamalarından hem de yaş farkından dolayı⁶⁰ Birleşik Krallık’ta zorluk çektikleri anlaşılmaktadır. Çocukların yaşları ne kadar küçükse adaptasyon hızları o kadar artmaktadır. Türkiye ile kıyaslandığında, Birleşik Krallık’taki eğitim sisteminin en önemli farkının, ezber bir eğitim yerine çocukların keşfederek, öğrenerek ilerlediği, asla diğer çocuklarla kıyaslanmadığı, çocukların yarış halinde olmadıkları söylenebilir. Çocuklar doğal bir şekilde, yaşayarak İngilizce öğrenebilmektedir. Ebeveynleri Türk olmasına rağmen çocukların kullandığı birinci dil, evde olmasa bile sosyal hayatlarında, İngilizce olmaktadır. Elbette her aile için bunlar çok pozitif bir durum olarak algılanmayabilir. Örneğin Deniz çocuklarının Türkiye’de eğitim almasını ve Türkçe öğrenmelerini çok istediğini söyledi. Dolayısıyla eğitim sistemi tercihleri son derece kişisel görünmektedir. Araştırmacı da çocuğunun evde ve okulda İngilizce konuşmasından dolayı Türkçe’yi aksanlı bir şekilde telaffuz etmesinden, online görüşmeler sırasında diğer aile büyükleriyle iletişim kurarken zorlanmalarından biraz endişe etmektedir.

2.4.6. Avantajlar

Katılımcılar Birleşik Krallık’ta yaşamının avantajlarını anlattılar. Yaygın olarak; çocukların aldığı eğitim, farklılıklara hoşgörüyle yaklaşmak, doğaya yakın olmak, daha sakin yaşamak, toplumun kurallara bağlı olması ve kendilerini daha güvende hissettiklerinden bahsettiler.

⁶⁰ Türkiye’de okula başlama yaşı altıyken Birleşik Krallık’ta dördtür.

Çiçek Birleşik Krallık'ta yaşamının avantajlarından birinin kızının daha iyi eğitim alması olduğunu ve başka bir avantajını görmediğini şöyle anlattı:

"Ben şey aman aman bir avantaj görmedim yani. Sonuçta Türkiye'deki hayatım çok aşırı sıkıntılı bir hayat değildi. Hani bazı şey vardır işte, hani çok problemleri vardır. İşte oradaki bulunduğu yerden, şehirden kaçmak ister. Yok işte avantajı işte kızımız daha iyi eğitim almaya başladı. Avantaj olarak yoksa onun dışında ben sonuçta burada... Türkiye'de de özgür bir insandım. Burada da özgür bir insanım. Hani benim için değişen çok bir şey olmadı. Burada da arkadaş çevresi edindim."(Çiçek)

Özgür, insan ayırt etmeyi sevmediğini ve Türkiye'de son dönemde bu ayrıştırmanın çok vurgulanıyor olmasından ötürü rahatsızlık hissettiğini söyledi. Özellikle çocuğunu böyle bir ortamdan uzak tutmanın çaresini Birleşik Krallık'ta bulduğunu şöyle açıkladı:

"Etiler'e gidip orada sokakta gezip işte Beykoz'da anneannesinin evini görüp sonra gelip Çekmeköy'de işte bu insanlar niye böyleler, ya da işte neden sokakta yatıyorlar filan gibi şeyler de yaşayınca bu aradaki uçurumlar artık açıklanamaz hale geldi. Beni de çok rahatsız etmeye başladı. İngiltere benim için bu anlamda çok avantajlı oldu."(Özgür)

Özgür, daha önce İsviçre, Hollanda gibi farklı ülkeleri göç etmek için düşündüklerini ancak ülkede konuşulan dil açısından Birleşik Krallık'ın kendileri için daha avantajlı olduğunu söyledi. Ayrıca ek bir avantaj olarak ülkenin sakin olduğunu ve kendisinin de bu sakinlikten iyi anlamda etkilendiğini şöyle anlattı:

"Bizde en pratiği aslında eşim çünkü Fransızca ve İngilizce konuşuyor. İngilizce'si Türkçe'sinden daha iyi olduğu için İngiltere'nin onun için çok daha avantajlı olacağını düşündük. Hem de buranın göçmenlere karşı yaklaşımlarını biraz biliyoruz. (...) Burası sakin bir ülke. Hiç kimse hiçbir şey için koşturmadığından benim de hiçbir şey için koşturmama gerek yokmuş hissini ben çok çabuk kavradım ve telaşlanmadan her şeyin zamanında ve olacağı anı bekleyerek gerçekleşeceğine olan yaklaşımım, o bakış açım biraz daha güçlendi." (Özgür)

Deniz, Birleşik Krallık'ın çevresini, mimarisini ve doğasını avantajlı bulduğunu şöyle anlattı:

"Buranın çevresini, mimarisini, yeşilliğini, onları da çok seviyorum. Parkı, bahçesi işte bunlar yağmuru bile seviyorum yani. Huzur veriyor bana yağmuru. Hava ile hiçbir sıkıntım olmadı burada. Özellikle orman yürüyüşlerini, buranın countryside'ni, nehirlerini çok seviyorum. Soho bambaşka bir dünya. Orayı, orası renkli, uluslararası, bizim Alsancak gibi yani. Daha da güzel tabii ki. Onu seviyorum."(Deniz)

Müge de ülkenin doğasını, evlerinin denize çok yakın olmasını sevdiğini söyledi. Zaten göç kararı alırken İstanbul'un bazı kesimlerinde gördükleri estetik olmayan yapılaşmanın etkili olduğunu paylaşmıştı. Bu durumu şöyle anlattı:

"Evimiz denize çok yakın. Bir arka sokağa cephesi deniz hemen. Sıkıldık mı gidip denizde böyle bir hava alıp, yürüyüş yapıp en azından kafamızı dağıtabiliyoruz. Müzik dinleyip falan avantajı o. (...) Arabayla bir şehre gittiğimiz zaman o yollar böyle çizgi film gibi. Böyle Heidi'nin vatanında gibisiniz. Buralar daha yeşillik. Hem deniz bir yandan mavilik hem yeşillik. O anlamda gerçekten yeryüzündeki cennet diyebiliyorsunuz. Bir de her sokağı öyle buranın. O anlamda diyorsunuz ki evet cennetteyim."(Müge)

Ezgi Birleşik Krallık'ta yaşıyor olmanın avantajlarından bahsederken hayatında bir sadeleşme olduğundan, daha az eşyayla yaşamaya başladığı için kendisini daha iyi daha güvende hissettiğini ve etrafında çok farklı kültürlerden gelen insanlar olmasını sevdiğini şöyle anlattı:

" Yani ciddi bir sadeleşme oldu burada ve bu bana nefes alma alanı açtı onu fark ettim. Aslında kendimi çok daha iyi hissediyorum. Farklı şeylere değer veriyorum artık. (...) Kadın olarak burada kendimi iyi hissediyorum. Mesela akşam belirli bir saatte burada yürürken (...) Benim küçüklüğümde ve yaşadığım çevrede bu kadar çeşit insanla bir arada yaşama şansım hiç olmamıştı. (...) Şu an mesela birçok milletten arkadaşımın olması, o milletlerin dinlerini, yaşadıklarını görüyor olmam, onların kültürleri hakkında konuşuyor... Bana bu çok kültürlülük yani daha çok, çok iyi geldi mesela."(Ezgi)

Birleşik Krallık'ta yaşıyor olmanın getirdiği avantajlardan biri olan ve katılımcılar tarafından da sıklıkla dile getirilen doğaya yakın olmak, daha güzel bir çevrede yaşamak gerçekten kayda değer bir durum olarak görünüyor. Zira yaşarken insana mutluluk veren en büyük olaylardan biri doğaya yakın olmak ve Ezgi'nin de söylediği gibi 'biz bunu İstanbul'da kaybettik'!

2.4.7. Zorluklar

Katılımcılar Birleşik Krallık'ta yaşamının zorluklarını anlattılar. En yaygın yaşanan zorluk, İngilizce bilmemek ve alışık olunan düzenden farklı bir düzene geçmenin vermiş olduğu konfor kaybıydı. Örneğin Birleşik Krallık'ta öğrenciler okula aileleri tarafından götürülüyor çünkü 'okul servisi' diye bir ulaşım sistemleri yok. Aynı şekilde öğrenciler yemeklerini yanlarında taşıyorlar. Tüm bunlar ilk etapta göçmenlere çok garip geliyor. Müge göç sonrası yaşadığı zorluk olarak hava durumunu ve okul servislerinin olmamasını gösterdi. Yürüyerek yarım saat uzaklıktaki okula başka nasıl gidilebilir diye sosyal medya aracılığıyla bir gruba danışmış. Neler yaşadığını şöyle anlatıyor:

"Herkes bana yazmış. Ne okul servisi, işte güleyim bari, işte yürüyün, işte koşun falan filan diye böyle yetmiş tane yorum yazdılar. Sonra o sitenin admini kaldırdı onu, benim postumu. Siz ne yapıyorsunuz, yani böyle saldırı haline gelecek kadar böyle insanlar. (...) Yani şöyle söyleyeyim bizim pratikliğimiz burada yok. Ben çoğu zaman diyorum ki evet gelişmiş, evet medeniyetler ülkesi. Ama diyorum ki biz mi geliştirmişiz, bunlar mı geri kalmış anlamadım ben, dedim. (...) Hava burada çok soğuk. Londra soğuk zaten Londra'dan da soğuk burası." (Müge)

Örneğin Özgür dil konusunda yetersizlik hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Yaşadığım en büyük zorluk benim dil anlamında yetersizliğimi çok hissetmem oldu. Çünkü ana dilinde kendimi meslek olarak da kişisel olarak da çok iyi ifade ettiğimi ve işimi bu anlamda tecrübemle birleştirerek çok iyi yaptığımı düşünürken burada tekrar en baştan yani yirmi üç sene önceki yerden başlıyormuş hissini yaşadım. Kendimi gerçekleştiremeyeceğim kaygısı yaşadım bir süre." (Özgür)

Ayşegül yaşadığı zorluklardan bir tanesinin kızının alerjisi olduğunu şöyle anlattı:

"Tabii en büyük zorluk benim kızımın alerjisi var ve buradaki evlerde halı var. Evet tabii öncelikle inanılmaz hapşırma başladı. Eyvah dedik yani biz geldik ama biz geri döneceğiz. Yani hani en büyük engel o, onun sağlığı hiçbir şeyden önemli değil çünkü. Sonra bir baktık ev pis yani. (...) Evi önce süpürdük, evi temizledik. Sonra kızım hapşırığı da durdu. Okula da başladılar. Böyle yavaş yavaş, yavaş yavaş oluşturuyoruz." (Ayşegül)

Göç sonrası yaşanan zorluklara bakıldığında, çoğunun konfor alanından uzaklaşma neticesinde ortaya çıktığı görülüyor. Günlük yaşama adapte oldukça ortadan kalkmasa da insanlar bu zorluklarla yaşamayı öğreniyor. Başlangıçta zorluk olarak görünen çoğu konuda, öğrenilmiş çaresizlik boyutuna da geçildiği oluyor. Örneğin Müge'nin okul servisi olmamasını kabullenerek, kızını okula her gün yürüyerek bırakması gibi. Selin bu durumu 'attan indim, eşeğe bindim' diyerek ifade etmişti çünkü göçten sonra evin tüm sorumluluğunu almıştı. Çaresiz bir şekilde durumu kabullenmek zorunda kalmıştı.

2.4.8. Covid-19 salgını

Katılımcılar, görüşmelerin yapıldığı dönemde yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle yaşadıklarından bahsettiler. Göçmenlik hayatlarında salgınla beraber neler değiştiğini anlattılar. Birçok katılımcı işlerinin bozulması nedeniyle geçimlerinin zorlaştığından bahsetti. Ailece sürekli evde olmak katılımcıların zorlandıkları yaygın konulardan biriydi. Diğer bir zorluk ise, seyahat kısıtlamaları nedeniyle Türkiye'ye istedikleri gibi gidip gelememek, aile ve arkadaşlardan uzak kalmak olmuş. Örneğin Nesrin'in ikinci hamileliği bu döneme denk gelmiş. Süreci şöyle anlatıyor:

"İkinci çocuğu istiyorduk. Ancak böyle pandemi dönemine denk gelme fikrimiz yoktu. Ben açıkçası önümüzdeki sene düşünüyordum. (...) Biraz bizim için sürpriz oldu ama şu an açıkçası çok mutluyum. İyi ki de olmuş diyorum çünkü eşim evden çalışıyor pandemiden dolayı. Benim için aşırı inanılmaz bir yardım durumu oldu. Yani hamilelik başlarındaki mide bulantılarından kafamı kaldıramadığım anlarda eşim hep ordaydı. Kızıyla hep bir ilgilenen vardı. (...) Yani yüzde elli benim evle ilgili olan yükümü de aldı. Süpüremediğim noktada baktım o hakikaten süpürüyor evi yani. (...) Yani o açıdan açıkçası iyi ki bu dönemde hamile kalmışım."(Nesrin)

Pelin henüz mesleğinin denkliğini almadığından dış hekimliği yapamadığını söyledi. Bunun yerine sadece dış temizliği yapabildiği bir şirketi olduğu için kendisini son derece mutlu hissediyormuş. Salgın başlayınca bu işi de yapamadığını ancak bu sebeple devletten yardım alabildiğini söyledi ve şöyle ekledi:

"Ekonomik olarak bu açıdan çok iyi oldu. En azından hani üç yılın sonrasında diyebilirim ki mesleğimle ilgili bir şeyler yapmaya başladığımı hissettim. Ama sonrasında işte pandemi oldu. (...) Pandemi olmasaydı belki daha da iş hayatına

devam ettiğim için bir tık daha mutlu olacaktım. (...) Tekrar eskiye döndüm ve şu an bütün ev işleri bende, hepsi diyebilirim. Hepsi. E çocuk ben de."(Pelin)

Betül Covid-19 salgını nedeniyle sosyal açıdan zorlandığını söyledi. Sürekli evde olmak, sosyalleşememek nedeniyle hissettiklerini şöyle anlattı:

"Sürekli evdeyiz, sosyalleşemiyoruz. Çok fazla bildiğimiz bir şey yok. Sadece kendi içimizde takılıyoruz. Tabii burada kimseyi tanımadığımız için insanlar da öyle, şöyle bir durumda pat diye arkadaş edinemiyorsun. O biraz zorladı beni. (...) Mesela annem buraya gelecekti, gelemedi. Sadece kayınvalidem taşınma esnasında yardıma geldi. (...) İsviçre'ye çok daha rahat gelebiliyorlardı Schengen vizesiyle. Ama şimdi İngiltere'nin ayrı bir vize süreci var. Zaten covid çıktı, kimse gelemiyor. Biz de gidemiyoruz." (Betül)

Çiçek de aynı şekilde Covid-19 salgını süresince evde kalmaktan ötürü yaşadığı sıkıntıyı şöyle anlatıyor:

"Çünkü evde oturmak, dört duvar arasında hani bu karantina döneminde oldukça zorluydu zaten. Hani şu an karantina olmasaydı büyük ihtimalle hani ben İngilizce'mi daha fazla ilerletmiş belki de İngilizlerle beraber bile çalışabilirdim ama olmadı. Bu lockdown çok etkiledi."(Çiçek)

Şerife, Covid-19 salgını öncesi bebeğiyle yüzme kursuna başladıklarını, bebek gruplarına gittiklerini, İngilizce'sini ilerletmek için konuşma gruplarına katıldığını dolayısıyla aktif olmak için birçok seçeneğinin olduğundan bahsetti. Ancak Covid-19 salgını nedeniyle hepsi kapanınca evde kaldıklarını söyledi. Yaşadıklarını şöyle anlattı:

"Dışarı çıkamamak ya da bir yerlere gidip bir yerlerde takılmamak çok boğuyor. Gerçi bu korona döneminde herkes aynı sorunu yaşıyordur muhtemelen. Bana hep güçsüz anneler güçsüz çocuklar yetiştirir gibi geliyor. Bu sefer evde olduğu sürece çocuk seni evin eşyası, öyle işini gören falan filan."(Şerife)

Zeynep Covid-19 salgını nedeniyle her şeyin durduğunu şöyle anlattı:

"Yabancı dilim halen kötü. Hani B1 seviyesinde öyle diyeyim. İyi değil hani daha kolay anlayabiliyorum ama konuşma konusunda oldukça kötüyüm. Çünkü biz

geldik. (...) Zaten çok bir zaman geçmedi. Koronadan ötürü baltalandı her şey işte. Lockdown ilan edildi, çocukların okulu tatil oldu vesaire."(Zeynep)

Ayşegül yaşanan Covid-19 salgınının nasıl bütün planlarını alt üst ettiğini ve her şeyi değiştirdiğini şöyle anlatıyor:

"Ankara Anlaşması'na başvurduk. Benim üzerimden başvurduk ama peşinden hemen covid çıktı. Ağustos ayında başvurduk. (...) Bu arada kartların gelmesi Ocak'ı buldu. (...) Ondan sonra da bir covid patladı. Türkiye'de kaldık mı? Sıkıştık işte business hesap açılacak, o açılacak. Her şey yarım kaldı. Yedi tane öğrenci bulmuştum, onlar iptal etti, falan derken biz Türkiye'de kalmaya karar verdik. Bu arada eşim işsiz kaldı. Eşim işsiz kalınca sonra işte İngiltere macerası başladı."(Ayşegül)

Katılımcılardan pek çoğu tıpkı Özgür gibi göç sonrası aşağı yukarı neyle karşılaşacağını bildiğini ama Covid-19 salgınının hiç hesapta olmamasından dolayı her şeyi çok fazla değiştirmesi neticesinde hayatlarını zorlaştırdığını söyledi. Özgür bu dönemi şöyle anlatıyor:

"Tabii en büyük zorluğu tabii ki pandemi başladıktan sonra yaşadık. Öncesinde benim için bir zorluk yoktu. Çünkü ben hayat olarak sonuçta bir şeyleri planlayıp geldiğimde neyle karşılaşacağımı bilerek, biraz araştırarak geldiğimiz için çok şok yaşamadım. Pandeminin başlama sürecinde covidle beraber bir sıkıntı yaşadım. Çünkü o süreçte Türkiye'ye istediğimiz gibi gidip gelemedik. Hem güvenliği hem karantina sürecini düşünüp."(Özgür)

Deniz Covid-19 salgınında beş ay ailesiyle beraber Türkiye'de yaşamak zorunda kalmış ve bundan dolayı çok mutlu olmuş. Ancak döndüğünde adapte olmakta zorlandığını şöyle anlatıyor:

"Ziyarete gitmiştik bir aylığına, geçen sene Şubat'ta. Sonra uçaklar iptal olunca buraya dönemedik. Beş ay orada kaldık. Eşim de yanımdaydı. O da çok güzel oldu. Ama tabii ben buraya döndükten sonra ikinci bir şok yaşadım tekrar. Ya böyle işte orada beş ay boyunca aile, işte birlikteyiz. Tabii ki yine pandemiden dolayı ayrı kaldık da buraya geldik. İki hafta zaten karantinayı yaşadık."(Deniz)

Müge, Covid-19 salgını nedeniyle oluşan ekonomik zorluklar yüzünden ilk geldikleri Londra'dan daha kuzeye taşınmak durumunda kalmışlar. Türkiye'ye geri

dönmeğe daha küçük bir şehirde denemeye karar vermişler. Müge o dönemi şöyle anlatıyor:

"Şehrin merkezinde de değiliz biz. Küçük bir sahil kasabasındaız. Hani herkesin İstanbul'da söylediği gibi yani yerleşeceğim satıp savıcam, sahil kasabasına Bodrum'a yerleşeceğimi biz İngiltere'de yapmış olduk esasında baktığımızda."(Müge)

Covid-19 salgını şüphesiz herkesi çok etkiledi. Göçmenler de bu durumdan payını aldı. Halen sürmekte olan salgın nedeniyle, büyük bir belirsizlik hâkim. Kadınlar açısından bakacak olursak, çocukla(rla) ve ev işleriyle baş başa kaldıkları düzene bir de eşleri eklenmiş oldu. Betül'ün söylediği gibi evler, yemekhane gibi olmaya başladı. Yine de kocaların, eğer varsa evdeki ofislerine çekilip sadece işleriyle ilgilenebilmeleri gerçekten çok ilginç görünüyor. Yapılan araştırmalar salgın döneminde de hayatını büyük ölçüde değıştirenlerin anneler olduğunu gösteriyor (ONS, Vizard, 2019).

2.5. Tema 5: Aile

2.5.1. Büyük aile

Katılımcılar göç kararları sonrasında annelerinden, babalarından veya diğer yakınlarından nasıl tepkiler aldıklarından bahsettiler. On sekiz katılımcının aileleri, göç kararlarını desteklerken iki katılımcının ailesi ise sürekli geri dönecekleri günü bekleediklerini anlattılar. Katılımcılardan ikisi ise aile üyelerinden uzakta olmanın faydalı olabildiğini anlattı. Çekirdek aile üyeleri olarak göçmenlik hayatlarında birbirleriyle daha fazla yakınlaştıklarını söyledi. Örneğin Fatma ailesine çok düşkün olduğunu ve göç kararı sonrası ailesinin tepkisini şöyle anlattı:

"Ayrılıp gidince herkes şok oldu. Çünkü ben, annemin, babamın çok dizinin dibinde bir tipimdir. Ama evleniyorsunuz ve çocuklarınız var. Artık farklı bir şeyler sorumluluğumuzda. Bu yeni hayatta bu kadar hasrete rağmen mutluyum." (Fatma)

Hatice'nin ailesi göç kararını desteklemiş. Hatice ailesiyle ve yakın çevresiyle ilgili olarak şunları aktardı:

" Yani onlarda tabii ki hep şu var. Dönecek misiniz? Ne zaman döneceksiniz? Yani bizim ve ailemizin yurt dışında kimsesi olmadığı için. Hani biz böyle gittik sanki döneceğiz o hissiyattalar. Daha çok akrabalarım yani ailemin dışındakiler. Ailem de tabii. Biz bilmiyorum, bilemeyiz ne olacağını da. Onları da görmek istiyoruz." (Hatice)

Hatice çocuklarının geniş aileden uzakta büyüyor olmasına üzüldüğünü şöyle açıkladı:

Bir de benim için çok önemli olan bir şey. Biz hep öyle anneanne, babaanne, dede ile büyüdük ve benim çocuklarım hiçbir akrabasını görmüyor. En büyük sıkıntımız da bu yani. Görmüyorlar. Öyle bizle büyüyorlar yani. Burada da öyle gerçi. Öyle bir kültür var. Kimsenin yanında annesi, babası yok. (...) Tabii gidiyoruz yılda işte bir ay kalıyoruz. Ama o da zor yani, herkesi gezmeleri, görmeleri, tanınmaları, bilmeleri, zaman geçirmeleri..." (Hatice)

Nesrin'in ailesi, vermiş olduğu kararı başta çok cesur bulmuş. Çünkü Nesrin Pakistanlı bir kişiyle evlenmiş ve yurt dışında yaşamaya karar vermiş. Yaklaşık üç yıl sonra hem ailesi hem de arkadaşları onları ziyaret ettikçe, eşini tanıdıkça çok mutlu olmuşlar. Nesrin bu süreci şöyle anlatıyor:

"Yerine göre sen çok delisin dediklerini biliyorum. Yani çok cesursun dediklerini biliyorum. Anne babamın ciddi anlamda başta benim için kaygılandıklarını, hani dile dökemeseler de gözleriyle, ruh halleriyle ifade etmeye çalıştıklarını çok net biliyorum. Ama şunu gördüm özellikle çalışmaya başladıktan sonra eşimle olan mutluluğumu gördüklerini. Çünkü ben farklı bir kültürde, farklı bir ülkede çok farklı bir seçim yaptım." (Nesrin)

Selin'in göç kararını annesi dışında herkes olumlu karşılamış. Annesinin tepkisini şöyle anlatıyor:

"Çok karşı çıkmadılar. Mesleğimi yapamamak, aynı zamanda özlem tabii özlem duyacakları çocukları. Özellikle annem çok istemedi ama hala da şey der yani. İstemedim ama bakıyorum işte ülkenin durumu çok kötü. İyi ki de gitmişsiniz. O da sonuçta kendisi için istememekle birlikte aldığımız kararın aslında doğru bir karar olduğunu düşünüyor." (Selin)

Selin'in çevresi Türkiye'den kaçan kurtuluyor düşüncesindeymiş. Bu kararda tek dezavantaj olarak gördükleri Selin'in hekimlik mesleğini yapamaması olmuş. Selin şöyle açıklıyor:

"Benim çevremde benim gibi düşünenler olduğu için yani Türkiye hakkında herkesin çok ciddi kaygıları var. Kaçan kurtuluyor şeyindelerdi düşüncesindelerdi. Ama tabii mesleğini yapamıyor olmak yani sonuçta mesleğini, benim burada en büyük şeyim yani mesleğini yapamıyor olmak ya da evde oturmak ya da bir şey yapamıyor, üretken olamamak yani. Yapamıyor olmamın dışında bir dezavantaj onlar da görmediler aslına bakarsanız." (Selin)

Seyhan eşinin tayini çıkınca almak zorunda kaldıkları göç kararı neticesinde ailesinin hislerini şöyle anlatıyor:

"Annem, babam şöyle yani tabii ki üzüldüler tabii ki çok. Çünkü ben evlendikten sonra da annemle evlerimiz genelde birbirine hep yakındı. (...) Torunlarından ayrılmak çok zor geldi. Çünkü o torunlar onların evlatları gibiydi artık. Her şeyiyle ilgilendikleri için. Hani o süreci de şöyle aştık. Mesela dört buçuk yıldır buradayız ama anneler üç kere İngiltere'ye yanımıza, bizi ziyarete geldiler. (...) Biz her tatilde yine mümkün olduğu kadar Türkiye'ye ve annelere gidiyoruz. Yani biz İstanbul'la bağımızı hala koparmadık." (Seyhan)

Betül göç kararını açıkladığında annesinin tepkisini şöyle anlatıyor:

"Bu bilgiyi annelerle falan paylaştığımızda annemin ilk tepkisi "sen o kadar okudun, orada evde mi oturacaksın?" oldu. Yani ben de dedim ki "anne biz ne için okuyoruz? İstedığımız hayatı elde edebilmek için. (...) Şu anda biz o hayatı elde edebiliyoruz. O yüzden benim için çok sıkıntı değil" dedim yani evde oturmak. Ya da evde de oturmuyorum neticede. Onun için. Ama o hep aklımdadır yani." (Betül)

Şerife göç kararını büyük aile açısından düşündüğünde çok yerinde buluyor. Nedenini şöyle açıklıyor:

"Yani şimdi sonuçta üvey anneyim. Eşimin annesi karıştıyordu. Çünkü annesi vefat ettikten sonra çocuğa bakmış, iyice sahiplenmiş. Dört beş yıl bakıp... Benim çocuğum sen de modlarında davranıyordu. "Ona şöyle yap tamam mı? Ona böyle yap tamam mı?" Bir de çok ataerkil bir aile. (...) Bu Karadeniz ataerkilliği bana hiç uymuyor. Onlar istiyorlar ki erkek çocuğu yetiştirirken önüne dünyalar ser, isterse yer istemezse yemez. Sen onun bütün kıyafetlerini ütüle katla, her şeyini böyle en düzenli yap. O isterse dağıtabilir. Tabii ki erkek o."(Şerife)

Zeynep üniversitedeki işinden ayrılarak çocukları için göç kararı almasına ailesinin nasıl tepki verdiğini şöyle anlattı:

"Ailem büyük bir delilik yaptığımı düşündü. Yani sırf çocuğun eğitimi için böyle radikal bir kararın çok gereksiz olduğunu, işimin iyi olduğunu, işimi boşuna kaybedeceğimi ve tamamıyla yabancı bir ortama gitmenin hani büyük risk teşkil ettiğini söylediler. Ama biliyorlardı hani onlar onu söylese de ben kafaya koyduktan sonra yapacağımı biliyorlardı. O yüzden çok da şey yapmadılar. Fikirlerini söylediler ama çok da üstelemediler." (Zeynep)

Özgür göç kararlarının aileleri tarafından desteklendiğini ancak mesafenin çok uzak olmamasını istediklerini şöyle açıkladı:

"Ailelerimiz de bizim zaten çok uzağa gitmemizi istemiyorlardı. Yani anneanne, babaanne faktörleri. Daha ulaşılabilir, birkaç saatlik mesafede olun. İşte İsviçre'ye gidin, Hollanda'ya gidin, İngiltere'ye gidin gibi. Onlar hep desteklediler yurt dışına çıkma isteğimizi. Lokasyonu biraz onlar belirledi." (Özgür)

Deniz'in ailesi doktora eğitimi için yurt dışına gitmesi de dahil olmak üzere hiçbir zaman göç kararını desteklememişler. Hala döneceği günü beklediklerini Deniz şöyle anlatıyor:

"Hayatları boyu torun istiyorlardı. Ben kariyer peşinde koşan bir insanken onlar çocuk istiyordu yani. Tabii evlilik, yurt dışında yaşayan biriyle evlenmek falan onların hiç tasvip ettiği şeyler değildi. Ellerinde olsa istemezlerdi yani benim burada yaşamamı. Onlar mutsuz yani burada yaşadığımdan dolayı. Ve bir gün döneceğim umuduyla hep bakıyorlar. Çok büyük bir beklenti var. O da bana biraz baskı yapıyor. Üzülüyorum yani. Hatta suçluluk falan hissettiriyor. Suçluluk hisleri de biraz yoruyor beni. Belki buraya adapte olmamı da geciktiriyor mu bilmiyorum. Emin değilim ondan." (Deniz)

Deniz aileyi bırakıp gitme konusunda yaşadığı suçluluk hissini kaynağında geçmişte yaşanan bir olayın olabileceğini şöyle anlattı:

"Bir gün oraya döneceğim beklentisi çok büyük bir beklenti. (...) Benim hayatımda çok önemli bir şey var. Ben kardeşimi kaybettim. Trafik kazasında. (...) Benim ailemle bütün ilişki bu belirdi. Ben onları hiç bırakıp gidemedim yani. Liseyi, üniversiteyi orada okudum. Hep birlikte yaşadık. Otuz yaşına kadar onlarla birlikte yaşadım. Yani bu işte bırakıp gitme suçluluk hissi oradan geliyor zaten." (Deniz)

Göç sonrası katılımcıları en çok zorlayan konulardan biri aileden ve sosyal çevreden uzakta olmak. Özellikle çocuklarının, aile büyüklerinden uzakta, onları görmeden büyümeleri katılımcıların istemediği bir durum. Hatice'nin açıklaması bu konuyu çok güzel ifade ediyor. 'Biz hep anneanne, babaanne, dede ile büyüdük ama benim çocuklarım hiçbir akrabasını görmüyor' dedi. Gerçekten göçmenliğin belki de en zor tarafı bu özlem. Bunun yanında istenmeyen yakınlıklar için de en güzel çözüm olabiliyor. Tıpkı Şerife'nin durumunda olduğu gibi, bazen diğer yakınlarla olan uzaklık, aileyi birbirine yakınlaştırıyor. Tatsız durumları çemberin dışında bırakıyor. Konu yüksek eğitilmiş kadınların göçü olunca, elbette büyük aile için en önemli tedirginliklerden biri, kızlarının bunca eğitim ve iş tecrübesinden sonra çocukla(rıyla) evde oturması kararının sindirilmesi olabiliyor.

2.5.2. Eş ile ilişki

Katılımcılar eşleriyle olan ilişkilerini anlattı. Bu konuda çok çeşitli görüşler var. Sekiz kadın eşlerinin onlara sunduğu destekten ötürü son derece mutluysen, dört kadın eşlerine karşı çok kızgın hissettiklerini söyledi. Diğer altı kadın eşleriyle inişli çıkışlı bir hayat yaşıyor. Genel olarak kadınlar, çalışmadıkları ve evde oldukları için gerildikleri herhangi bir konuyu, öncekine kıyasla daha fazla uzatabildiklerini, bunun da eşleriyle olan diyaloglarını zorlaştırdığını ifade etti. Eşlerinin kariyerlerine engel olmamak adına, kendi kararları dışında göç etmek zorunda bırakılan kadınlar, suçluluktan ziyade eşlerine duydukları kızgınlığın daha baskın olduğunu söyledi. Dört katılımcı ise göçmenliğin ilişkilerine iyi geldiğini, birbirlerini daha fazla dinlemeye başladıklarını ve baş başa kalmak için daha çok fırsatları olduğunu söyledi. Genel olarak kadınları en çok zorlayan konuların başında, çocuk bakımının ve ev işlerinin eşleri tarafından kadınların işleri gibi görülmesi ve bu anlamda kendilerine çok fazla destek vermemeleri yer alıyor. Fatma farklı bir örnek olarak, iş hayatında olmasına dair eşinin verdiği destekten ve empatiden dolayı oldukça mutlu olduğunu şöyle ifade etti:

"Eşim tabii ki şey mutlu yani ben mutlu olduğum için mutlu. Fakat o şey çalışan kadının hayatındaki yeri onun için çok önemli. Anlatabiliyor muyum? Hayatın içinde olması daha doğrusu. O zaman kadın çalışıyor ve hayatın içinde. Bunu

destekliyor. Benim işte mesleki başarılarımdan dolayı burada göstermesem de fazla mutsuzluğa sebep olmasından dolayı o da mutsuz oluyor açıkçası. Paralel birazcık yani karşılıklı."(Fatma)

Hatice de eşiyile olan ilişkisinden memnun olduğunu şöyle anlatıyor:

"İyi, iyi. O çok iyi zaten. O hep çok yardımcı oldu. Benden çok ılımlıdır zaten. Her konuda. Bu konuda çok çok şanslı olduğumu düşünüyorum. Çünkü burada bakıyorum farklı ülkelerden gelen insanların da... onlar çok farklı. Onların bir de şey var yani. Eşe itaat etme, hizmet etme, mutlu etme gibi misyonları var." (Hatice)

Pelin göç sonrası eşiyile yaşadıkları zorlu süreci şöyle anlatıyor:

"Biz geçen birkaç ay önce buraya taşındığımızda terapiye gitmeye karar verdik eşimle, çift terapisine. Önce psikoloğa gittik. (...)Bizim aramızda zaten evlilik hayatımız mahvoldu. Yani karı koca ilişkimiz mahvoldu. Bunu zaten ben de görüyorum, eşim de görüyor. Yani ayrılma noktasına geldik diyebilirim. Ve biz psikoloğa gitmeye karar verdik. İkimiz de çok ağır antidepresanlar kullanıyoruz şu anda." (Pelin)

Pelin eşiyile olan ilişkisinde terapi desteğinin çok faydasını gördüğünü söyledi.

Covid-19 salgını öncesinde çocuğunun kreşinden bir öğretmenin, gece bakıcılık yapabilmesi sayesinde, birlikte vakit geçirmişler ve bu ilişkilerine çok iyi gelmiş. Yine de Pelin olayları sorguladığında şöyle bir tablo ortaya çıkıyor:

"Ne yapsam yaranamama durumu var. O neden var? Onu gerçekten bilmiyorum ama terapilerimizde de bunların üzerine gidiyoruz zaten. Yani bunların üzerinde duruyoruz. Erkekler neden böyle onu da bilmiyorum. Hani ne yapmamızı bekliyorlar bizden? Zaten kalkmışız mesleğimizi, işimizi, gücümüzü bırakmışız gelmişiz. E çocukla ilgileniyoruz, evle ilgileniyoruz. Daha ne yapalım ki yani daha ne yapalım? Öyle yani. Ben eminim ki birçok kadın da aynı şeyi yaşıyordur yani. Çok farklı değildir diye düşünüyorum, bilmiyorum da." (Pelin)

Selin özellikle çalışması konusunda çok destek gördüğünü söyledi. Eşiyile olan ilişkisi konusunda şunları ekledi:

"Valla eşim beni her zaman çalışma konusunda desteklemiş bir insandır. Hatta çalışmadığım zamanlar ilgimin onların üzerinde olmasını çok da tercih etmiyorlar

saniyorum. Yani eşim, eşim de bu arada evden çalışıyor. Açıkçası yani hani üretken olmamak ya da bende hafif depresif bir ruh hali yarattığı için ve mutsuz, beni mutsuz gördüğü için o destekliyor." (Selin)

Seyhan çalıştığı dönemde de ailesini ihmal eden bir anne olmadığını ama göç sonrası evde kaldığı için eşinin bu durumdan hoşlandığını şöyle anlatıyor:

"Bence eşim de mutludur. Bunu bir de ona sormak lazım. Yani o mesela ben buraya geldiğim zaman işte çalışmak istiyorum, çalışacağım dediğimde hani şey dedi mesela, 'boş ver!' Birkaç sene de evde otur hani. Çünkü tabii ki onun için de o da işten geldiği zaman hayat onun için de daha düzenli. (...) Çalışırken işte bir on dakika mola verdiğinde oturup birlikte bir kahve içmemiz. Akşam işte işini bitirdiğinde sofranın hazır olması, yemeklerin hazır olması bence onun da duygusal anlamda hoşuna gidiyordur." (Seyhan)

Seyhan çalışmadığı ve sürekli evde olduğu için eskisine göre daha sinirli olabildiğini ve bunun eşiyle olan ilişkisine yansımaları şöyle anlatıyor:

"Dediğim gibi kesinlikle bence daha sinirli bir eşe sahip. Çalışırken daha yoğunum ve yani her aile arasında olan ufacak bir şey yani büyüülecek bir şey değil. Örnek veriyorum niye bu pijamayı burada bıraktın mesela. Hani çalışırken bunu niye burada bıraktın deyip alıp kaldırıp bunu sorun haline getirmiyordum. Çünkü beyin o kadar dolu ki hani ona o kavgayı ayıracak ya da onu şey yapacak eforum yok. Hani şimdi bunun vıdı vıdısını bir saat yapabiliyorum. Çünkü yapacak başka bir işim yok." (Seyhan)

Seyhan göç kararının tayin nedeniyle gerçekleşmesi sonucunda sürece dahil olamadığı için eşine ve kuruma karşı biraz kızgınlık hissettiğini söyledi. İçinde bastıramadığı ve en ufak bir aksaklıkta ortaya çıkan çok şiddetli bir kızgınlık olduğunu şöyle anlatıyor:

"Sanırım daha çok hissettiğim şey kızgınlık. (...) Çünkü bu benim seçimim değildi. Ben eşimin istikbaline ve iş hayatındaki yükselmesine engel olmamak için buraya geldim. (...) Bence ben çok büyük bir fedakârlık yaparak buraya geldim. Çünkü hayatımda beni var eden birçok şeyden vazgeçerek geldim. Dolayısıyla da zaman zaman bunaldığımda bu suçluluk değil, kızgınlık duygusu var. Bu kime karşı kızgınlık, eşime karşı kızgınlık. Çalıştığım kuruma karşı kızgınlık. Yani başka adam mı yoktu bizi gönderdiler? Ya da eşime beni hiç düşünmeden bu görevi kabul etti gibi." (Seyhan)

Çiçek göç sonrası eşinin Türkiye'dekine kıyasla daha fazla sorumluluk almak zorunda kalışını ve buna bağlı olarak ilişkilerini şöyle anlatıyor:

"Bunun dışında eşim biraz zorlandı çünkü ben Türkiye'de (...) her şeyi alışveriş, arabanın bakılması, evin sigortaları, mali işler, kızımızın okulu. Yani onların giyeceği kıyafete kadar her şeyi ben yapıyordum. Her şeyi ben ayarlıyordum. (...) Tabii eşim buraya gelince asıl zorluğu eşim çaktı. Çünkü bir anda benim İngilizce bilmediğinden kaynaklı bütün işler eşimin üzerine yoğunlaştı. O biraz depresyona girmiş olabilir tabii. Onu, ona sormak gerekiyor." (Çiçek)

Şerife duygularını açıkça ve olduğu gibi ortaya koyabilen ve kendisini çok iyi anlatabilen bir katılımcıydı. Eşiyle olan ilişkisini şöyle anlattı:

"Ya sıkıldığınızı anlamıyor eşiniz, hiç bir şekilde anlamıyor. Yani hani işte istediğini yap, ben sana karışmıyorum ki... Araba altında istediğin yere git. Ben sana karışmıyorum ki... Ya karışmıyorsun da ortak da olmuyorsun. Vakti yok. Tamam genelde geç geliyor ama geç gelmediği zaman da televizyonla alakadar oluyor. Bizimle değil. Çünkü nasıl olsa elinin altında biliyor ama çalışırken öyle değildi. Ben çalışırken gün içinde ne yaptığımı az çok soruyordu. Canın sıkılıyor mu, bir yerlere çıkalım mı? Çünkü biliyor ki etrafımda alternatifler var. Onunla kıyaslayabileceğim insanlar var. Onun olmadığını gördüğü an bir rahatlık çöktü." (Şerife)

Özgür eşiyle bir buçuk yıl ayrı kalmış. Çünkü daha önce farklı ülkeleri denemişler ve eşi önce gitmiş. Ancak Birleşik Krallık'a yerleşmeye karar verince bir araya gelebilmişler. Özgür eşiyle olan ilişkisini şöyle anlattı:

"Eşim o anlamda birlikte olmadığımız o bir buçuk yıl çok zor geçti onun için. O yüzden de burada olmamızdan, evde olmamdan çok mutlu. Artı zaten kendisi de iki nerdeyse yarım gün çalışıyor. Kalan zamanda biz, kızımız okuldan gelmeden önceki süreçlerde baş başa kahvemizi içebiliyoruz, sohbet edebiliyoruz, yürüyüş yapabiliyoruz. O yüzden de ona iyi geldiğini düşünüyorum." (Özgür)

Deniz eşinin kendisine çok destek olduğunu söyledi. Ancak iki çocuklu bir hayatın içinde kimi zaman çok zorlandıklarının da altını çizdi. Özellikle eşinin planlarında çocuk hiç yokmuş. Birlikte karar vermişler ama istediği, hayali olan bir şey değilmiş. Nedenini Deniz şöyle anlatıyor:

"Çünkü bireysel yaşamaya, kendi hayatını çok seven, özgürlüğüne çok düşkün, yine de sevgi dolu bir insan ama. O iki çocuklu ve araları çok az olan iki çocuklu hayat ona çok zor geldi tabii. Ve bana da zor geldi. Yani iyi idare ettik stresi. Birbirimize çok destekçiyiz ama çok zorlandığımız noktalar oldu. Onun zorluğu, öyle bir bağımsız hayata düşkünlüğünden, böyle iki çocuklu bir aile yaşantısında olmak oldu. Benim zorluğum, ben çok yoğun çalışan, işini seven, çok acayip bir sosyal hayatım vardı orada yani İzmir'de." (Deniz)

Müge göç sonrasında sekiz yıldır evli olduğu eşiyle hiç yapmadığı kavgaları yaptığını söylüyor. Hayatlarının göç sonrası tamamen değişmesi sonucu, Covid-19 salgını nedeniyle sürekli evde kalmaktan dolayı çok gerildiklerini ve ilişkilerinin epey sınıandığını şöyle anlatıyor:

"Çok şiddetli kavgalar yani yaşadık. Psikolojim çok bozuldu, gidemiyorum. Desem ki biletimi al ben gideceğim. Yollar kapalıydı o zaman tam böyle uçuş yoktu yani. Bir tek kargo uçakları kalkıyordu. O döneme denk geldi. Sıkışmışlık hissi. Alıp dedim çocuğu gideceğim ben yani. Ya seni öldüreceğim, kendimi öldüreceğim yani böyle biz dedim ne yapıyoruz? En azından dedim kaçayım, kurtulayım." (Müge)

Ezgi birçok katılımcının aksine göç öncesinde eşiyle birtakım problemler yaşadığını ve göç sonrasında birbirlerini dinlemeye, birlikte konuşmaya daha çok fırsatları olduğunu, böylece ilişkilerinin daha iyiye gittiğini şöyle anlattı:

"Buraya gelirken çok iyi değildik açıkçası. Yani benim kafamda çok soru işaretleri vardı. Artık böyle birbirimizle iletişim kuramıyorduk. Yani çünkü çok geç geliyorduk eve. Ama burada ne oldu biliyor musunuz? Yani biz bir arada kalınca o iletişimden kaynaklı aksaklıklar işte birbirimize kızdığımız bütün şeyler... Biz böyle gecelerce konuştuk bu arada, birbirimize kaldık. Bir buçuk yıl da ülkeden çıkamadık zaten. Daha güzel bir iletişim oldu ve aramızdaki o anlamadığımız birçok şeyi de hallettik." (Ezgi)

Sevda daha önce eşiyle çok fazla çatışma yaşamış ama bir şekilde birbirlerini frenleyerek o dönemleri atlatmışlar. Şimdi iki çocukla birlikte Sevda biraz daha fazla zorlandığını söylüyor ve yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

Ama şu dönemde iki çocukla birlikte benim psikolojim de biraz iyi değil. Çünkü dedim ya kendimi bir şeylere ait hissetmek istiyorum. Çalışmak istiyorum. İşe gitmek istiyorum. Faydalı olmak istiyorum hayata, bunu yapamıyorum. Akşam eşim

geliyor ve yorgunum diyor. İki çocukla. Çocuklar bir yandan ağlıyorlar. Çocuklar ilgi bekliyor. Eşim ilgi bekliyor. Ev ilgi bekliyor. Herkes bir şey bekliyor. Şu anda tam böyle iğnenin ucundayım yani sıkıntı olarak. Çok dertliyim." (Sevda)

Katılımcıların da açıklıkla ifade ettiği üzere eşlerini destekleyen kocalar olduğu gibi her işi kadınlara yıkan, emeklerini ve çabalarını takdir etmeyen kocalar da var. Çiçek göz yaşları içinde eşinin onu takdir etmediğini anlattı. Pelin sırf eşiyile daha iyi geçinebilmek için terapiye gidiyor, ilaç kullanıyor. Sevda küçük bir evde, iki çocukla adeta yaşam savaşı veriyor. Sabahları yarım saat fazladan uyuyabilmek için çırpınmak zorunda kalıyor. Müge göç sonrası hemen iş bulamadığı için eşinin suçlamalarına maruz kalıyor. Şerife 'kocam sıkıldığımı anlamıyor' diyerek isyan ediyor. Gerçekten de kocalar anlamıyor mu yoksa anlamak mı istemiyor? Pelin'in çok doğru söylediği bir şey var: 'Zaten kalkmışız mesleğimizi, işimizi, gücümüzü bırakmışız gelmişiz. E çocukla ilgileniyoruz, evle ilgileniyoruz. Daha ne yapalım ki yani daha ne yapalım?' Sahi daha ne yapalım?

2.5.3. Yardım

Katılımcılar göç sonrası eşlerinden aldıkları destek konusunda konuştular. Tüm katılımcılar evde bütün işlerin kendi sorumlulukları olduğunu söyledi. Çok az kadın eşinden temizlik veya diğer ev işleri için yardım alabildiğini ifade etti. Erkekler, eşlerine genellikle ara sıra 'yardım' ediyor ancak ana sorumluluk kadınlarda. Çoğu kadın çocuk bakımı konusunda da aynı şeyi söyledi.

Pek çok katılımcı, Sevda'nın yaşadığı gibi özellikle çocuk bakımı sorumluluğunun sadece kadına ait olmasından dolayı çok dertli olduğunu söylüyor. Sevda çocuk bakımı konusunda eşinden beklediği desteği göremediğini şöyle aktarıyor:

"Çünkü gün boyunca yorulduğu için akşam çocukla çok fazla oynayamıyor. (...) Çocukla iki oyna iki bir şey yap, eline oyuncak tutuştur. Yok, bu ağlıyor, benden annesini istiyor diyor, geri getiriyor bana. Sabah uyanıyorum, artık gece boyunca kaç kere kalktım saymıyorum. Sabah beşte diyorum ki yoruldum ve çocuğu sen al, bir yarım saat daha uyuyayım. (...) Alıyor, diyor ki beş dakika sonra, bu kızın karnı aç diyor, geri getiriyor bana. (...) Değil, altı pis değil, karnı aç değil." (Sevda)

Gözde göç sonrası eşiyle arasındaki ilişkinin kötüleştiğini söyledi. Beklediği yardımı alamadığını hem ev işlerinin hem de çocuk bakımının kendisinin sorumluluğunda olmasından dolayı tartışma yaşadıklarından şöyle bahsetti:

"Kötüleştmişti. Çünkü ondan daha çok yardım bekliyordum. Daha çok destek bekliyordum. Ama o bu desteği veremedi. Hani veremiyordu çünkü zaten bütün gün işte, yok. Yani evde bile yok. Çocuğun bütün rutinleri bende. Tamam çalışıyorsa çalışıyor. O çalışıyorsa ben de bütün ev işlerini yapıyorum. Ha tamam o da tabakları koyuyor makineye falan ama hani şey değil yani, bütün sorumluluk yine bende. Ya da benim demem lazım. Hani benim her şeyi yönetmem lazım. Kontrol yine benim elimde. Hani niye böyle diye bayağı bir tartışmalarımız oldu." (Gözde)

Hatice eşinden destek görebildiğini şöyle anlatıyor:

"Benim eşim inanılmaz destek oldu, geceleri de yardım etti. Destek oldu, kalktı vesaire. Hani benimle birlikte oldu, aynı süreçleri yaşadı çocukla gece." (Hatice)

Pelin birçok katılımcı gibi eşinin çalışıyor olması sebebiyle tüm sorumlulukları yüklendiğini şöyle ifade ediyor:

"Yardım etmeye çalışıyor eşim ama yani nasıl diyeyim size hani ben çalışıyorum zaten moduna girdi. Ben de açıkçası artık sallamıyorum diyebilirim. Yani zaten yapmaya alıştığım bir şeyi yapmaya devam ediyorum. Ne diyebilirim ki? Mutlu değilim yani bu durumdan." (Pelin)

Elif eşinin eve para getiren kişi olarak ev işlerine yardımcı olmamasını anlayışla karşıladığını söyledi. Yardım istediği takdirde eşinin kendisine yardım edeceğini de ekleyen Elif şunları söyledi:

"Benim öyle çok büyük bir sorun yaşamıyorum. Çünkü ev işleriyle ilgili eşimin beklentileri çok yüksek değil. Hiçbir zaman böyle klasik bir Türk erkeği olmadı. Her zaman yardımcıdır. Şu anda çok yoğun çalışıyor ve hani eve para getiren tek kişi. Eğer ben onun streslerini görebiliyorsa onun yardım etmemesini bir negatiflik olarak almıyorum. Çünkü daha önce çok yardımını gördüm ve eğer yapamayacağım bir şey olursa ve yardım istiyorum dersem de gelir ve yapar, yapabiliyorsa." (Elif)

Seyhan eşinin Covid-19 salgını nedeniyle evde olduğunu ancak sürekli toplantılarının olmasından dolayı kendisine hiç yardım etmediğini söyledi. Ev işleri konusunda Seyhan tüm sorumluluğun kendisinde olduğunu şöyle anlattı:

"Gün içinde de dediğim gibi eşim evden çalışıyor ama sürekli toplantıları vesaire olduğu için bana gün içinde hiç bir faydası yok. Ev işi anlamında hani işin ucundan tutmak anlamında. Eşim evde boş otursa da bunları yapan bir insan değil. Öyle olunca yine her türlü sorumluluk bende oluyor." (Seyhan)

Betül ev işlerinden hoşlanmadığının altını çiziyor. Kendisini kötü hissetmesine neden olan süreci şöyle anlatıyor:

"Eşim evden çalışmaya başladı. Ben ikisinin arasında sürekli... Sabah ev böyle yemekhane gibi oluyordu. Sabah çocuğa kahvaltı, eşime kahvaltı. Eşimin öğle yemeği. Ondan sonra şeyler arası toplantılar arası çay, kahve. Akşam yemeği falan derken böyle acayip bir rutine girdik yani. O rutinde aslında birazcık kendimi şey hissettim, kötü hissettim. Yani hiç hoşlanmadığım bir durum. Zaten ev işi yapmayı falan hiç sevmem. Yemek yapmayı hiç sevmem. Sonra eşimin de böyle desteğiyle o kısımları biraz aştık." (Betül)

Betül ev işlerinin sadece kendi sorumluluğu olmasını bir türlü kabullenemediğini şöyle anlatıyor:

"Yani ev işini yapmayı kendime nasıl diyeyim, kendi işim gibi görmüyorum yani onu. Hala daha öyle, kabullenmiyorum yani o evin işini yapmayı. İstiyorum ki hep eşim de bir tarafından tutsun. O da olmuyor. (...) Yani bu sadece benim sorumluluğum olmamalı diye düşünüyorum. (...) Tamam bir şey yapmasın ama en azından yaptığımı takdir etsin bari. Görsün yani yaptığımı istiyorum." (Betül)

Çiçek kendisine göç hayatı konusunda bir metafor kullanması gerekseydi bu ne olurdu sorusuna 'tekdüzen' cevabını verdi. Yardım konusunda neler yaşadığını şöyle anlattı:

"Öyle bir boşluk gibi falan yani tekdüzen işte çocuğu al gel. Yemek yap. Ortalık topla. Eş gelsin. Sofrayı kur. Sofrayı kaldır. Eşim çok iyidir, çok koşturur ama mesela şeydir. Evde...Ben daha bugüne kadar eşimin elinden bir tane çorba içmiş değilim. Yani yumurta kırmaktan aciz bir insan." (Çiçek)

Deniz göç sonrası bir süre üniversitedeki işine uzaktan online dersler vererek devam etmiş. Bu sürede özellikle eşinin çok yardımını gördüğünü şöyle aktarıyor:

"Eşim çok yardımcı oldu. _____'ya (kızı) o bakıyordu ben ders verirken. (...) Eşim yemek yapıyor. Haftada bir iki gün yemek yapıyor, akşam bulaşıkları yıkıyor. Bazen çocukların kahvaltısını veriyor sabahları, ben sporumu yaparken." (Deniz)

Deniz, eşiyile ortak bir programlarının olduğundan bahsetti. Ancak o da temizlik konusunda eşinden tam bir destek alamadığını, bir gün bir yeri diğer gün başka bir yeri temizleyerek bu tip işleri iki çocuklu biri olarak zamana yayarak yapabildiğini şöyle söyledi:

"Eşimle bir programımız var. Haftanın belli günleri çocukları o bakıyor, parka götürüyor veya evde oyalıyor. O zamanlarda ben tek fırsatım o, oturup çalışıyorum. Dersimi hazırlıyorum, akademik çalışmalarımı yapıyorum. 'Network'ümü yapıyorum. Hatta şimdi bu cuma bir konferans var. Konferansa sunum hazırlıyorum. Doçentliğe hazırlanıyorum. Yani eksiklerimi belirledim. Yani bir şey, bir şey. Yani yapmaya çalışıyorum." (Deniz)

Yardım konusunda kocalarından tam destek gören bir katılımcı yok. Evet, eşleri yardım ediyor ama ev ile ilgili hiçbir işin, özellikle temizlik, tam sorumluluğunu almıyor. Özellikle de eve para getiren kişi koca olduğu için bunu kendisinde bir hak olarak görüyor. Çünkü referans noktası olarak babasını, çalıştığı için evde hiçbir iş yapmamış olan babasını, alıyor. Onunla kıyaslayarak yardım ettiğinde çok büyük bir ilerleme kaydettiğini düşünüp vicdanını rahatlatıyor. Evin tüm sorumluluğu ve çocuk bakımı kadınlara ait olarak kalıyor. Türkiye'de çalışırken rahatlıkla ücretli destek bulabilen kadınlar, Birleşik Krallık'ta şartların hiç böyle olmadığını, tüm işleri kendileri yapmaya başlayınca anlıyor. Hem ev işini hem çocuk bakımını yapan kadın, kişisel gelişim için zaman bulabilir mi? Ya da bulduğu bu zaman dilimi, Birleşik Krallık'ta mesleğini yapabilmesi için gerekli şartları sağlaması için yeterli olur mu? Şerife çok güzel anlattı: 'Onun dışında çalışmıyor olmanız eşinize bir rahatlık sağlıyor. Hani sanki, istediği gibi davranacağını sanıyor size böyle. (...) O işe gidiyor ya. Tamam eve gelsin, tamam sadece otursun köşede. Biz ona çay verelim, yemek verelim falan öyle.' İşte bu yüzden, bu kadınların toplumsal cinsiyet zincirlerini kıramadıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.5.4. Çocukla(rla) ilişki

Katılımcılar göç sonrası çocuklarıyla olan ilişkilerini anlattı. Genel olarak kadınların evde kalmasından ötürü çocuklar çok mutlu. Annelerinin evde olması, onlarla ilgilenmesi çok hoşlarına gidiyor. Özellikle de geçmişte, Türkiye’de çok yoğun çalışan ve bakıcı tarafından tüm işleri görülmüş olan çocuklar, anneleriyle beraber olmayı çok sevmiş. Elbette göçmenliğin getirdiği birtakım zorluklar yüzünden çocuklarıyla olan ilişkilerinde gerilen kadınlar da var. Bu kadınlar, eskiye oranla çocuklarına daha fazla kızdıklarını, bağırdıklarını ama sonrasında vicdanen çok rahatsız olduklarını söyledi. Göç öncesinde oldukça yoğun çalıştığını anlatmış olan Fatma, çocuklarıyla Birleşik Krallık’ta ‘kaybettikleri zamanları telafi ettiklerini’ şöyle anlattı:

"Şimdi onlar çok mutlular. Çocuklarım erkek tabii. Ev düzenini ve yemeği çok seviyorlar evet ama onlar için bunlar çok önemli. Dolabı açtuklarında yemek olması, işte kapıyı açıp eve girdiklerinde bir güler yüz olması. Ne kadar vıdı vıdı etsem de onlara bazı şeylerle ilgili yine de çok mutlu olduklarını söylediler. Özellikle küçük oğlum da tabii. Kaybettiğimiz zamanları toparlamak açısından çok faydalı oldu. Her fırsatımızı yan yana yapışık yaşadık bugüne kadar." (Fatma)

Duygu’da İstanbul’da yaşarken çok yoğun çalıştığı için kızıyla yeteri kadar vakit geçiremediğini ve işten ayrıldıktan sonra kızıyla daha çok vakit geçirdiklerini, kızının da buna ihtiyacı olduğunu ifade etti. Ancak işten ayrıldıktan sonra evde yardımcısı olduğunu fakat göç sonrası ise tamamen tek başına kaldığı için o noktada zorlandığını şöyle ekledi:

"____'tan (şirketi) ayrıldıktan sonra kızımı okula ben bıraktım. Ve onun kıyafetlerini ben giydirdim, saçını ben taradım. Ondan sonra ve orada benim anneliğim başladı ve çok hoşuma gitti bu durum. Hakikaten kızımın da buna ihtiyacı varmış. Bunu da gördüm. Ve tabii yine bakıcımız vardı, yardımcımız vardı. Yani İstanbul'daki süreç buradan daha farklı. Sonra buraya geldik. Buraya gelince tamamen bende oldu. İşte o noktada da zorlandım." (Duygu)

Duygu kızıyla ilgilenebildiği için kendisini nasıl hissettiğini şöyle anlattı:

"Ama ev işlerini falan bir tarafa koyarsak kızım açısından bakarsam onunla ilgilenmek hoşuma gidiyor. Onun eğitimde nerede olduğunu takip etmek hoşuma gidiyor. Ona destek vermek hoşuma gidiyor." (Duygu)

Pelin çocuğunun kreşe gittiğini ve okulunu çok sevdiğini söyledi. Ancak çocuk, sağlık sorunları olduğu için uyuyamıyor dolayısıyla Pelin de yeterli süre dinlenemiyormuş. Pelin çocuğuyla nasıl zaman geçirdiğini şöyle anlattı:

"Eve geliyor, beraber yemek yiyoruz. Zaten akşam gelmiş oluyor. Yarım gün gittiğinde de öğleden sonra gidiyor. Sabahları beraber vakit geçiriyoruz ve bu arada ben özellikle pandemi döneminde başlamak üzere geçen marttan itibaren oğlumla ilgili, çocuk gelişimi ile ilgili işte Montessori aktiviteleri olsun, bu Londra'dan bir arkadaşım aslında beni birazcık yönlendirdi. Aktivitelere yöneldik hep beraber evde. İşte 'do it yourself' hani aktiviteler, Montessori aktiviteleri olsun. Materyaller olarak bir sürü materyal aldım oğluma. Aktivite masaları ona uygun. İşte Montessori odası düzenledik falan." (Pelin)

Selin, çocukların psikolojik desteğe olan ihtiyacını karşılayamama konusunda kaygılandığını söyledi. Göç sonrası sürekli evde olduğu için İstanbul'dakine kıyasla çocuklarıyla daha fazla vakit geçirebildiğini ve günlerinin nasıl geçtiğini şöyle anlatıyor:

"Çocukları işte okula bırakıyorum, okuldan alıyorum küçüğünü. İşte onlar okuldan geldikten sonra hep evdeler zaten. Şu anda onlar da sosyal değiller. Biz de sosyal değiliz. Tam bir çekirdek aile. İçe kapanık bir çekirdek aile şeklinde yaşıyoruz. Ama bu, bir yerde de bize, bana iyi geldi. Şey olarak iyi geldi yani çocukları mesela daha çok tanımaya başladım. (...) Küçüğün turnak yeme alışkanlığı varmış. (...) Büyük oğlumun sigara alışkanlığı var. Yani bu tür şeyler yani muhtemelen hani biz o tempodayken orada, kaynamış arada çocuklar. (...) Yani daha sevgiye, ilgiye ihtiyaçları var bence. Varmış yani." (Selin)

Elif göç sonrası çocukların adaptasyonunu sağlamak için neler yaptıklarını anlattı. Örneğin çocuklara yaşadıkları yerin güzelliklerini göstermeye çalışmak, okulun organize ettiği gününbirlik kamplara göndermek, bu sayede çocukların arkadaş edinmelerini sağlamak gibi önlemler süreci daha rahat atlattıklarını sağlamış. Elif çocukların neler hissettiklerini şöyle anlattı:

"Yani okulda arkadaşları oldukça o süreci daha rahat atlattılar. Burada yapabilecekleri güzel şeyleri gördüler. Türkiye'ye seyahat edebildiklerini gördüler ve zamanla artık arkadaşlarının, Türkiye'de bıraktıkları arkadaşlarının değiştiğini,

kendilerinin değiştiğini fark ettiler. Buraya ait olduklarını, oraya ait olmadıklarını anladılar." (Elif)

Seyhan çocuklar açısından evde olmasının çok olumlu olduğunu, çocukların mutlu hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Yani oğlum mesela sabah gidiyor, akşamüstü geliyor. On yedi yaşında olmasına rağmen hala kapıyı birinin açması, onu annesinin karşılaması işte oğlum yemek hazır, açsan hemen gel bir şeyler ye vesaire gibi ilgi görmesi tabii ki hoşuna gidiyor. Onun dışında kızım küçük olduğu için onu okula ben kendim bırakıyorum. Her sabah öpüşe koklaşa yolda yürüyoruz. Onu okula bırakıyorum. Akşam okuldan çıkışta kızımı almaya gidiyorum. Okuldan çıkıyor, boynuma atlıyor, sarılıyor falan. Baktığınız zaman çocuklar aslında mutlu." (Seyhan)

Seyhan kendisi açısından düşündüğünde ise evde kalmaktan ötürü mutlu olmadığını ve bunun da mutlaka çocuklara yansıdığını şöyle anlatıyor:

"Şöyle her çocuk yani nasıl anlatayım size, bir kere psikolojik açıdan mutlu bir anne ister bence. Çocuğun gelişiminde bu çok önemli bir şey ve ben evde oturmaktan mutlu bir anne değilim şu anda. Dolayısıyla bu ister istemez çocuklara daha agresif olmamla, daha sinirli bir yapıya sahip olmamın etkisi bunda çok büyük. Bu çocuklara mutlaka olumsuz yansıyor." (Seyhan)

Seda evde kaldığı dönemde daha sakin hissettiğini, keyifli bir şekilde mutfakta zaman geçirdiğini, çocuğuyla ilgilenirken acele etmediğini söyledi. Çocuğuyla birlikte geçirdiği zamanı ise şöyle anlattı:

"Çocuğumla bir program oluşturdum. İşte eve geldiğinde ona relax dinlenme zamanı tanıyorum. Birlikte oyun oynuyoruz. Birlikte derslerimizi online da olsa, kitap üzerinde de olsa yapıyoruz. Daha sakin bir anne." (Seda)

Betül çocuğu açısından evde olmasının çok iyi olduğunu ancak kendisi açısından düşündüğünde sürekli bir arada olmaktan ötürü gerildiğini ve bazen kendisine vakit ayırmak istediğini söyledi. Eşi de evden çalışmaya başlayınca her şey daha da zorlaşmış. Göç sonrası Betül çocuğuna kendisi bakmak istemiş, bu daha güvenli gelmiş.

"Çocuğum için başlayayım. Aslında hani her şeye onun için başlamıştık, başında da. Ben hep böyle, ben kendim bakmak istemiştim. Burada da aynı şekilde çalışıyor olsaydım çok zor olacaktı. Kreşe vermek zaten, yeni bir yani yeni geldiği bir yer. O yüzden evde benimle ve güvenli bir ortamda olmasını tercih ettim. Onun açısından çok iyi oldu." (Betül)

Şerife göç sonrası özellikle eşinin çocuğunda gördüğü değişimleri şöyle anlatıyor:

"Şu an çocuk her şeyi kendi yapıyor. Her şeyi derken alıyor mesela yemeğini koyuyor yiyor. Kimse ona illa ye diye arkasında dolanmadığı için çocuk daha çok yemek yiyor. Bir de Türkiye'deyken çok zayıftı. Şu an toparlandı çocuk, boyu da uzadı. Tabii yaşla da alakalıdır ama ona herkes yalvarırken çocuk yemiyordu. Belki sıkılmıştı, o kadar baskıdan, bilmiyorum. Türkiye'deyken işte evden bakkala bile göndermiyorlardı. (...) Yedi sekiz ay çocuk okula gidip geldi. O kadar güzel özgüven oluştu ki çocuk böyle açıldı, saçıldı yani o kadar ilgi ile çocuk sönmişti. Yani sönük bir çocuktü." (Şerife)

Şerife çocukta oluşan bu farklılıkların nedeninin ne olabileceğine dair şu tahminlerde bulundu:

"Çocuk çok açıldı. Hani ya bizim ona güvenmemizden mi? Buradaki ortamın rahat olup istediği gibi otobüse, trene, istediği her şeye kendi başına binebilmesinden mi bilmiyorum ama bizim de ilişkilerimiz çok değişti. Çocuk da çok değişti. Eşimin annesi de bana ulaşamadığını, istediğini yaptıramadığını fark edince artık vazgeçti. Çok uğraşmıyor." (Şerife)

Ayşegül göç sonrası çocuklarla olan günlük rutinlerini şu şekilde anlatıyor:

"İlk işimiz, en büyük keyfimiz çocuklarımızı okula götürmek. Sabahleyin hemen haldır haldır onları, işte oğlumu durağa götürüyorum. Duraktan onu yolcu ettikten sonra ve arkasından el salladıktan sonra çünkü ben bunu hiç yapamadım. Türkiye'de yapamadıklarımı burada yapıyorum. Çünkü ben çok yoğun çalıştım hep. Hiç zamanım olmadı. Hiçbir şey için zamanım olmadı. Ondan sonra ve sonradan geliyorum birlikte kızımızı okula götürüyoruz. Sonra onu almaya gidiyoruz falan." (Ayşegül)

Ayşegül çocuklardan aldıkları geri bildirimlerin çok değerli olduğunu şöyle aktarıyor:

"Ben seninle gurur duyuyorum, diyor oğlum bana. Bitmiştir benim için yani. Benim için bitmiştir. Yani oğlum küçük, küçücük çocuk yani bunu bana söylerken. Seni örnek alıyorum annecim diyor yani hani. Çünkü şöyle her türlü bir şeylerin, yani nasıl anlatayım? Her türlü yani her türlü, bir şekilde ayakta kalmak zorundasınız." (Ayşegül)

Özgür kızıyla okul dışında bol aktiviteli zaman geçirdiklerini, birçok oyun oynadıklarını, bazen kızının kendi kendine zaman geçirdiğini ve çeşitli faaliyetlerle meşgul olduğunu anlattı. Son dönemlerde ise kızının daha çok sohbet etmek istediğini şöyle aktardı:

"Zaman zaman eski Türk filmleri seyretmeyi çok seviyor işte. Oturuyoruz işte meyve tabağını alıp hem sohbet hem biraz film izliyoruz. Oyun oynuyoruz işte satranç gibi. Ya da işte burada aldık kutu oyunları var, onları oynuyoruz. Ailece de oyun oynuyoruz işte. Monopoly, hatta okey. Çok seviyor kızım da. Bireysel olarak kızım da daha çok baş başa yaptığımız şu son dönemdeki şeylerin en çoğu sohbetler. Çünkü güzel olmak, saçları, erkekler, vücudundaki değişimler... Ya da işte benim babasıyla nasıl tanıştığım? İlk ne zaman öpüştüğümüz filan gibi konular hakkında, odasının kapısını kapatıp sohbet etmek istiyor. O yüzden de böyle minik sohbetlerimiz, küçük oyunlarımız oluyor." (Özgür)

Çocuk gelişimi uzmanı olan Özgür kendisini nasıl hazırladığını ise şöyle anlattı:

"Ben her şeyi, nasıl yapılacağını aslında çok iyi bilmiyorum. Çünkü ben anneyim. Onun öğretmeni ya da uzmanı değilim. O yüzden kendi kendimi, ailelere önerdiğim şekilde hazırlıyorum. Yani ben hep ailelere çocuğunuzun gelişim düzeyini, gelişim zamanını bilin. Bir de bir sonrakinde de başınıza ne gelecek onu da mutlaka öğrenin. (...) Ben de şimdi öyle yapıyorum. Dokuz yaşında. On, on birler de ergenlik, ön ergenlikte neler olacakla ilgili ben okuyorum. (...) Ben de destek alıyorum. Çünkü ben onun annesiyim. Ben onun uzmanı değilim. Hata da yapabiliyorum. Ama tabii daha hazırlıklı mıyım? Evet daha hazırlıklıyım." (Özgür)

Müge göç sonrasında geçirdikleri zor zamanlardan dolayı kızıyla olan ilişkisinde de biraz gergin olabildiğini şöyle aktarıyor:

"Çok bağıyorum ona. Yani çok kızıyorum kendime. Ona çok bağırmağa başladım. Tahammülüm kalmadı. Böyle bir yavrum üzülüyorum da vicdan da yapıyorum. Çok bağıyorum, sesimi çok yükseltiyorum. Çok azarlıyorum onu. O beni böyle bir kendime öz eleştiri yapıyorum. O konuda engel olmaya çalışıyorum kendime. Dün ilk defa hayatımda kızım ile ilgili bir veli toplantısı yaptık. Online yani telefonla

konuştuk öğretmeniyle. Ben şey der diye düşünmüştüm. Mutsuz bir çocuk falan der diye düşünmüştüm. Ama öğretmen böyle çok güzel şeyler söyleyince böyle kendiyile barışık işte hep şarkı söylüyor falan filan deyince böyle mutlu oldum açıkçası. Onu biraz vicdan yapıyorum, yani böyle bağırma çocuğa diyorum hani." (Müge)

Müge kızıyla olan günlük rutinlerinde neler yaptıklarını şöyle anlattı:

"Evcilik oynuyorum, zaten ya ben ya eşim her gün parka götürüyoruz. O anlamda iyiyiz yani. İşte evde böyle çok şey havası estirmemeye çalışıyorum. Böyle negatif enerji olmasın diye, böyle hep işte ben de eşim de neşeli insanlarız. Evde hep şarkı söyleriz, mırıldanırız falan. Eşimle de ilişkisi iyi, babasıyla da. O anlamda evin içinde böyle yani amiyane tabirle böyle ölü toprağı serpilmiş gibi olsun istemiyorum. O yüzden böyle hep bir hareket var evin içinde. Yani çocuk da çünkü haklı, evde, burada kimsesi yok." (Müge)

Ezgi oğluyla beraber olabildiğince çok, üstelik kaliteli vakit geçirdiğini söyledi. Doğa yürüyüşleri, piknik, futbol, resim yapmak, hamurla veya arabalarla oynamak gibi birçok farklı aktivite yaptıklarını anlattı. Ezgi oğluyla oldukça eğlenceli vakit geçirdiğini şöyle aktarıyor:

"Yani aslında beraber her şeyi yapıyoruz ya. Markete gidiyoruz, alışveriş yapıyoruz. _____ sürekli benimle olduğu için hayatımın her alanında...Birlikte dans ediyoruz. Biz çok şarkı dinleyip dans eden bir anne oğuluz. İşte özellikle bazen onun stresli olduğu dönemlerde bana anlatmak istemediği şeyler oluyor. İlk etapta okuldan geldiği zaman. Açıyoruz bağıra bağıra şarkılar söylüyoruz, etkinliklerine götürüyorum onu. Birlikte kahve içiyoruz bazen oturup. Yani o başka bir şey içiyor ben kahve içiyorum. Böyleyiz. Yani ilişkimiz bence çok güzel. Bence onun açısından da güzel. Yani hep söylüyor çünkü." (Ezgi)

Ezgi oğlunun kendisine verdiği geri bildirimini şöyle anlatıyor:

"Yani şey diyor mesela, seninle vakit geçirmek çok eğlenceli anne, diyor. Ben biraz şey bir kadını çünkü, coşkulu bir kadını. Yani onla alakalı da olabilir. Ben çünkü onunla her oyunu oynayabiliyorum, dans edebiliyorum. Mesela babasıyla öyle alanları çok fazla yok." (Ezgi)

Türkiye’de yoğun bir iş hayatından sonra çocuklarla vakit geçirebilmek hem annelere hem de çocuklara iyi gelmiş. Duygu işte çalıştığı dönemden, kızının saçını dahi tarayamadığı bir dönem olarak bahsediyor. Bu gerçekten çok acı. Çocuklarıyla yeterli derecede ilgilenemediğini düşünen bir anne, hissettiği suçluluk duygusuyla, işinde de verimli olarak çalışamayabilir. Göçle beraber tüm bu dengeler değişmiş

görünüyor. Ancak bu sefer de kadınların üzerinde fazla bir yük oluşmuş. Kadınlar, Duygu'nun söylediği gibi kırk yaşına kadar bu şekilde gelmedikleri için yeni düzenlerine adapte olurken çok zorlanmışlar. Sadece ev ve çocukla ilgilenmek, çalışmaya alışık bir kadın için oldukça hırpalayıcı olabiliyor. Katılımcıların anlattıkları da bununla örtüşüyor. Bütün kadınlar, şartları uygun olduğu takdirde yeniden çalışmak istediğini söyledi.

2.5.5. *Kreş ve Okul*

Katılımcılar göç sonrası süreci anlatırken çocuklarını kreşe verdiklerinde neler yaşadıklarına da değindiler. Kreşe gidebilen çocuklar sayesinde elbette kadınlar, evde biraz kendileriyle baş başa kalabildikleri için çok memnun olduklarını söylediler. Çocukları kreşe gitmeyen kadınlar ise sürekli evde onlarla baş başa olmaktan dolayı rahatsız. Hem kendilerine vakit ayıramadıklarını hem de çocukların çok fazla televizyon gibi uyarıcılara maruz kaldıklarını ve sosyalleşemediklerini paylaştılar. Örneğin Hatice iki çocukla birlikte olmanın zorluğunu şöyle anlatıyor:

"Ben işte çocuğu kreşe vermiştim. Kreşten gidip kendim alıyordum. İşte bazen taksikle gidiyordum bazen arabayla. İki bebek arabası almıştım gidiyordum. Benim oğlum çok sakin, sessizdir ama kız çok şeydi, sıkıntılıydı yani çok hiperaktif, hareketli. Yani o bir bende stres yaratıyordu zaten. Aman çocuğa bir şey olacak, şöyle olacak, böyle olacak. O sıralarda çok zorlandım tabii ki." (Hatice)

Birçok katılımcı gibi Nesrin de çocuklarını kreşe verme konusunda ekonomik olarak sıkıntı yaşayacağını şöyle açıklıyor:

"Okul arayışına başladım. Şu an Londra'da yaklaşık üç dört aydır kızım için okul bakıyorum. Kızım için evde oturtmak sanki finansal olarak çok daha uyguna denk gelecek. Yani iki çocuğu okula gönderip, nursery'e gönderip daha doğrusu evde birinin bakması bütçe olarak çok daha ekonomik görünüyor öyle söyleyeyim." (Nesrin)

Şerife de çocuğunu kreşe verebilmek için çalışması gerektiğini şöyle anlattı:

"Asıl kreşe vermek istiyorum. Sırf benimle evde büyüyor, bu tedirgin ediyor beni. Yani hani benimle büyüyünce otomatik olarak televizyonla büyüyor aslında. Çünkü bir yere kadar oynuyorsun. Bir yerden sonra televizyon arkada çalışıyor, o şekilde oynuyor. (...) Kreşe başlasın istiyorum. Bunun için çalışmam lazım." (Şerife)

Gözde çalışmak zorunda kalmadıkça çocuğunu kreşe vermeyi düşünmediğini şöyle ifade etti:

"Tabii hani bu maddiyata da çok bağlı olan bir şey. Sonuçta hani maddi gücünüz olmadığı zaman tabii ki vermek zorundasınız kreşe vesaire. Ama hani o gücüm olduğu sürece vermek istemem diye düşünüyordum." (Gözde)

Katılımcılardan çocukları okula gidenler ise okul seçimini nasıl yaptıklarını, eğitim sistemini nasıl araştırdıklarını anlattı. Bazı katılımcılar özellikle Türkiye'den ilk geldiklerinde çocukların İngilizce bilmedikleri için biraz zorlandıklarının altını çizdi. Sonrasında çocukların kısa zamanda İngilizceyi öğrenerek kolaylıkla adapte olduklarını ifade ettiler. Geldiklerinde yaşı biraz daha büyük olan çocuklar arkadaş çevreleri değiştiği için adapte olmakta küçük olan çocuklara kıyasla biraz daha zorlanmışlar. Örneğin Duygu İngilizce konusunda sıkıntı yaşayan kızıyla ilgili şunları anlattı:

"Yani geçen sene eylülde sıkıntılarımız vardı. Yani işte kızım tam olarak İngilizce'ye hâkim değildi. Karın ağırları ile okula gidiyorduk. O endişelenince ben de endişeleniyordum. Sonra covid dönemi başladı falan. Sonra Türkiye'ye geldik. Bayağı bir enerji yüklendik ve eylüle güzel başladık. Yani kızım da çok pozitif başladı. Hani dil konusunda da herhangi bir sıkıntısı yok çok şükür." (Duygu)

Selin İstanbul'da özel okula giden çocuklarının bu sistemden çıkmalarını ve normal sistemi tanımalarını istedikleri için Birleşik Krallık'ta devlet okulunu tercih ettiklerini söyledi ve şöyle ekledi:

"Burası için bilmiyorum çok, özel okul bir tane gezdim gördüm ama. Türkiye'deki özellerde çok şey bir hayat gibi geliyordu bana, gerçek olmayan bir hayat gibi geliyordu bana. Türkiye gerçeğiyle ilgisi yoktu yani okulun. Burada işte devlet okullarına giderek biraz daha hayatın, onlar hayattaki sıradanlığı yaşasın istedim açıkçası. Yani kendilerini çok özel zannediyorlardı." (Selin)

Selin çocuklarının uyum sorunu yaşamadıklarını fakat büyük oğlunun biraz mutsuz olduğunu, göçle beraber arkadaşsız kaldığını söyledi. Küçük oğlunun okul seçiminde çok istedikleri gibi bir sonuç alamadıklarını, çocuğunun gittiği okulda öğrencilerin yüzde yetmişinin göçmen olduğunu ve bu nedenle kaygılandıklarını şöyle anlatıyor:

"Göçmenlerin gittiği bir okul. O açıdan yani hani biraz kaygılandık başta ama baktık iyi yönetiyorlar. Öğretmeni aklı başında bir öğretmen. Ve daha doğrusu en önemlisi de küçük oğlum çok mutlu. Uyum sorunu yaşamadı iki çocuğum da. Büyük oğlum biraz daha mutsuz. Çünkü o yaşı gereği arkadaşsız ve şey kalmak ona tabii kötü geldi. (...) Sabırla bekliyor arkadaşı olmasını. Küçük oğlum, o mutlu. İngilizce'yi daha az bilen küçük oğlum olmasına rağmen daha iyi uyum sağladı." (Selin)

Elif ilk göç ettiklerinde üç yaşındaki büyük oğlunun okula giderken her gün ağladığını söyledi. Ancak ikinci defa göç ettiklerinde İngilizce'yi bilerek geldiğinden adaptasyonunun daha kolay olduğunu ekledi. Altı yaşında Türkiye'de henüz okula gitmeden göç sonrası Birleşik Krallık'ta İngilizce bilmeden okuma, yazma, ilkokul ikinci sınıfa başlayan küçük oğlu için Elif şunları söyledi:

"Bazen sorduğumda 'anne ben konuşamıyorum diye bana gülüyorlardı' dediğinde birazcık kalbinin kırıldığını hissediyorum ama o da çok büyük problem yapmamış gibi görünüyor. Büyük oğlum daha sessiz, içine kapanık çocuktur. Fakat İngilizce bilerek geldi. Hem ilk üç yaşında öğrendiği İngilizce'nin üzerine İngilizce eğitim veren bir okula gitmişti. O nedenle öyle bir sıkıntısı olmadı. Kendine birkaç arkadaş buldu ve düzene girdi." (Elif)

Elif adaptasyonu sırasında zorlanan çocuğunun bir anısını şöyle aktardı:

"Bir tek ilk başlarda playstation değilde, play game mi? Şimdi hatırlamıyorum. O zamanlar çok şey olan, satışta olan bir şey alınmıştı ona. 'Ben bunu geri vermeye razıyım. Anne lütfen dönelim' dedi. Evet, o zaman işte kalbiniz bin parça oluyor. Ama bunun bir süreç olduğunu biliyordum. Çünkü şu ana bakınca her şey yoluna girmiş durumda." (Elif)

Çiçek'in kızı da Elif'in oğluna benzer bir deneyim yaşayarak ilkokula başlamış. Türkiye'de anaokuluna giderken göç sonrası ilkokul birinci sınıfın ortasından başlamış.

"Bir kızımı böyle okula bırakıp eve gelmek benim için zor oluyordu. Çünkü o hiçbir şey bilmiyordu. (...) Hem dil bilmiyor hem...Tabii ben hala Türk mantığıyla devam ediyordum. Hani işte çocuk tamam sayıları biliyor, şeyleri biliyor ama toplama çıkarma çok fazla bilmiyordu. Çok bir şey yapmamıştık aslında, öğretmemiştik biz özellikle. Bir o beni çok zorlamıştı ama baktım ki kızım çok rahat alıştı. Hiç problem yok şu an hani gayet güzel İngilizce'sini konuşuyor, yazısını yazıyor." (Çiçek)

Zeynep çocuklarının okul seçimini nasıl yaptığını şöyle anlattı:

"Yani bir 'Google'ladım. Hani oturup araştırdım internetten. Üstüne burada yaşayan, aynı bizim gibi göç etmiş insanlarla görüştük. Birkaç kişiyle. Yani kuzey ülkeleri hep biliniyor zaten eğitim konusunda iyi oldukları. Hani Finlandiya örneği vardır ama genel olarak kuzey ülkelerinin hep eğitimde iyi olduklarını biliyoruz. (...) Çocukların işte yeteneklerinin keşfiyle veya işte onları nasıl motive edeceğimiz ile ilgili birtakım kitaplar okuyordum. Oradaki kitaplardan verilen örneklerden de biliyordum. Yani hani bu tarafın eğitiminin daha iyi olacağını." (Zeynep)

Zeynep çocuklarının eğitimi söz konusu olmasaydı Türkiye'ye geri dönebileceğini ifade etti:

"Yani gördüğüm kadarıyla da gerçekten hani bu ülkedeki belki en güzel şey eğitim. Onun dışındaki şeyler insanı çok motive etmiyor ama herhalde çocuğum olmasaydı ben Türkiye'ye geri dönerdim. Sadece okul çağındaki çocuklarım olduğu için ve buradaki eğitimin bir devlet okulunda çok daha kaliteli olduğunu gördüğüm için hani kalmayı tercih ediyorum şu an." (Zeynep)

Birçok katılımcı tarafından ifade edildiği gibi çocukların yaşları büyüdükçe adapte olmaları çok daha zor oluyor. Örneğin Zeynep de büyük oğlunun daha fazla zorlandığını söyledi ve ekledi:

"Şöyle sorunları aslında dille ilgili, çok büyük sıkıntı yaşadılar. Büyük olanı tabii biraz daha fazla zorlandı. Küçük olanı çok bir şeyin farkında değildi. Elbette ki zorlandılar ama hani büyük olanda Türkiye'deki eğitimin nasıl bir şey olduğunu gördüğü için ona buradaki eğitim, açıkçası çok yormayan, daha rahatlatıcı geldi." (Zeynep)

Özgür de kızının ilk geldiğinde dil konusunda sıkıntı yaşadığını buna ek olarak okulunda zorbalıkla karşılaştığını şöyle aktardı:

"Kızım çok istedi gelmeyi. İlk geldiğinde dil konusunda sıkıntı yaşadı. Okulda bir zorbalık gördü, 'bullying' yapıldı. Onunla başa çıkması bir üç dört ayını aldı, onunla uğraştı ve bu süreçten daha güçlenerek çıktı, şimdi okul içerisinde gayet normal devam edebiliyor." (Özgür)

Özgür yaşanan zorbalık konusunda detaylı bilgi de verdi. Arkadaşları kızına, çok konuşkan bir çocuk olmasına rağmen, okulda konuşmaması nedeniyle bazı sorular sorup verdiği cevaplara gülererek ve sesini taklit ederek baskı yapmışlar. Özgür ilk öğrendiğinde karışmamayı ve kızının kendisinin bu sorunu çözmesini tercih etmiş. Fakat daha sonra ilgilenmek durumunda kalışını şöyle anlatıyor:

"Sonra kaygıları yükselmeye başlayınca, okuldan mutsuz çıkmaya başlayınca sınıf öğretmeni ile ve okulun rehberlik servisi ile görüştük. Yine çok bir şey yapılmadı. Biz de yönetimle veya bir üst merci ile görüşebiliriz eğer bu çözemeyeceğiniz bir şeyse, bu şekilde çözelim, dediğimizde okul iki gün içerisinde çözdü." (Özgür)

Deniz diğer katılımcılardan farklı olarak, çocuklarının en azından ilkokulu Türkiye'de okumasını isteyen bir anne. Çünkü Türk kültürünü tanımalarını ve orada yaşamalarını istediğini söyledi. Kendisinden örnek vererek mahalle okulunda okuduğunu, özel okula gitmediğini anlattı. İnsan içinde varsa bir şekilde yapıyor dedi ve çocuklarının almalarını istediği kararı şöyle açıkladı:

"Dolayısıyla çocuğum da İngiltere'de okusun ya da Türkiye'de okusun. Onun peşinde değilim ben yani. Ama istediğim bir şey var. Türkiye'de bu ilk dört sene, üç sene mi olur dört sene mi olur, o bir, onlar onun da yani öğrensinler istiyorum. Yarın bir gün Türkiye'de mi yaşarız, İngiltere'de mi yaşarız diye kendileri karar verdik, versinler yani. Onları benim, benim bir parçam çünkü Türk kültürü, yaşam, değerlerim. Çocuklarımda da o değerler olsun çok istiyorum. Zaten Türkçe konuşuyorum." (Deniz)

Gözde çocuğunu devlet okuluna göndermediğini söyledi. Özel okul tercihini de kimi zaman sorguladığını şöyle anlatıyor:

"Çünkü kafama uyan ya da içime sinen bir devlet okulu bulamadım. Özel bir okula gönderiyorum ve o özel okulda dahi bazı şeyleri... Ama işte bu benim mesleğim yüzünden biraz da. Pedagog olduğum için başka bir açıdan, başka bir gözlükten... Yani hem anne gözünden bakıyorum hem pedagog olarak bakıyorum. Bu tabii işi her zaman kolaylaştırıyor. Zorlaştırdığı şeyler de var. Çok fazla bir şeyleri görüyorsunuz, analiz ediyorsunuz. Gözünüze batıyor. Ama buldum yani. Burada şu an gönderdiğim özel okul gayet iyi şimdiye kadar." (Gözde)

Katılımcıların on beşi çocuklarının eğitimi için göç ettiğini söylemişti. Yüksek eğitilmiş olan katılımcılar için çocuklarının eğitimi de son derece önemli bir konu olarak görülüyor. Katılımcıların bazıları Türkiye’de özel okula giden çocuklarının bu fanustan çıkmalarını, gerçek hayata karışmalarını, gerektiğinde otobüse binmelerini ve ‘marka’ gibi değerlerden bağımsız olarak büyümelerini istediklerini söyledi. Örneğin Müge için kızının, son dönemde Türkiye’de çok fazla yaygınlaşmaya başladığını söylediği ‘görgüsüzlükten’ uzakta olması çok önemliydi. Özgür için kızının, gelir farklılıklarından kaynaklanan uçurumlardan ve insanlara yapılan ötekileştirmeden daha fazla etkilenmemesi gerekiyordu. Selin çocuklarının daha medeni, insana değer verilen ve daha güvenli bir ortamda büyümelerini istiyordu. Dolayısıyla kadınlar sadece çocuklarının büyümelerini değil onları yetiştirirken hangi değerlerle donatıldıklarını, neler öğrendiklerini ve nasıl hissettiklerini de önemsiyor. Yurt dışında yolda yürürken yanından geçen yabancılara selam vermeyi öğrenen çocuklar Türkiye’ye gittiklerinde ve yine yabancılara selam verdiklerinde elleri havada kalıyorsa ve karşılık göremedikleri için kendilerini kötü hissediyorlarsa bir durup düşünmek mi gerekiyor?

2.5.6. Oyun grupları

Katılımcıların beşi oyun gruplarından özellikle bahsetti. Oyun gruplarına katılmadan önce ne kadar yalnız hissettiklerini, bu gruplar sayesinde yavaş yavaş normale döndüklerini ve hem kendilerine hem de çocuklarına çok iyi geldiğini söylediler. Kreşlerin aksine oyun grupları çoğu yerde ücretsiz olduğu için katılımcılar, tıpkı işe gider gibi oyun gruplarına gitmeyi de bir rutin haline getirdiklerinden bahsetti. Örneğin Nesrin’e göç sonrası yeni bir sosyal çevre oluştururken çocuğunun olması çok büyük katkı sağlamış. Çünkü gittikleri oyun gruplarında, çocuğuyla aynı yaşta olan diğer çocukların anneleriyle daha kolay iletişim kurduklarını şöyle anlatıyor:

"Çocuk olduktan sonra 'children center'lar çocuk merkezleri var. Yaşadığım yerde lokal olarak anne bebek yürüyüşleri adı altında her pazartesi yapılan yürüyüş grupları var. Bu tip aktivitelerin, 'sensory clubs' var vesaire derken hani kızımınla, aynı yaş çocuğu olan annelerle de bir arada bulunma imkânım çok oldu. Öyle olunca haliyle birçok arkadaşla, yepyeni insanlarla çocuk üzerinden yeni arkadaşlıklar kurma durumu oldu. (...) Bugün parklara gittiğinizde siz konuşmasanız bile diğer anne yanınıza gelip sizinle muhabbete başlıyor." (Nesrin)

Şerife çocuğuyla beraber Covid-19 salgını öncesi yüzme kursuna ve oyun gruplarına gittiğini söyledi. Kreşlerin ücretli olması nedeniyle oyun gruplarının yeniden açılmasını beklediklerini şöyle anlattı:

"Şu an bir de kreş parasını karşılayamayız çünkü. Kreşler Türkiye'ye göre bir tık daha pahalı kalıyor burada. Bakalım benimle şimdilik büyüyor. Oyun gruplarının bir daha açılmasını dört gözle bekliyoruz. Orada hiç olmazsa hani her gün iki saat de olsa gidiyordu, oynuyordu yaşlılarıyla. Bir kalabalığın içine giriyordu. Oradaki öğretmenlere derdini anlatıyordu. (...)İstiyorum yani yaşlılarıyla ya da hani ne bileyim kalabalık bir toplumun içine girmesi gerekiyor. Çünkü böyle olmuyor. Çok sıkılıyoruz. Her gün sadece yürüyüş yap, koşuya git, parka git, kimseye dokunma, geri gel. Gerçekten bunaltıcı oluyor, çok bunaltıcı oluyor." (Şerife)

Deniz de oyun gruplarından faydalanan katılımcılardan biri olarak çok mutlu olduğunu söyledi. Haftanın her günü sabahtan işe gider gibi oyun grubuna gittiğini ve böylece kendisini bir nevi kabuğundan çıkarabildiğini şöyle anlattı:

"Oyun grupları, çok iyiydi onlar. Oyun gruplarında çok çok mutlu oldum. (...) Çünkü birazcık kendimi çıkartmam gerekiyordu kabuğumdan. Onun için de işte oyun grupları buldum, bağlantılar yaptım. Haftanın her günü sabahtan bir gruba gidiyordum yani. İş gibi, evden çıkıyordum, oyun gruplarına gidiyordum. Oralar çok iyi geldi bana. Kiliselerin oyun grupları, çeşitli sosyal merkezlerin oyun grupları ve Londra'da bu anneleri desteklemek için geliştirilmiş çok oyun grubu var. Onlara katılıyorduk." (Deniz)

Gözde, oyun gruplarını parkta tanıştığı bir anneden tesadüfen öğrenene kadar epey yalnız kaldığını söyledi. Oyun gruplarının iyileştirici etkisini şöyle anlatıyor:

"Bayağı bir yalnız kaldım. Ta ki oyun gruplarına gidene kadar, onları öğrenene kadar. Onu da tesadüfen kızımınla yine dışarı çıkmıştım, parkta başka bir anne laf

attı. (...) Dedi işte, aa bizde, ben de oğlumla, işte şu kilisedeki oyun grubuna gidiyorum. Sen de gelsene vesaire. (...) O oyun grubunda yine başka annelerle konuştum. (...) Sonra o gruplara gitmeye başladım. O zaman düzelmeye başladı. Ondan önce ben, sanırım bayağı bir depresyonun içindeydim." (Gözde)

Gözde bir süre sonra tanıştığı annelerle WhatsApp üzerinden oyun grupları için yazışmaya başladığını şöyle anlatıyor:

"İşte birbirimize yazıyorduk. (...) Yarın şu gruba geliyor musun? İşte ya da ben şuradaki oyun parkına çıkıyorum sen de geliyor musun? Ya sen bana gel oynamaya işte ya da ben size geleyim vesaire. Hani öyle şeyler olunca bayağı düzelmiştim. Yani düzeldim. Bayağı derken, gayet iyi, her şey normaleşti ondan sonra." (Gözde)

Sevda çocuğunun gelişimi için kiliselerin oyun gruplarına gittiğini şöyle anlattı:

"Sıfırdan yeni bir insanla tanışmak benim için biraz zordu. Zaten kalıpları olan birisiyim. Çok kolay insanlarla şey yapamıyorum. (...) 'Church'lere gidiyordum. 'Play date'lere, oyun gruplarına. Orada bayanlarla görüşüyorduk. Annelerle konuşuyorduk ama çok kısa görüşmelerdi. Bir dostluk, bir samimiyet kurulamıyordu tabii ki. Bir sonraki hafta tekrar görürsek yine konuşuyorduk." (Sevda)

2.5.7. Evde olmak

Katılımcıların hepsi bir şekilde iş hayatında yer almış ve genellikle göç sonrasında kendilerini evde bulmuş oldukları için en çok konuşulan konulardan biri de evde olmaktı. Çok yoğun bir iş hayatından sonra evde kalan bazı kadınlar bundan hoşlandıklarını dile getirseler de tüm katılımcılar şartlarına uygun olduğu takdirde yeniden iş hayatına dönmeyi çok istediğini belirtti.

Fatma göç sonrası evde kalınca ilk sene çok sıkılmadığını, hobileriyle ilgilendiğini ve dinlendiğini söyledi. Ancak ikinci yılda çalışmayı özlediğini şöyle anlatıyor:

"Fakat ikinci seneye geldiğimizde başladı bende tabii çalışma şeyleri, özlemleri. Bir de mesleğime aşık bir insanım. Hep küçüktüm, iç mimarlık istedim ve çok zevkle, sevgiyle yaptım bunu, mesleğimi yaptım. Çok özledim tabii. Bir de bakıyorum

burada evler falan çok kötü. Yani bu şey değil. Kendini beğenmişlik değil ama."
(Fatma)

Duygu Covid-19 salgını nedeniyle eşyle aynı evde saatlerce bir arada olabilmeyi öğrendiklerini söyledi ve yeniden çalışma isteğini şöyle ifade etti:

"Yani bazen şey diyorum, benim çalışmam lazım diyorum. Ben bu dünyanın insanı değilim diyorum. (...) Mesela eşim kahvaltıdan sonra odaya çekilir, çalışmaya başlar. Ve O şekilde geçer, ben de salonda olurum. Yani öyle şey bir durumumuz yok açıkçası. Yine çalışma ortamı devam ediyor yani evde. Böyle lay lay lom bir durum yok aslında evde. Ama güzel gidiyor." (Duygu)

Nesrin, bir süreliğine evde kalarak iş hayatının stresinden sıyrıldığını, anne olmayı çok sevdiğini söyledi. Ancak ilk altı aydan sonra iş hayatını özlediğini, evde sürekli bebekle olmaktansa yetişkinlerle sohbet etmeyi yeğlediğini şöyle ifade etti:

"O ilk altı ayda hani dünyanın en mutlu annesi bendim gibi, bu durumdaydım. Yani iş stresi yok. Gelir kaygım yok. Çünkü eşim çalışıyor. (...) Beklediğim şeylere bir anda sahip olmanın verdiği bir heyecan ve sevinç vardı. Hala da var. (...) Ama şey psikolojisi oldu yani artık bir topukularımı giyeyim, işte giyeneyim, biraz makyajımı yapayım da hani işe de gideyim. Bir farklı, nasıl diyeyim? 'Adult conversation' özlediğim bir dönem oldu. (...) O büyük şehir havası, toplu taşıma kullanımından tutun da ofiste içtiğiniz kahveye kadar diyeyim. Hani böyle bir yaşantıdan sonra bir anda yani ister istemez kendinizi evde çocukla bulmanın verdiği bir zorluk oldu." (Nesrin)

Elif, Birleşik Krallık'a iki defa göç eden biriydi ve çoğu katılımcıdan farklı olarak ikinci göçünde (ilk göç ettiğinde çalışıyormuş) evde kaldığı sürede hiç sıkılmadığını söyledi ve nedenini şöyle açıkladı:

"Hiç sıkılmadım. Hiç sıkılmadım. Çünkü sonuçta buradaki hayatı oturtma işi bana düştü ve ben bunu isteyerek yaptım. Bir şikâyet olarak değil çünkü ilk çektiğim sıkıntıları yaşamamak için yaptım. Onların okulu, buradaki düzen. İşte atıyorum bir yere kaydolma işi. Elektrik parasını ödeme işi vesaire vesaire. Günlük işlerin elimde olması. Zamanımı iyi değerlendirebilmek, aileme haralayabilmek... Benim için mükemmel oldu. Yani ilk geldiğim zamanki hayatın tam tersini burada oturttum."
(Elif)

Seyhan evde kaldığı için çok zorlandığını ve hala bu duruma alışmadığını söyledi. Kendisini çok verimsiz hissettiğini şöyle açıklıyor:

"Yani annelik tabii ki çok kutsal, çok büyük bir şey. Çocuklarımı çok seviyorum, o ayrı. Ama kendimi vasıfsız hissediyorum. Yani çünkü eskiden iş hayatını da anneliği de ev kadınlığını da her şeyi bir arada yürütürken ve sonuçta ister istemez bir sisteme oturtuyorsunuz hem ev hayatınızı hem iş hayatınızı. Birdenbire her şeyden vazgeçip, tek vasfınızın tek etiketinizin ev kadınlığı olması, bu beni psikolojik anlamda çok hırpaladı ve kendi kendimi de çok hırpaladım." (Seyhan)

Seyhan evde kalmasının hiçbir faydasının olmadığını söyledi. Ona göre çalışan bir kadın evde kaldığında belki bacaklarını uzatıp oturur, uyur, dizi ya da film izler ancak kendisi evde kaldığında neler yaptığını şöyle anlatıyor:

"Kendi adıma hiçbir faydası yok. Çok dürüst ve net söylüyorum hiçbir faydası yok. (...) Herkes böyle olacak diye bir şey yok ama ben kakılmışı bağlamış durumdayım. Yani işte bacaklarımı uzatıp, oturup kitap okuyacağıma evde bir yeri toparlayayım, dolapların içini toparlayayım vesaire gibi." (Seyhan)

Bu durumun nedenini Seyhan şöyle açıklıyor:

"Çok fazla açıkçası ev içinde olunca tabii evde sorumluluğunuz da fazla artıyor. Yani çocuğu okula götür, işte belli bir saatte git al vesaire. Evin çarşısı, pazar alışverişi, şudur budur. Aman oturayım da iki satır bir şey yapayım dediğinizde bunları çok yapmaya fırsatım olmuyor ya da bahanem çok oluyor yapmamak için açıkçası." (Seyhan)

Birleşik Krallık'ta yıllarca çalıştıktan sonra evde kalan Seda hayatın yavaşladığını, stresten uzak kaldığı için mutlu olduğunu, daha sakin bir anne ve eş haline geldiğini şöyle anlattı:

"Çocuğumla bir program oluşturdum. İşte eve geldiğinde ona relax dinlenme zamanı tanıyorum. Birlikte oyun oynuyoruz. Birlikte derslerimize online da olsa, kitap üzerinde de olsa yapıyoruz. Daha sakin bir anne. Hani böyle hadi, hadi hadi çabuk ol demeyen, eşime de aynı şekilde. Hani mutfakta daha sakin zaman geçiriyorum. Yapmak istediğim şeyleri tarifleri yapıyorum. Bahçede zaman geçiriyorum. Çok iyi diyeyim." (Seda)

Betül uzun yıllar boyunca çalıştığını, o yüzden evde kalmayı istediğini ancak çok hayal ettiği gibi bir ev hayatı bulamadığını şöyle anlatıyor:

"Ben çalışırken dediğim gibi evde olmayı çok istiyordum ama tabii o zaman evde kalma düşüncesi bu değildi. Hani hep hayaller kurarız ama öyle olmaz ya. Yani sabah mesela böyle kahvaltımı yapayım. Sonra sporumu yapayım. Alışverişe çıkayım, kahvemi içeyim, geleyim bir şeyler boyayayım falan. Öyle gün geçsin. Ama işte öyle olmuyor. (...) Eğer ev içerisinde olurken kendime de zaman ayırabiliyorsam hoşuma gidiyor. Gerçekten istediğim bir şey. Ama eğer ev içerisinde evin işleriyle bütün gün boğuşmuşsam ve yetişememişsem çoğu şeye o zaman kendimi kötü hissettiriyor. Yani bu mu? Bunu mu yapıyorum ben? Bunun için mi varım ben?" (Betül)

Betül içinde bulunduğu ev hayatını ise şöyle anlatıyor:

"Sabah kalkıyorum, kahvaltımızı hazırlıyorum ve topluyorum. Koşuşturuyorum yani sadece evin içinde, çocuğu bırakıyorum, çocuğu alıyorum. Akşam oluyor. Aynı rutin, hiç kendime kayda değer bir şey yapamıyorum. Yapamadıkça daha da sinirleniyorum. Kendime kızıyorum. Niye yapmıyorum, niye yapamıyorum diye ve şey görmüyordum yani ev işini yapmayı kendime nasıl diyeyim, kendi işim gibi görmüyorum yani onu. Hala daha öyle, kabullenmiyorum yani o evin işini yapmayı. İstiyorum ki hep eşim de bir tarafından tutsun. O da olmuyor." (Betül)

Çiçek de pek çok katılımcı gibi evde kalmanın zorluğunu şöyle ifade ediyor:

"Evde olmanın zorluğu...Sanırım ben her ortama ayak uydurabilen bir insanım, hani şey var, zorluğu, ne? Yani şimdi ben, hani yıllarca özel sektörde çalıştım. İş hayatını biliyorum. Ev hayatını da biliyorum. Zorluğu ne? Yani hani iş bitmiyor ya!" (Çiçek)

Şerife evde kalmaktan ötürü çok mutlu olmadığını şöyle anlatıyor:

"Ben bir fayda görmedim aslında. Sadece çocuğun her anına şahit olmuş oluyorsunuz. Çok öyle ona özenen bir anne tarzı değildim. O yüzden çok şey. Tek avantajı o oldu. Onun dışında çalışmıyor olmanız eşinize bir rahatlık sağlıyor. Hani istediği gibi sanki davranacağını sanıyor size böyle. Bir yerde postayı koyunca bir kalıyor. O işe gidiyor ya. Tamam eve gelsin, tamam sadece otursun köşede. Biz ona çay verelim, yemek verelim falan öyle. Biz ona kenardan bakalım." (Şerife)

Zeynep evde kalmasının avantajı olarak çocuklarıyla daha fazla ilgilenebildiğini, gerektiğinde onlar okuldayken geldiklerinde beraber çalışabilmek için hazırlık yaptığını, rahatlıkla okula bırakıp okuldan aldığını, her istedikleri yemeği yaptığını söyledi. Aynı şekilde eşi açısından da evde olmasının onu müthiş rahatlattığını, çayını, kahvesini bile yaptığını ve önüne götürdüğünü anlattı. Ancak kendisi açısından evde kalmanın kötü hissettirdiğini şöyle aktardı:

"Yani ama benim açımdan evde olmak güzel mi? Kesinlikle değil. Çok alışmışım çalışmaya, bir süre dinlenince iyi geliyor ama o dinlenme dönemi bittikten sonra gerçekten insan sıkılıyor yani. Hani bir şeylerle uğraşmak istiyorsunuz açıkçası. Hani elbette ki gün içerisinde uğraşacağım şeyler var ama o para kazanma hissiyatı farklı bir şey. İşe yarama hissiyatı diyeyim." (Zeynep)

Ayşegül evde kalırken bir taraftan da öğrenmeye devam ettiğini dolayısıyla sıkılmadığını şöyle anlattı:

"Evde olmak, aslında boş duruyorsanız sıkıntılı. Ben boş durmuyorum. Türkiye'den gelirken kendime C-1 seviyesi İngilizce kitaplar getirdim, onları okuyorum. Konuşmamı geliştirebilmek için 'pronunciation' (telaffuz) çalışıyorum. Çünkü ben karşıdakinin söylediklerini çok iyi anlıyorum. İlk geldiğimde hiç anlamıyordum, şimdi anlamaya başladım. Telefon konuşmaları yapabiliyorum. Kendimi bu anlamda eğitmeye başladım. Daha doğrusu kulağımı eğitiyorum." (Ayşegül)

Özgür şimdilik evde kalmaktan ötürü mutlu olduğunu, ertelediği birçok şeyi yapmak için fırsat yakaladığını şöyle anlatıyor:

"Yani aslında evde kalmayı çok seviyorum çünkü çok uzun yıllar, çok özlediğim bir şeydi benim evin içerisinde bir şey yapmak. O yüzden de benim için on beş aylık bir deneyim. Belki kısa, belki sonra sıkılabirim ama şu an için çok memnunum. Bu arada ertelediğim, yapacak o kadar çok şey vardı ki onları yapma fırsatı buldum. Biraz kendimi dinlemeye fırsat bulmuş oldum. Kızımın ve eşimle ilişkiyi daha iyi ve daha aktif hale getirmek için fırsatım oldu." (Özgür)

Gözde evde kaldığı dönemde çok zorlandığını şöyle anlatıyor:

"Bütün gün, tabii şöyle büyük bir insanla konuşmuyorsun. Yani hep bir çocukla ilgileniyorsunuz. Onun da çok eksikliğini yaşadım. Hani sürekli sadece çocukla ve 7/24 tabii bebek, bebekle ilgileniyorsunuz. Hani kendime hiç zamanım kalmamıştı ki. Hani benden ne kaldı, diye düşündüm. Çünkü aslında ben çok aktif, çok okuyan,

bir sürü el işiyle de ilgilenen, böyle kreatif şeyler yapan ve bir sürü ilgi alanı olan bir insanım.” (Gözde)

Sevda evde kalmaktan ötürü kendisini değersiz hissettiğini şöyle açıklıyor:

“Ama ben manevi açıdan çok zorlandım. Zorlanmadım değil. Şu dönem daha çok ağır basıyor. Artık bir şey yapmam lazım. Kendimi çok yetersiz, hiçbir işe yaramaz, vasıfsız bir şey gibi hissediyorum. Aslında öyle değilim yani. Ama iyice kapatıyorum kendimi şu anda. O dönemde de tabii çok etkilendim. _____, belki biraz _____'ya(oğlu) kendimi adapte ettiğim için bu kadar olmadı ama şu an daha çok hissediyorum ve her geçen gün kendimi dibe doğru çekiyorum. Neden? Neden? Neden? İkinci çocuktan pişmanlığım dönem dönem olmuyor değil yani.” (Sevda)

Sürekli olarak çocukla(rla) evde kalmak demek; bir süre sonra yetişkinlerle sohbet etmeyi özlemek, bitmeyen ev işlerinin bir ucundan da ‘eve ekmek getiren’ eşinizin tutmasını istemekle beraber bunun hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olmasını deneyimlemek demek. Uzun yıllar çalışma hayatı içinde yer aldıktan sonra köreldiğini ve vasıflarını yitirdiğini hissetmek demek. Ailenin bir nevi lojistik işleri için koşturan kişisi olmak ve kendin için hiç vakit bulamamak demek. Bunlara karşılık olumsuz iş hayatı tecrübesi olan, çok uzun yıllar aralıksız çalışmış veya para kazanmayı ya da kariyer yapmayı hedeflememiş olan katılımcılar evde kalmaktan ötürü son derece mutluydu.

2.6. Tema 6: Göçmen Bir Anne Olmak

Katılımcılar göçmen bir anne olmanın zorluklarını ve güçlüklerini paylaştı. Katılımcıların neredeyse hepsi, göçmen bir anne olarak ülkeden, aileden uzakta çocuklara bakmanın ne kadar zor olduğunu söyledi. Sadece iki katılımcı, aslında tam da bunu yani yalnız kalmış olmayı sevdiklerini ifade etti. Çünkü böylece hiçbir konuda kimsenin onlara karışmadığından bahsetti. Tabii tam tersini yaşayan kadınlar yani çocuklarına göç sonrası ilk defa kendileri bakmak zorunda kalanlar ise çok zorlandıklarını söyledi.

Hatice çalışma hayatından sonra, göç sonrası birçok değişiklikle birlikte evle ve çocuklarla ilgili tüm sorumlulukları tek başına yüklediğini ve bu nedenle kimi zaman bunaldığını şöyle açıkladı:

"Kolaylık göremiyorum. Sadece Türkiye'de olsaydım en azından çocuğu, birisi gelip çocuğu, beş dakika bakabilecek birisi olabilirdi. Biraz da destek olabilirdi ama burada o yoktu. (...) Ülke değişikliği, yer değişikliği, konum değişikliği yaptım. İşte değişiklik. Bir sıkıldım, bir şeyin içine girdim sanki, bir kaosun ortasına düştüm gibi hissettim ben. Aslında bu, herkesin belki de yapması gereken bir şey. Kendi çocuğumla, kendi evimle ilgileniyorum ama sonuçta bir öncesi bir sonrası vardı. Bir de sosyal ortam yoktu burada. O da beni boğdu yani." (Hatice)

Birleşik Krallık'ta göçmen bir anne olmak pek çok katılımcı için beraberinde hem ev hem de çocuklarla ilgili daha fazla sorumluluk almak anlamına geliyor. Selin göçmen bir anne olarak yaşadığı hayatı şöyle değerlendiriyor:

"Çünkü yani benim burada açıkçası seçtiğim hayat, şu anda aslında çok da böyle hayatım boyunca hiç de istemediğim bir hayat. Ev kadını olmak, yemek pişirmek, temizlik yapmak vesaire. Ve şu anda da ailede görüyorum ki tabii yatılı kadınla büyüyen çocukların iş konusunda yardımcı ve kooperatif değil. Eşim işte yoğun çalışıyor vesaire. Bütün işler bana kaldı. Ondan da son derece mustaribim. Yani ev işlerini yapmak, yemek yapmak, işte evin düzenini sağlamak dışında zaten başka hiçbir sosyal hayatım yok. Aslında oldukça şey bir süreç yani sıkıntılı bir süreç." (Selin)

Pek çok katılımcı, göçle beraber kaybettiği sosyal çevresini yeniden oluşturmaya çabaladığını söyledi. Deniz, sosyalleştikçe daha iyi hissettiğini şöyle ifade ediyor:

"Ben artık kafamı değiştirip biraz daha burada arkadaş yapmaya çalıştım. Olan vaktimi ona arıyordum yani. Sosyalleşmeye ayırdım. Şimdi de iyiyim. Daha iyiyim. Tabii ki şimdi, işte Türkiye'ye gitmek istiyorum bir an önce." (Deniz)

Çalışma hayatından sonra göç sonrası, birdenbire evde çocukla(rla) birlikte kalan pek çok katılımcı anne çok zorlandığını söylüyor. Ezgi, bu yeni süreçte eşiyile beraber rol paylaşımı yaptığını söyledi. Evle ilgili sorumluluğu kendisinin aldığını ve eşinin çalışmaya devam edeceğini şöyle anlattı:

"Ama ilk geldiğimde buraya bir şey yaşadım ben. Ciddi bir anlam kargaşası yaşadım. Çünkü tek başıma ilk defa çocuğuma bakmaya başladım. _____ kaç yaşındaydı oğlum, iki buçuk yaşındaydı galiba. İki buçuk civarındaydı. İlk defa biz baş başa kaldık. Bir anda evin, o çalışma temposundan evin içerisine girdim. Zaten hani çok böyle rollerimiz şeydi buraya gelirken, bölüştük biz. Hani sen, benim çok böyle çalışmamı, çalışmadan öte ben ev kısmını toparlayacaktım. Eşim çalışmasına devam edecekti. Böyle konuşmuştuk ama yani ilk zamanlar çok zorlandım." (Ezgi)

Geniş aileden, sosyal çevreden uzakta olmak pek çok katılımcının çocuklarını yurt dışında yetiştirirken üzüldüğü bir detay oldu. Çocuklarının özellikle anneanne, babaanne, dedelerden ve diğer akrabalarından uzakta büyümesi pek çok katılımcı için arzu edilen bir durum değildi. Gözde bu konuyla ilgili düşüncelerini şöyle aktardı:

"İlk başta çok çok zorlandım. Çünkü burada hiç kimse yok, yani anneanne, dede ya da işte aileden hiç kimse yok. Arkadaş da yoktu. Çünkü çocuk doğmadan önce edindiğim iki üç arkadaşım vardı, onlar da çocuksuzdu. Ve daha uzak, benim olduğum yere daha uzak derken hani gene Londra merkezde, biz de Londra merkezde yaşıyorduk. Metroyla falan ulaşılabilir yerler. Ama tabii şimdi bir bebekle metroya binmek ve o yolculukları yapmak biraz daha başka. Yapılamıyor... yani yapmadım. O yüzden bayağı bir yalnız kaldım." (Gözde)

Bazı katılımcılar ise sosyal çevrelerinden, ailelerinden uzakta çocuklarını büyütebildikleri için kendilerini daha iyi hissettiklerini, kimsenin bu konuya karışmamasını bir avantaj olarak gördüklerini söyledi. Sevda oğlunun eğitimi ve yetiştirilmesi konusunda yalnız olduğu için kendisini şanslı hisseden annelerdendi. Düşüncelerini şöyle aktardı:

"Oğlum doğduktan ve ben onu kendim eğitmeye, kendim yetiştirmeye başladıktan sonra iyi ki buradayım ve iyi ki yalnızım demeye başladım. Çünkü bilirsiniz belki, Türkiye'de böyle, bizim kendi genel yapımız olarak ay bu çocuk aç mı? Ay bu çocuk üşür mü? Ay bu çocuğa yemek ver. Ne bileyim emzik ver, emziğine reçel batır gibi. Birçok kişi de konuşuyor, birçok tavsiyeler sunuluyor. Ben bunların hiçbirini duymadım. (...) Ben çok şanslıyım diye düşünüyorum. Yalnız ve burada büyüttüğüm için oğlum. Tabii zordu." (Sevda)

Gerçekten de bir çocuk yetiştirmek için bir köy gerekiyor. Ama bu köyün bizi eleştirmesini de istemiyoruz. Sadece destek olsunlar ama işimize de karışmasınlar istiyoruz. Kadınlar göçmen olarak çocuk büyütürken zorlanıyor. Bu tıpkı su dolu bir bardağı çok uzun süre elimizde tutmak gibi. Bir süre sonra her ne kadar çocuğunuzu çok sevseniz de tükeniyorsunuz ve bu durum acılı bir güzellik halini alıyor. Yabancı

bir çevrede olan kadınlar, ücretli destek almak istediklerinde de ülkelerinde olduğundan daha titiz davrandıkları görülüyor.

2.6.1. Benden ne kaldı?

Pek çok katılımcının değindiği ortak temalardan biri, göçmen bir anne olarak yurt dışında yaşarken “benden ne kaldı?” sorusu oldu. Özellikle eşleri çalışırken, evde yalnız başına çocukla(rıyla) kalan kadınları, eskisi gibi iş hayatında aktif olamamak, kendileriyle baş başa kalacakları vakitlerinin olmaması, hobilerini yapamamak ve sosyal çevreden uzakta olmak gibi konular zorlamış. Gözde, bu dönemde yaşadıklarını ve hislerini şöyle aktardı:

"Hani kendime hiç zamanım kalmamıştı ki. Hani benden ne kaldı diye düşündüm. Çünkü aslında ben çok aktif, çok okuyan, bir sürü el işiyle de ilgilenen, böyle kreatif şeyler yapan ve bir sürü ilgi alanı olan bir insanım. Ama tabii bebek olunca ve ben sadece kendi başıma bebeğe bakınca, başka da kimsemiz olmayınca bayağı bir bunalıma girdim. Vücudum değişti. O çok beni şey yaptı. Yirmi beş kilo aldım hamileyken ve o yirmi beş kilodan gram gitmedi." (Gözde)

Fatma yeniden çalışmak istediğini şöyle dile getiriyor:

"Bilmiyorum. Sevmiyorum. Benim için mesela benim çalışmam lazım. Sabah kalkma sebepim olması lazım. Kendimi düzeltmeliyim. O zaman zaten hayatınızı ona göre kurarsınız. Temizliğe bir kişi gelir. Çocuklara yeter yaptığın şey, zaten daha büyüdüler." (Fatma)

Hatice göçten önceki yaşamını ve özellikle iş hayatını aradığını söyledi. ‘Ben ne yapıyorum?’ diyerek pek çok katılımcının aslında kendisine sorduğu soruyu yüksek sesle şöyle ifade ediyor:

"Yani ben artık bazen düşünüyorum, ben ne yapıyorum, diyorum, insan sürekli evle haşır neşir olunca... (...) Yok yani gerçekten ben çok çalışkan bir insandım. Çok çok çalışkan bir insandım. İşimde de iyiydim, kendime güveniyordum. Burada şimdi o yetilerim de köreldi mi körelmedi mi? Bilgilerimi unuttum mu unutmadım mı? Şimdi tek sorunum akşama ne yemek yapsam? Öyle, bu tür şeyler oldu yani, tuhaf bir duruma geldi." (Hatice)

Pek çok katılımcı çalışma hayatından sonra evde kaldığı için daha sinirli, daha agresif bir tutum içinde olduklarını söyledi. Duygu da agresifliğinin arttığını ve evde kaldığı için neler hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Ama şöyle de bir negatiflik var mesela. Bu yeni duruma alışırken birazcık da agresifliğim arttı. Yani çünkü istemediğim bir durum, yani hani ev işiyle ilgilenmek istemiyorum. Ders durumları ile ilgilenmek istemiyorum. Bazen dışarı bile çıkasım gelmiyor. Dolayısıyla hani bu hem agresiflikle hem o şeylerin, ne bileyim kızım ile ilgilenme arasında böyle gidip geliyorum yani." (Duygu)

Pelin çalışmadığı ve mesleğini yapamadığı için çok üzgün olduğunu şöyle dile getiriyor:

"Ben de çalışmıyorum. Bu bende, çok açıkçası beni çok üzdü yani. Benim mesleğimi yapamamam, aileme ekonomik olarak katkı sunamamam. Bu bana çok büyük travma oldu diyebilirim. Yani dört yıldır ben mesleğimi yapmıyorum sonuçta. (...) Zaten kalkmışız mesleğimizi, işimizi, gücümüzü bırakmışız gelmişiz. E çocukla ilgileniyoruz, evle ilgileniyoruz. Daha ne yapalım ki yani daha ne yapalım? Öyle yani. Ben eminim ki birçok kadın da aynı şeyi yaşıyordur yani." (Pelin)

Seyhan kendisini evde kaldığı için vasıfsız hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Kendimi vasıfsız hissediyorum. Yani çünkü eskiden iş hayatını da anneliği de ev kadınlığını da her şeyi bir arada yürütürken ve sonuçta ister istemez bir sisteme oturtuyorsunuz hem ev hayatınızı hem iş hayatınızı. Birdenbire her şeyden vazgeçip tek vaşfınızın, tek etiketinizin ev kadınlığı olması bu beni psikolojik anlamda çok hırpaladı ve kendimi de çok hırpaladım." (Seyhan)

Seda göç sonrası eskisine kıyasla daha ürkek ve güvensiz hale geldiğini ifade ediyor:

"Çok aktif, çok ön plandayken bir anda gelip burada, kişilik bocalaması da yaşıyorsunuz aslına bakarsanız. Tamamen ürkek, güvensiz bir kimliğe bürünüyorsunuz diyeyim. Ya da buna ben izin verdim. Tabi ki ana nedeni de dili ifade edememektir. En büyük sorun oydu başlangıçta." (Seda)

Betül rutin bir hayat yaşadığını, kendisi için hiçbir şey yapamadığını söylüyor:

"Aynı rutin, hiç kendim için kayda değer bir şey yapamıyorum. Yapamadıkça daha da sinirleniyorum. Kendime kızıyorum. Niye yapmıyorum, niye yapamıyorum diye ve şey görmüyordum yani ev işini yapmayı kendime nasıl diyeyim, kendi işim gibi görmüyordum yani onu. Hala daha öyle, kabullenmiyorum yani o evin işini yapmayı. İstiyorum ki hep eşim de bir tarafından tutsun. O da olmuyor." (Betül)

Çiçek kendisini işte çalıştığı dönemdeki haliyle kıyaslıyor ve şunları söylüyor:

"Eskilerde işte çalıştığım dönemlerde işte bir karış topuklu ayakkabıyla, mini etekle fit bir vücutla dolaşırken şu anda altmış iki kilo oldum. Ayağımda spor ayakkabı ve bir tayt ile yaşayabiliyorum. Sanırım kendimden çok fazla ödün veriyorum. Bunu hissediyorum." (Çiçek)

Şerife evde kaldığı için kendisini pek çok katılımcı gibi vasıfsız hissettiğini anlatıyor:

"Şu an evde boş boş oturunca o gücüm sanki yok oluyor gibi hissediyorum. Vasıfsız gibi hissediyorum kendimi. (...) Gereksiz bir insana dönüşüyor gibi hissediyorum. Belki öyle değilim bilmiyorum ama öyle gibi geliyor." (Şerife)

Zeynep çalışmaya çok alışmış olduğunu ve çalışırken ki gibi işe yaramış olmayı özlediğini şöyle açıkladı:

"Yani kendini biraz işe yaramaz gibi hissettiriyor mu? Evet hissettiriyor. Yani bir de şöyle. Türkiye'de olsa şu an bir dolu iş bulabilirim. Hani eğitimimden, tecrübemden vesaireden kaynaklı. Burada en basit işleri bile bulamayınca ya bunlar ne arıyor ki, hani bende ne yok ki? Aslında ben oradakinden daha fazlayım ki durumu var. Ama buna rağmen hani bir şey gerçekleşmiyor. Hedeflediğiniz noktaya varamazsanız insan mutsuz oluyor haliyle." (Zeynep)

Deniz kimi zaman depresif hissettiğini, sıkıldığını söylüyor. Özellikle işine ara verdiği için ortaya çıkan endişelerini bakın nasıl aktarıyor:

"Zaman zaman böyle bayağı kapana sıkıştığım çok oldu. Yani her şeyin üstüme çok geldiği, bunaldığım, depresif... Depresyonda hiçbir zaman olmadım hayatımda. O çünkü bence o bir durum yani. Ben çok, böyle yoğun yaşadım her hissi. Depresif olduğum zamanlar çok oldu. Ya da işte göğsümde bir sıkıntı. (...) Hatta üç yıl şimdi tam zamanlı çalışmamış olmak biraz şey hissettiriyor beni. Geri kalmış. Tekrar aynı

yerden devam edemeyeceğim hissi. İşimi, eskisi gibi iyi yapamayacağım. Geri kaldığımı hissediyorum yani." (Deniz)

Sevda bazen kendisini çok yetersiz, hiçbir işe yaramaz, vasıfsız hissettiğini söyledi. Yeniden çalışmak istediğini çünkü çalışmadığında kendisini dibe doğru çektiğini şöyle anlatıyor:

"Mesela gün boyunca hiçbir şey yapmadan oturabiliyorum. (...)Hiçbir şey yapmak istemiyorum. Yataktan çıkmak istemediğim günler olmuyor değil yani. Kendimi gayet depresyona sokuyorum şu anda. Sonra diyorum ki Sevda kendine gel. Sen böyle birisi değilsin. İmkân olduğunda tabii ki çalışacaksın, edeceksin. Bilmiyorum neden böyleyim? Hani maddi yönden bir sıkıntım yok. Tamamen manevi yönden bir sıkıntım var herhalde." (Sevda)

Yüksek eğitilmiş, çalışan ve üreten kadınlar olarak, katılımcıların tamamı, artık çalışmadıkları ve bir şey üretmedikleri için kendilerini vasıfsız hissettiklerini aktardı. Ne zaman sona ereceği belirsiz bir durumun içinde, alışık olduğu sosyal çevreden uzakta, sürekli olarak, evde çocukla(rla) olmak kadınlara depresif hissettirmiş. Artık tek derdinin ‘akşama ne pişirsem?’ olması, hayatlarında geriye doğru atılan bir adım olarak algılanıyor. Çünkü onca eğitimden, iş tecrübesinden sonra bir nevi annelerinin hayatlarını yaşamak, ev işinin hiç bitmemesi, kocanın asla memnun olmadığı gibi takdir etmediği bir düzene geçiş yapmak, hiçbir kadın için kolay değildi.

2.6.2. Konfor alanı

Katılımcıların sıklıkla bahsettiği konulardan biri konfor alanları oldu. Göç sonrası, yaşadıkları konfor alanından çıkmış olan katılımcılar, neler yaşadıklarını anlattı. Birçok katılımcı konfor alanından çıktığında kendisini bir kaosun içine düşmüş gibi hissettiğinden bahsetti. Bazı katılımcılar ise bundan hoşlandıklarını ve adeta kabuğunu kırmış gibi hissettiğini söyledi. Farklı bir ülkeye yerleşmek, farklı bir çevrede yaşamak genel olarak katılımcıları özellikle ilk zamanlarda zorlamış. Örneğin Duygu, henüz tam olarak adaptasyonunu sağlayamadığını şöyle ifade ediyor:

"Şu anda Londra'da olmak, buraya gelmiş olmak, beni evet psikolojik olarak böyle yüzde yüz buraya adaptasyonumu sağlamış değilim ama bir mutsuzluğum da yok açıkçası. İyiyim. İyiyim yani iyiyim diyorum ben." (Duygu)

Elif konfor alanından uzaklaşarak kendisini çok zorladığını ancak kendi adına ödülünü aldığını şöyle anlatıyor:

"Kendimi zorladım. Hani şimdi İngilizce söyleyeceğim ama "comfort zone" denen bir şey var ya. Onu çok zorladım. Hiç yapabileceğimi düşünmediğim şeyleri yaptım. Ben daha sessiz, kendi halinde, fazla girişken olmayan biriydim. Buradaki sosyal ilişkilerin hepsini ben yarattım. Şu an çevremizde kim varsa benim sayemde. O büyük bir ödül. Farklı insanlarla, farklı kültürlerle karşılaştığım zaman dünyanın ne kadar farklı olduğunu gördüm. Bence büyük artı." (Elif)

Çiçek eski hayatında ne kadar esnek olduğunu, istediğini hızlıca yapabildiğini ancak göç sonrası bunların değiştiğini şöyle anlatıyor:

"Eskiden ne bileyim arabam vardı. İstanbul'da yaşıyorduk. (...) Bir ablam İstanbul'daydı. (...) Diğer ablam İzmir'teydi. Annem Eskişehir'de yaşıyordu. Canım sıkıldı mı, eşimin yurt dışı ya da şehir dışı işleri olduğu zaman çocuğumu koyuyordum arabaya, hadi bakalım, bugün nereye gidelim? (...) Şimdi burada onu yapamıyorum. Bu bir dezavantaj. Uçağa binmek lazım. Gitmek lazım falan. Onlar biraz dezavantaj gibi işte. Ama çok da zor değil." (Çiçek)

Zeynep konfor alanından çıkışını ve neler hissettiğini şöyle aktarıyor:

"Gerçekten iyi insanlarla çalışıyorsanız ki benim öyleydi abla, abi diyerek hitap ettiğim düzgün insanlardı. Yeri geliyordu bana birçok konuda destek oluyorlardı. İşte çocuğum hasta oluyordu, işte idare ediyorlardı. Veya herhangi bir şey olduğunda ya şu konuda yardımcı olur musun? dediğimde hemen gerçekten yardım ellerini uzatıyorlardı. Öyle bir ortamdan çıkıp da hiç tanımadığım, ondan sonra yani atıyorum hangi marketin hangi ürünü daha iyidir veya işte raflardaki her şey size yabancı. Ondan sonra hani tamamen o konfor alanınızdan çıkmışsınız." (Zeynep)

Deniz birdenbire çok fazla değişikliği aynı anda yaşadığını şöyle anlatıyor:

"Tek başıma yaşıyorum. Yani beş senedir. Çalışıyorum. Sonra 2017'de bir anda bir çocuk. Onun bir değişikliği. Ülke değiştirmek. Eşimle birlikte yaşamak. Biz hiç birlikte yaşamadık ve ben hayatımda hiç kimseyle birlikte yaşamadım. Eşimle aynı

evde, küçük bir evde. Orada benim büyük bir evim vardı. Buraya geldik. Bir oda, bir artı bir de yaşadık. (...) Yani benim için ülke değiştirmek, işimi bırakmak, çocuğun olması, biriyle bir yerde yaşamak, aynı evde yaşamak, sevdiklerinden uzak durmak. Bunlar çok büyük değişikliklerdi." (Deniz)

Müge tesisat sıkıntısı nedeniyle evinde bulaşık makinesi olmadığını, çocuğunu servis olmadığı için okula her sabah kendisinin bıraktığını ve bu durumlara çok şaşırıldığını söyledi. Tüm bu değişiklikler Müge'ye konfor alanından çıktığını hissettirmiş, şöyle aktarıyor:

"Yani bu işte, bu bulaşık makinesi mevzu ya da işte kadın bir yardımcı mevzu ya da işte bir hani çok büyük bir para değil. Ayda üç beş pound vererek bir veli burada pekâlâ bir okul servisi tutulabilir. Ama işte yapılmıyor yani. Yani öyle bir kültürleri yok. Çünkü her şeyi böyle kendileri yapmaya alışmışlar. (...) Bu böyle, bu kültür bana hakikaten çok farklı geldi. Hani biz mi moderniz, onlar mı geri? Orada bir kargaşa yaşadım ve aklım çok gidip geldi. Hakikaten. Bocalama oldu mu? Evet oldu. Yani böyle rahattan, yani konfor alanımdan çıktım ben öyle söyleyeyim. Gerçekten çok rahattım." (Müge)

Ezgi konfor alanından çıkmak istemediği için Türkiye ile ilgili memnun olmadığı konular olmasına rağmen dayanmayı seçmiş. İşinden, sosyal çevresinden ve özellikle annesinden ayrılarak konfor alanına veda etmek zor gelmiş. Göç sonrası bu konfor alanlarını özlediğini şöyle anlatıyor:

"Ama arka planda Türkiye'yle ilgili bazı memnun olmadığım konular. Bir kadın olarak rahatsız olduğum şeyler var bir taraftan ama dediğim gibi çok cesaretim yoktu. Çünkü kalıplaşmış bir işim, sosyal çevrem, rahatlığım, konforum var yani çocuğuma bakan biri var, gözüm arkada değil, yani arkama bile bakmadan gidebildiğim bir şeyim vardı, yani annem vardı yanımda sonuçta. (...) Yani özlediğim şey ülkem değil ama konfor alanlarım. (...) Benim özlediğim şeyler biraz daha çocuğumu gönül rahatlığıyla birine bırakıp, bazen bir nefes alabileceğim alan yaratabilmek." (Ezgi)

Konfor alanından ayrılmak cesaret ister ama çocukla beraber bu alandan çıkmak büyük cesaret ister. Bu kadınların çoğuna ya aileleri ya da ücretli olarak bazı kişiler yardımcı olmaktadır. Göçle beraber herkes geride kaldı. Çocukla(rıyla) baş başa kaldılar. Artık her zaman ve her koşulda birlikte olmaları şarttı. Bu süreç çocuğun kreşe veya okula başlayacağı zamana kadar durmaksızın devam eder. O zamana kadar kadın tek bir işe konsantre olarak hiçbir şey yapamaz. Tıpkı bir cambaz gibi aynı anda

hem çocukla(rıyla) hem de her ne iş yapıyorsa onunla ilgilenmelidir. Etrafında gördüğü her şey ona yabancıdır. Marketteki ürünler, trafik, sosyal çevre... Ama Elif'in söylediği gibi elbette bu karabasan bitiyor ve her şey gün geliyor kolaylaşıyor. Pelin yeni bir ülkeye alışmak için en az dört yıl vermek gerektiğini söylerken bizce de haklı.

2.6.3. Kendine vakit ayırmak

Katılımcılar göç sonrası çocuklarıyla evde kalmalarına rağmen kendilerine vakit ayırma konusunda zorlandıklarını söyledi. Çok kısa zamanlar da olsa kadınlar kendilerine vakit ayırabildiklerinde, hobileriyle meşgul olduklarında çok mutlu hissettiklerini ifade ettiler. Genel olarak resim yapmayı, bisiklete binmeyi, kitap okumayı, film veya dizi izlemeyi, fotoğraf çekmeyi, hamur işleriyle uğraşmayı sevdiklerini söylediler. Bazı katılımcılar ise kendilerine ne yazık ki vakit ayırma konusunda hiç başarılı olamadıklarını bu nedenle de kötü hissettiklerini anlattı.

Örneğin Fatma kendisine vakit ayırabildiğinde yaptığı uğraşları şöyle sıralıyor:

"Fakat iş yapmasam da, şimdi ben resme başladım. Bir ufak iş aldım böyle 'photoshop' işleri, mobilya ile ilgili, yeni yeni. Onları yapıyorum. Böyle şeyler yapınca hoşlarına da gidiyor." (Fatma)

İki küçük çocuğu olmasına rağmen resim yapmaya çalışan Hatice şunları söyledi:

"Ben de resim yapmaya başladım Yavaş yavaş. O da bir şey. Herkes nasıl yapıyorsun diyor da bir kaos ortamında diyorum. (...) Beş dakika beş dakika bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Çok mutlu hissediyorum. Kendim için bir şey yapmış oluyorum. Benden sonra bir şey kalacak diyorum. Çünkü burada her şeyi düşünme zamanım da oldu benim. Oluyor yani. Niye yaşıyoruz? Ne yapıyoruz? Beklentilerim ne?" (Hatice)

Duygu kendisine ayırdığı zamanlarda neler yaptığından bahsetti:

"Valla kendimi salmayı pek sevmiyorum. Hani böyle çok okumayı seviyorum. Çok izlemeyi seviyorum. (...) Takip ettiğim yazarlar var. İşte filmleri, film seyretmeyi çok seviyorum. (...) Ayrıca kızımın, onun sevdiği tarzda filmler seyretmeyi ve kızımın da bir film arşivi olmasını istiyorum. Dolayısıyla onunla da bazı yönetmenleri takip ediyoruz. O da hoşuma gidiyor. Sonra keşfetmeyi çok severim ben. Dolayısıyla mesela kızımı okula bıraktıktan sonra rüzgâr nereye eserse oraya

gidip oraları keşfederim, gezerim. (...) Fotoğraf çekmeyi seviyorum. Bu covid döneminde bir alışkanlık edindim. Yürüyüş yapıyorum. Minimum on bir bin adım atma hedefim oluyor. (...) Bisiklet sürmeye başladım." (Duygu)

Pelin boş zamanlarında neler yaptığını şöyle aktardı:

"Yani vakit bulduğumda Netflix'ten dizi izliyorum. Mesela o beni çok rahatlatıyor. Film açıyorum, dizi izliyorum. (...) O kadar güzel bir şehir ki. (...) Şehri keşfettim. (...) Aslında dışarı çıkıp kendimle baş başa kalmak bana çok iyi geldi burada. Dinlendim. Yani bisikletimi alıp kulaklığımı takıp çıktım yani. Gezdim. İşte kahve içtim. Ne bileyim kendime yemek ısmarladım. Alışveriş yaptım. Ama hava soğuyunca da insanın çıkası gelmiyor yani. Şimdi alayım bisikletimi çıkayım diyemiyorum. (...) Şimdi online dans kursları var. Belki onlara şey yapmayı düşünüyorum. Boş zamanlarım böyle geçiyor." (Pelin)

Elif üç dört sene boyunca gönüllü olarak çalıştığı "cancer research" mağazalarını özlediğini ve boş zamanlarında diğer yaptıklarını şöyle ifade etti:

"Menopozun 'mental' olarak da bazı negatif etkileri var. Kendimi rahatlatmak için bir şeyler bulmaya çalışıyorum. Mesela şu anda o 'cancer research'e gidememek, orada bulunmamak beni negatif etkiliyor. Bana çok çok faydası varmış. (...) Dansı seviyorum. Onu koyup kendimce bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Yoga öğrenmeye çalışıyorum. Değişik hamur işlerine dalıyorum. Faydasız ama stres için. Okumayı hala seviyorum. Şeyimdir biraz meraklıyım. Televizyonda bir şey seyrettiysem açıp bakıp bu neymiş diyerek biraz fazla dalıyorum." (Elif)

Seyhan evdeki sorumlulukların çoğu zaman kendisine vakit ayırma konusunda engel oluşturması ile ilgili şunları söyledi:

"Gerçekten okumak istediğim ve okuyamadığım kitaplarımı buradan internette temin ediyorum. (...) Çok fazla açıkçası ev içinde olunca tabii evde sorumluluğunuz da fazla artıyor. Yani çocuğu okula götür, işte belli bir saatte git al vesaire. Evin çarşı pazar alışverişi şudur budur. Aman oturayım da iki satır bir şey yapayım dediğinizde bunları çok yapmaya fırsatım olmuyor ya da bahanem çok oluyor yapmamak için açıkçası. (...) Anlayacağınız aslında baktığınız zaman kendim için ne yaptım? Hiçbir şey. Tamamen kendi adıma boş geçen bir zaman dilimi. Gün, bütün gün." (Seyhan)

Kendine vakit ayırmak basit gibi görünse de sürekli çocuğu veya çocuklarıyla bir arada olan, sosyal çevresinden kopmuş, eşi işte olan göçmen anneler için hayata geçirmesi oldukça zor olabilmektedir. Örneğin Betül kendine ayırabileceği hiçbir vaktinin olmamasını şöyle anlatıyor:

"Ama tabii şöyle bir durum oldu. Sürekli de beraberiz. 7/24 ikimizin de gerildiği ve benim kendime vakit ayırmak istediğim zamanlar oldu. Onları hiçbir zaman yapamadım. Öyle olunca biraz ilişkilerimize yansıdı. Çocuğumla mesela. Onu düzeltmek zaman aldı bazen. Ben kendime çok yükledim bazı durumlarda. Niye, niye diye. Halbuki nedeni belli. Çünkü kendime ayırabileceğim hiçbir vakit bulamıyordum." (Betül)

Özgür pek çok katılımcının aksine hayal ettiği gibi bir süreç yaşadığını şöyle anlatıyor:

"Bu arada Türkiye'de aldığım derslerim devam ediyor. Ben bir felsefe derneğinin üyesiyim. Ve her hafta bir akşam felsefe dersleri alıyorum. Hala almaya devam ediyorum. Haftada bir akşam mesleki tartışma grubumuz var. Yani benimle aynı meslekten olan iş arkadaşlarımla projeleri ya da vakaları tartıştığımız toplantımız. Onu devam ettiriyoruz. Benim şu an katıldığım yine aile danışmanlığı ile ilgili kendime artık katabilmek için katıldığım eğitim, haftanın iki günü de o var. İki gün kursum var, dikiş kursum var bir gün de. Dikiş dikmeyi çok seviyorum ve burada online kurslar var. Onlardan birine katıldım. (...) Alışveriş yapmayı, dolaşmayı, müzeleri gezmeyi ya da işte ilginç mimari sokakları incelemeyi, parklar, burada yani hiçbir zaman tam böyle evde kaldım, of neler yapacağım modunda hiç olmadım da hep hayal ettiğim süreç buydu aslında. Böyle bir şey yaşamak güzel oluyor. Hepsini yapabildim, yapabiliyorum hala." (Özgür)

Deniz iki çocukla birlikte kısıtlı olarak yapabildiklerini şöyle özetliyor:

"Tek okuduğum şey telefonda, 'ipad'ten. Sosyal medyada bulduklarım işte internette okuduklarım. Veya işte akademik çalışmalarım. Akademik çalışmam da bence kendime ayırdığım bir zaman. Spor yapıyorum, her gün sabah. Ya bisiklete biniyorum ya yürüyüş yapıyorum. Eşim çocuklara bakıyor. (...) Haftada bir gün yüzüyordum. (...) Veya evde oturup ne bileyim surf hani ne bileyim saç, baş, manikür, pedikür böyle kişisel bakımımı yapıyorum, saçımı boyuyorum. (...) He, yeni yeni dizi izlemeye başladım. Benim için büyük bir başarı bu yani, oturup dizi izleyebilmek." (Deniz)

Ezgi kendisine ayırdığı zamanlarda yaptıklarını şöyle anlatıyor:

"Ben çok kitap okurum, müzik dinlerim. (...) Doğayla çok baş başa kalırım. Ağaçlara sarılırım. (...) Arkadaşlarımla görüşürdüm. (...) Bazı kadın gruplarına üyeyim. Bir arkadaşım var nefes çemberinde. Kadın duyul çemberi diye bir grup açtı. Onlarla bir arada bir şeyler yapıyoruz. Aynı zamanda nefesle ilgili bir eğitim alıyorum. (...) Yani kendimi iyi hissettirmemi sağlayacak bir iki saatimi muhakkak kendime evde veriyorum." (Ezgi)

Gözde, nihayet kızı kreşe başladığında uzun zamandır yapmak istediği şeyleri yapmak yerine temizlik ve yemek yaptığını şöyle aktardı:

"Ben sudan çıkmış balık gibi kalakaldım öyle. Hangi birini, hangi birini yapacağım, unutmuşum sanki. Kendimi, kendim için bir şey yapmayı... Ne yaptım biliyor musunuz? Eve geldim, yemek yaptım, temizlik yaptım. (...) Allah'ım ne kadar büyük bir lüksmüş. Yemek yaparken sadece yemeğe konsantre olmak. Ya da işte, yerleri süpürürken sadece yerleri süpürmeye konsantre olmak." (Gözde)

Katılımcıları en çok zorlayan konulardan biri çocuk bakımının tam zamanlı bir iş olması sebebiyle kendilerine vakit ayırmakta zorlanmalarıydı. Bunu başarabilen kadınlar uzun vadede kendilerini daha pozitif hissettiler. Sosyal çevresinden uzakta olduğu için tek başına da olsa, bisikletle dolaşmak, yürüyüş yapmak, kahve içmek, alışverişe gitmek, farklı sokaklarda yürümek vb. kadınlar için oldukça rahatlatıcı etkinliklerdi. Birleşik Krallık'ın avantajlarından biri de doğa ile baş başa olabileceğiniz, sakinleşip huzur bulabileceğiniz yürüyüş ve bisiklet yollarının, parklarının olması. Karantina dönemlerinde dahi en azından günde bir defa sadece aile fertleriyle yapılabilen bu etkinlikler kişilerin iyilik hallerini doğrudan etkilemektedir.

2.6.4. Metafor: Çocuklu göç hayatı neye benzer?

Katılımcılardan görüşme sırasında, çocuklarıyla beraber yaşadıkları bu göçmenlik yaşamının daha iyi anlaşılması için bir metafor kullanarak benzetme yapmaları istendi. Çok farklı tanımlamalar geldi. Bu benzetmelerden de anlaşıldığı gibi katılımcılar genellikle göçmen yaşamlarını olumsuz ya da zorluk içeren birtakım benzetmelerle tanımlama eğiliminde oldular. Örneğin Selin, Elif ve Zeynep göç nedeniyle değişen hayatlarını çeşitli metaforlar kullanarak şöyle ifade ettiler:

"Akıntıya karşı kürek çekme olurdu herhalde. (...) Valla attan indim, eşeğe bindim gibi hissediyorum." (Selin)

"Karabasan." (Elif)

"Havanın kapkara olduğu bir zamana benzetirdim herhalde. Öyle bir zamandı. Ama zaman içerisinde buradaki Türk arkadaşlarla tanıştım. Ondan sonra işte çocukların okulundan yine başka Türkleri buldum. Şu an, yani çevrem genişledikçe rahatladığımı hissettim." (Zeynep)

Seyhan göçmenlik yaşamını, evlerinde yakın zamanda yaşamaya başlayan evcil bir köpeğin durumuna benzettiğini şöyle anlattı:

"Mesela bizim evde yeni ufak bir köpeğimiz var. Bu köpeğe biz baktığımız sürece yani ben onun yemeğini, suyunu vesaire ihtiyaçlarını karşıladığım sürece bu hayvan ayakta kalabiliyor. Yaşamını idame ettirebiliyor. Yani kendimi onun gibi hissediyorum. (...) Yani eşim benim maddi ihtiyaçlarımı karşıladığı sürece ayaktaym. Eşim olmasa Allah korusun eşime bir şey olsa ne yaparım? (...) Evcil hayvan gibiyim. Biri bana bakarsa hayattayım." (Seyhan)

Betül göçmenlik yaşamını mevsimlere benzeterek şöyle açıkladı:

"Mevsimler gibi. Yani nasıl? Bazen böyle güzel güneşli havam, benim de havam yerinde oluyor. O zaman her şey tıkırında. Hiçbir sıkıntı duymuyorum. O değersizlikleri, o şeyleri hissetmiyorum. Bana verdiği olumsuz duyguları hissetmiyorum. Ama bazen de böyle şey gibi, sonbahar gibi. Hüzün çöküyor üstüme. Bir demotive oluyorum. Depresif oluyorum ve bu dönüyor sürekli hani, öyle oluyorum. Zaman geçiyor böyle oluyorum gibi." (Betül)

Çiçek göç sonrası yaşamı için kullandığı 'tekdüzen' metaforunu şöyle açıkladı:

"Tekdüzen. Türkiye'de daha sosyaldim. Burada o sosyalliği bulamıyorum. Belki de o yüzden, bundan olabilir. O yüzdendir yani hiç değişmeyen. (...) Öyle bir boşluk gibi falan yani "tekdüzen" işte çocuğu al, gel, yemek yap, ortalık topla, eş gelsin, sofrayı kur, sofrayı kaldır." (Çiçek)

Ayşegül yeni doğan bir bebek metaforunu kullandı.

"Yeni doğan bir bebek olurdu. (...)Şimdi yeni doğan bir bebek, konuşmayı bilmiyor, yürümeyi bilmiyor. Etrafı anlamaya çalışıyor. Biz şu an ailecek öyleyiz. Ama benim yeni doğan bebeğim dört yaşında falan. Onu söyleyeyim. Yani buraya yeni gelip sudan çıkmış balığa dönenler gibi değiliz. (...) Biraz konuşmayı biliyor. Yürüyor." (Ayşegül)

Özgür göç yaşamını 'gemiyle ıssız bir adaya düşmüş gibi, sakin' metaforunu kullanarak şöyle anlatmak istedi:

"Şey gibi gemiyle ıssız bir adaya düşmüş gibi olurdum. Sakin. Çok sakin. Benim için yani ben işte yirmi bir, yirmi iki yılını hiç arasız, benim en çok ara verdiğim, yılda on beş gün tatil yaparak ara verdim ben. Tüm mezun olduktan sonra yirmi gün sonra işe başladım ve ondan sonraki ilk aram bu oldu." (Özgür)

Deniz 'fanus' metaforunu kullandı ve şöyle açıkladı:

"Fanus. (...)Ya burada çok kendi halindesin. Yani şöyle ki. Daha dinamik Türkiye'de ilişkiler. Tabii onun da sıkıntıları var. Yorumu tarafı var. Burada böyle kendi dünyandasın, yani dış dünya var. Kendi dünyan var. Birçok şey için daha çok çaba sarf etmen gerekiyor. Orada daha süzgeç gibi yaşam yani. Burada daha kapalı." (Deniz)

Gözde göç yaşamını anlatmak için 'yay' metaforunu kullandı.

"Yay. Hani böyle şey, yuvarlak yuvarlak var ya. Yatak altı, 'mattress'in içinde olanlarından, öyle bir yay. Hani böyle geriliyor, geriliyor, geriliyor. Ondan sonra artık gerilemeyecek bir noktaya geliyor, zup diye atlıyor. Sonra yeniden, yine yeniden geriliyor, geriliyor, geriliyor, zup diye atlıyor. O şekilde." (Gözde)

Bu metaforlardan da anlaşılacağı üzere kadınlar göç yaşamlarında toz pembe bir hayat bulmuyorlar. Bu yeni yaşam onlar için türlü zorluklara gebe. Bu benzetmelerden en etkileyici olanı Seyhan'ın kendi hayatını, evlerine yeni gelen köpeğin hayatına benzetmesi oldu. Uzun yıllar kendi ayakları üzerinde duran ve kimseye bağımlı olmadan yaşayan bu kadınlar için eşlerine bağımlı olmak hiç kolay değildi.

2.6.5. Ekonomik açıdan bağımlı olmak

Katılımcılar göçten sonra çalışmadıkları ve evde kaldıkları için ekonomik olarak eşlerine bağımlı olmaları konusunda hislerini paylaştı. Bazı katılımcılar bundan hiç rahatsız olmazken özellikle yedi katılımcı, söz konusu kişi eşleri dahi olsa başkasının parasını harcamaya alışık olmadıklarını ve kendi paralarını kazanamadıklarından dolayı çok kötü hissettiklerini belirtti. Örneğin Şerife başkasının parasını harcamaya alışık olmadığını şöyle açıklıyor:

"Evet, kesinlikle yani ben başkasının parasını harcamaya alışık değilim. O da garip geliyor bana. Sürekli bir şeyler ararken eşime fotoğraf atıyorum, bunu alayım mı diye? Al diyor. Hani bunu sormak zorunda değilsin sürekli. Kendine kıyafet alırken de sorsan hani beğeneceğim mi diye sorsan onu anlarım diyor. Çocuklara aldığını niye soruyorsun? Ama garip geliyor yani başka birinin parasını harcamak." (Şerife)

Katılımcılar sıklıkla eşlerinin kendilerine ortak hesap açtıklarını veya ek kart çıkarttıklarını söyledi. Bu onları oldukça rahatlatmışa benziyordu. Örneğin Hatice eşinin kendisine ek kart çıkarttığını ve bu nedenle rahat hissettiğini şöyle açıklıyor:

"Ama şey yani tabii ki eşim bana da kart çıkarttı. Ek kartım yani aynı şekilde maaşını ben de çekebiliyorum. Benim kartlarım da var vesaire vesaire. O yüzden rahatım ama tabii ki şu hissiyat daha farklı. Ben çalışıyordum, kendi paramı kazanıyordum. (...) Burada da çalışsam daha fazla güveneceğim kendime eminim." (Hatice)

Duygu her ne kadar kendi parasını kazanma içgüdüsünde olsa da eşinin bu konuda kendisini kötü hissettirmedeğini şöyle anlatıyor:

"Yani bazen şey yapıyorum. Rahatsız oluyorum. Kendi paramı kazanmam lazım diyorum. Buna alışmışım yani öyle gelmişim. Ama hiçbir surette eşim bunu hissettirmedeği için orada bir şeyim de olmuyor açıkçası. Hani bir bocalamam da olmuyor açıkçası." (Duygu)

Elif para konusunda son derece rahat hissettiğini ve kendi ihtiyaçlarının son derece azaldığını şöyle ifade etti:

"Açıkçası kendi, evet kendi paramı kazandığım zaman istediğimi alma hissi. Ama hani o kadar da ihtiyaçlarım azaldı ki şu anda. Ve eğer parayı harcamayacaksam, beraber yapacağımız şeylere harcamak istiyorum. (...) Yani öyle bir eksiklik hissetmiyorum ben. Para konusu da konuşulmuyor çok fazla. Hani benim evim değil, benim arabam değil. Hep bizim lafı geçer, onun içinde bir sıkıntı yok." (Elif)

Seyhan çalışırken maddi anlamda eşine bir destek sağlamamış olsa da kazandığı parayla kendi masraflarını karşılamaktan hoşlandığını ve çalışmadığı için eşine bağımlı hale geldiğini şöyle anlatıyor:

"Ben çalışırken maddi anlamda eşime bir destek sağlamıyordum. Hani böyle eşimin benden böyle bir beklentisi yoktu daha doğrusu. Ama ben kendi kazandığım parayla en azından kendi masraflarımı karşılayıp, hani kendi öz bakımımıyla ilgili vesaire, çocuklarımın ihtiyaçlarını, işte kıyafetleridir, işte okul araç gereçleridir vesaire. Bunları karşılayabiliyordum ve aynı zamanda aileme de elimde kalan şeyle yetebildiğim kadar maddi anlamda destek de sağlamaya çalışıyordum. Şimdi bu olmayınca maddi anlamda da tamamen eşine bağımlı hale geliyorsun." (Seyhan)

Çiçek para konusunda eşinin kendisine son derece cömert davranmasından dolayı gayet iyi hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Buraya geldiğimiz günden itibaren de ilk başta nakit param vardı. Daha sonra işte banka kartı çıkartınca da her daim ya yeter benim param var dediğim halde eşim para gönderir. Hiçbir zaman ben onun yokluğunu hissetmedim. Ben eşim bana para vermiyor diyemem. Her zaman normalinden daha fazla verir. (...) Hiçbir zaman sen bu parayı nereye harcıyorsun da ne yapıyorsun? diye soran bir insan değil. O yüzden hani bir an önce para kazanmalıyım derdinde olan bir kişi değilim." (Çiçek)

Özgür eşinin bütçeyle ilgilenmesinden dolayı memnun olduğunu şöyle anlatıyor:

"Yani hayatımda ilk defa ekonomik açıdan birisine bağımlıyım. Çok güzel bir şeymiş. Çok zorlanmıyorum. Tabii şöyle bir durum. Hani bana para verir misin diye eşime hiç sormadığım için. Bir hesap var ve bende bir kart var ve ben her yerde o kartla her şeyi yaptığım için hani bir para transferi ya da alışverişimiz yok. (...) Ay keşke kendi param olsaydı da şunu yapsaydım diye hiç düşünmüyorum. Bu da biraz dinlendirici. Bütçeyi bir başkasının yapıyor olması çok güzel bir şey." (Özgür)

Müge göç sonrası eşiyile yaptıkları anlaşma çerçevesinde ilk sene kendisinin çalışmasına karar vermişler. Ancak ilk üç ay Müge iş bulamayınca eşiyile bu konuda anlaşmazlık yaşamış. Müge hislerini şöyle anlatıyor:

" Şöyle çok sıkışmış hissettim ve çok büyük hayal kırıklığına uğradım. Çünkü ben bugüne kadar hep çalıştım diyorum ya yani Türkiye'de bir bağımlılığım yoktu. Burada ilk üç ay sadece ona o anlamda bağımlı oldum ve o beni çok kırdı. İncitti. Hayal kırıklığına uğradım. Ona güvenemeyeceğimi öğrendim. (...) Beni suçlaması, beni rahatsız etti. Ona güvenemeyecek olmam beni rahatsız etti. (...) Sen bana söz vermiştin, çalışacaktın, yapmıyorsun diye suçladı." (Müge)

Ezgi de pek çok katılımcı gibi eşine ekonomik olarak bağımlı olmaktan hoşlanmadığını şöyle açıkladı:

"Çok uzun süreler kendim çalışıp kendi paramı kazandığım için eşimden para almakta biraz zorlanıyorum. Hala. (...) Kötü. Çok kötü hissediyorum kendimi gerçekten. Bir de yani özellikle o hafta başında ihtiyaçlar için gerekli olan parayı bana yatırmadıysa ondan sürekli bir şeyin parasını istediğim zaman kendimi çok aciz hissediyorum açıkçası. (...) Mesela bak bunu anlatırken şey oluyorum içim daralıyor biraz. Bu konu beni çok sıkıyor. Para kısmı çok sıkıyor yani. Birinden eşim dahi olsa birine bağımlılığı olmak, bu konuda beni rahatsız ediyor." (Ezgi)

Gözde ilk başta eşine ekonomik anlamda bağımlı olma konusunda zorlandığını ama zamanla ve eşinin ılımlı yaklaşımı sayesinde bunu aştığını şöyle anlatıyor:

"İlk, en ilk başta çok tuhaf geliyordu. Çocuk yokken mesela, en ilk yeni geldiğimde İngiltere'ye çok çok tuhaf gelmişti. Çünkü ben o kadar özgür yaşayan bir kadın, birden böyle araba yok, işte birlikte evde yaşıyorsun ve kendi param yok, benim kazandığım yok. Neyse dedim hani. Ama şunun çok faydası oldu. Eşim kendisinde olan banka kartlarının hepsini ama gerçekten hepsini bana da verdi. Her şeyimiz ortak dedi. Öyle senin benim yok. Bunu hep böyle baştan şey ettik. Aynı şekilde benim de benim de önceden çalıştıklarım, kazandıklarım vesaire. Hani her şeyimiz ortak." (Gözde)

Sevda bütçeyi eşinin takip ettiğini ve her şeyin ortak olmasından dolayı kendisini hiç kötü hissetmediğini şöyle anlattı:

"Ben çalışırken de zaten benim param, senin paran yapmadığımız için, ortaktı. Genelde yönlendiren de eşimdi. Çünkü ben para konularında sorumluluk almayı sevmem. Birisi parayı versin sonra sormasın. Ne kadar harcadın ne kaldı elimizde, nereye gitti, biz bu parayı nereye harcadık demesin. Türkiye'de de böyleydi zaten. Şimdi buraya geldik burada da eşimde. Şu anda eşim destekliyor. Türkiye'de de benim param demediğim için bir şeyliğini hissetmedim, yani eşe bağlı olmayı hissetmedim şu anda." (Sevda)

Katılımcılardan bazılarının eşleri, yurt dışına yerleştikleri ilk andan itibaren banka hesaplarını ortak hale getiriyor ve eşlerine de ek kart çıkartıyor. Böylece kadınlar kendilerini daha iyi hissediyor ve eşlerine çok fazla bağımlı değiller. Elbette harcamalar yapıldıktan sonra da bir anlaşmazlık yaşanmaması gerekiyor ki her iki tarafta bu anlamda huzurlu olabilsin. Çünkü yıllarca kendi ayakları üzerinde

durabilmiş olan bu yüksek eğitimli kadınların hem evde kalıp eşlerinin kariyerlerinde daha ileriye gitmelerine destek verecek şekilde birçok sorumluluk yüklenmesi hem de kocaya her konuda özellikle de ekonomik açıdan bağımlı olarak yaşaması, her iki tarafı da etkileyecek negatif bir durum yaşanmasına sebep olacaktır. Yapılan araştırmalarla da kanıtlandığı gibi doğum iznindeki anneler en çok işi yapmaktadır. 2014 yılı için ONS rakamları, toplam ücretsiz çalışmanın değerinin 1,01 trilyon sterlin olduğunu ve Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) yaklaşık %56'sına eşdeğer olduğunu göstermektedir (ONS, 2016).

2.6.6. Ücretsiz emek

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde sıklıkla ortaya çıkan konulardan biri, ev işleri, çocuk bakımı gibi işlerin çoğunlukla kendileri tarafından yapılmasıydı. Ücretsiz emek başlığı altında tüm yaptıkları işler sonrasında neler hissettiklerini paylaştılar. Katılımcılar Türkiye’de ev işleri olsun, çocuk bakımı olsun yardım edecek kişiler olmadığında ücretli olarak hizmet almanın son derece kolay olduğundan bahsetti. Oysa göç sonrası kendilerini bu işlerin hepsini yaparken bulmuşlar. Örneğin Fatma ev işleri konusunda evde tek başına mücadele verdiğini, eşinden veya çocuklarından herhangi bir yardım almadığını şöyle anlatıyor:

"Şimdi biz Türkiye'de çalışıyoruz ve ona göre yardımcı var evde. Yatılı da vardı zaman zaman. Haftada iki gün gelen de vardı. Buraya geldik. Bu tabii burada bir kazanç yok başta. O yüzden hep hazırdan kullanıyoruz. Bu tip bir şeye ben girmedim. Benim kendi bireysel bir kazancım da olmadığı için bugüne kadar da zaten hiçbir yardım almadım temizlik konularında. Bu çok yorucu. Bu gerçekten çok yorucu. Çünkü her şeyi kendin yapıyorsun." (Fatma)

Hatice de ev işleri konusunda herhangi bir destek almadığını şöyle ifade etti:

"Yani temizliktir, şudur budur. Yani bu işlerin içine girmiş durumdayım. Yani ben artık bazen düşünüyorum, ben ne yapıyorum diyorum, insan sürekli evle haşır neşir olunca..." (Hatice)

Duygu da ev işleri konusunda destek almadığını ve göç öncesi hiç yaşamadığı bir şekilde diğer sorumluluklarla birlikte hayatına devam ettiğini şöyle anlatıyor:

"Yani şöyle, evin çekip çevrilmesi zaten bende. Hani temizlik, yemek. Hani işte başka ne dersiniz? Hani çalışma haricî her şey bende evde. Kızımın eğitim süreci, okulu. Hani bir yerlere götürülmesi, gezdirilmesi bende. Bunlardan gocunmuyorum. Tabii ki yapılacak bunlar. Ama şimdi orijininizle alakası yok. Yani çıkış noktanızla alakası yok. Yani benim çıkış noktamda böyle bir kurgu yok. (...) Yani hep anneler falan böyle yakınırlardı ev işinden, hakikaten öyle bir süreçmiş gerçekten bu. Yani neden yakındıklarını anlamazdım hiç. Ama gerçekten öyle bir süreçmiş. Yapıyorsunuz, arkanızdan tekrar dağılıyor yani. Hani yap boz gibi. Evet, bitmeyen bir şey." (Duygu)

Selin ev işlerinde yardımcı olacak bir kişinin istihdamı durumunda, ücretinin çok yüksek olmasından kaynaklı, kendi çalışmasının bir anlamı kalmayacağını şöyle aktarıyor:

"Bu anlamda çok kötü bir ülke tabii. Yani çok yüksek ücretler. Zaten yani eğer kadın alayım, kadın tutayım dersiniz zaten sizin çalıştığınız ücretin bir anlamı kalmayacak muhtemelen. Yani şeyler, bir ev kadını için aslında kadınların çalışmaması üzerine kurulu bir sistem gibi geliyor bana. Ya da hakikaten yemek konusu, işte temizlik konusunu hiç dert etmeyen bir toplum olmanız gerekiyor yani alıştığınız o ev düzeninden burada farklı bir düzene geçmeniz gerekiyor." (Selin)

Betül ev işleri konusunda kendisini çok kötü hissettiğini, kendi işi gibi göremediğini şöyle aktarıyor:

"Yani ev işini yapmayı kendime nasıl diyeyim, kendi işim gibi görmüyorum yani onu. Hala daha öyle, kabullenmiyorum yani o evin işini yapmayı. İstiyorum ki hep eşim de bir tarafından tutsun. O da olmuyor. (...) Yani ben kendimi öyle bir durumda hizmetçi gibi hissediyorum." (Betül)

Çiçek de göç sonrası her işini kendisi yapmaya başladığını şöyle aktardı:

"O zaman işte dediğim gibi evime temizliğe gelip, camımı, kapımı silen insan vardı. Haftada bir gelip bütün ütülerimi yapan bir bayanım vardı. İşte çok kalabalık misafir geldiğinde gelip yardım eden bir bayanım vardı. Tek bir bayanım vardı da her işime geliyordu sağ olsun. Burada o olmadı tabii. Çok doğal olarak burada evin

işte _____ (yardımcı) ablası da ben oldum. Annesi de ben oldum. Eşi de ben oldum. Ama ev işi nankör bitmiyor, bitmiyor." (Çiçek)

Zeynep ve Deniz konu ev işleri olduğunda tüm sorumluluğu aldıklarını şöyle ifade ediyor:

"Yardım almıyorum. Hepsini kendim yapıyorum." (Zeynep)

"Hepsini ben yapıyorum. Ev işini. Temizlikçi falan yok. Eşim yemek yapıyor. Haftada bir iki gün yemek yapıyor, akşam bulaşıkları yıkıyor. Bazen çocukların kahvaltısını veriyor sabahları, ben sporumu yaparken. Onun dışında bütün ev işini ben yapıyorum. Onu da şöyle yapıyorum. Bir gün birini, bir gün birini. (...) Vakit buldukça yani. Onlarla bir, onların dinamiğiyle bir. Bu şekilde ev işlerini ben yapıyorum genelde." (Deniz)

Müge göçmenlik yaşamının kendisini çok sarstığını şöyle anlatıyor:

"Benim için tabii ki çok büyük farklılıklar var. Artık _____ abla yok. Yani ilk geldiğimde onu çok hissettim, ah _____ abla. Yani ben zaten son iki senedir genelde evdeydim yani evet aktif olarak çalışıyordum ama bir yandan da baktığın zaman evde olmaya alışkındım ama yine de beni çok sarstı. Çünkü ellerim haşır hışır oldu bulaşık yıkamaktan." (Müge)

Ezgi hafta sonları ev işleri konusunda kendisine izin vermiş olsa da bu konuda kendisini iyi hissetmediğini şöyle aktarıyor:

"Açıkça söylemek gerekirse ben çok ev işi yani bilmiyorum bu benim bildiğim bir şey değil. Yani ben sürekli kısır bir döngüde yemek yapmak istemiyorum mesela. (...) Bazen bir sofraya kurmak evet zoruma gidiyor. (...) Çünkü burada şöyle bir durum var. Türkiye'de lükslerim vardı. Gelen bir ablam vardı eve. Ayda iki kere gelirdi. Evim bir temizlenirdi. (...) Bu evdeki iş bitmiyor yani öyle söyleyeyim. Maalesef. O yüzden de mutsuzum o konuda evet. Kendimi çok iyi hissetmiyorum." (Ezgi)

Gözde ev işleri ve çocuk bakımı konusunda sağlamış olduğu desteğin değerli olduğunu şöyle ifade ediyor:

"Sonra düşündüm ki mesela çocuk yokken, o kadar şey etmiyordu ev işinde. Yardım etmiyordu. Ben zaten bütün gün evde olduğum için ben yapıyordum. Çamaşırıydı,

bulaşıyordu, işte yemeğiymi vesaire vesaire, her şeyi. Yani çalışmak, iş, para kazanmak için çalışmak dışında her şeyi ben yapıyordum. Diyordum ee, bunun ne değeri var?" (Gözde)

Sevda özellikle yemek yapmaktan hiç hoşlanmadığını şöyle aktarıyor:

"Evde temizlik yapmaya bayılırdım. İlk fırsat bulduğum noktada her yeri temizlerdim. Yeter ki bana yemek yap demeyin. Ve şu anda yemek yapmak zorundayım maalesef. İki tane çocuğum var, kendim varım, eşim var. Yemek yapmaktan nefret ediyorum. Yemek yapıyorum, bulaşık yıkıyorum, yemek yiyoruz, bulaşık yıkıyorum, su içiyoruz, bulaşık yıkıyorum. Annemlere döndüm diye düşünüyorum bazen. Bilirsiniz böyle anne. Benim annem sürekli mutfakta yemek yapan bulaşık yıkayan, sabah kahvaltayı yerken öğlen ne yiyeceğimizi, akşam ne yiyeceğimizi düşünen bir kadındı. (...) Mutfaktan nefret ediyorum." (Sevda)

Katılımcıların tamamı ev işlerinden yalnızca kendileri sorumlu. Eşlerin destek olduğu durumlar ya geçici ya da sadece kısmen destekliyor. Yüksek eğitilmiş olan katılımcıların eşleri de genellikle yüksek eğitilmiş ancak bu yaşanan sonucu değiştirmiyor. Toplumsal cinsiyet rolleri zincirini kırmayı başaramamış bu kadınların göç sonrası almış oldukları sorumluluklar (çocuk bakımı, ev işleri, sosyal ilişkiler vs.) nedeniyle kaçınılmaz olarak kariyer ve kişisel gelişimlerine fırsat kalmamaktadır.

2.6.7. Yabancı dil

Katılımcıların en yaygın şekilde dile getirdikleri konuların başında yabancı dil -İngilizce- gelmektedir. Göç edilen ülkenin dilini bilmek elbette göçmenlerin o ülkeye adaptasyonunu hızlandıran etkenlerin en başında geliyor. Katılımcılardan İngilizce bilmeyenler bu konuda yaşadıkları zorlukları anlattı. İngilizce bilenler ise göç sürecinin başından itibaren kararlara daha fazla dahil olduklarını, süreci yönetirken daha fazla etkin olabildiklerini ifade etti.

Fatma İngilizce bilmediği için mesleğine devam edemediğini ve günlük hayatta çok zorlandığını şöyle açıklıyor:

"En büyük problemim de zaten yabancı dil. Ne yazık ki. (...) Yani ben bir çocuğumun öğretmeniyim konuşamıyorum. Bu beni biraz ezik hissettiriyor. Şimdi komşularımızla buluşuyoruz. İngilizler çok nazik insanlar. Çok destekliyorlar beni. Bulduğumuzda konuşmam için ellerinden geleni yapıyorlar. Ama ben Türkçe'de çok iyi kendimi ifade ettiğimi düşünürken burada hiçbir şey konuşmamak, karşıdakini anlama sıkıntım var. Evet ya da hayır bile diyemiyorum. Bu beni, işte çok zordu. Buradaki farklı sıkıntı." (Fatma)

Pek çok katılımcı gibi Pelin de İngilizce bilmesine rağmen pratik anlamda zorlandığını şöyle ifade ediyor:

"Daha yeni geldiğim için hani İngilizce 'm iyidir aslında ama mesela çok hızlı. Hani iletişimde ilk zamanlar çok zorluk çektiğimi söyleyebilirim. Oradaki doktorun ne dediğini bile tam anlayamamıştım o gün. Ve sadece şunu anladım. Hani doğumu başlatmamız gerekiyor." (Pelin)

Elif göç sonrası İngilizce'sini geliştirmesi gerektiğinden şöyle bahsetti:

"İngilizce bilmediğimi zannettim bir ara. (...) İzmir'de İngilizce 'm vardı. Yani hiçbir zaman büyük sıkıntı yaşamadım. Ama günlük konuşma farklı bir şey. Benim de artık birazcık teknik bir konuşma haline gelmişti bankacılıktan dolayı. (...) Tabii günlük konuşmadan uzaklaştığınız zaman birazcık hani Amerika'ya gitseniz, Kanada'ya gitseniz, farklı İngilizce konuşulan ülkelere gittiğinizde değişik kelimeler kullanılıyor. Değişik deyimler kullanılıyor. Bunu içinde yaşayarak öğreniyorsunuz. Okullarda öğretilmiyor." (Elif)

Elif, on iki yıl Birleşik Krallık'ta yaşadıkdan sonra İngilizce düzeyi ile ilgili olarak şunları söyledi:

"İyi, çok iyi. Evet, yani değişik aksanları anlayacak kadar diyeyim artık. İskoç aksanı, İrlandalı aksanını falan anlayacak kadar. Telefon konuşmalarında hala kayıp olabiliyor ama artık onu idare etmeyi de öğrendim. Bir sıkıntım yok." (Elif)

Seyhan göç sonrası eğer TOEFL sınavını geçebilseydi bankacı olarak mesleğine devam edebilirdi ancak ne yazık ki iki buçuk yaşındaki kızıyla ilgilenmesi gerektiği için buna vakit ayıramamış ve emekliye ayrılarak istifa etmek durumunda kalmış. Günlük hayatta da İngilizce bilmediği için zorlandığını şöyle anlatıyor:

"Hayatınızda her şeyi tek başınıza yapmaya alışmışsınız. İşte doktor, çarşı, pazar vesaire her türlü alışverişinizi tek başınıza yapıyorsunuz. Evdeki bütün işleri tek başınıza döndürüyorsunuz. Burada birdenbire doktora tek başıma gidemiyorum. Çünkü derdimi anlatamıyorum. (...) Yanınızda dil bilen birine ihtiyaç duyuyorsunuz. Yani birine bağımlı hale geliyorsunuz. Tam bağımsızlıktan birdenbire tamamen birine bağımlı hale gelmek psikolojik anlamda beni gerçekten çok yıpratmış." (Seyhan)

Belli bir süre geçtikten ve kızını okula başladıktan sonra Seyhan da İngilizce öğrenmek için vakit bulabilmiş. Ancak yine de ilk yaşadıklarını unutamadığını şöyle ifade ediyor:

"Bunu aşmanın tek yolunun biraz dilimi geliştirmek olduğunu fark edip tabii ki burada elimden geldiği kadar (...) yabancı dile eğildim. Eskisi kadar kötü değilim hani artık kendi hayatımı idare ettirecek kadar öğrendim vesaire. Ama hala içimde o ilk iki senenin psikolojik çöküntüleri bence duruyor. Hala mesela tek başıma doktora gitmek istemiyorum. Yani eskiden yapamadığım, tek başıma yapamadığım şeyleri hala tek başıma yapma taraftarı değilim." (Seyhan)

Seda başlangıç seviyesinde olan İngilizce'si nedeniyle çok zorlandığını şöyle aktardı:

"İlk geldiğim yılları anlatayım biraz. Tabii ki benim hiç İngilizce üzerine bir eğitimim olmadı. Üniversitede işte lisede ne kadar İngilizce eğitimi verilir? Bir de bizim hastane İngilizce'si işte. Öbür üniversitede de edebiyat, Osmanlıca, Arapça... Bu tür dil deneyimlerim oldu. Yani ki kötü bir başlangıç seviyesinde bir İngilizce ile buraya gelince çok zorlandım. Ama bir yandan da hani bağlantılar geliştirmeye çalıştım." (Seda)

Seda İngilizce bilgisini zamanla geliştirdiğini şöyle anlattı:

"Tamamen ürkek, güvensiz bir kimliğe bürünüyorsunuz diyeyim. Ya da buna ben izin verdim. Tabii ki ana nedeni de dili ifade edememektir. En büyük sorun oydu başlangıçta. (...) Çünkü bu anlamda çok hırpaladım kendimi. İlk bir yıl bayağı bir kurslara gittim. Sonrasında da hiç bırakmadım." (Seda)

Betül İngilizce konuşurken çekingenlik hissettiği için konuşmakta zorlandığını şöyle anlattı:

"Yani İngilizce'm böyle çok akıcı değil ama iyi. Bir sıkıntı yaşamıyorum. Şöyle ben İngilizce konuşurken her zaman çekinen bir tiptim ve zorlanıyordum İngilizce konuşurken. Ama mesela o da benim için bir ayrı bir 'challenge' oldu. Mecbursun artık konuşacaksın. Ama konuşuyorum bir şekilde, sıkıntı yaşamıyorum yani iletişimde." (Betül)

Çiçek İngilizce bilmediğini ama bundan ötürü de çekinmediğini söyledi. Cep telefonu sayesinde işlerini halledebildiğini, Covid-19 salgını nedeniyle ne yazık ki ilerleme kaydedemediğini şöyle açıkladı:

"Sonuçta hani bu ülkede yaşayıp da bu ülkenin dilini bilmediğim için utanmıyorum. İnsanlara söylüyorum. İngilizce bilmiyorum, bana yardımcı olabilir misiniz? Hani 'google translate' ile yapıyorum. Ya da 'sorry, I don't speak English, can I help you?' falan diyorum insanlara. Hiçbir zaman çekinmedim, utanmadım da bundan. (...) Hani şu an karantina olmasaydı büyük ihtimalle hani ben İngilizce'mi daha fazla ilerletmiş, belki de bir İngilizlerle beraber bile çalışabilirdim ama olmadı." (Çiçek)

Şerife İngilizce konusunda zorlandığı konuları şöyle anlatıyor:

"Ben en azından Anadolu Lisesi okumuştum hani. (...) Yine de idare ediyordum kendimi hiç olmazsa. Telefona bakıp etraftaki tabelalara bakıp. Bir şekilde götürüyordum. Derdimi anlatıyordum. Karşı tarafı anlamasam da. Onlar da anlatmanın yolunu buluyorlardı zamanla birkaç kez tekrar ede ede. Ama derdimi anlatabiliyordum. Hani onlar benim konuştuğumu anlıyordu. Ben orayı karşı tarafı anlamıyordum." (Şerife)

Zeynep İngilizce'sinin kötü olduğunu, özellikle konuşma konusunda sıkıntılarının olduğunu söyledi. Bir kursa gittiğini ve çok fazla ilerleme kaydedemediğini şöyle anlatıyor:

"Yabancı dilim halen kötü. (...) Zaten bir Türk insanı gibi sıcak kanlı insanlar değiller. Yani burada hiç kimse seninle konuşmak istemiyor. Dil biliyor olsan dahi hani muhabbet etmek vesaire. Öyle bir kültürleri yok. Çok soğuk insanlar İngilizler. Dolayısıyla hani böyle iletişim kurmadan, herhangi bir sosyal ortama girmeden dilin gelişmesi pek mümkün değil. (...) Burada bir kursa gittim ama gittiğim kurstan hani memnun kaldığımı söyleyemem. (...) Yani dil anlamında halen kötüyüm. (...) İlerlediğini zannetmiyorum." (Zeynep)

Ayşegül İngilizce'yi öğrenmek ve geliştirmek anlamında sıra dışı bir katılımcı oldu. İstanbul'da yaşadığı dönemde İngilizce öğrenmeye kendi kendine çizgi film izleyerek, dilbilgisi çalışarak başlamış. Sonra öğrendiklerini hayata geçirebilmek ve pratik yapabilmek için oldukça düşük bütçelerle, tatillerinde İngiltere'ye seyahat etmiş. Böylece İngilizce'sini geliştirdiğini anlattı.

"Orada bir İsviçreli arkadaş edindim. İngiltere'nin bütün güneyini birlikte gezdik. Ben tek kelime İngilizce bilmiyorken İngilizce şakımaya başladım. O da ayrı bir konu. Sonradan İngiltere'ye her sene gitmeye başladım. (...)Sonra yani İngiltere'ye gitmediğimde mutsuz hissettim kendimi. Yani ben çok sevmişim çünkü İngiltere'yi." (Ayşegül)

Ayşegül hala İngilizce'sini geliştirmek için neler yaptığını şöyle aktardı:

"Ben Türkiye'den gelirken kendime C-1 seviyesi İngilizce kitaplar getirdim. Onları okuyorum, ben pronounciation için çalışıyorum konuşmamı geliştirebilmek için. Çünkü ben karşımdakinin söylediklerini çok iyi anlıyorum. İlk geldiğimde hiç anlamıyordum. Şimdi anlamaya başladım. Telefon konuşmaları yapabiliyorum. Kendimi bu anlamda eğitmeye başladım. Kulağımı eğitiyorum daha doğrusu." (Ayşegül)

Özgür İngilizce'sinin yetersiz olmasından ötürü akademik çalışmalarında zorlandığını, göç sebeplerinden birinin de İngilizce akademik yayın yapabilmek olduğunu şöyle anlattı:

"Benim İngilizce'm çok kötüydü ve ben hep akademik yayınlar ve şeyde hep ikincil kişi olurum. Yani hiçbir zaman yayının tamamını kendim tek başıma yapma cesaretinde olmazdım. Çünkü uluslararası sunum ve konferanslarda yeterli anlatacak becerim yok diye kendime hiçbir zaman tam güvenmezken hadi gidelim ben de en azından İngiltere'de dilimi tamamlarım. Sonra belki bir üniversite programı tamamlarım. Sonra ben de artık akademik bir çalışmayı rahatlıkla yapabilirim." (Özgür)

Özgür İngilizce konusunda kendisini yetersiz hissetmesi nedeniyle neler yaşadığını şöyle anlattı:

"Yani sadece çok günlük yaşam becerilerini idare ettirecek düzeydeydi. (...) Şu an İngilizce kursuna gidiyorum. (...) Yaşadığım en büyük zorluk benim dil anlamında yetersizliğimi çok hissetmem oldu. Çünkü ana dilinde kendimi meslek olarak da kişisel olarak da çok iyi ifade ettiğimi ve işimi bu anlamda tecrübemle birleştirerek çok iyi yaptığımı düşünürken burada tekrar en baştan yani yirmi üç sene önceki yerden başlıyormuş hissini yaşadım. Kendimi gerçekleştiremeyeceğim kaygısı yaşadım bir süre. O da tamamen dille ilgiliydi" (Özgür)

İstanbul'da yazı işleri müdürü olarak çalışırken göç sonrası işini bırakmak zorunda kalan Müge İngilizce konusunda yaşadığı sıkıntıyı şöyle anlattı:

"Ben işimi bırakmak zorunda kaldım çünkü İngilizce'm var evet ama ana dili düzeyinde ve insanların yaptıklarını İngilizce proof reading yapacak düzeyde değil İngilizce'm. İngilizce yazı işleri müdürlüğü ya da İngilizce editörlük yapacak düzeyde değil. O yüzden ben kariyerimden vazgeçmek zorunda kaldım." (Müge)

Ezgi yüksek lisans yapmak istediğini bu nedenle İngilizce'sini geliştirmeye çalıştığını şöyle ifade etti:

"Ben süper lise mezunuyum. Aynı zamanda turizm otelcilikten dolayı evet İngilizce'm var ama yurt dışı deneyimim yoktu. O açıdan kendimi çok geliştirdim. (...) Son dönemlerde şimdi İngilizce ile ilgili birkaç kendimi geliştirmem gereken alan var. Çünkü ben yüksek lisans yapmak istiyorum burada. (...) Bunu yaparsam biraz daha sosyoloji üzerine falan düşündüğüm için biraz daha terimsel, biraz daha iyi bir İngilizce'ye ihtiyacım var." (Ezgi)

Gözde Almanya'da doğup büyüdüğü için İngilizce'sinin iyi olduğunu ve hiç sıkıntı yaşamadığını şöyle anlatıyor:

"Dili zaten biliyordum. Almanya'da dil eğitimi çok iyi görülüyor. Yabancı dil eğitimi Fransızca olsun, İngilizce olsun. Bir de zaten bilmiyorum kendimden gelen dillere bir ilgim var. O yüzden o hiç sorun olmadı. Çok az böyle. Hani günlük sokakta, İngilizlerin sokakta konuşması tabii ders kitabından bambaşka hani ama ona çok çabuk alıştım." (Gözde)

Sevda İngilizce'sini zamanla nasıl geliştirdiğini şöyle anlatıyor:

"Ben klasik Türkler gibi anlıyor ama konuşamıyorlardandım. Ama gerçekten anlıyorum. İlk geldim ve dört ay kadar kursa gittim. (...) Okulda öğrendiğim kadarıyla da çok iyi gramer kullanıyorum. Çok iyi, yazım dilim çok iyi ama biraz daha akıcı konuşmam gerekiyordu. (...) Dil açısından kafeyi işletmemiz benim çok büyük bir artım oldu. (...) Çünkü ön taraftaydım. Gelen müşterilerle konuşuyordum, sohbet ediyordum. Sipariş alıyordum. O yüzden biraz daha iyiydim. Şu anda konuşabiliyorum, anlayabiliyorum ama çok akıcı değilim yine." (Sevda)

Göçmenlerle bağlantısı olan herkes, yaşadıkları ülkenin dilini öğrenememiş birini mutlaka tanıyor. İyi ama bu yaşadığı ülkenin dilini öğrenemeyen göçmenlerin çok tembel oldukları, gerekli irade gücünden yoksun oldukları ya da basitçe kendilerine bu konuyu dert edinmedikleri anlamına mı geliyor? Ne yazık ki,

göçmen olup bulunduğu ülkenin dilini öğrenemeyenlere parmağını doğrultanların çoğu, dil öğrenmede harcanan çabayı büyük ölçüde hafife almaktadır. Uygulamalı dilbilimdeki fikir birliği, dil öğrenmenin uzun zaman aldığı ve yeterlilik düzeyinde ölçülen kesin süre ve nihai sonucun, dil öğrenmeye çalışan kişinin kontrolü dışında olan birçok faktöre (yaş, eğitim seviyesi, yetenek, öğretim programı, dil yakınlığı veya etkileşim fırsatlarına erişim gibi) bağlı olmasından kaynaklı, tahmin edilmesinin neredeyse imkânsız olduğudur. Dil öğrenmek hiç de basit bir iş değildir ve çoğu insan, anadilinizi öğrenmenin yaklaşık on iki yıl sürdüğünü unuttur. Genel nokta, dil öğrenmedeki başarının, kim olduğunuz ve hayatta hangi elin size verildiğiyle ilgili olmasıdır. Yukarıda listelenen faktörler (yaş, önceki eğitim, sosyo-ekonomik durum, cinsiyet, ırk, din, şans gibi) büyük ölçüde bireyin kontrolü dışındadır. İkinci dil öğrenme araştırmasının her şeyden önce gösterdiği şey, başka bir dil öğrenmenin kolay bir başarı olmadığıdır. Önemli bir kaynak yatırımı gerektirir ve ister destekleyici bir toplulukta ister sizi reddeden bir toplulukta öğreniyor olun, büyük bir fark yaratır. İkinci dil öğrenme çabalarının nihai sonucu, salt bir irade eylemi veya öğrencinin kişisel seçimlerinin sonucu değildir. Sadece yabancı dil konusunda değil her konuda bireyleri kendi kontrolleri dışında seçimler yaptıkları için suçlamak açıkça haksızlıktır. Hayali sorun, göçmenlere Almanya'da Almanca olmadan veya Birleşik Krallık'ta İngilizce olmadan yaşamın zor olduğunun söylenmesi gerekliliğidir. Asıl sorun ise Almanca'sını veya İngilizce'sini nasıl geliştirecekleri ve aynı zamanda o dil aracılığıyla yeni bir hayata nasıl başlayacakları ve göçmenlerin dil öğrenimini nasıl kolaylaştıracaklarıdır.

2.6.8. Araba kullanmak

Katılımcıların en çok gündeme getirdikleri konulardan biri de araba⁶¹ kullanmaktı. Kadınlar, özellikle de Türkiye'de aktif olarak araç kullanan kişiler, yeniden ehliyet almaya çalıştıkları dönemde araba kullanamamaktan ötürü çok

⁶¹ Birleşik Krallık'a göç ettikten sonra ilk on iki ay Türk ehliyeti ile araç kullanma hakkı bulunmaktadır. Daha sonra Türk ehliyetleri geçerli olmayacağı için İngiliz ehliyeti almak zorundadırlar. İngiliz ehliyeti olmayan kişilere geçici sürücü ehliyeti (provisional driving licence) verilir. Bunun için ehliyet sınavını geçerek yeniden ehliyet almaları gerekmektedir. Sınavlar İngilizce yapılmaktadır. Birleşik Krallık'ta trafik Türkiye'nin tersi yönünden akar. Bu sebeple otomobillerin direksiyonu sağ tarafta konumlandırılmıştır.

rahatsız olduklarını söyledi. Ehliyet alıp araç kullanmaya başlayan kişiler ise kendilerini çok daha iyi hissettiklerini ifade ettiler. Örneğin Hatice Türkiye’de aktif olarak araç kullanan bir kişiyken göç sonrası neden zorlandığını şöyle anlattı:

"Ama o sırada gerçekten bizim için şey de çok zordu. Ben o zamanlar daha ehliyet almamıştım. Türkiye’de araba yirmi yıldır kullanıyordum. Rahattı her yere gidiş gelişim. Burada almamıştım. Taksii arıyoruz, taksi yirmi dakika sonra geliyor. Yani Avrupa’da yaşıyoruz ama. Bunlar gerçekten büyük bir sıkıntı. Yani böyle Türkiye’de her yerde buluyorsun, kapı önünden geçiyor. Çağırıyorsun, gidiyorsunuz, biniyorsunuz. Burada bir yere gitmek için işte önceden çıkmak lazım. Taksi aramak lazım bu gelmesi vesairesi çok yorucu yani." (Hatice)

Hatice ehliyetini kardeşi çocuklarına baktığı sırada alabildiğini söyledi:

"Ben sonradan ehliyet sınavına girdim. Kardeşim geldi çocuklara baktı, ehliyet için çalıştım. Ehliyet sınavına girdim, ehliyetimi aldım, ondan sonra arabamı da aldım." (Hatice)

Duygu eşiyle beraber ehliyet alabilmek için çalıştıklarını şöyle anlattı:

"Şu anda işte bu ülkede yaşamının gerekliliklerini yapmaya çalışıyoruz. İşte şu anda eşimle birlikte mesela ehliyet sınavına çalışıyoruz. (...) Hani onu geçeceğiz. Onu geçtikten sonra durumlara bakacağız. Ondan sonra önümüze ne çıkıyor ne hangi sınav çıkıyorsa ona hazırlanacağız. Dolayısıyla varlığımızı burada sürdürürebilmek için elimizden gelen çabayı gösteriyoruz." (Duygu)

Çiçek ehliyeti olmadığı için kendisini oldukça eksik hissettiğini şöyle aktardı:

"İlk başta ilk bir yıl araba kullanabiliyordum. Araba kullandım, kullanıyordum yani, her işimi kendim halledebiliyordum. Hani şu anda ehliyet almaya çalışıyorum aslında. (...) Sonuçta hani ben yirmi küsur yıldır hani bizzat kendi arabası olan bir insanım. Hani şu an arabasız olmak bana çok koyuyor. (...) Onu da alırsam zaten hayat bizim için biraz daha farklı olabilir. Eşimin üstünden çünkü bir yük kaldıracağım. Alışverişi kendim gideceğim yapacağım. Kızım için çok iyi olacak çünkü onu gezdirmek, bir yerlere götürmek iyi olacak." (Çiçek)

Şerife ehliyetini almış olan katılımcılardan. Süreci şöyle anlatıyor:

"Ehliyetimi aldım. Yeni aldım. (...) Yazılı sınavı geçmem biraz uzun sürdü. Bana herkes şey dedi, bir uygulama var, oradan şıkların yerlerini ezberle dedi. Ben ona güvendim. O iş öyle değilmiş. (...) Elimde patladı. İkinci sınava girdiğimde videolu da bir sınav var ya sonunda. Ona hiç bakmamıştım ben. (...) Ona da erken basmışım herhalde. Ondan kaldım bu sefer. Üçüncü seferde geçebildim. (...) Pratik sınav için de ders aldım. Daha kolay oldu. Eşim alamadı ama, dil ile ilgili sorun yaşadı." (Şerife)

Deniz araba kullanmaya başlamanın kendisini özgürleştirdiğini şöyle anlatıyor:

"Araba kullanmaya başlamak beni çok özgürleştirdi. _____ arabada daha oturuyor artık yani ben buradan yine onları arabaya koyup yirmi, yirmi beş dakika, on, on beş dakikalık mesafelere gidiyorum. Parklara gidiyorum. Yani ha zor tabii ki zor ama bunu yapmak beni çok rahatlattı." (Deniz)

Ezgi de ehliyet almak için uğraştığını şöyle ifade etti:

"Yani şu işte ehliyet alacağım mesela bak şimdi aklıma o geldi. Ona çalışıyorum. Araba duruyor parkta. Türkiye'de aktif kullanıcıyım ama burada hala o işle ilgili hiçbir şey yapmadım. Ben bunlara çalışıyorum şu an. Yani kendime alan açmam lazım." (Ezgi)

Özellikle daha önce araba kullanmaya alışık kadınlar ehliyet alma konusunda daha istekli görünüyor. Gözde de araba kullanamadığında tuhaf hissettiğini şöyle anlatıyor:

"İlk en ilk başta çok tuhaf geliyordu. Çocuk yokken mesela, en ilk yeni geldiğimde İngiltere'ye çok çok tuhaf gelmişti. Çünkü ben o kadar özgür yaşayan bir kadın, birden böyle araba yok, işte birlikte evde yaşıyorsun ve kendi param yok, benim kazandığım yok." (Gözde)

Araba kullanmanın özgürleştirici yanını kimse inkâr edemez. Ancak kadınların Birleşik Krallık'ta sürekli olarak (ilk bir yıldan sonra) araç kullanabilmeleri için ehliyet almaları gerekmektedir. Birleşik Krallık, Türkiye ile kıyaslandığında ehliyet almanın hiç de kolay olmadığı bir ülkedir. Sınavlar hem teorik hem de pratik olarak yapılır. Pratik sınav yaklaşık kırk beş dakika sürer ve gerçek trafiğin içinde yapılır.

Dolayısıyla ehliyet almak için iyi düzeyde İngilizce bilgisinin yanında pratik sınav için de pratik yapmak gerekir. Bu da yine zaman gerektiren bir durumdur. Araç kullanamayan kadınların hayatları katılımcıların da anlattığı gibi zorlaşır. Ancak ehliyet almayı başarmış kadınlar iyilik hallerinde ekstra bir pozitif etki gördüklerini söylemektedirler.

2.6.9. Kişisel bakım

Katılımcıların göçmenlik hayatlarında en çok zorlandıkları konulardan biri de kişisel bakımdı. Konfor alanlarından uzaklaşmış olmak kadınların kişisel bakımlarına da yansımış. Çoğu katılımcı kişisel bakım konusunda alışık oldukları hizmeti dışardan almak yerine artık birçok şeyi evde kendi başına yaptığını söyledi. Örneğin Fatma göç sonrası kişisel bakım konusunda yaşadığı farklılığı şöyle ifade etti:

"Ben buraya geldim. İlk kendimi hatta tanımadım. Pejmürde bir kadın. Sürekli temizlik falan. Kendimi kuaföre dil bilmiyorum, anlatamayacağım. Sinirim bozulacak. Bir de ben hayatımda hep aynı kuaföre gittim. Çok ekstrem bir şey. Yurt dışındaysam falan başka kuaföre fön için falan. Bunlar benim için çok önemliydi. Çünkü biliyorsunuz benim mesleğimde görünüş çok önemli. (...) Yani işe gitmediğim için mesela burada kıyafetim, yani bir kot tişört çıkıyorum dışarı." (Fatma)

Pek çok katılımcı Türkiye'deyken sahip oldukları konforu göç sonrası aradığını söyledi. Hatice şöyle kıyaslama yapıyor:

"Ay evet o zaten inanılmaz... orada yalnız olmadığının çok farkındayım. Orada kuaföre gidiyorduk. Evimize bir bayan geliyordu. Temizliyordu. Yani yardım ediyorlardı herkes. Kendimize bakabiliyorduk. (...) Yani ilk geldim, ilk geldiğimde okul açıldığında şey diyorum yani bakımlı gideyim okula dedim. Bir makyaj yapayım. Şunu yapayım sonra onu yaptım. Sonra evin işi... Öyle bir karmaşa da yaşadım yani. Sonuçta dedim. Hayatın bize getirdiği neyse öyle davranmak lazım diye düşündüm." (Hatice)

Katılımcıların sıklıkla bahsettiği gibi çalışma hayatından sonra göçle beraber değişim yaşanan bir süreç var. Örneğin Nesrin bunu şöyle açıklıyor:

"Çalışma hayatının verdiği devamlı, başka insanlarla bir araya gelmenin verdiği her daim fit ve düzgün, ütülü kıyafetlerle dolaşmanın kaybolduğu bir süreç oluyor kesinlikle. ...Ben çünkü yirmi iki kilo aldım. Çok kilo almıştım. Artık aynaya baktığınızda bu gerçekten ben miyim? Ben kilolarla bir ömür sürmek istemiyorum. Kişisel bakımın düşüyor yani. Her kim ne derse desin. (...) Bütün gün pijamayla oturma lüksüne sahipsiniz. Ama bu lüks belli bir süreden sonra tembelliğe dönüşürebiliyor. O çok ince bir çizgi orda kendimi buldum. Bu kesinlikle psikolojik olarak etkiliyor." (Nesrin)

Elif kişisel bakım konusunda her işini kendisi halletmeye alıştığını şöyle ifade etti:

"Tabii Türkiye'ye göre burada yaşamak, o anlamda, onlara para harcamak biraz daha zor. Hani biz çok kötü durumda değiliz gelir olarak. Ama ben sanırım artık her şeyi kendim halletmeye o kadar alıştım ki kendi saçımı boyuyorum. Kendi manikürümü yapıyorum. (...) Kuaföre hiç gitmedim desem on sene boyunca burada... Hiç. Ama bunu eksiklik olarak söylemiyorum. (...) Türkiye'deki kadar bazı şeyler kolay değil. Orada biraz daha mahalle kuaförüne gidip bir fön çektireyim hissi burada yok." (Elif)

Seyhan bankada ve genel müdürlükte yıllarca çalıştıktan sonra kişisel bakım konusunda göç sonrası neler yaşadığını şöyle anlatıyor:

"Ben çalışma hayatında bakımlı bir kadın olmayı seviyordum. Ama işimin gereği de buydu. İşte mesela düz ayakkabıyla işe gittiğimi yirmi yıl boyunca hiç hatırlamıyorum. Yani sürekli topuklu ayakkabı giydim. (...) İşte mesela yirmi yıl boyunca hiçbir arkadaşım benim makyajsız iş yerinde görmemiştir. İşte düzenli olarak manikürüm pedikürüm işte saç bakımın, işte işe saçım fönlü giderdim. (...) Buraya geldiğim zaman bunların hiçbirini tabii bulamıyorsunuz. Birincisi her şeyden önce İngiltere'de ve Londra'da iyi hizmet almak istiyordum dediğinizde kuaförlük masrafı inanılmaz. (...) O yüzden ben kendi kişisel bakımımı evde kendim yapmayı tercih ediyordum." (Seyhan)

Seda Covid-19 salgını nedeniyle de bazı kişisel bakım hizmetlerini alamadığını şöyle aktardı:

"Evet yani hijyenik bulmadığım için kişisel bakımı çok erteledik. Kuaföre filan artık gidemiyoruz. Yaz tatilinde Türkiye'de yapmıştık güzel, her şeyi. (...) Oturup yapmaya çalışıyorsunuz falan. Böyle gidermeye çalışıyoruz. (...) Türkiye'de daha kolay ulaşılıyordu. Bir kuaför ya da bir bakım ya da biliyorsunuz kişiyi, kişi sizi biliyor. Gittiğinizde isteklerinizi biliyor. Hani daha çabuk işliyor bu işler, daha güven duygusuyla diyeyim." (Seda)

Betül kişisel bakım konusunda kendisine vakit ayıramadığını şöyle ifade etti:

"Kendime çok fazla zaman ayırmıyorum maalesef. Kişisel bakım anlamında hiç doğru düzgün bir şey yapmıyorum. Bir ara egzersiz yapmaya başlamıştım. Bir iki ay falan düzenli devam ettim. Onu da bıraktım. Tekrardan başlamayı düşünmüyorum. O tarz şeyleri yaptığımda gerçekten kendimi daha iyi hissediyorum." (Betül)

Çiçek Türkiye'ye kıyasla kuaföre gitme sıklığının değişmesini şöyle aktardı:

"Türkiye'de işte haftada en az bir kere kuaföre gidip saçıma fön çektirirdim. Ben buraya geldim geledi iki yıldır yazın Türkiye'ye gittiğimde kuaföre gidebiliyorum mesela. (...) Gerçi hoş dediğim gibi bu karantina süreci etkiledi hepimizi. Doğal olarak saçımı topluyorum. Üzerimde bir tayt evin içi biraz serin olduğu için üzerime yapışmış bir tane böyle yeleğim var, önden fermuarlı. Şu pofuduk yeleklerden... yaşayabiliyorum. O aslında kötü. Çok bana yakışmıyor ama nedenini de bilmiyorum. Dediğim gibi tam kendime bakayım dediğimde hadi şey yapmam gerekiyor." (Çiçek)

Şerife göçmenlik yaşamında kişisel bakım konusuna farklı bir açıdan yaklaşarak gereken malzemelerin veya aletlerin Türkiye'ye kıyasla daha uygun fiyatlı olduğunu, böylece evde yapabilmeye imkân verdiğini şöyle anlatıyor:

"Onlar daha kolay geliyor bana hani Türkiye'deki kadar kuaföre gitmiyoruz. O bir gerçek. Fiyatlar çok değişken ama onun dışında istediğiniz malzemeye ya da işte elektronik alete ulaşım çok çok daha ucuz oluyor burada. Evde maşasından işte kıvrıcısına her şey var. Pres var. Yani bütün saç bakım ya da cilt bakım ürünlerine... Tabii pound daha değerli olmasından muhtemelen kolay alıyoruz. Türkiye'ye göre burası çok daha uygun kalıyor onlarda. Bence rahat. Ama kendiniz yapmak zorunda kalıyorsunuz." (Şerife)

Zeynep göç sonrası kuaför konusunda yaşadığı zorluğu şöyle tarif ediyor:

"Yani ben Türkiye içerisinde bile şehir değiştirdiğimde mesela beni en çok beni böyle yoran kuafördür. Yeni bir kuaför bulmak bile zor gelirken burada her şey yabancı. Ama zaman içerisinde onların hepsi yoluna giriyor." (Zeynep)

Ayşegül hem kendisinin hem de kızının bakımıyla kendisinin ilgilendiğini şöyle anlatıyor:

"Kişisel bakımla ilgili. Evet haklısınız. O büyük bir sorun. Benim çünkü kızımın erken ergenlik problemi var. Ve ben onu söylemesi ayıptır. İki haftada bir hep ağdaya götürüyordum Türkiye'deyken. (...) Ve tabii bununla baş etmek, baş edemiyor o. Haliyle ben baş ediyorum. (...) Kendi kişisel bakımuma da gelince. Valla ben çok makyaj yapan bir kadın değilim. Çok çok uzun süredir makyaj yapmıyorum. Tırnaklarıma oje sürmem. Ondan sonra o yapışkan ağdalardan da kendime aldım. Bıyığım varsa bıyığıma yapıştırıyorum. Öyle idare ediyoruz." (Ayşegül)

Deniz de kişisel bakım konusunda evde kendisinin bu konuları hallettiğini şöyle ifade ediyor:

"Evde oturup ne bileyim sırf hani ne bileyim saç, baş, manikür, pedikür böyle kişisel bakımımı yapıyorum, saçımı boyuyorum. Burada kendim yapıyorum o işleri." (Deniz)

Müge kişisel bakım konusunda epey değiştiğini söyledi.

"Kişisel bakımım yok burada Arzu Hanım. Öyle söyleyeyim yani. Böyle bir buraya geldiğim için mi yine tekrar söylüyorum bu pandemi dolayısıyla mı bilmiyorum ama kişisel bakımım yok artık. Böyle bir iyice bir kendimi amiyane tabirle salmış gibi hissediyorum. Saçımı boyamıyorum. İşte benim kuaförüne giderdim, ederdim. Burada kendim boyuyorum, ona da okey. Ama onu bile evde boya var, yapmıyorum. İstemiyorum yani, içimden gelmiyor, öyle söyleyeyim. (...) Aslında yapsam yapabilirim. Kendime böyle bakabilirim. Birazcık moralim de düzelir ama o psikolojideyim şu anda. (...) Stoktından yemeğe veriyorum kendimi." (Müge)

Ezgi çok kuaföre giden, bakımlarını yaptıran bir kadinken göç sonrası hepsini kendisinin yapıyor olmasından rahatsız olduğunu şöyle açıkladı:

"Gerideyim. Çok gerideyim, evet. Yani çok kuaföre giden, bakımlarını yaptıran bir kadinken şu an sizinle konuşurken kafamda bir topuzla mesela. (...) Ama şu an hepsini kendim yapıyor olmam rahatsız ediyor biraz. Yani kuaföre gitmek istiyorum. Özlüyorum yani o kahve içeyim. Kuaförüm saçımla uğraşsın. Ben kahvemi içeyim. Bakımlarım yapılsın. Yani burada çok fazla, bir iki kere kuaför deneyimim oldu ama istediğim şeyi alamadım. Hem de çok pahalı. (...) O yüzden de kişisel bakım kısmında, kendi bakımlarımla da ilgili hep kendim yapmaya çalışıyorum. Tabii bu da ekstra bir bana hiç kimsenin yardım etmediği, gene kendim yaptığım bir şey olarak dönüyor." (Ezgi)

Gözde kişisel bakım konusunda yaşadığı farklılığın sebebi olarak ülke değiştirmenin değil çocuk sahibi olmanın etkili olduğunu şöyle anlatıyor:

"Almanya'dayken çocuğum yoktu. Buraya buraya geldim. Hala çocuğum yoktu. Kişisel bakımım çok çok iyiydi. Ülke değişikliği kişisel bakımında bir şey değiştirmede. Bende kişisel bakımında değişiklik yaratan olay kızımın olması. Eskisi kadar makyajlar, kolyeler, küpeler... Onu aslında çok severim böyle, bir şeyler uydurayım, takayım takıştırayım. Ama hiç birisi kalmadı yani. Artık mesela şu an küpem bile, küpe bile unuttum takmayı. İşte bu sabah duş aldım, küpeler öyle kaldı. Çünkü acele acele çocuğa kahvaltı hazırla, çocuğu olan herkesin bildiği şeyler." (Gözde)

Sevda kişisel bakımın şu anda önceliği olmadığını şöyle aktardı:

"Sıfır. İnanın kaşım çikalı bir ay oldu. Allah'tan çok fazla kaşım yok da belli olmuyor. Kuaförler evlere geliyorlar burada. Ama şu anda isteğim de yok. Yani önceliğim değil diyelim." (Sevda)

Kişisel bakım konusu göçmen kadınlar için aşılması çok zor bir konu. Çünkü alışık oldukları hizmet sektörünü Birleşik Krallık'ta bulmaları neredeyse imkânsız. Türkiye ile kıyaslandığında hem alınan hizmetin niteliğinin daha düşük olması hem de yüksek fiyatlı oluşu kadınların bu tip hizmetleri alması için bir engel teşkil etmektedir. Ek olarak çocuk bakımı sorumluluğunu, çevresinde kimse olmadığı için devredemeyen kadınların böyle lükslerinin de olamayacağı çok açık. Bu nedenle üstlendikleri birçok sorumluluğun yanında kendi bakımlarını da kendileri yapmaya çalışmaktadırlar. Sadece kendi bakımlarıyla ilgilenseler o da iyi olabilirdi. Buna ek olarak, Covid-19 salgınının da etkisiyle, eşlerinin ve çocuklarının da çeşitli bakımlarını yapan yine kadınlardır.

2.6.10. Sosyal çevre

Katılımcıların yaygın olarak değiştikleri konulardan biri de sosyal çevreleri oldu. Katılımcılar daha önce yaşadıkları yerlerde kurdukları ilişkileri göç sonrası ne yazık ki bulamadıklarını, daha yüzeysel, gelip geçici ilişkiler kurabildiklerini söyledi. Yine de yalnız olmaksızın sosyalleşmeye çalışarak insanlarla kaynaşmak iyi

geliyormuş. Kadınlar özellikle, çocuklarının akranlarının ebeveynleriyle görüşme eğiliminde olduklarını söyledi. Elbette çoğu katılımcı yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle sosyalleşme konusunda biraz sıkıntı yaşadıklarını da ifade etti.

Hatice Türkiye'deki gibi bir sosyal çevresi olmadığı için kendisini bunalmış hissettiğini söyledi. Göç sonrası kurduğu ilişkilerin yüzeysel olduğunu ve görüştüğü kimsenin olmadığını şöyle anlatıyor:

"Bir de sosyal ortam yoktu burada. O da beni boğdu yani. (...) Yüzeysel sohbetler yani öyle hani tamam, a bu benim arkadaşım işte, her şeyi paylaşacağım bir çay kahve gidip içebileceğim, gelip bana içebilecek... Bu tip bir şey yok yani artık bunu da kabullendim gibi. Burada daha soğuk, daha yüzeysel her şey. (...) Gördüğüm insan çok kısıtlı. Kimseyi görmüyorum. O, en azından bir insana merhaba nasılsın diyor. Telefonla konuşuyor. (...) Şirketteki arkadaşlarıyla konuşuyor, şirketteki Türk arkadaşlarıyla konuşuyor. Şirket yemekleri vesaire oluyor. Benim hiç böyle bir şey yok. (...) Bizdeki gibi bir arkadaş ya da dostluğu bir şeyi bulamıyorum yani. Kültür farklılığından muhtemelen diye düşünüyorum bizde daha sıcaktır her şey. İnsanın istediği zaman gider gelir paylaşır her şeyini." (Hatice)

Hatice yaşadığı yerde bazı Türklerle görüştüğünü ama bu kişilerin farklı bir bakış açısına sahip olduklarını şöyle açıklıyor:

"Yani buradaki Türklerle de görüştüm ama çok ilginç bir şey. (...) Türkiye'den yeni gelenlerle son on yılda, son yirmi otuz yılda gelenler arasında bakış açısı çok farklı. (...) Yani o dönemdeki Kürtlerin Türkiye'de yaşadıkları ve buraya gelmeleri şu an ki bize bakış açılarını farklı bir bakış açısıyla bakmalarına neden oluyor. Bunu çok kişide görüyorum zaten. (...) Yani onlar işte biz artık İngiliz olduk vesaire vesaire. Hep bir mesafe koymaya çalışıyorlar." (Hatice)

Nesrin eşinin ailesinin Birleşik Krallık'ta yaşaması ve eşiyile geniş bir çevrelerinin olması nedeniyle sosyal açıdan çok zorlanmadığını söyledi. Ancak Nesrin de Türkiye'de alışık olduğumuz çat kapı kültürünün olmadığına değinerek şunları ekledi:

"Çok hani şey olmadı, sosyal ortam ihtiyacım olmadı. (...) Ailenin burada olması, eşimin üniversiteden arkadaşları, eşleri vesaire. Şu oldu kış geldi, havalar erken kararıyor. O günün içinde çıktıysak bile evdesin. Arkadaşımızla bir kahve içelim ya buralarda hani bizim Türkiye'deki gibi çat kapı birbirimize kahve çay içme muhabbetinden çok buralarda ne yapıyoruz, kafede buluşuyoruz, parkta buluşuyoruz. Bunu da saat 6'dan sonra insanların akşam yemeği düzeni herkesin

işi, çocuğu, vesaire eşi. Hani o noktalarda ya hani yarın sabahleyin şöyle ben de ofise gitsem psikolojisine girdim." (Nesrin)

Pelin kimsesi olmadığını ve sosyalleşmeye ihtiyacı olduğunu şöyle açıklıyor:

"Açıkçası sosyalleşmeye ihtiyacım var. Çünkü Londra'da bir çevrem vardı, arkadaşlarım vardı. Hatta son zamanlarda bayağı görüştüğüm arkadaşlarım vardı. Şimdi yapayalnız hissediyorum. Bunu terapilerde de konuşuyoruz. Ne yapabilirim noktasına gelmiştik. Çünkü kimsem yok. Nottingham'dan bir diş hekimi arkadaşım var. Onlarla görüşüyoruz. Sadece onlar var. Yani başka kimsem yok. Hiç arkadaşım yok yani." (Pelin)

Seyhan göç sonrası yeni bir çevre edindiğini ve hem ailece hem de yalnız görüştüğü arkadaşlarının olduğunu söyledi. Arkadaşlarının çok büyük bir kısmı Türk ve genelde Ankara Anlaşması ile ya da eşlerinin tayini nedeniyle göç etmişler. Seyhan sosyal çevresini şöyle tanımlıyor:

"Burada yeni bir çevre edindim. (...) Aynı dili konuşuyoruz, aynı şeylerden bahsedebiliyoruz. Sadece bir arkadaşımız doktor. Kadın doğum uzmanı. O Bulgaristan vatandaşı da olduğu için aynı zamanda doktora diploması burada kabul gördü ve o burada doktor olarak çalışıyor. İzin günlerinde falan görüşmeye çalışıyoruz onunla da." (Seyhan)

Seda da pek çok katılımcı gibi ilişkilerin yüzeysel oluşunu ve zorluğunu şöyle anlatıyor:

"Zordu tabii ki. Yani en zoru da aslında ilişki geliştirememek. Yani şu an benim görüştüğüm insanlar o bahsettiğim ta 93'ten beri olan doktor arkadaşlarım, hemşire arkadaşlarım. Güzel dostluklarım. Burada o ilişkileri bulamamak aslında en yıpratıcısı yani. Aileden mesela birilerini bulamamak. (...) Yok mu arkadaşlarım, var. Ama örneğin bir yakınınızı kaybettiğinizde gelip başsağlığı dilemeyecek o insanlar size kart gönderecek mesela. Mesafe." (Seda)

Covid-19 salgını etkisiyle evde kalmanın da sosyal çevreye çok büyük etkisi oldu. Örneğin Betül sürekli evde oldukları için sosyalleşemediklerini şöyle anlatıyor:

"Çünkü sürekli evdeyiz, sosyalleşemiyoruz. Çok fazla bildiğimiz bir şey yok. Sadece kendi içimizde takılıyoruz. Tabii burada kimseyi tanımadığımız için insanlar da

öyle, şöyle bir durumda pat diye arkadaş edinemiyorsun. O biraz zorladı beni."
(Betül)

Çiçek Türkiye'deyken daha sosyal olduğunu ve göç sonrası kendisini biraz boşlukta hissettiğini şöyle anlatıyor:

"Zorluk bir de şey vardı. İlk zamanlarda tabii ben Türkiye'de çok sosyal çevresi olan bir insandım. (...) Buraya geldim. Onun tabii biraz boşluğunu çektim. Arkadaşlarla, arkadaş bulmakta sıkıntı yaşadığımı düşünüyordum ki (...) yerleştikten bir ay sonra normal burada tanışıp yaşayan Türklerle tanıştım. İki ay sonra birbirimize kahveye çaya gidip geliyorduk. Eskiden hani Türkiye'de yaşarken çok daha sosyaldim. (...) Günler vardı ya hani. Tezeler ile yengelerle falan yapılan günler. Onlara falan giderdim." (Çiçek)

Şerife de görüştüğü fazla kimsenin olmadığını söylüyor:

"Pek yok yani görüştüğüm sadece iki aile var." (Şerife)

Zeynep Birleşik Krallık'ta görüştüğü insanların sadece Türk olmasını doğru bulmadığını, çok kültürlülüğü yaşamak gerektiğini düşündüğünü söylüyor. Ancak insanların mesafeli oluşunun buna neden olduğunu şöyle anlatıyor:

"Sosyal ilişkiler zayıf. Yani tamam benim şu an bir Türk çevrem var ama komple Türklerle İngiltere'ye gelip de komple Türklerle görüşüyor olmak çok hoş bir şey değil esasında. Yani buradaki halkla buradaki ortamı yaşamak gerekiyor. Aksi takdirde çok kültürlülük denilen şeyi biz öğrenememiş olacağız. (...) Bu kültürel çeşitliliği sağlamak biraz zor yani. (...) Bunun temel sebebi ne görüyorum? Yani İngilizlerin genel olarak soğuk olması başka milletteki insanlara da yansıyor diye düşünüyorum. Herkes bir çekinme durumunda esasında bir Hintliye büyük ihtimalle Hindistan'a gitseniz, kendi memleketinde olsanız daha sıcak davranacaktır diye düşünüyorum. Ama burada herkes bir mesafe var yani sanki birbirine, birinden zarar gelecekmış gibi hep bir mesafeli davranıyorlar. Bu çok çözülecek bir şey değil esasında." (Zeynep)

Ayşegül görüştüğü bazı arkadaşlarının olduğunu ancak Covid-19 salgını nedeniyle kısıtlı bir çevrede yaşadıklarını şöyle aktarıyor:

"Ama ben kimseye gidip gelmiyorum. Bu covid nedeniyle. Yani covid nedeniyle kimseye gidip gelmiyorum. Genellikle evde geçiriyoruz ama o radyoya gidiyoruz, arkadaşla takılıyoruz falan. Bazen ailece gidiyoruz, bazen ben gidiyorum, bazen

eşimle ikimiz gidiyoruz. Yani müthiş bir sosyal çevrem yok. Ama bu dönemde sosyal çevre de edinmemeye çalışıyorum zaten. Yani herkesle görüntülü görüşmenin sağlıklı olduğunu, bu süreç içinde sağlıklı olduğunu düşünüyorum." (Ayşegül)

Özgür pek çok arkadaş edindiğini ve boşluk yaşamadığını ancak dostlarının yerinin ayrı olduğunu ve onları özlediğini şöyle anlatıyor:

"Burada gelir gelmez bir İngilizce kursuna başlamıştım. O kursta tanıştığım dört beş tane arkadaşım var, onlarla on beş aydır görüşmeye devam ediyoruz. Çocuklarımız da arkadaşlar. (...) Tabii ki uzun dostluklar yaşadığım arkadaşlarım Türkiye'de. Ama onların yeri hep aynı yer. (...) Onun dışında oturduğumuz sitede komşularım var. Çok da sempatik, düzgün komşular işte çocuklarımız aynı yaşlarda, öyle küçük sohbetlerimiz oluyor. Mesleki tanıştığım kişiler var mesleğimden dolayı. (...) Böyle arkadaşlık anlamında hiçbir eksiklik, boşluk yaşamadım. Ama dostluk anlamında evet dostlarımı özliyorum." (Özgür)

Pek çok katılımcı Türkiye'de alışık olduğumuz 'komşuda pişer, bize de düşer' mantığıyla yapılan paylaşımlar karşısında farklı tepkiler aldığından bahsetti. Kimi komşular ikram edileni almak istemezken kimileri de çok şaşırıp mutlu olduklarını söyledi. Özgür de bu konuda yaşadığı deneyimi şöyle aktarıyor:

"Ben de ev yapımı anne keki götürmüştüm. O kadar sevdiler ki mesela ben sürekli her hafta kek yaptığımda onun çocuklarına veriyorum ve kadıncağz çok... Gözleri filan yaşardı yani. Nasıl bu kadar ince düşünebildin. Bizim normalde yaptığımız her şey hani biz apartman koktu şu komşulara şu kekten vereyim diye ikinci keki pişiririz. Burada çok değişik olabiliyor. Bu tarz şeyler ilginç. O yüzden hoş oluyor değişik arkadaşlar." (Özgür)

Deniz başlangıçta biraz iş odaklı düşündüğünü ve çok fazla sosyal çevresinin olmadığından bahsetti. Çok sık Türkiye seyahatleri olmuş. İkili bir ev hayatı yaşadıkları için bunun da ayrı bir dinamiği olduğunu ve doktorasını yaparken edindiği arkadaşlarıyla görüşmeye devam edebildiğini söyledi. Zamanla sosyal çevresinin daha çok genişlediğinden şöyle bahsetti:

"Burada daha çok arkadaş yaptım. O bütün sosyal WhatsApp gruplarına katıldım. Facebook'tan bütün anne gruplarına katıldım. Onların etkinliklerine gittim 'lockdown'a kadar. Oradan arkadaşlar edindim. Onlarla buluşuyoruz. Parkta buluşuyoruz. Parkta et yapıyoruz işte. Sonra sokağa daha çok çıktım. Çocukları parka götürüyorum. Çıktıkça yolda birileriyle tanıştım. Bir iki Türk arkadaşım da

oldu burada. Yani 2020 Temmuz'dan sonra ben bu Surrey'de daha yeni alıştım diyebilirim size. Daha çok arkadaşım oldu." (Deniz)

Müge Londra'dan sonra daha kuzeyde yaşarken tanıştığı kişileri şöyle anlatıyor:

"İnsanlar burada Londra'ya kıyasla hep İngiliz, yani tek yabancı biziz. Öyle söyleyeyim. Herkes İngiliz ve herkes Londra'daki İngilizlerin aksine çok daha arkadaş canlısı. Öyle söyleyeyim. Daha nazikler Londra'ya kıyasla. Biz Londra'daki komşumuza, kapı komşumuzla ben bir gün kısır yapmıştım, ona ikram etmek istedim. Alamam, alamam dedi ki o zaman covid de yoktu. Ama burada öyle değil yani. Ben burada bir şeyler yapıyorum, onlara ikram ediyorum. Onlar bir şeyler yapıyorlar. Bana ikram ediyorlar. İnsan ilişkileri burada daha sıcak diyeyim." (Müge)

Müge Covid-19 salgını nedeniyle sosyal çevrelerinin kısıtlı kaldığını söyledi. Sosyal kulüplerde yapabilecekleri birçok alternatifin olduğundan şöyle bahsetti:

"Sosyal çevremiz durmuş durumda. Fakat ben elimden geldiği kadar böyle aslında bir sosyal kelebek olduğum için plajda özellikle yazın herkes burada çok İngilizce tabir kullanmayı sevmem ama 'small talk' dediğimiz kavramları çok yaygın, sizde biliyorsunuzdur. İnsanlar ayaküstü böyle bir sürü şey anlatır, sonra çeker gider. Ertesi gün görmezsin bile ya da ertesi gün sadece kafanı sallarsın, 'merhaba' dersin. Small talk burada çok var. Burada daha çok var. (...) Ama covid'den dolayı yapamıyoruz. Sosyal çevre şu anda yok. Öyle söyleyeyim." (Müge)

Ezgi insancıl ve hümanist bir kadın olduğunu, sosyalleşmeyi, insanlarla iletişim kurmayı ve farklı insanlar tanımayı sevdiğini söyledi. Göç sonrası yaşadığı çok kültürlülük kendisine çok iyi gelmiş. Örneğin karşı komşusundan şöyle bahsetti:

"Şimdi karşı komşum _____, benim çok yakın arkadaşım artık. Çocuklarımız şeyde aynı sınıftalar. Buraya geldiğimden beri de çok birbirimize destek olduk. Pakistanlı ama şey, New York doğumlu. Amerika aslında, bu açıdan da birazcık bana iyi oldu. Ben Amerikan aksanıyla Türkiye'de genelde öğrendiğim için onunla ilk böyle karşılaştığımda bir oh demiştim. Yani anlayabildiğim bir insan çıktı. Sonrasında evet yani zaten karşı komşum bu arada. Bayağı birbirimizle şey gidiş gelişlerimiz oluyor. Pandemide azaldı tabii. Ama yemekler gidiyor geliyor yani koridorlarda. Öyle söyleyeyim. Onunla o kadar iyiyiz." (Ezgi)

Ezgi de pek çok katılımcı gibi Türkiye’de olan arkadaşlıklarını ayrı tuttuğunu şöyle söylüyor:

"Türkiye'deki arkadaşlıklarım biraz daha farklı tabii yani yaşanmışlıklar olduğu için o da." (Ezgi)

Gözde göç sonrası birkaç arkadaş edinmiş ancak taşınmak zorunda kalınca ve çocuk da olunca görüşememişler. Bu nedenle Gözde çok yalnız kaldığını ama sonra oyun gruplarını keşfettiğini şöyle anlatıyor:

"Oyun gruplarını araştırdım. Nerede, ne oyun grubu var. Sonra bir de ben şöyle kızım çok dilli yetiştiriyor. Almanca, Türkçe, İngilizce, Fransızca. Ve ben kızıma bu dillerde de hani hep iletişim kurabileceği insanlar bulmaya çalışıyorum. Çocuklar tabii en ideali. O yüzden hem Almanlarla hem Türklerle tanışmaya çalışıyorum. İngilizce'yi zaten nursery'de öğreniyor. Direk bu çalışmalara girdim. Tam o çalışmalara başladım burada, pandemi başladı." (Gözde)

Sevda da sosyal çevresiyle ilgili olarak oyun gruplarından faydalandığını ancak buralarda kurulan ilişkilerin yüzeysel olduğunu şöyle anlatıyor:

"Sosyal çevre açısından sıfırım. (...) Çünkü Londra'nın çok dışında bir yerde yaşadım. Yanımda eşim yoktu. Kimseyi tanıımıyordum ve küçücük bir bebeğim vardı. Onu alıp nereye gidebilirdim? Kime güvenebilirdim? Kiminle görüşebilirdim? Zaten eş, dost, akraba yok. Sıfırdan yeni bir insanla tanışmak benim için biraz zordu. (...) 'Church'lere gidiyordum, 'Play date'lere, oyun gruplarına. Orada bayanlarla görüşüyorduk. Annelerle konuşuyorduk ama çok kısa bir görüşmelerdi. Bir dostluk bir samimiyet kurulamıyordu tabii ki. Bir sonraki hafta tekrar görürsek yine konuşuyorduk." (Sevda)

Yaygın kanı Birleşik Krallık'ta sosyal ilişkilerin yüzeysel olduğu, Türkiye'deki gibi bir samimiyetin olmadığı doğrultusunda. Kadınlar farklı milletten ve kültürden birçok insan barındıran bu ülkede istedikleri gibi geniş bir sosyal çevrelerinin olmamasından yakındı. Ancak sorun bununla bitmiyor. Türklerin de kendi aralarında iyi ilişki kuramadıkları olabiliyor. Samimi ve sıcak bir ilişki kurmak için aynı kültürden olmak da yeterli değil. Bir sürü iç içe geçmiş faktör (ne zaman göç ettiğiniz, çocuklarınızın yaşları, aile olarak değerleriniz vb.) ilişkilerde rol oynuyor.

Örneğin uzun yıllar önce göç edenlerle yeni göç edenler de yakın ilişki kurmakta zorlanıyor. Hal böyle olunca yalnızlık kaçınılmaz oluyor.

2.6.11. Tam olarak ne isterdin?

Katılımcılara görüşme sırasında hayatlarının bu aşamasında tam olarak ne istedikleri soruldu. Çoğu katılımcının cevabı; yeniden çalışabilmek, gezmek, seyahat etmek, sosyalleşebilmek oldu.

Fatma mesleğini yapmak istediğini şöyle dile getirdi:

"Valla kaç yaşında olursam olayım. Vazgeçemedim hayallerimden. Yani burada da yine mesleğimi icra etmek istiyorum." (Fatma)

Duygu yeniden çalışmakla kızı arasında kaldığını şöyle anlattı:

"Ya işte buna cevap veremiyorum. Çünkü bir yandan çalışmak istiyorum ama çalışırsam da kızım ne olacak, diyorum. Yani onu bırakamam, diyorum yani onu hiç kimseye bırakamam ve konsantrasyonumun bozulmasından korkuyorum. Yani işe girsem konsantrasyonum sadece iş olur. Kızıma, kızımın eğitimiydi veya başka bir şey için bir şey yapamam diyorum. (...) Dolayısıyla hani tam olarak ne istiyorsun sorusuna hani yüzde yüz cevap veremiyorum." (Duygu)

Pelin de işini yeniden yapabilmeyi isteyen katılımcılardan ve bunu şöyle ifade etti:

"Diş hekimi denkliğimi alıp burada bir klinik açmayı düşünüyorum. Bunu çok istiyorum. Kendime ait bir kliniğim olsun." (Pelin)

Selin de yeniden çalışma hayatına devam edebilmeyi istediğini şöyle söyledi:

"Yani iyi bir yerde bir ekibin parçası olarak çalışmak istiyorum aslında. Ya da işimi yapmak. Girişimsel yapmak istiyorum." (Selin)

Elif biraz kararsızlık yaşasa da en çok ihtiyacı olduğu şeyin seyahat olduğunu şöyle ifade etti:

"Hani çok çok yaşlı olmasam da artık belli bir şeyi devirdikten sonra geleceğe, şöyle emeklilikle çalışma hayatı arasında bir yerdesiniz. Biraz kestirmek zor. (...) Ama yani biraz hayatı yaşamak isterdim. Sağlığım yerinde olduğu zaman boyunca yaşamak derken seyahat etmek isterdim. Ama işte bu 'covid'li günlerde biraz kafanız bulanıyor." (Elif)

Seda sağlık sorunlarıyla ilgilenmek ve güzel bir sosyal çevresinin olmasını istediğini şöyle aktardı:

"Başka, mesela birazcık daha spor ve sağlık sorunlarının üzerine gitmeliyim. Ama bu da biraz sıkıntılı işte hava önünde büyük bir engel. (...) Çok böyle aktif gideyim hemen spor yapabileyim değil de bire bir böyle uzman eşliğinde yapabileceğim şeyler var. (...) Hani böyle güzel bir çevrem olmasını isterim burada. Güzelden kastım ne? İşte hayat kriterleri hep çalışmak, para kazanmak, yatırım yapmak değil de Londra'nın işte sosyal hayatından keyif alan, müzikti, konserdi, gezmeği 'trekking'di.'" (Seda)

Betül sosyalleşmek istediğini ve yeni oluşturmaya başladığı işinde başarılı olmak istediğini şöyle anlattı:

"Buradaki hayatımı düşündüğümde tam olarak şu anda biraz daha sosyalleşmek istiyorum. Bu oluşturduğum, işte biraz böyle var olmak istiyorum yani. O satışı yapmak, sipariş almak, onlarla ilgilenmek istiyorum. O hissiyatı, başarı hissini yakalamak istiyorum." (Betül)

Çiçek eşi tarafından takdir edilmek istediğini şöyle söyledi:

"Aslında birçok insanın sahip olup da, sahip olmak isteyip de sahip olamadığı şartlara ve koşullara sahibim. Maddi olarak, manevi olarak. Sağlık, sıhhat, evlat, koca, iş her şey olarak ama... Sanırım burada belki bir tık böyle, eşimden biraz böyle hani pozitif. Ya sen de başarıyorsun aferin karıcığım, demesini bekliyorum ama belki bazen bu olmuyor." (Çiçek)

Şerife de çalışmak istediğini söyleyen katılımcılardan oldu.

"Çalışmak istiyorum." (Şerife)

Zeynep çocuklarından sonra yeniden Türkiye'ye dönmek istediğini şöyle ifade etti:

"İlerisi adına, çocuklarımı büyüttükten sonra onları belki üniversite için burada bırakıp tekrar Türkiye'ye dönmeyi planlıyorum." (Zeynep)

Ayşegül vatandaşlık almak istediğini net olarak şöyle aktardı:

"Vatandaşlık istiyorum. Benim birinciden hedefimde eşimle birlikte bu ülkenin vatandaşları olmak var." (Ayşegül)

Özgür kendisini gerçekleştirebilmeyi, bu yönde de her zaman içinde olan popüler olma duygusunu tatmin etmek istediğini şöyle dile getirdi:

"Tam olarak aslında şu an yaşadığım heyecan, böyle kendimi gerçekleştirme heyecanı. Hayallerimi ve ertelediğim şeyleri gerçekleştirme heyecanı var. Tam olarak istediğim bu motivasyonumu kaybetmemek. (...) Sahnede olmayı seviyorum galiba, böyle önde olmayı, popüler olmayı. O insanın içsel bir güdüsü demek ki. O yüzden de mesela bu yaptıklarımla belki biraz popüler olmak ya da işimde kendimi ispatlayarak bir popülerite kazanmak gibi bir altta bir böyle şey ilkel bir güdü de olabilir." (Özgür)

Müge, Covid-19 salgını nedeniyle yaşadıkları zor dönemden sonra maddi olarak önünü görebilmeyi ve sağlıklı olmak istediğini şöyle ifade etti:

"Şu anda bir garanti istiyorum. Yani hiçbir şeyin garantisi yok hayatta. Evet ama bu konforu geçtim, onları geçtim ama maddi olarak önümü görmek istiyorum. Tam olarak istediğim; şu an tabii ki sağlık istiyorum. Covid'den dolayı en büyük tedirginliğim sağlık ve önümü görmek, yani bu iş ne zaman devam edecek ne kadar devam edecek belli değil çünkü. Maddi olarak önümü görmek istiyorum. En, tam olarak, net olarak istediğim şu anda bu." (Müge)

Ezgi huzurlu olmayı bunu sağlayabilmek için de aktif olmak ve gönüllü çalışmalara katılmak istediğini şöyle aktardı:

"Genel anlamda hani başka bir şey beklemiyorum. Huzurlu olmak istiyorum, yani ama bu huzuru da yapabilmem için, huzurlu olabilmem için de benim gibi bir insanın aktif olması lazım bir şey konusunda. Yani gönüllü olarak da olabilir bu arada. Dediğim gibi TEGV beni bu konuda çok mutlu ediyordu yani. O anlamda bir şey olabilir." (Ezgi)

Gözde, eğitimine devam etmek ve hobilerine daha fazla zaman ayırmak istediğini şöyle söyledi:

"Doktora yapardım burada akademik, akademik alanda belki ilerlerdim burada. Bunun yanı sıra şey yapardım. Yaratıcı şeylere... Resim yapmayı çok seviyorum işte, örgü yapmayı çok seviyorum. Onlara daha çok vakit ayırırdım. Kendime daha çok vakit ayırırdım. Eskisi gibi böyle takıp takıştırır, rujumu, saçımı yapıp öyle çıkardım sokağa. Onları yapardım herhalde düşünüyorum da..." (Gözde)

Sevda daha güzel bir evde yaşayıp, güzelce hazırlanıp işe gitmek istediğini şöyle ifade etti:

"Daha güzel bir evde yaşayıp, böyle sabah kalkıp 'grand tuvalet' hazırlanıp, işe gitmek isterdim." (Sevda)

Herhalde böyle bir dönemde herkes, öncelikle salgından sağ salım çıkabilmek istiyor. Sonrasında ise çalışmak, seyahat etmek, daha geniş bir evde yaşamak, daha şık olmak gibi son derece insani isteklerimiz var. Çiçek'in ağlayarak eşinden takdir görmek istediğini söylemesi ise gerçekten çok etkileyiciydi.

2.7. Tema 7: Göç Kararının Sorgulanması

Katılımcılar, zaman zaman almış oldukları göç kararını yeniden gözden geçirdiklerini söyledi. Bazı katılımcılar, içlerinde bastıramadıkları bir kızgınlık duygusuyla baş etmek zorunda kaldıklarını ifade etti. Kimi katılımcılar ise işlerini bırakarak ve tüm konfor alanlarından vazgeçerek göç ettikleri için büyük bir fedakârlık yaptıklarını paylaştı. Bazı katılımcılar da Türkiye'ye geri dönmeyi hiç düşünmezken bir kısmı adeta dönmek için gün saydıklarını söyledi.

Örneğin Hatice göçle beraber her şeye sıfırdan başladıklarını ve bu nedenle göç kararlarını hala sorguladığını şöyle ifade etti:

"Ama bunların hepsi yani sıkıntılı bir dönem, hala da çok rahat atlatmış değilim, yani biz niye buradayız? Niye geldik, bizim hayatımızdaki önemli şeyler neler, diye. (...) Diyorum ki elli yaşına geldiğimde geriye dönüp bakıp hayatımı otuz altı, otuz beş yaşına kadar böyle yaşamışım, sonrasını böyle yaşamışım demek istemiyorum. Çünkü şu anda bir donukluk var, sanki bir düğmeye basmışız dondurmuşuz gibi. Yani ilerleyen bir şey yok gibi. Çocuklara bakıyorum, onu kâr sayıyorum kafamda." (Hatice)

Pelin göç sonrası çok fazla mücadele ettiklerini ama buna rağmen hala pişman olmadıklarını şöyle anlatıyor:

"Yok pişman değiliz. Yani hani gerçekten bu kadar mücadeleye birazcık şaşırtıcı bir durum ama yine de pişman değiliz." (Pelin)

Eşinin tayini nedeniyle göç etmek zorunda kalan Seyhan, çok büyük bir fedakârlık yaptığını şöyle açıklıyor:

"Bence ben çok büyük bir fedakarlık yaparak buraya geldim. Çünkü hayatımda beni var eden birçok şeyden vazgeçerek geldim. Dolayısıyla da zaman zaman bunaldığımda bu suçluluk değil kızgınlık duygusu var. Bu kime karşı kızgınlık, eşime karşı kızgınlık. Çalıştığım kuruma karşı kızgınlık. Yani başka adam mı yoktu bizi gönderdiler? Ya da eşime beni hiç düşünmeden bu görevi kabul etti gibi." (Seyhan)

Seda göç kararını düşündüğünde iyi bir not veremeyeceğini çünkü iç dünyasında kendisini mutlu hissetmediğini şöyle açıklıyor:

"Yani ben aslında nasıl diyeyim ki? Bir sürü şeyler kattı bu bana. Yani dünyada en az on, on beş tane ülke gezmiş oldum. Bir sürü değer kattı, bir sürü kültür tanıdım. Bu anlamda çok güzel ama iç dünya, mutluluk anlamında yetersiz. Hiçbir zaman hani yirmi dört saat kapısını çaldığımız arkadaşlıklar, dostluklar, aile, iyi günün, kötü günün... Bunu düşündüğümde çok iyi bir not veremeyeceğim." (Seda)

Betül eğitilmiş ve kariyer sahibi bir kadın olarak göç sonrası evde kalma kararını değerlendirirken bu konuya atıfta bulunuyor ve şunları söylüyor:

"Ben bir şeyleri arkamda bırakıp, kariyerimi, okumuş eğitimimi arkamda bırakıp buraya geldim ve evde oturuyorum ve bu seçimi yaparken bence önemli olan ne yaşamak istediğinize karar verebilmek. Eğer ben sadece eşimin kariyeri için buraya gelmiş olsaydım çok daha çok zorlanabilirdim kendi kendi mental anlamında. Ya da burada iş bulmaya çalışsaydım ya da bulamasaydım, çok daha zorlanabilirdim. Belki suçlayabilirdim ama ben onu kabul ettim. Biz buraya kendi geleceğimiz için ve kızımızın geleceği için gidiyoruz dedim ve çok fazla bir kariyer hırsım olmadığı için de bunu kabul ederek geldim. O yüzden bu yaşadığım şeyler tamam belki zaman zaman olumsuz duygular yaşıyorum ama onları dalgalanma olarak kabul ediyorum. Ama total anlamda baktığımda memnunum verdiğim karardan. Herhangi bir şey duymuyorum, suçluluk duymuyorum." (Betül)

Şerife aldıkları göç kararını Türkiye şartları ve ekonomi açısından değerlendirdiğinde iyi hissettiğini şöyle açıklıyor:

"Fiziksel olarak değil de zihinsel olarak memnun. Kesinlikle Türkiye'nin halinin kötüye gittiğini görüyoruz. Pound her gün yükseliyor. Dolar yükseliyor, altın yükseliyor. (...) Biz buraya geldikten sonra o maaşlara belirli oranda zamlar geliyor sonuçta. O zamlarla yine aynı hayatı yakalar mıydık? Yakalayamazdık. Sanmıyorum. O yüzden çocuklar için iyi hissediyorum." (Şerife)

Deniz göç kararını değerlendirdiğinde birçok negatif görünen duruma karşılık ailece bir arada olabildikleri için bunu bir ödül olarak gördüğünü şöyle açıkladı:

"Ben hala İzmir'de yaşasaydım _____ ile belki de _____ olmayacaktı yani. Biz tabii ki buraya geldik. Bütün zorlukları yaşadık. Bir artı bir de yaşadık. İşte, çalışmadım. Maddi gelirim, verdiğim dersler dışında hiçbir gelirim olmadı. Ha bir de kira, kira gelirim var. İzmir'de evim var kirada. Yani belki de biz bu zorlukları yaşamıyorduk, aile olamayacaktık veya _____ olmayacaktı, bilmiyorum yani ödülü olarak _____ ailem ve eşimi görüyorum." (Deniz)

Müge yaşadıkları birçok zorluğa rağmen yine de göç kararını destekliyor ve şöyle anlatıyor:

"Yine desenez ki bana pişman mısın geldiğine? Tabii ki zaman zaman acaba gelmese miydik, etmese miydik diye düşündüğümüz oluyor. Eşimle daha çok oluyor. Şimdi o, bunun daha farklı hedefleri vardı ve aile reisi sonuç olarak günün sonunda o. Ama şu anda para kazanamıyor. O da mesleğini değiştirmiş durumda. Ben zaten mesleğimden vazgeçmiştim. Fakat bambaşka bir yere taşındı. Ama inanır mısınız şu anda yine mutluyum. Yani yine hala ısrar ediyorum ki iyi ki gelmişiz." (Müge)

Bu bölümde Betül'ün söyledikleri sanki her şeyi özetliyor. Betül bir seçim yaparken ne yaşamak istediğinize karar verebilmenin önemini ifade ediyor. Karar alırken merkeze kendimizi koymanın ne kadar önemli olduğunu hatırlatarak böyle olmadığında ve birtakım aksilikler, olumsuz durumlar yaşandığında, kişilerin suçlama eğiliminde olduklarını söylüyor. İşte bu yüzden Müge onca yaşadığı zorluğa rağmen hala kararının arkasında duruyor ve geri dönmek yerine başarmak istiyor çünkü Müge göç kararını eşiyile 'birlikte' aldı. Hatice, Sevda ya da Seyhan ise eşlerinin göç kararını kabul etmek zorunda kaldılar. Dolayısıyla görüşme sırasında anlattıklarında hep bir olumsuzluk, bazen öfke ve kızgınlık vardı. Yıllar geçmesine rağmen bu duyguları azalmamıştı.

2.7.1. Türkiye'ye dönüş

Katılımcılar, günün birinde Türkiye'ye dönüş planları olup olmamasına bağlı olarak düşüncelerini aktardı. Bazı katılımcılar, göçmenlik deneyimlerine belirli bir zaman dilimi biçmişken, diğerleri ülkelerine dönmeyi hiç düşünmediklerini söylüyor. Bazı katılımcılar ise dönüş kararını eşinin çalıştığı şirketin vereceğini ifade etti.

Pelin, Türkiye'yle ilgili haberleri izlediğinde, 'iyi ki buradayım' dediğini şöyle anlatıyor:

"Geliyorsunuz, burada hani size yapılan muameleyi görüyorsunuz ve hak etmediğinizi düşünüyorsunuz. Bu gerçekten çok yıpratıcı oluyor ama diyorsunuz ki işte yine de katlanırım. Çünkü Türkiye'deki duruma bakıyorsunuz, haberleri izliyorsunuz. Yine de diyorsunuz ki iyi ki buradayım. Bu bir kısır döngüye dönüşüyor." (Pelin)

Selin, en fazla yedi yıl kalmayı planladığını sonrasında Türkiye'ye dönmek ve emekliliğinde orada yaşamak istediğini şöyle aktarıyor:

"Zaten burada beş yıl, altı yıl, yedi yıl çalışmayı planlıyorum. Daha doğrusu İngiltere'de bu kadar kalmayı planlıyorum. Yedi yıl falan kalmayı planlıyorum. Hani dönmeyi düşünüyorum ülkeye. İnşallah biraz daha işler düzeler. Yani emekliliğimi ya da yaşlılığımı orada geçirmeyi düşünüyorum." (Selin)

Seyhan, tıpkı göç kararı gibi dönüş kararının da biraz eşinin işine bağlı olduğunu ama her halükârda Türkiye'ye döneceklerini şöyle söylüyor:

"Bu aslında bizim tercihimize çok bağlı değil. Yine banka nasıl tayini çıkardıysa, bankanın tekrar İstanbul'a dönmemizi talep etmesiyle ilgili bir durum. Ama eninde sonunda en kötü ihtimalleri düşünüyorum. Burada kalmış olsak bile eşimin emekliliğine yedi yıl kaldı. Yedi yıl sonra emekli olacağı için her halükârda yine Türkiye'ye döneceğiz." (Seyhan)

Seyhan, Türkiye'ye dönüşünün hayaliyle göç yaşamına adeta katlandığını şöyle ifade ediyor:

"Ben hizmet süremizi tamamlar tamamlamaz, Türkiye'ye dönmek istiyorum ve tekrardan bir şekilde iş hayatına başlamak istiyorum. (...)Burada kalırsam hayatımda değişen hiçbir şey olmayacak, o kesin. Türkiye'ye dönersem, o eski Seyhan'a geri dönebilirim ümidim var. Mesela şimdi Türkiye'ye dönersem hayallerim var. (...)Ben duygularımı erteliyorum. Başa çıkmıyorum. Ben sürekli ilerisi için hayal kurarak kendimi motive etmeye çalışıyorum. Bir gün bunlar bitecek. Bir gün ben tekrar çalışma hayatına geri döneceğim. Hani Türkiye'ye döndüğümde çalışma hayatına geri dönmesem bile yapmak istediğim şeyleri, kendime kazandırmak istediğim şeyleri yapabileceğim ümidiyle ayakta kalmaya çalışıyorum." (Seyhan)

Zeynep Türkiye'ye dönmeyi planladığını şöyle aktarıyor:

"İlerisi adına çocuklarımı büyüttükten sonra onları belki üniversite için burada bırakıp, tekrar Türkiye'ye dönmeyi planlıyorum." (Zeynep)

Ayşegül vatandaşlık aldıktan sonra Türkiye'ye dönmeyi düşünmediklerini şöyle açıklıyor:

"Bir vatandaşlığı hayırlısıyla aldığımız zaman valla Türkiye'ye dönmeyi düşünmüyorum. Çünkü Türkiye'de çok değişik kafalar var. Yani bu sistem, bu Türkiye sistem insanı değiliz biz karı koca. Yani Türkiye'de çok... Türkiye çok farklı noktalara evriliyor şu an ve bu evrilmeden de çocuklarımın etkilenmemesi için olabildiğince burada kalacağız." (Ayşegül)

Müge de vatandaşlığı aldıktan sonra Türkiye'ye dönmeyi düşünmediğini şöyle aktarıyor:

"Türkiye'ye dönmeyi, temelli dönmeyi düşünmüyorum. Biraz burada uğraşıp, bunu böyle tırmalayıp, bu kadar böyle emek verip, bunu yapmak istiyorum. Çünkü buranın vatandaşı olursanız o anlamda rahat ediyorsunuz. (...) İleriye yönelik gayemiz, niyetimiz bu. Ama hayat ne gösterir bilmiyorum. Ülkemize dönersek de sıfırdan başlayacağız. Tabi o kaybımız var. O yüzden ben de eşim de şu anda hayat ne gösterir bilinmez ama planlarımız dahilinde ülkeye dönmeyi düşünmüyoruz, Türkiye'ye dönmeyi." (Müge)

Katılımcıların Türkiye'ye dönüş kararları net olmamakla birlikte birbirlerinden farklılık gösteriyor. Göç kararına katılan kadınların ifadelerinin daha kararlı oldukları görülüyor. Örneğin Ayşegül ve Müge, yaşadıkları tüm zorluklara rağmen geri dönmemekte kararlılar. Seyhan ise Türkiye'ye geri döneceği günü bekleyerek duygularını ertelediğini, başa çıkmadığını ve sürekli ilerisi için hayal kurduğunu söylüyor. Dolayısıyla Türkiye'ye dönüş kararının da göç kararıyla yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

2.7.2. Göç kararının ödülü

Katılımcılara görüşme sırasında, göç kararlarının ödülü olarak neyi gördükleri soruldu. Çoğu katılımcı çocuklarının eğitim hayatını gösterirken; diğer katılımcılar ise yaygın olarak daha özgür hissettiklerini, farklı kültürler tanıdıklarını ve yaşam standartlarının yükseldiğinden bahsetti.

Fatma göç kararlarının en büyük ödülü olarak çocuklarını gösteriyor ve şöyle açıklıyor:

"Şu, en büyük ödül çocuklarım. Çocuklarım çok mutlular. Yani buradaki yaşam şekli, insanlar hoşlarına gidiyor. Çünkü Türkiye'de artık rahatsızlık veriliyordu benim çocuklarıma. Mesela çok ekstrem de bir tipleri yok. Ama bir küpe takmışlar, saçı uzun. Metro'da, son zamanlarda anlattıkları böyle rahatsızlıklar olmuştu. Mutlu değillerdi. Yani azınlık gibi olmuştuk. Burada tabii kaybolup gidiyorlar insanların arasında, bu onları mutlu ediyor. Sonra yabancı dilleri. Onlar da çok mutlular. Dünya insanı oldular. Yani her şeyi anlayabiliyor. (...) Şimdi bizimkiler, o yüzden mutlular. Her şeyi filmleri, haberleri, her şeyi İngilizce seyrediyorlar zaten." (Fatma)

Hatice çocukların eğitimini göç kararlarının ödülü olarak gösteriyor ve onların vizyonlarının daha açık olmasından dolayı duyduğu memnuniyeti şöyle ifade ediyor:

"Burada hala tutan şey, çocukların eğitimi. Okulla ilgili yani daha çağdaş olabilmeleri. Birbirlerine saygı göstermeleri. Siyah, beyaz vesaire. Sınıfta arkadaşları var. Daha geniş bir çerçeveye bakabilmeleri dünyaya. Eğitimin kalitesi tartışılabilir. Belki sadece şartları iyi diyelim. Çocuğunuzu yolladığımızda okulun şartlarını biliyorsunuz. Saygı göstermesi gerektiğini, göstereceğini herkesin biliyorsunuz. Eşimin çalışma düzeni rahat." (Hatice)

Duygu göç kararlarının ödülü olarak; kızının yaşam enerjisini kaybetmeden, Türkiye'deki gibi yarış atına dönüşmeden iyi bir eğitim almasını ve yaptıkları işle ilgili olarak müşteri portföylerinin genişlemesini göstererek şöyle ifade ediyor:

"Valla yani bu, bunun cevabı çok zor ya. Yani ama hedef olarak belirlersem kızımın burada güzel bir üniversitede okumasını istiyorum. İnşallah istediği tarzda güzel bir yerde okur. Çünkü Türkiye'de biliyorsunuz eğitim hayatı çok zor. İnşallah yani hayatın enerjisini kaybetmeden, keyfini sürerek bir üniversiteye girer ve orada da keyifli bir şekilde geçer. (...) Türkiye'deki gibi de bir yarış atına dönüştürmek de istemiyorum. Dolayısıyla onun keyifli olmasını hedefliyorum. Tabii ki ikincisi de biz şimdi restoran, bar işi yaptığımız için burada ciddi böyle bir şeyimizin olmasını istiyorum. Müşteri portföyümüzün olmasını. Çok şükür iyi başladık." Duygu

Pelin göç kararlarının ödülü olarak kendisini daha güvende hissetmesini, alım gücünün Türkiye'ye kıyasla çok daha fazla yükseldiğini gösteriyor ve şöyle açıklıyor:

"Kararımın ödülü olarak ne görüyorum? Sosyal hayatta çok rahat hissettiğimi görüyorum. Ben mesela sıkıldığımda gecenin on ikisinde bisikletimi alıp çıkabiliyorum Arzu Hanım. Alıyorum bisikletimi çıkıyorum, şehre kadar gidiyorum, geziyorum, geliyorum. Yani ben bunu Türkiye'de yapabilir miydim? Asla. Markete gidiyorum, markete gidiyorum, ne istersem alıyorum. Yani ben İzmir'deyken et alırken başka ne bileyim gıda yani gıda, alırken bakıyordum yani. (...) Yani alım gücüm çok yüksek. Benim burada ödülüm bu. Yani biz şu an altımızda en son model jeepimiz vesairemiz her şeyimiz var." (Pelin)

Selin göç kararlarının ödülü olarak çocuklarının eğitimini ve vatandaşlık almalarını gösteriyor:

"Tek ödülü işte çocukların iyi bir eğitim alması ve bir İngiliz pasaportları olması. Yani onun dışında başka bir ödül yok bizim için." (Selin)

Elif göç kararlarının ödülü olarak çocuklarının dünya insanı olmalarını ve kendisinde geliştirdiği birtakım özellikleri göstererek şöyle açıklıyor:

"Çocuklarımı dünya insanı yaptım. (...) Kendime yeni bir dünya yarattım. Çünkü çok değiştiğimi fark ediyorum burada olmakla. (...) Kendimi zorladım. Hani şimdi İngilizce söyleyeceğim ama "comfort zone" denen bir şey var ya. Onu çok zorladım. Hiç yapabileceğimi düşünmediğim şeyleri yaptım. Ben daha sessiz, kendi halinde, fazla girişken olmayan biriydim. Buradaki sosyal ilişkilerin hepsini ben yarattım. Şu an çevremizde kim varsa benim sayemde. O büyük bir ödül. Farklı insanlarla, farklı kültürlerle karşılaştığımız zaman dünyanın ne kadar farklı olduğunu gördüm. Bence büyük artı." (Elif)

Betül göç kararlarının ödülü olarak yaşam standartlarının yükselmesini, çocuklarının gittiği okulun standartlarının Türkiye'ye kıyasla daha yüksek olmasını gösteriyor ve şöyle ekliyor:

"Kararımın ödülü bence yaşam standartlarımızın yükselmesi. Yani şu anda biz buraya daha çok çocuğumuzun geleceği, kendi geleceğimiz için çıktık yurt dışına. (...) Devlet okuluna gidiyor, burada mahalle okuluna gidiyor ama standartları çok güzel. İngilizce öğrenmeye başladı, konuşmaya başladı. Biz aynı şekilde Türkiye'yle karşılaştırma yapmak istemiyorum ama yapmak mecburiyetindeyim anlatabilmek için. Türkiye'de kazandığımız ve harcayacağımız parayla, buradaki kazandığımız ve harcadığımız rakamlar çok daha bizim refahımıza hizmet ediyor. Aynı şekilde oturduğumuz ev bu hayalimizdeki gibi bir ev. Türkiye'de böyle bir evde oturmam mümkün değildi. Güvenlik aynı şekilde bir nebze daha, daha güvende hissediyorum Türkiye'ye göre kendimi." (Betül)

Çiçek göç kararlarının ödülü olarak kızının eğitimini, eşinin iş hayatını ve maddi açıdan daha iyi durumda olmalarını gösteriyor ve şöyle açıklıyor:

"Kızımın eğitimi, eşimin iş hayatı, tabii burada daha profesyonel insanlarla daha farklı bir kültürle çalışıyor. Bir de şey tabii ki hani maddi imkanlar hani. Gerçi biz Türkiye'de de Türkiye'nin ekonomik koşullarına göre oldukça iyi maaş alan bir aileydik. Ama burada da yine iyi bir geliri olan bir aileyiz. Fakat biz bu parayı Türkiye'de harcadığımızda, on katını harcıyorduk. Yani on katı bir para kazanıyoruz. Bu bir avantaj olabilir belki. Kızım ve eşim haricinde." (Çiçek)

Şerife göç kararlarının ödülü olarak, ilk önce aile olmalarını gösteriyor. Türkiye'deki hayatlarıyla kıyaslayarak yaşadıkları durumu şöyle açıklıyor:

"Biz burada aile olduk, yani Türkiye'de ben çok bireysel takılıyormuşum onu fark ettim. Gerçekten güzel bir aile olduk. Eşimin oğlunu da...O da 'anne' demeye başladı zaten buraya geldikten sonra onun da etrafındaki tek insan olunca biz. 'Anne' demeye başladı. Bize kimse karışmadı. Bu çok güzel oldu. Türkiye'deyken çok karışılıyordu." (Şerife)

Ayşegül, göç kararlarının ödülü olarak; çocuklarının eğitimini, İngilizce öğrenebilmelerini, daha saygılı bir ortamda büyümelerini ve son olarak aile olmalarını gösteriyor ve şöyle açıklıyor:

"Çocuklarımın eğitimini görüyorum. (...) Yani çocukların, herkesin native olduğu ve ilerde çok daha iyi, İngiltere'de üniversiteler okuyabileceği bir yere gönderiyorum. Benim ödülüm bu. İkinci ödülüm ne? İkinci ödülüm daha saygılı bir ortamda büyücek çocuklarım, daha saygılı insanlarla bir aradayım. İkinci ödülüm bu. Üçüncü ödülüm ise biz belki Türkiye'de kalsak eşimle sıkıntılarımız vardı. Belki onlar büyüyecekti, burada daha yakınlaştık, daha sarıldık birbirimize. Üçüncü ödül de bu. Ailemin geleceği." (Ayşegül)

Özgür göç kararlarının ödülü olarak; yabancı dil, farklı kültürleri tanıma, daha sakin olma, gerçek hoşgörüyü anlama olarak gösteriyor ve şöyle ifade ediyor:

"Şu an ben yabancı dil ve farklı kültürleri tanıma olarak kendi adıma göç kararının ödülünü görüyorum. Bir de sakinleşmem ve yavaşlamam konusunda, bir de kendimi geliştirmem konusunda bana fırsat vermesi benim için göç kararındaki en büyük artı. Artı hoşgörülü olmak konusunda bir yanlış fikrim olduğunu fark ettim. Çünkü ben kendimi çok hoşgörülü bulurdum. Şekilci olmadığımı düşünürdüm. İnsanları kategorize etmediğimi düşünürdüm. Ama bunu bile aslında yine de kendimce olan, bence olanlarla yaptığımı fark ettim burada çünkü burada çok hiç tanımayacağımız, hiç, hiçbir şekilde benim Türkiye'de bir arada olmayacağım farklı kültürler, motifler, aile türleriyle karşılaşp, şimdi hoşgörünün ne demek olduğunu tam anlamış olduğumu düşünüyorum." (Özgür)

Deniz göç kararının ödülü olarak; ailesini, eşiyile yakınlaşmasını, oturma iznini almayı gösterdi ve şöyle açıkladı:

"Ailem. Aile. Ailem bir arada oldu. İlk defa herkes bir arada. Yani eşimle biz ayrı yaşıyorduk. Eşimi daha çok tanıdım. Eşimle aynı yerde yaşamak büyük bir şey yani. (...) Eşim ve ailem diyebilirim. Çocuklarım tabii ki. (...) Deniz için oturum, İngiltere'den oturumunu almış olmak bir avantaj yani. Koluna taktığı bir bilezik bu ve ben bunu yapmak istedim. Kendim için öncelikle. Sonra ailem için." (Deniz)

Müge göç kararlarının ödülünü şu anda göremediğini ve Covid-19 salgını nedeniyle hiç beklemedikleri durumlarla karşılaştıklarını şöyle açıklıyor:

"Öyle ya da böyle kızımız bir okula gidiyor burada. Ben, yine de paramızı kazanıyoruz şu anda geçimimizi sağlıyoruz. Öyle ya da böyle. Freelance bir iş bulmuş olmak, böyle pandemi zamanında bizim için bir artı. (...) Fakat covid'den dolayı ekstra bir durum yaşadığımız için, beklemediğimiz bir durum yaşadığımız için şu anda çok ödülünü göremiyorum. Yani ödülünü göremiyorum." (Müge)

Ezgi ayrıca kendisini daha özgür hissettiğini, doğaya daha yakın olabilmelerini de ödül olarak gördüğünü söylüyor:

"Kendimi özgür hissediyor olmam birincisi. Kendimi çok daha, evet, parasal anlamda öyle, bir kendimi kısıtlama hissediyorum ama genel olarak hayatınızın geneline bakarsak çok daha özgür ve aynı zamanda daha fazla yeşillerin olduğu, daha fazla doğayla, gerçek hayatla bir arada olabildiğimiz. Gerçek hayat dediğimiz şeyle bir arada olabildiğimiz bir zaman, bir yerde olmamız. Bence en büyük ödül bu çünkü biz bunu İstanbul'da kaybettik." (Ezgi)

Gözde göç kararlarının ödülü olarak farklı kültürlerle bir arada olmayı gösterdi ve şöyle açıkladı:

"Burada daha çok, daha farklı çeşit, çok çeşit ülkeden arkadaşlarım oldu. Mesela Çin'den, Brezilya'dan, Portekiz'den, İspanya'dan. Almanya'da bu çeşitlilik yok buradaki gibi. Ama bu şuna da bağlı aslında o çeşitlilik var da şimdi Almanya'da küçük şehirdeyim. (...) Ama şimdi Londra'ya gelince, direk Londra merkezde yaşayınca, orada tabii dünyadan, her taraf, dünyanın her tarafından insan var. O da çok güzel oldu. Zaten seviyorum böyle başka çeşitli diller, başka kültürler. Hani o da çok güzel oldu." (Gözde)

Sevda göç kararlarının ödülü olarak oğlunun eğitimini, daha saygılı bir ortamda büyümesini gösteriyor ve şöyle ifade ediyor:

"Yola çıktığımız şeyi bir kere gerçekleştirdik. Zafer bizim. Oğlumuz burada bir okula başladı ve şu anda İngilizce konuşuyor, üç yaşında olmasına rağmen. Hayatına güzel başladı diye düşünüyorum ben. Zaten isteğimiz de buydu. Onun için yola çıktık, onun için devam ediyoruz. Burada yaşamı daha standart, Türkiye'ye göre standardın biraz üstünde. Daha rahat hareket ediyor. Daha rahat parka gidiyor. Parkta oynarken çocuklarla birbirlerine saygılı hareket ediyorlar." (Sevda)

Bunca çabanın bir karşılığı olmalıydı. Katılımcılar şimdilik göç kararlarının ödülü olarak çoğunlukla çocuklarının eğitimini gösterecekler de ileriki yıllarda kazanımlarını çok daha rahat tanımlayabilecekler. Kadınların söylemlerinde merkezde hep 'ailenin' olması dikkat çekiciydi.

2.7.3. Yaşam memnuniyeti

Katılımcılara görüşmeler sırasında, Birleşik Krallık'taki göçmen yaşamlarına on üzerinden (on en yüksek olmak üzere) bir değer vermeleri gerekseydi bu kaç olurdu ve bu değer on olması için neye ihtiyaçları olduğu soruldu. Sadece dört katılımcı altıdan düşük bir değer verdi. Yaşam memnuniyeti sorusuna düşük puan veren katılımcıların çoğu, daha önce göç süreçlerinden bahsederken, alınan göç kararına zaten çok katılmadıklarını ve kararın, daha çok eşi veya eşinin şirketi tarafından alındığını söylemişlerdi.

Hatice yaşam memnuniyeti sorusuna on üzerinden dört verdiğini çünkü her şeye sıfırdan başlamak zorunda kaldığını şöyle ifade ediyor:

"Dört olurdu şu an memnuniyet derecesi. Ama şu an için böyle. İlerde amaçlarımıza ulaşıncaya ya da işte şu iş yaparız, şöyle yaparız dediğimizde belki bilmiyorum. Çok mutlu oluruz. A iyi ki de gelmişiz diyecek miyiz onu bilmiyorum ama şu anki süre içerisinde ben onu hissediyorum çünkü burada sıfırdan başlamış gibiyim hayata. Eğitim vesaire hiçbir şeyin bir katkısı yok. Elbette, tabii ki evet, var da katkısı yani şu anki pozisyonuna bir katkısı yok." (Hatice)

Duygu yaşam memnuniyeti sorusuna yedi cevabını verdi ve on olması için ihtiyacı olanları şöyle sıraladı:

"Birazcık daha sosyal çevre, birazcık da adaptasyonunu sağlamaya ihtiyacımız var. Birazcık daha dil hakimiyetimi kazanmama ihtiyaç var." (Duygu)

Pelin, yaşam memnuniyeti sorusuna sekiz cevabını verdi ve on olması için sosyalleşmeye ihtiyacı olduğunu şöyle ifade etti:

"On olması için neye ihtiyacım var? Açıkçası sosyalleşmeye ihtiyacım var. Çünkü Londra'da bir çevrem vardı, arkadaşlarım vardı. Hatta son zamanlarda bayağı görüştüğüm arkadaşlarım vardı. Şimdi yapayalnız hissediyorum. Bunu terapilerde de konuşuyoruz. Ne yapabilirim noktasına gelmiştik. Çünkü kimsem yok. Nottingham'dan bir diş hekimi arkadaşım var. Onlarla görüşüyoruz. Sadece onlar var. Yani başka kimsem yok. Hiç arkadaşım yok yani. Ben on olması için herhalde iki puanı oradan kırdım diyebilirim. Yeni şehre taşındığımız için hiç çevrem yok şu anda." (Pelin)

Selin yaşam memnuniyeti sorusuna dört cevabını verdi ve mesleğini yapmaya artı sosyalleşmeye ihtiyacı olduğunu şöyle anlattı:

"On olması için bir mesleğimi yapmaya ihtiyacım var. İki sosyalleşmeye ihtiyacım var. Üç ev işlerinden uzak olmaya ihtiyacım var." (Selin)

Elif yaşam memnuniyeti sorusuna dokuz cevabını verdi ve on olması için aile düzenini olumsuz etkilemeyecek bir çalışma hayatını göstererek şöyle açıkladı:

"On olması için yani şöyle, bu çok özele mi girecek bilmiyorum ama şu an menopozdan geçiyor olmam nedeniyle her şeyi mükemmel görmüyor olabilirim. Ve fiziksel olarak da çok iyi durumda hissetmiyorum. Ama hani geçici bir süreç olarak bakıyorum. Eğer bir çalışma hayatına başlarsam ama eskisi kadar yoğun olmayan, aile hayatımı çok bozmayan. (...) Böyle eski yaşadığım sıkıntıları, birisinden izin alıp çocuğuma koşturmak, aileyle ilgili bir sorunda koşturmak artık yaş itibari ile sanırım ağır gelecek. Onun için hani öyle bir düzende bir çalışma hayatına kavuşursam on olur." (Elif)

Seyhan yaşam memnuniyeti sorusuna altı cevabını verdi ve on olması için ailesine, kaliteli bir iş hayatına, samimi arkadaşlarına ihtiyacı olduğunu şöyle açıkladı:

"Aileme, kaliteli bir iş hayatına, çevreme, yani eski çevreme mi desem daha doğru olur, yani sonuçta daha fazla ve daha samimi arkadaş ortamına ihtiyacım var. (...) Hani biraz arkadaşlık duygusuna önem veren bir insanım ve hani benim için ihtiyacım olduğunda anında yanımda olabilecek insanlara ihtiyacım vardı. (...) Hani bunların eksikliğini açıkçası çok duyuyorum." (Seyhan)

Seda yaşam memnuniyeti sorusuna dört cevabını verdi ve on olabilmesi için hobileriyle ilgilenmeye, gönüllü çalışmaya ihtiyacı olduğunu şöyle açıkladı:

"Yani benim birazcık kendi hobilerimle uğraşmaya ihtiyacım var. (...) Mesela bir charity'de (hayır kuruluşu) gidip gönüllü çalışabilirim. Bunca yıllık öğretmenlik deneyimim var. Hani hasta çocuklarla ya da okula erişemeyen çocuklarla bunu yapabilirim ama bu korona dönemi tabii bunun önüne biraz ket vurdu ama bu benim bir hedefim. (...) Böyle bir hedefim var ve bu beni çok mutlu edecek, ben bunu biliyorum." (Seda)

Betül yaşam memnuniyeti sorusuna sekiz cevabını verdi ve on olması için kendisini daha güvende hissetmeye ihtiyacı olduğunu şöyle ifade etti:

"On olması için bir tanesi, daha fazla güven ortamı olabilir. Yani niye bunları söylüyorum. İsviçre ile karşılaştığım için bunu söylüyorum. İsviçre'deki, İsviçre'ye mesela dokuz verirdim. Çünkü daha güvenliydi orası buraya nazaran. (...) Mesela çok basit bir şekilde akşam dışarı çıkmak mesela tek başına, gece saatinde yolda rahat yürüyebilmek ya da kapkaççılığa karışmayacağınızı bilebilmek." (Betül)

Çiçek yaşam memnuniyeti sorusuna yedi cevabını verdi ve on olması için ihtiyaç duyduklarını şöyle ifade etti:

"Kimsenin on üzerinden on verebileceği bir hayatı olacağını düşünmüyorum ben. Yani hani sağlıklıyız sonuçta kızım da eşim de ben de üçümüz de sağlıklıyız. Çok şükür maddi imkanlarımız yerinde, istediğimizi alıyoruz, yiyoruz, içiyoruz. İmkân verdikçe gezebiliyoruz. Hani eşim dürüst, namuslu bir insan ama arada bir ilgisizliği olan, böyle densiz esprileri olabilen bir insan, hani böyle espri anlayışı biraz farklıdır. Hani bunlar da olsaydı daha yüksek bir puan olabilirdi. (...) Bir ehliyetimin olmuş olması, bana belki üç dört puan arttırabilirdi." (Çiçek)

Şerife yaşam memnuniyeti sorusuna altı cevabını verdi ve on olması için çalışmaya ihtiyacı olduğunu net bir şekilde dile getirdi.

"Çalışmaya. Başka bir şeye ihtiyacım yok aslında. Hani her şeyi tamamlamış durumdayız. Hayatımızı oturttuk, birbirimize alıştık." (Şerife)

Zeynep yaşam memnuniyeti sorusuna yedi cevabını verdi ve on olmasının neden mümkün olamayacağını şöyle açıkladı:

"Yaşam kalitemin on olması için bu ülkeyi değiştirmeye ihtiyacım var. Mümkün değil yani burada on olmaz. (...) Atıyorum yani, beşte bir market kapanabilir mi? Veya hafta sonu on birde market açılır mı? Yani bunlar da dahil bahsettiğim şeylere mesela çok ihtiyaç olan şeyler. (...) Biz hizmet almaya çok alışmışız. (...) Bir de havası. Havayı değiştiremeyeceğimize göre... Havası inanılmaz kapalı, yağmurlu. Yağmurla çok derdim yok ama bildiğiniz gıgri ve yaz mevsimi denen şey sadece bir hafta. Yaz yok. (...) Havayı da düzeltemeyeceğimize göre çok memnun olamam yani." (Zeynep)

Ayşegül yaşam memnuniyeti sorusuna on üzerinden on cevabını veren tek katılımcı oldu. Gıda güvenliği olması en önemli kriterdi ve diğer nedenlerini de şöyle açıkladı:

"Ona, on veririm. Neden? Ben coğrafya öğretmeniyim ve ben Türkiye'deki gıdaların mesela (...) çok güvensizliğini biliyorum. Ben öğrencilerime gıda güvenliği diye IB de bir konu anlatıyorum. Gıda güvenliği var bu ülkede, bak bu çok değerli bir şey. Geçen sene Türkiye'de kırk ton pestisit kullanıldı. Kırk ton pestisit kullanıldı ve hiçbir denetim yok gıdada. (...) Yediğim şeyi güvenli yiyorum, bu bir. Benim için çok önemli bir kriter bu. Bu bir. İkincisi, ya şimdi insanlar İngiltere deyince ne bekliyorlar bilemiyorum ama ben İngiltere'yi bilerek geldim. Yani ben İngiltere'nin yemek kültürü olmadığını bilerek geldim. Yani ben İngiltere'nin havasının çok yağmurlu olduğunu bilerek geldim. Yani İngiltere'de insanların çok az paraya yaşadıklarını bilerek geldim. Bunlar bana çok koymadı. Öyle söyleyeyim. (...) İnsanların yaşadıkları zorluklar, dil bilmeme ve yöntem bilmemeyle ilgili. Biz burayı atlattık diye düşünüyorum." (Ayşegül)

Özgür yaşam memnuniyeti sorusuna sekiz cevabını verdi ve on olması için ihtiyaçlarını şöyle sıraladı:

"Serbest dolaşım. Başka onun dışında işte İngilizce'min iyi olması. Benim için bir puan da o katarı yani." (Özgür)

Deniz yaşam memnuniyeti sorusuna sekiz cevabını verdi ve on olması için başta ailesine, İzmir'e, denize ve işe ihtiyacı olduğunu şöyle açıkladı:

"Ailem, İzmir, deniz, daha çok arkadaş, daha çok sosyal hayat yani. Bir de iş, iş, iş. Yarı zamanlı çalışmak istiyorum. (...) Kendime ait bir sosyal çevreyi artık oluşturmak istiyorum. Sosyal, akademik bir çevrem oluşturun istiyorum. Yoksa onun dışında yaşantımız, sağlığımız, çocuklarımızla, ailemle ilişkim, eşimle ilişkim, kendi anne babamla ilişkim, tabii özlem dışında bir sıkıntımız yok. Maddi sıkıntımız yok. Evimiz güzel, istediğimize gelip gidebiliyoruz. Mutluyuz yani, çocuklar da mutlu, biz de mutluyuz. Tek sıkıntımız yorgunluk işte. Yorgunluk ve özlem." (Deniz)

Müge yaşam memnuniyeti sorusuna yedi buçuk cevabını verdi ve on olması için; eşinin daha iyi bir işe ve dolayısıyla maddi anlamda güvenceye, ek olarak seyahat edebilme özgürlüğüne ihtiyaç duyduğunu söyledi ve şöyle açıkladı:

"Şu anda maddi olarak iyiyiz evet ama biraz daha paraya ihtiyacımız var. Maddi olarak eşimin işini gerçekten yapıyor olmasına ihtiyacımız var. Çünkü amacımız buydu ya. Ondan biraz, tek amacımız bu olmasa da yine büyük gelme nedenlerimizden biri buydu. Dolayısıyla eşimin bir işe, düzenli yani kendi işini yapmasına ihtiyacımız var maddi olarak. (...) İkincisi de özlem. Yani seyahat edebiliyor olmam lazım. Benim, memleketime gidip anneciğime sarılıyor olmam lazım. (...) Yani bir gidip gelebilmem lazım. Bir de maddi olması lazım. Onun dışında çok şükür sağlığımız iyi. Adapte oluyoruz." (Müge)

Ezgi yaşam memnuniyeti sorusuna sekiz cevabını verdi ve on olması için kendisine alan açmaya, ehliyet almaya ve oğlunun büyümesine ihtiyaç duyduğunu şöyle açıkladı:

"Benim kendime alan açmam lazım Arzu Hanım. Biraz daha. Yani şu işte ehliyet alacağım mesela bak şimdi aklıma o geldi. Ona çalışıyorum. Araba duruyor parkta. Türkiye'de aktif kullanıcıyım ama burada hala o işle ilgili hiçbir şey yapmadım. Ben, bunlara çalışıyorum şu an. Yani kendime alan açmam lazım. Oğlumun biraz büyümesi lazım. Yani bizim hayatımızla ilgili benim kendi alanlarım açıldıkça o, on olur yani. Ona eminim." (Ezgi)

Gözde yaşam memnuniyeti sorusuna yedi buçuk cevabını verdi ve on olması için ihtiyaçlarını şöyle sıraladı:

"Eğitim sisteminin ve sağlık sisteminin daha iyi olması, buradaki bina kalitelerinin, ev kalitelerinin daha iyi olması. Burada bina, buradaki binalar, evler çok mantıksız, çok kalitesiz geliyor bana." (Gözde)

Sevda yaşam memnuniyeti sorusuna en düşük cevabı, üç verdi ve on olması için en başta daha geniş bir eve ihtiyaç duyduğunu şöyle ifade etti:

"Mesela daha geniş bir eve ihtiyacım var ve biraz daha anlayışlı bir eşe. Şu anda stüdyo flat bir evde yaşıyoruz. Daha geniş bir eve ihtiyacım var. Türkiye'ye, tatil yapıp gelmeye ihtiyacım var. Şu an imkânsız herhalde çünkü Türkiye'de korona çok fazla." (Sevda)

Yaşam memnuniyeti sorusuna verilen cevabın da göç kararının nasıl alındığı ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin Hatice, göç nedeniyle her şeye sıfırdan başladık, diyor. Göç kararını alırken istekli olsaydı, belki her şeye sıfırdan başlamayı daha pozitif algılayarak, bu deneyimi tıpkı Şerife veya Ayşegül gibi bir macera olarak görebilirdi. Her iki kadın da çok bilinçli bir tercih yapmıştı. İkisi de göç etmeden önce bu ülkeye seyahat ederek göç hayatlarının neye benzeyebileceği konusunda bir fikir edinmişlerdi. Elbette her yolculuk gibi çeşitli sürprizlerle (Covid-19 salgını gibi) onlar da karşılaştı. Ama bu olumsuzluklar onları daha da dirençli hale getirdi.

2.7.4. Göçmen olacaklara tavsiyeler

Katılımcılardan bazıları, görüşme sonunda eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulduğunda, kendileri gibi bu yolu tercih ederek göç etmek isteyenlere birtakım tavsiyelerde bulunmak istedi.

Örneğin Fatma göçmen olacaklara, özellikle kendi deneyiminden hareket ederek gelinen vize türünün çok önemli olduğunu çünkü kişilerin çalışma şartlarını etkilediğini söylüyor:

"Şimdi şöyle söyleyeyim bence göçmen olmak, gelmek sıkıntı değil. Yalnızca bazı durumları göze almak lazım. Genç olmanın gerçekten önemli olduğunu düşünüyorum. Genç gelerseniz her işi yapabilirsiniz. Bir de bu Ankara Anlaşması'nın gelen kişiye başka bir meslek yaptırmaması, yaptırma zorlayan konulardan biri. (...) Maaşlı bir çalışansa, bir pound girse atıyorlar sizi ülkeden. Bu çok büyük bir sıkıntı. (...) Buraya geliyorsunuz ama kendi kültürünüzü de illa buraya empoze edeceğim derdinde olmamalısınız. Aksine bu ülkeyi de özümsemelisiniz. Ben öyle şeyleri de sevmiyorum. Sanki Türkiye'de yaşıyormuş gibi bir mahalle kuruyorlar. O zaman Türkiye'de yaşa sen. Dünya insanı olacaksak burayı da özümsemen lazım, saygı duyman lazım. Buradaki gelenek görenekleri değil mi? Yani göçmen olmayı destekliyorum. Sadece dediğim kriterler öne

alınmalı. Açıkçası pişman da değilim. Mutluyum, huzurluyum. Sadece beni daha mutlu edecek, problem yaratan şeyleri çözme yolunda savaşıyorum, savaşıyoruz."
(Fatma)

Fatma ayrıca evde kalan kişilere bunu kronik hale getirmemeleri gerektiğini ve mutlaka ilgilendikleri bir şeyin olması gerektiğini söylüyor:

"Evde kalmayı kronikleştirmemeleri lazım. Yani evde kalsın ama evden yapacağı bir şey olsun en kötü. Yani muhakkak hayatla bir bağı olsun. Yani burada İngiltere'de yaşıyor olsun. Anlatabiliyor muyum? Yani tamam evdedir. Belki hiçbir şey bulamıyor. Ama yine de bir meşgale bulması lazım. Bu şart bence. Hayatla bağlantı." (Fatma)

Nesrin alınan göç kararında kişinin bu karara olan etkisinin son derece önemli olduğunu, göç etme konusunda kişi ne kadar istekliyse o kadar mutlu olabileceğinin altını çiziyor ve şöyle açıklıyor:

"Yani şöyle söyleyeyim eğer birisi gerçekten yurt dışında, Türkiye'den ayrılıp, yurt dışına göçüp çocuğu ile birlikte yaşamayı kafasında yerleştirdiyse bence kesinlikle ve kesinlikle orada mutlu olmak için bir yol buluyor. Yani pozitif şeylere odaklanıyor ama gerçekten eşinin zoruyla istemeyerek ayrıldıysa bu gerçekten zor çünkü birkaç tanıdığım var. Çok zorlanıyorlar. Özellikle bir çocukla geldilerse ve çocuk üç dört yaşındaysa çocuklarının psikolojik sıkıntı yaşadıkları dönem oluyor, özellikle dille alakalı ciddi anlamda zorlanıyorlar. Ama dediğim gibi eğer anne, anne olan kişi kafa olarak hazırsa her yerde bir şekilde mutluluğu buluyor."
(Nesrin)

Pelin göç sonrası Birleşik Krallık'ta yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle göçmen olacakları bu konuda şöyle uyarıyor:

"Aslında belki de katılma sebebim de budur. Sağlık sistemine hiçbir güvencem kalmadı burada. Belki hani burada doğum yapmak isteyen kadınlar olur. İşte ne bileyim yani sağlık sistemi, ben güvenemiyorum burada. Hani buraya gelenlerin bir defa daha düşünmesini isterdim. Ben kendimin de bir defa daha. Şimdiki aklım olsaydı tekrar Türkiye'de doğum yapardım. Yüzde yüz. Bu kesin. O yüzden belki birilerine rehber olur, bu da bir fikir olur diye düşündüm açıkçası. Biraz da o yüzden katıldım." (Pelin)

Pelin ayrıca göçmen olacaklara, çalışacakları Türk firmaları konusunda dikkatli olmaları gerektiğini şöyle ifade etti:

"İnsanlar buraya gelirken bunu aklının bir köşesinde, zaten ben arkadaşlarıma da sürekli görüntülü de görüşüyorum. Benim gelmek isteyen dış hekimi arkadaşlarım da var. Onlara hep söylüyoruz. Mecbur yani. İlk başlarda Türk firmalarında çalışmanız gerekebilir. Mühendisler özellikle. Bunlara dikkat etsin. Yapacak bir şey yok. Çünkü onlar bu durumu kullanıyor. Yani sen vizeni almadan bir İngiliz firmasına işte ya da ne bileyim bir Avustralya vs. firmasına geçemiyorsun." (Pelin)

Pelin son olarak, göç sonrası adaptasyon sürecinde birkaç yılı feda etmek gerektiğini şöyle açıklıyor:

"Ama size şöyle söyleyeyim dört, dört koca yıl çok zorluklarla geçti. Ben inanıyorum ki buraya gelenlerin de ilk en azından birkaç yılı göze alarak gelmeleri lazım. Yani dört yılımızı feda ettik diyebilirim. Buralara gelebilmek için, yani bu düzeye gelebilmek için dört yılımızı feda ettik diyebilirim gerçekten." (Pelin)

Birleşik Krallık'ta on iki yıldır yaşayan ve iki defa göç deneyimi olan Elif göçmen olacaklara şu tavsiyelerde bulunuyor:

"Yani böyle bir şey söylemek ve yardımcı olmak, bunlar geçecek ve bitecek demek istiyorum her türlü o göçmen anneye. Ama hiçbir zaman dışarıdan bakıldığı gibi yurt dışına kapak atmak ve orada yaşamak hiçbir zaman kolay değil. Yani istediğiniz parayla gelin pulla gelin, süper bir ev alın. Kolay değil. Farklı bir havayı soluyorsunuz, farklı bir kültürün içindesiniz. Ben hiçbir zaman dışlanmadım Türk olduğum için, saçım koyu renk olduğu için. Hiç, negatif hiçbir şey görmedim. Kendimi insan olarak kabul ettirdim. Yani Asya'dan gelmiş bir kadın olarak değil. Onun için kolay değil. Artıları çok ama dediğim gibi armağan dersiniz, çocukla geliyorsanız özellikle, onlara bir gelecek yarattığınızda, kafanızdaki birtakım endişelerin artık gittiğini, bittiğini düşündüğünüzde daha büyük bir şey yok." (Elif)

Birleşik Krallık'ta on dört yıldır yaşayan Seda, Türkiye'de de öğretmenlik yaptığı için göç sonrası da on iki yıl bir okulda çalışmış. Bu nedenle göçmen olacakları, özellikle eğitim sistemiyle ilgili olarak şöyle uyarıyor:

"Hani Türkiye'nin şartlarının olumsuzlukları, insanları burayı çok güzel, çok cennet gibi gösteriyor. Biraz bunun yanılmacası var. Şimdi ben de az buçuk iki eğitim sistemini de gören bir insan olarak arada yorumlar yapıyorum. Bazı gruplarda çok

kötü tepkiler alıyor. Hani insanların aklında buranın eğitim sisteminde sorunlar olacağını düşünmek bile yok ki korkunç bir yanılgı." (Seda)

Seda ayrıca, göçmenlerin bazı konularda detaylı olarak araştırma yaparak doğru bilgileri edinmesinden ziyade, diğer göçmenlere sorarak birtakım kararlar almasını doğru bulmadığını şöyle açıklıyor:

"Buradaki aileler, sistemi tanımaktansa birbirlerinin ağzından ya da nasıl diyeyim böyle evet, ağızdan ağza yapılan bilgiler gerçeklik oluyor. Bu da bir yanılgı. Hani bir kişinin bir deneyimi onlar için doğru oluyor. Ama şunu sorgulamak lazım. Mesela siz, işte geliyorsunuz buraya, bir yıl geçmiş. Her şeyi bilemezsiniz. Bu mümkün değil. Demek ki kaçırdığınız bir noktalar var. Hani bu, bu kadar kolay olmamalı. Bana birisi bir şey dese. Örneğin; a şunu yap, şunu yap tamam. Buna inanılıyor. Ben şöyle düşünürüm. Ya bu, bu kadar kolay olsa atıyorum X kişisi yirmi yıldır burada. Mutlaka yapardı. Demek ki bu böyle değil. Bir araştırayım. Hani biraz daha sorgulayıcı olsunlar. Hani herkesin deneyimi kendine. Herkes her şeyi biliyor, hemen biliyor ama böyle bir şey yok. Bu görünen yüzü ne derler 'iceberg'in, buzdağının. Altında sistem çok, çok, çok komplikasyonlu, diyeyim hani." (Seda)

Zeynep, göçmenlerle ilgili olarak gözlemlerini paylaşıyor. Göçmenlerin arafta kaldığını, kendilerini hiçbir yere ait hissedemediklerini ve hayatları boyunca ayrımcılığa maruz kalacağını şöyle açıklıyor:

"Göç eden insanların genel problemi kendini bir yere ait hissedememek. Ne buraya aitiz ne de aslında kendi ülkemize aitiz. İkinin arasında bir yerde kalıyoruz. Çocuklarımızda da bunu hissediyorum. Yani ne buraya tam aitler, oraya da gidiyorlar, oraya da ait değiller. Arafta kalıyorlar bildiğin. Bunu birçok göç eden anneden de duydum. Buradaki genel durumumuz budur. Yani esasında çok hoş bir şey değil. Bir de insanların biraz böyle, yani bir şeyleri keşfetme mi diyeyim, yoksa sürü psikolojisine uyma mı, diyeyim. Yurt dışında yaşamayı çok büyük bir avantaj görüp, görenler var. Bunu çok yoğun bir avantaj olarak görmüyorum. Ben çocuksuz olsaydım, dediğim gibi geri dönerdim. Yani kendi ülkende de birtakım şeyleri yapabilirsin ve yapmak çok daha kolay. Burada her zaman, ben bunu biliyorum ki benim çocuklarım burada eğitim alıyorlar. Burada üniversite okusalar, üstüne işte doktora kadar gitse bu iş, her zaman birinci sınıf vatandaş olmayacaklar, ikinci sınıf vatandaş olacaklar ve bu karşılıklarına illaki çıkacak. Yani kökenden, nerden geldiği vesairesini mutlaka inceleyecekler. Yani birisi beş çalışıyorsa, benim çocuklarımla on çalışması gerektiğini kesinlikle biliyorum." (Zeynep)

Ayşegül, göç sonrası insanların evde kalarak mucize beklememeleri gerektiğini şöyle anlatıyor:

"Evet, o mucize olmaz ki yani. Ben de beklemiyorum öyle bir mucize. Yani insanlar evde mucize bekliyorlar. Evden iş bulabileceklerini düşünüyorlar. Şey diyor mesela. Türkçe öğretirim, diyor. Yani mesela hani sen Türkçe nasıl öğretilir biliyor musun ki? Yani Türkçe konuşmakla Türkçe'yi öğretmek başka bir şey." (Ayşegül)

Sevda, göçmen olacaklara daha planlı hareket etmelerini şöyle tavsiye ediyor:

"Yani hayat size değil de sizin hayatınızı yönlendirin. (...) Tamamen hayat bizi yönlendirdi, karşımıza onlar çıktı. Biz de devam ettik. Eşimin vize alamaması, oturma alamaması tamamen onun hatasıydı. Kendi programını yapmadı, doğru davranmadı. Ve onun alamaması yüzünden üç sene boyunca vizesiz yaşadık. Yani dediğim gibi hayat sizi değil, siz hayatınızı yönlendirin. Ne yaşamak istiyorsanız planlı yaşayın. Yönünüzü çizip, ona göre davranın. Ben de hep ikinci bir seçenek vardır ve ben, hep o ikinci seçeneğe kaymışımdır. Böyle gitmiyorsa diğer seçeneği kullanırım ama öyle olmaması gerekiyor. Böyle gitmesi gerekiyorsa gitmesi gerekiyor yani." (Sevda)

Göçmenliği çocuklarıyla deneyimlemiş, yüksek eğitilmiş ve kariyer sahibi kadınların, göçmen olmayı düşünenlere tavsiyeleri birbirinden değerli. Ancak göçmenliğin doğası gereği, iç içe geçen birçok faktörün süreci etkileyecek olması nedeniyle, herkesin çıkarımı, tıpkı parmak izleri gibi benzersiz olacaktır. Yine de tüm bu yaşanmışlıklara gerçekten kıymet vererek, kişilerin kendi süreçlerini sorgulamaları çok önemli. Elif'in söylediği çok doğru; bu süreç şüphesiz geçecek, ama dışarıdan bakıldığı gibi 'yurt dışına kapak atmak' ve orada yaşamak hiçbir zaman kolay değil. O yüzden en başında iyice sorgulayıp öyle karar almak, yaşanabilecek hayal kırıklıklarının önüne geçecektir. Sonuç olarak tıpkı buzdağının görünmeyen kısmı gibi karşılaşılabilecek sorunların birkaç misline de razı olunuyorsa, bu kararı almak göçmen olacakları pişmanlıktan uzaklaştırabilir.

TARTIŞMA

Bu doktora çalışmasında, bağlı göçmen popülasyonu olarak eşlerini takip ederek Birleşik Krallık'a ailece göç eden, en az bir çocuklu anneler incelenmiştir. Literatürde yer alan bağlı göçmen çerçevesi, aile göçünün arkasındaki ekonomik motivasyonları vurgularken (Mincer, 1977; Sandell, 1977; Bielby, Bielby, 1992) bu doktora çalışmasında elde edilen veriler, göçün neden, ne zaman ve nasıl gerçekleştiğinin arkasındaki ekonomik olmayan faktörlerin de önemini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. **Ekonomik olmayan motivasyonlara** örnek olarak çocukların eğitimi ve güvenlik ihtiyacı verilebilir. Yurt dışına taşınan aileler için eğitim en önemli öncelik olmaya devam etmektedir (Shortland, 2021: 28). Örneğin katılımcılardan Şerife, evlenmeden önce, eşiyle birlikte ileride çocuklarıyla yaşamayı düşündükleri Londra'da, beş hafta kaldığını söyledi. Amacı Birleşik Krallık hakkında fikir sahibi olmaktı. Şerife ilk olarak Londra'da yaşayan kuzeninden Birleşik Krallık'ın rahat bir ülke olduğunu duymuş ama kendisi de Londra'da kaldığı sürede bunu deneyimlemiş. Pek çok katılımcı **güvenlik ihtiyacı** konusunda Birleşik Krallık'ta aradıklarını bulmuş gibiydi çünkü Türkiye'de artık kendilerini güvende hissetmediklerini söylediler. Yalnızca Betül, Birleşik Krallık'a kıyasla İsviçre'de kendisini daha fazla güvende hissettiğini belirtti. Katılımcıların neredeyse hepsi, göç etme sebeplerinden biri olarak **çocuklarının eğitimi** gösterdi. Katılımcıların çok büyük bir kısmı; Türkiye'den çocuklarının eğitim ve sosyal hayatları açısından hiç memnun olmadıklarını, tıpkı bir yarış atı gibi sürekli sınavdan sınava koşturduklarını ve yaşlılarıyla yarış halinde olduklarını söyledi. Gerek aileyle geçirilen zamanın çok kısıtlı oluşu gerekse sosyal açıdan aktif olamamak aileleri göç etmeye yönelten sebeplerin başında geliyordu. Sonuç olarak yapılan göçlerde ekonomik olmayan faktörler ön plandadır.

Bağlı göç literatürü (Long, Forces, Mar, 1974; DaVanzo, 1976; Sandell, 1977; Mincer, 1977) analiz birimi olarak evlilik ilişkilerini kullanır. Çalışmaya dahil olan katılımcıların hepsi evliydi ancak bazıları göç etme kararı alındığında evli ya da nişanlı değildi veya partneriyle birlikte yaşamıyordu. Ancak evlenmeyi düşünüyorlardı ve evlilik gerçekleştikten sonra göç etmişlerdi. Dolayısıyla çalışmamıza katılanlarda da göç kararlarının **geleneksel ilişki bağlamında** ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Örneğin

Seda, göç kararını eşiyle nişanlanmadan veya evlenmeden önce almıştı çünkü eşi o sırada Londra'da yaşıyordu. Göç kararını aldıktan sonra, bir yıldan biraz uzun bir zamanda evlendiklerini söyledi. Aynı şekilde Gözde de eşiyle evlenmeden önce Birleşik Krallık'a göç etme kararını almıştı çünkü onun da eşi Londra'da yaşıyordu. Fakat onlar da evlendikten sonra göç etmişlerdi. Dolayısıyla katılımcıların hepsi geleneksel ilişki bağlamında göç kararlarını almışlardır.

Kadınlar, genellikle **geleneksel toplumsal cinsiyet ideolojilerinin** uygulanması nedeniyle kariyerlerinden kocaları için fedakârlık yapan, takip eden eşler olarak görülmektedir (M. Harvey, 1998; Beaverstock, 2002; Yeoh, Willis, 2005). Bu doktora çalışmasında elde edilen veriler de bu sonuçlarla uyumludur. Örneğin Gözde, Almanya'da hem pedagoğ hem de öğretmen olarak çalışırken, bir çocuğu olduğunda ilk üç yılında onunla birlikte olmak istediğine karar verdiğini ve bu kararından ötürü nasıl olsa çocukla beraber evde kalacağı için evlendikten sonra işinden istifa ederek Birleşik Krallık'a göç etmeyi kabul etmiş. Sevda da aynı şekilde kocasının kariyeri için göç etme kararını kabul ederek kendi işinden istifa etmiştir. Deniz bir çocuğu olmasına rağmen yıllarca eşiyle uzaktan bir ilişki yürütmeye çalışmış ancak ikinci çocukla beraber Birleşik Krallık'a göç etmiştir çünkü eşinin işi nedeniyle Türkiye'ye yerleşmesi mümkün olmamıştır. Seyhan, yıllarca bankacı olarak çalıştıktan sonra yine bankacı olan eşinin tayininin Londra'ya çıkması neticesinde işinden istifa etmek zorunda kalmıştır. Hatice severek yaptığı resim öğretmenliği mesleğinden, eşinin göç etme düşüncesiyle beraber istifa etmiştir. Seda aynı şekilde çok çabalayarak ulaştığı öğretmenlik mesleğinden eşiyle birlikte olabilmek için istifa etmiştir. Sonuç olarak pek çok katılımcının geleneksel toplumsal cinsiyet ideolojileri nedeniyle kariyerlerinden vazgeçtiklerini görüyoruz.

Küresel ekonominin bireysel yaşamlar üzerindeki etkilerinden biri de iş gücü hareketliliğidir. Çalışanlar aileleriyle birlikte dünyanın dört bir yanındaki diğer topluluklara katılmaya isteklidirler. Böylece yeni işler bulur, hali hazırdaki işlerini sürdürebilir veya işlerinde ilerleyebilirler (Hodson, Sullivan, 2002: 79). Verilerimizde bunun izlerini görüyoruz. Bazı durumlarda çalışanlar, göç etmekle istifa etmek arasında bırakılıyor. Çalışan ya şirketin sunduğu daha üst bir pozisyonu farklı bir ülkede de olsa kabul etmeli ya da işinden istifa etmeli gibi bir durum yaşanabiliyor.

Örneğin katılımcılardan Seyhan, bankacı olan eşinin tayini nedeniyle hiç istemeyerek de olsa Londra'ya göç ettiklerini ifade etti. Türkiye'de çalıştıkları bankanın tayin sisteminde, kendilerine usulen teklifte bulunulduğu ve yapılması zorunlu olan bir görev olduğunu, bu nedenle de reddetmeleri gibi bir seçenekleri olmadığını söyledi. Şirketler bir çalışanın yerini değiştirdiklerinde aslında komple bir ailenin hayatı kökünden değişiyor. Sadece çalışanın değil, aslında tüm ailenin fikrinin alınması gerekmektedir.

Mincer (1977: 45) **göçün erkeklerin işsizliğini azaltırken, bağlı göçmen olarak kadınların işsizliğini arttırdığı** sonucuna varmıştır. Mincer (1977: 10) ve Şandel (1977: 407) kadınların göç sonrası daha az kazanç elde ettiklerini ortaya koymuşlardır. Bağlı göç, kadınların çalışmalarının sürekliliğini kesintiye uğratmış ve dolayısıyla kadınların ücretlerinin daha yavaş artmasına sebep olmuştur. Kadınlar bağlı göçün olumsuz etkilerine katlanmak zorunda kalmışlardır. Krieger (2019: 9) çalışmasında herhangi bir göçmen türünden, erkeklerin istihdam edilme olasılığının kadınlardan önemli ölçüde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, erkek ve kadın lider ve eşit göçmenlerin istihdam edilme olasılığı, bağlı göçmenlerden daha yüksektir. **Beyin israfı/kaybı**, mesleki niteliklere sahip olmasına rağmen, vasıfsız işler yapan göçmenleri tanımlamak için kullanılmıştır. Fossland'ın (2013) çalışmasında kadın göçmenlerin çoğunun erken yaşlarda kariyerlerine çok zaman harcamış olmalarına rağmen göç ettikten sonra geleneksel cinsiyet rollerine düştüğü ve bu durumun kariyerleri için yıkıcı sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Yapılan görüşmeler, göçün, özellikle vasıflı göçmen kadınların kariyerlerine zarar verebileceğini göstermiştir (Fossland, 2013: 276). Çalışmamızın verileri bu sonuçlarla uyumludur. Tüm katılımcıların **göç sonrası kazançları azalmıştır**. Örneğin Fatma, İstanbul'un önde gelen firmalarından birinde, üst düzey bir pozisyonda iç mimar olarak çalışırken, göç sonrasında İngilizce bilmediği için mesleğini yapamamakta ve çoğu zaman paketleme gibi işlerde kısa süreli çalışmaktadır. Aynı şekilde yazı işleri müdürü olarak çalışmış Müge, işini yapacak düzeyde İngilizce bilmediği için bir markette ekmek kızartmak gibi bir işte kısa süreli çalışmıştır. Üniversitede çalışan Zeynep, göç sonrası iş bulamadığını ve başvurularının yanıtız kaldığını söylemiştir. Yıllarca bankacı olarak çalışmış olan Seyhan, İngilizce'si yeterli seviyede olmadığından, Londra'da işine

devam edememiş ve istifa etmiştir. Sonuç olarak tüm katılımcıların Birleşik Krallık'taki **istihdam statüsü** Türkiye'dekinden⁶² daha düşük olmuştur. Belki de benzer niteliklere, iş deneyimine ve çocuk bakımı kısıtlamalarına sahip İngiliz meslektaşlarından daha da düşüktür.

Pek çok katılımcının göç sonrası **istihdam/kariyer seçimi**, kocalarının kariyeri ve/veya çocuklarının refahına bağlıdır. Bu, genellikle, sadece yarı zamanlı çalışmak veya hiç çalışmamak anlamına gelmektedir. Bazıları kocasının kariyer gelişimini sürdürebilmesi için onunla birlikte bir ülkeden başka bir ülkeye taşınmıştır. Örneğin Nesrin, kocasının kariyeri için önce Almanya'ya sonra Polonya'ya ve son olarak da Birleşik Krallık'a göç etmiştir ve kendi kariyerinden vazgeçmiştir. Birleşik Krallık'a geldikten sonra zamanını evinde yirmi aylık kızlarına bakmakla geçirdi. Üstelik aynı zamanda otuz sekiz haftalık hamileydi.

Farklı ülkelerde yer alan kadınlarla yapılmış önceki araştırmalara istinaden (Harvey, 1998; Cooke, 2001; Cooke, 2007; Manzoni, 2017), eşleriyle göç eden çoğu kadının karar sürecinde, **yer değiştirmeye gerçekçi bir alternatifleri olmadığını** ortaya koymuştur. Bu güçsüzlük, kadınları birincil bakım sağlayıcısı ve erkekleri ise birincil ekmek kazanan olarak gösteren toplumsal cinsiyet rolleri ideolojileri tarafından dayatılmıştır. Bu nedenle kadınların yurt dışına gitmeleri için gerekli motivasyonu, bazı durumlarda ailenin çıkarları (finansal durumu iyileştirmek, kocalarının kariyerini desteklemek vb.) sağlamaktadır (Erten, 2017: 82). Verilerimiz bu sonuçlarla uyumludur. Pek çok katılımcı, eşlerinin göç kararı aldıkları durumda **başka seçenekleri olmadığını** söylemişlerdir. Örneğin Seyhan, Londra'ya çok istekli gelmediğini ancak başka da bir seçeneğinin bulunmadığını söylemiştir. Ya eşi tek başına Londra'ya gidecekti ve kendisi iki çocukla Türkiye'de kalacaktı ya da aile birliğinin bozulmaması için Seyhan fedakârlık yaparak, işinden istifa edip, eşini takip edecekti. Seyhan ailesinin bir arada olması için kendisinden fedakârlık yapmayı tercih etmiş.

⁶² Bir katılımcı için Almanya'dakinden...

Göçmen kadınlar arasında, **ebeveynliğe geçişten sonra** faaliyet ve istihdam düzeylerinin, yerlilere göre daha fazla azaldığı görülmüştür. Göçmen kadınlar, annelikle beraber iş bulmakta -yerli kadınlara göre- daha çok zorlanıyor ve daha düşük seviyede olan kariyer pozisyonlarını değerlendirmek durumunda kalıyorlar (Kil, et al., 2018: 414). Verilerimiz bu araştırmanın sonuçlarıyla uyumludur. Annelik, kadınların istihdamını olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de ailelerinden veya ücretli şekillerde çocuk bakımı ve temizlik desteği alabilen kadınlar, göç sonrası çocuk bakımı ve ev işlerinin sorumluluğunu üstlendikleri için iş yaşamına geri dönmekte zorlanmaktadırlar. Örneğin Duygu, çalışmak isteyip istememe konusunda kararsız kaldığını çünkü kendisi çalışırsa kızına ne olacağını sorguladığını, bu yüzden de çalışmaya istekli olmadığını söyledi. Sevda da çalışmak istediğini ama iki çocukla birlikte olduğu için bunu yapamadığını anlattı. Oysa işe gitmek ve hayata faydalı olmak konusunda derin bir istek duyduğunu çok net söyledi. Şerife de yeniden çalışmayı çok isteyen katılımcılardan biriydi. Kendi işini kurmak istemediğini, eskisi gibi bir ofiste çalışmak istediğini söyledi. Sevda, tam ilk çocuğunu büyüttüğünü artık işe başlayabileceğini düşünürken yeniden hamile olduğunu öğrenmiş. Sonuç olarak Birleşik Krallık’ta anne olan katılımcılarımızın iş hayatına yeniden dönme konusunda oldukça zorlandığını görüyoruz.

Rubin ve Wooten’a (2007: 336) göre kadınlar çocuklarının öncelikli bakıcısı olmaya devam ederken bir yandan da aileleri için mali sorumluluk almaya devam etmektedirler. **Annelik ile profesyonel iş rolleri arasındaki gerilim** neticesinde kadınlar, çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmek için kariyerlerinden vazgeçerler. Eğitime erişim ve mesleki başarıya rağmen aile ve kariyer rollerinin bir arada olması kadınlar için sorun olmaktadır. Yüksek eğitilmiş, başarılı kadınlar, **kariyer ve aile arasında** çatışma yaşıyor (Rubin, Wooten, 2007: 336). Verilerimiz bu çalışmanın sonuçlarıyla da uyumludur. Örneğin Duygu, çalıştığı dönemde işi nedeniyle kızına istediği ilgiyi gösteremediğini söyledi. Kızının saçını bile tarayamadığını, çok erken saatte evden çıktığını ve geç saatte evine dönebildiğini ve tüm bu süre zarfında kızının bakıcıyla kalmasına çok üzüldüğünü anlattı. Benzer şekilde Elif, çalışma hayatı ile birlikte çocuklarla ilgilenmenin ne kadar zor olduğunu anlattı. İlk çocuğu olduktan sonra dördüncü ayda işe geri döndüğünü, bankacı olduğu için uzun çalışma saatleri

sonrası çok bitkin olduğunu ve işten sonra eve gelip çocukla ilgilenirken çok zorlandığını söyledi. Ya da kendisi işteyken çocuğuyla ilgili bir durum yaşandığında, işten izin alıp çocuğuna gitmek için çok sıkıntı yaşadığından bahsetti.

2000 yılından bu yana **ev hanımı annelerin oranı** giderek artmaktadır (Barber, 2014). Eğilimin arkasında ne olduğu hala tartışılmaktadır. Ülkelerin devam eden ekonomik sıkıntıları neticesinde anneler iş piyasasında var olmaya çalışmaktansa evde kalmayı daha az riskli bulmaktadır. Ev hanımı olan birçok kadının, bunu; çocuk bakım masraflarını ve işle ilgili diğer masrafları, özellikle de iyi maaşlı bir işi yoksa karşılayamayacak olmasından dolayı yaptıklarını ifade etmektedirler. Verilerimiz bu sonucu desteklemektedir. Örneğin Nesrin, iki çocuğunu kreşe vermektense, ekonomik açıdan evde onlara bakmayı tercih ettiğini söyledi. Aynı şekilde Şerife, kreşleri biraz pahalı bulduğunu ve ücretsiz olan oyun gruplarını tercih ettiğini söyledi. Birleşik Krallık ne yazık ki diğer Avrupa ülkelerine kıyasla kreş ücretleri açısından oldukça yüksektir⁶³. Oyun grupları ücretsiz ama anneler çocuklarıyla birlikte etkinliklere katılıyorlar. Bu da annenin yine özgür kalamadığı anlamına geliyor.

30-40 yıldır yapılan aile göçleriyle ilgili araştırmaların sonucuna göre, böyle bir göç, çoğunlukla çiftlerde erkek olan eşin kariyerine katkı sağlarken kadının kariyerini sekteye uğratmaktadır (Amcoff, Niedomysl, 2015). Aile göçünün genellikle **erkek eşe fayda sağladığına** dair temel ampirik genelleme, birçok ülkeden çeşitli türden verilere dayanan çalışmalarda defalarca doğrulanmıştır. Teorik olarak, bu sonuç **beşerî sermaye modelinin** bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Çalışmamızın bazı verileri bu teoriyi desteklemektedir. Pek çok katılımcının eşlerinin, göçten önce yaptıkları işlere benzer şekilde çalışmaya devam ettiği ve hatta bazı eşlerin daha önce yaptıkları işlerden daha alt seviyede işler yaptıkları, kimi eşlerin de göç sonrası işsiz kaldığı görülmüştür. Tabii bu durum Covid-19 salgını nedeniyle de yaşanmış olabilir. Örneğin Müge'nin eşi İstanbul'da çok ünlü bir makyaj uzmanıyken göç sonrası Covid-19 salgını nedeniyle Londra'da anlaştığı şirketle çalışamayıp kendisine yeni bir iş bulmak zorunda kalmış ve kuaförlük yapmaya başlamıştır. Fatma eşinin iş bulma konusunda sıkıntı yaşadığını söyledi. İngilizce bilmesine, yüksek inşaat mühendisi olmasına

⁶³ Ek 8: Kreş faturası örneği

rağmen iş bulamamasını Türkiye'deki deneyimlerinin Birleşik Krallık'ta çok değerli olmamasına bağlıyor. Selin de eşinin işi konusunda değişen bir şey olmadığını, kariyer beklentisinin de olmadığını, Türkiye'de yaptığı işin aynısını yaptığını ve hatta kendisini bir şekilde kabul ettirebilmek için normalden daha fazla çalıştığını anlattı. Şerife'nin eşi normalde Türkiye'de mobilya dizaynı yapıyormuş ancak göç sonrası İngilizce bilmediği için bu işine devam edememiş. Onun yerine işine yakın olduğu için bir marangozun yanında çalışmaya başlamış. Sonuç olarak aile göçünün her zaman erkeğin kariyerine katkı sağlamadığı görülmüştür.

Evlilik gücü teorisine göre, çoğu evlilik birimindeki güç dengesi, evliliğe daha değerli kaynaklar sağladığı için kocada bulunmaktadır. Bu, kocanın göç kararı üzerinde en fazla etkiye sahip olduğu anlamına gelebilir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rolü kuramcılar, kadınların, kritik hane meseleleri söz konusu olduğunda aileyi ilk ve kişisel hedefleri ikinci sıraya yerleştirmek için sosyalleştirildiklerinden genellikle ekonomik kararlarda eşlerine saygı duyduklarını savunurlar (Shihadeh, 1991: 433). Bu savunmalar, çalışmanın verileriyle uyumdadır. Katılımcıların dörtte biri göç etmeyi istemediği halde kişisel tercihlerini ikinci plana atarak göç kararını desteklemek zorunda kalmıştır. Örneğin Sevda, eşinin talebiyle göç kararı almak durumunda kalan katılımcılardan biriydi. On iki yıllık çalışma hayatını ve çok sevdiği İstanbul'u geride bırakmak Sevda için hiç de kolay olmamış. Eşinin kariyeri nedeniyle göç etmek zorunda kalan katılımcılardan bir diğeri de Çiçek; eşini her konuda desteklediğini söylüyor. Eşinin kişisel olarak Türkiye'de çalışmaya çok uygun bir insan olmadığını söylüyor. Türkiye'de iyi bilinen bir şirketten tatsız şekilde ayrılmış olması veya ayrılmaya zorlanması neticesinde göç kararı almak zorunda kalmışlar. Katılımcıların yarısı için, eşlerinin iş yaşamı çok önemliydi ve bunun için kendi kişisel tercihlerini ikinci plana atarak göç kararı konusunda eşlerine destek olduklarını anlattılar.

Önceki araştırmalar, **kadınlar göç kararını ne kadar sahiplendiyse** göç sonrası yaşamlarına o kadar uyum sağladıklarını (Copeland, Norell, 2002: 257) ve evlerine dönme olasılıklarının o kadar düşük olduğunu bulmuştur (Bürgelt, Morgan, Pernice, 2008: 292). Verilerimiz bu sonucu destekler niteliktedir. Katılımcıların göç kararına olan etkisiyle, yaşam memnuniyetleri arasında çok yakın bir ilişki olduğu görülmüştür.

Göçmenlik hayatında kendilerini iyi hissetmediklerini söyleyen katılımcıların göç kararlarına da çok fazla müdahale edemedikleri ve eşlerinin kararlarına katılmak zorunda kaldıklarını öğrendik. Örneğin Sevda, katılımcılara sorulan yaşam memnuniyeti sorusuna on üzerinden üç cevabını verdi. Bu değer, katılımcılar arasındaki en düşük değerdi. Sevda'nın göç kararının alınması aşamasında fikrinin hiç sorulmadığı görülüyor. Sevda ilerde suçlanmak istemediği için, 'daha iyi bir hayatımız olabileceken sen kabul etmediğin için böyle oldu' demelerini istemediği için göç kararına katıldığını söyledi. Çok zor bir geçiş dönemi yaşadığının altını çizdi. Hatice, yaşam memnuniyeti sorusuna on üzerinden dört cevabını verdi ve kendisi göç konusunda çok istekli olmadığını söyledi. Çok fazla yurt dışında yaşamak gibi bir niyetinin olmadığını, Türkiye'de bir kariyerleri olduğunu 'taş yerinde ağırdır' benzetmesini kullanarak anlattı. Göç sonrası her şeye sıfırdan başladıklarını düşündüğünü ve bu nedenle de çok mutsuz hissettiğini söyledi. Pek çok katılımcı için, yaşam memnuniyeti sorusuna verdikleri yanıtla genel olarak adaptasyon süreçleri hakkında anlattıkları, paralellik gösterdi. Kişisel olarak iyi hissedilen katılımcılar - dokuz kişi- yaşam memnuniyeti sorusuna da yüksek değer (sekiz ve üzeri) verme eğiliminde oldular. Katılımcıların alınan göç kararına katılımı ne kadar fazlaysa kişisel olarak o kadar iyi hissettikleri görüldü. Örneğin yaşam memnuniyeti sorusuna on üzerinden on veren Ayşegül ise her yaz İngiltere'ye gittiğini ve İngiltere'yi çok sevdiğini söyledi. Zaten ailece göç etmeleri konusunda da Ayşegül ilk olarak Ankara Anlaşması'nı bir arkadaşından duyduğunu ve bu sayede başvuru yaptıklarını ifade etti. Ayşegül göç sürecinde son derece inisiyatif alarak hareket ettiğini ve alınan kararlarda etkin olduğunu sürekli vurguladı.

Yapılan araştırmalarda (Bürgelt, Morgan, Pernice, 2008) göçmenlerin **İngilizce becerileri** ne kadar yeterli olursa, sosyal hayata daha iyi katılabildiği ve sosyal ilişkiler geliştirebildiği görülmüştür. Bu durumun sosyal destek ağları kurmayı ve yabancı kültürü anlamayı kolaylaştırdığı görülmüştür. Verilerimiz bu sonucu desteklemektedir. İngilizce bilgisi yeterli olmayan katılımcılar, sosyal hayata katılamadıklarını, günlük ihtiyaçları için sürekli birilerine, çoğunlukla eşlerine bağımlı kaldıklarını, kendilerini dışlanmış hissettiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle yeniden iş hayatına girmek isteyen kadınlar İngilizce bilgisi yeterli olmadığından bu hedeflerine

ulaşmakta zorlanmaktadırlar. Seyhan her işini kendisi yapmaya alışmışken İngilizce bilmediği için göç sonrası kendisini bağımlı hissettiğini söyledi. Fatma aynı şekilde İngilizce bilmediği için sosyalleşemediğini ve hatta çocuğunun öğretmeniyle konuşamadığını, bunun da kendisini çok kötü hissetmesine neden olduğunu anlattı. Seda benzer şekilde başlangıçta İngilizce bilmediği için son derece ürkek ve güvensiz bir kimliğe büründüğünü söyledi. Sonuç olarak tüm katılımcılar için İngilizce bilgisi çok önemliydi. Yalnızca eğitimlerini Birleşik Krallık'ta tamamlayan Deniz ve Nesrin ile Almanya'da eğitim alan Gözde, İngilizce konusuna hiç değinmediler. Çünkü kendilerini dil konusunda son derece yetkin hissediyorlardı. Aynı zamanda bu kadınların sosyal çevrelerinin de diğer katılımcılara kıyasla daha kalabalık olduğu görüldü.

Aile ilişkilerinden duyulan tatminin, kadınların göçmenlik süreci boyunca yer değiştirmeye psikolojik uyumu ve yaşamdan memnuniyetiyle önemli ölçüde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Black, Gregersen, 1991a: 461; De Cieri, Dowling, Taylor, 1991: 377). Aile olarak yeniden yerleşme, özellikle ev sahibi ülke sınırlı sosyal kaynaklara ve güçlü kültürel farklılıklara sahipse aileyi yakınlaştırabilir (De Cieri, Dowling, Taylor, 1991: 407). Verilerimiz bu sonucu desteklemektedir. Aile ilişkileri iyi olan katılımcıların göç sonrası yeni ülkeye adaptasyonları daha hızlı olmuş ve yaşam memnuniyetleri de daha yüksek olarak gerçekleşmiştir. Aynı zamanda sınırlı sosyal imkanlara sahip oldukları için katılımcıların aile içinde daha yakın bir ilişki kurdukları gözlenmiştir. Örneğin Ezgi, eşiyle Birleşik Krallık'a yerleştikten sonra ilişkilerinin iyileştiğini ifade etmiştir. Baş başa kaldıklarında uzun uzun konuştuklarını ve iletişim problemlerini aştıklarını söyledi. Ayşegül de eşiyle göç sonrası yakınlaştıklarını ve Türkiye'de kalsalardı belki büyüyecek olan sorunları, göç sonrası çözebildiklerini söyledi. Özellikle Şerife göç sonrasında en çok memnun kalanlardan biri oldu. Çünkü Şerife'nin eşinin bir oğlu var ve eşinin annesi bu çocuk nedeniyle sık sık aile içinde huzursuzluk yaratıyormuş. Göç sonrası artık hiçbir şeye karışmadığı için Şerife hem eşiyle hem de çocukla ilişkilerinin daha iyi olduğunu anlattı. Sonuç olarak pek çok katılımcı Türkiye'den, aileden veya diğer kişilerden uzakta kalınca aile arasında daha yakın bir ilişkinin oluştuğunu doğruladı.

Black ve Gregersen (1991b: 461), **memleketteki arkadaşlardan** gelen sosyal desteğin, çevresel stres faktörleri ile göçmen yöneticiler için bir tampon görevi gördüğünü bulmuşlardır. Eğer uyum güçlükleri kültürel farklılıklarla bağlantılıysa, ortak bir kültür ve tarihe sahip aynı yurttan olan insanlarla iletişim kurmanın yabancılaşma duygularını hafifletebileceğini öne sürmüşlerdir. Verilerimiz bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Pek çok katılımcı kendi kültüründen olan arkadaşlarıyla daha yakın ve samimi ilişkiler kurduğunu ifade etmiştir. Örneğin Hatice Türkiye'deki gibi bir arkadaşlığı, dostluğu bulamadığını ve bunun kültür farklılığından kaynaklandığını söyledi. Seyhan aynı dili konuştuğu ve aynı şeylerden bahsedebildiği insanlardan oluşan yeni bir çevre kurduğunu ifade etti. Seda ise göç sonrası en çok zorlandığı konulardan birinin ilişki geliştirmek olduğunu söyledi. Görüştüğü insanların yıllar öncesinden tanıdığı dostlukları olduğunu ve böyle dostlukları bulamamanın göç hayatında yaşadığı en zor şeylerden biri olduğunu anlattı. Tüm katılımcılar eski dostlarını özlediğini ve sosyal açıdan da kendilerini oldukça yalnız hissettiklerini söyledi.

Uluslararası konumdaki **yeni arkadaşlık ağları** genellikle önemli destek kaynakları haline gelir. Bu yeni arkadaşlar genellikle ya memleketten ya da üçüncü bir ülkeden göçmenlerdir. Aynı ve/veya farklı milletten **diğer gurbetçi kadınlarla** olan arkadaşlıklar, başlangıçta yaşanan can sıkıntısı ve sıkışmışlık duygusunun üstesinden gelmeye yardımcı olmuştur (De Verthelyi, 1995: 401). Verilerimiz bu sonucu desteklemektedir. Örneğin Ezgi, kendisi gibi göçmen olan Pakistanlı karşı komşusuyla yakaladığı güzel diyalogdan bahsetti. Pelin diş hekimi arkadaşıyla görüşüğünü söyledi. Seyhan çevresinde olan Türk arkadaşlarından memnuniyetle söz etti. Dolayısıyla katılımcılar için iyi anlaşabildikleri, özellikle de Türk olan arkadaşlarının son derece kıymetli olduğu anlaşılıyor.

1970'li yıllara kadar göç alanında yapılmış çalışmalarda kadın göz ardı edilerek göç süreci başından sonuna kadar tamamen erkekler üzerinden araştırılmıştır (Morokvasic, 2007). 1970'lerde ve 1980'lerde yapılan araştırmalar kadınları içermeye başladı, ancak kimin göç ettiğini, göçün nasıl açıklandığını veya olası sonuçlarını düşünmede dramatik bir değişime neden olmadı. Bu dönemde kadınlar hakkında merkezi sorulardan biri **göçün kadınları varsayılan geleneksel değer ve**

davranışlarından özgürleştirip modernize edip etmediğiydi (Kadıoğlu, 1997: 537). Görünüşe göre ileri kariyer başarısı olan bu yüksek eğitilmiş Türk kadınlar, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri döngüsünü kırmayı başaramadıklarını, sadece çocuk bakımı sorumluluklarını üstlenmekle kalmayıp aynı zamanda uyumlu bir aile ortamını sürdürebilmek için eşlerinin kariyerine mümkün olan her şekilde yardımcı olduklarını ortaya koymaktadır. Eşleriyle Birleşik Krallık'a taşınmanın bu kadınların kariyer başarısında, mali ve sosyal statülerinde kaçınılmaz olarak bir gerileme ile sonuçlandığını göstermektedir. Katılımcılardan pek çoğu duygusal davranarak ailesi için planlarından vazgeçmiştir. Yüksek vasıflı ve eğitilmiş kadınlar, bu hareketlilik yani göç sonucunda, kendi kişisel hayatlarını yeniden kurmada büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Örneğin Duygu, göç sonrası ev işleri konusunda destek olmadığını ve diğer sorumluluklarla birlikte göç öncesi hiç yaşamadığı bir şekilde hayatına devam ettiğini söyledi. Betül ev işleri konusunda kendisini çok kötü hissettiğini, kendi işi gibi göremediğini ifade etti. Hatta kendisini bazen hizmetçi gibi hissettiğini söyledi. Katılımcıların neredeyse hepsi, ev işlerinin, çocuk bakımının ve diğer evle ve aileyle ilgili sorumlulukların kendilerine kalmasından ötürü son derece rahatsızlardı. Göç öncesinde çalıştıkları zamanlarda gerek ailelerinden gerekse ücretli şekillerde kolaylıkla alabildikleri desteklerin tümünü, Birleşik Krallık'ta bulamamanın getirdiği mecburiyet nedeniyle kendi sorumlulukları haline getirmişler. Eşleri çalıştığı için onlardan destek isteme konusunda çok başarılı olamamışlar. Ancak tüm işleri yaparken de huzurlu hissetmediklerinin altını birçok defa çizdiler.

Göç edilen yeni mekânda **erkeklerin algıladıkları sorunlar genellikle gelir kaynaklıken, kadınlar aile ve ev içi ilişkilerle ilgilenmek** durumunda kalıyor. Geniş aileden uzaklaşmanın neticesinde göç edilen yerde çocuk bakımı ve evle ilgili işlerin kadınların üstüne yıkılması, eğitim ve iş olanaklarının kadınlara açık olup olmaması, toplumun kadınlara yaklaşımı gibi durumlar, kadınların uyumlarını etkileyen konuların başında geliyor (İlkkaracan, İlkkaracan, 1998: 4). En modern toplumlarda bile, çocuklar için hala en fazla sorumluluğu kadınlar taşımaktadır. Katılımcıların en güçlü ortak temalarından biri, göç sonrası önceki hayatlarına kıyasla yaptıkları ücretsiz işler oldu. Birleşik Krallık, Ulusal İstatistik Bürosu'nun (ONS) yaptığı araştırmaya göre kadınlar genel olarak erkeklerden ortalama %60 daha fazla

ücretsiz iş yapmaktadırlar. Bu araştırmaya göre 2014 yılı için toplam ücretsiz çalışmanın değerinin 1,01 trilyon sterlin olduğunu ve bu değerın Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) yaklaşık %56'sına eşdeğer olduğunu göstermektedir (ONS, 2016). Pek çok katılımcı yaptıkları ücretsiz işlerin de değerli olduğunu, bu nedenle kendilerini, ekonomik olarak eşlerine bağımlı olduklarından dolayı kötü hissetmediklerini söylediler.

Feminist teorisyenlerin çalışmaları (Kofman, 1999; Anthias, Cederberg, 2006; Morokvašić, 2015), göç çalışmalarında kadınların göçü etkileme güçlerini ortaya koymaktadır. **Kadınların kendileri ve özellikle aileleri için seçim ve planlar yapan bireyler olarak, sadece eşlerini takip ederek pasif durumda kalmadıklarını savunmaktadır.** Aile üyelerinin sağlık ve güvenliklerini de hesaba katarak göç eden kadınlar, ailelerinin ekonomik ve sosyal konumlarını iyileştirmek amacındadırlar (Anthias, Cederberg, 2006: 3). Verilerimiz bu sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Katılımcıların dörtte üçünün göç sürecinde aktif bir rol aldığı izlenmektedir. Göç kararını alırken kadınlar aile bireylerini ve özellikle çocuklarının geleceğini düşünme eğilimindedirler. Örneğin Seda göç kararına etki eden Türkiye ile ilgili fikirlerini aktardı ve dönebilecek güçte olmalarına rağmen dönmek istememelerinin en büyük nedeninin çocuğu olduğunu ifade etti. Zeynep de öncelikle kendisini değil çocuklarını ve onların eğitim hayatlarını düşünerek göç ettiğini söyledi. Türkiye'nin eğitim sistemiyle ilgili olarak memnun olmadığı konuları aktararak göç etmelerinin altında yatan sebepleri özetledi. Kişisel hayatıyla ilgili olarak yaşadığı sıkıntıları bir şekilde çözebileceğini ama çocuklarının ailesiyle zaman geçirebileceği, eğitimdeki yarışın içine girmeden, özel okula gitmeden eğitim alabilecekleri bir sistem için göç ettiklerini söyledi. Sevda göç kararı almalarında etkili olan faktörleri açıklarken ön planda kendisini değil, ileride olacak çocuklarını düşünerek karar aldıklarını ifade etti. Türkiye'de yaşadıkları yerin çok sağlıklı olmadığını vurguladı.

Cooke'un (2007: 61) Londra'daki göçmen akademik çalışanlarla yaptığı araştırmada ortaya koyduğu gibi **kadınların coğrafi hareketliliği, özellikle de küçük çocuğu olan ve eşlerinin işi dolayısıyla göç etmek zorunda kalmış kadınların,** sosyal çevresi ve destek sistemleri üzerinde son derece çarpıcı etkisi olmaktadır.

Wellman (1979: 1206), çeşitli sosyal kaynaklara belirli sosyal ilişkiler yoluyla erişmeye çalışırken karşılaşılan zorlukları ortaya koymuştur. Bu ilişkilerin kurulmasında ve sürdürülmesinde eşlerin neredeyse tüm ağ bakımını yaptıklarını, **çalışmayan ve ‘takip eden eşlerin’ özellikle çocuklar ve okul çevresinde yerel bağlantılar kurma konusunda bütünleyici bir rol oynadığını** öne sürmüştür. Verilerimiz bunu desteklemektedir. Gerçekten de pek çok katılımcının bahsettiği gibi coğrafi hareketliliğin bu kadınların sosyal çevresi ve destek sistemleri üzerinde son derece çarpıcı etkisi olmuştur. Örneğin Çiçek göç nedeniyle ablalarından, annesinden ve diğer akrabalarından ya da arkadaşlarından ayrıldığı için oldukça zorlandığını söyledi. Göçten önce arabasına atlayıp, kızını alıp rahatlıkla sevdiklerine gidebilirken göçten sonra böyle lüksleri kalmadığını anlattı. Müge annesini çok özlediğini ifade etti. Selin büyük bir ailesi olduğunu, her pazar abileri, ablası ve annesiyle birlikte olmaya alıştığını ve göç sonrası bunun eksikliğini çok çektiğini söyledi. Sonuç olarak pek çok katılımcı göç sonrası sosyal çevrelerini büyük oranda kaybetmişlerdir. Yerel bağlantılar kurmak için kadınların erkeklere kıyasla daha çok çabaladığı da söylenmiştir. Örneğin Elif Londra’daki sosyal ilişkilerin hepsini kendisinin yarattığını ve çevrelerinde kim varsa kendisi sayesinde olduğunu söyledi.

Ailenin ve arkadaşların konumu da göç edilecek yerin belirlenmesinde son derece etkilidir. Birçok araştırmada **ekonomik olmayan faktörlerin (aile, arkadaşlar, iş arkadaşları ve profesyonel bağlantılar gibi) göç kararını kritik derecede etkilediği** ortaya çıkmıştır (Robinson, Carey, 2000: 103; Ackers, 2004: 189; Raghuram, 2004: 316). Verilerimiz bu sonuçlarla uyumludur. Örneğin Özgür, eşiyle birlikte göç kararı alırken ülke tercihi, ailelerinin tercihlerini ön planda tuttuklarını söyledi. Türkiye’den kolaylıkla ulaşılabilmesi nedeniyle Avrupa’da kalmaları istenmiş. Müge de aynı şekilde Amerika’yı hiç düşünmediğini çünkü annesine yakın olmak istediğini, bu yüzden Birleşik Krallık’ı tercih ettiğini söyledi.

Yoksul ve dezavantajlı göçmenlerin ilk yer değiştirme deneyiminde etnik kökene dayalı ağlara güvenmeleri ile ilgili olan ihtiyaç hakkında literatürde çok sayıda örnek varken (Ryan, 2011: 710) yüksek nitelikli profesyoneller hakkında böyle bir ihtiyaç çoğunlukla söz konusu değildir (Millar, Salt, 2008: 31). **Sosyal ağların yüksek nitelikli göçmenler için ne kadar önemli olduğu hala belirsizliğini koruyor**

(Harvey, 2011: 73). Pek çok katılımcının, göç tecrübesini paylaşıırken, sosyal ağlara duydukları bir güvenden bahsetmediklerini söyleyebiliriz. Sadece Birleşik Krallık'a ilk geldiklerinde kendilerine yardımcı olan aile üyelerinden veya arkadaşlarından bahsettiler. Ancak bunlar yoksul ve dezavantajlı göçmenlerin deneyimlediği gibi bir komün hayatı şeklinde değildir. Yalnızca ilk yerleşimlerinde destek aldıklarından, evlerinde konakladıklarından bahsettiler. Örneğin Çiçek ve ailesi ilk geldiklerinde eşinin ablasının evinde konaklamışlar. Ancak Çiçek bu deneyimi son derece olumsuz bir biçimde anlattı. Çünkü Çiçek'in ağlamadan uyuduğu bir gece dahi olmamış. Ayşegül, Birleşik Krallık'ta okuyan bir öğrencisinin evinde kaldığından bahsetti.

Salaff ve Greve (2006) ulus ötesi göçlerin kadınları ve erkekleri toplumsal cinsiyet rolleri gereği farklı etkiledikleri ve kadınların omuzlarına daha ağır bir yük yüklediğinin altını çizmektedir. Göç sonrası çoğunlukla kariyerin yeniden inşa edilmesi gerekir. **Kariyerin yeniden inşa edilmesi, çocuk bakımı desteği için** sosyal sermayenin de geliştirilmesi gerektiği anlamına gelir. Sonuç olarak kadınların kariyerlerinin yeniden inşa edilmesi eşlerine göre oldukça zordur (Salaff, Greve, 2006: 6). Çalışmamız bununla paralellik göstermektedir. Bakmakla yükümlü olduğu çocuğu olan kadınlar göç sonrası daha çok destek ihtiyacında olduklarını söylemektedir. Eşlerinden gereken desteği göremediklerini ifade eden bu kadınlar kendilerini oldukça yalnız ve çaresiz hissettiklerini söylemişlerdir.

Araştırmanın verilerinden oluşturulan kategoriler, yüksek derecede bir eğitim aldıktan ve bir meslekte çalıştıktan sonra göç nedeniyle evde kalma kararının karmaşıklığını göstermektedir. Yüksek eğitilmiş olup göç sonrası evde kalan annenin çok boyutlu yaşanmış deneyiminin tam olarak anlaşılması için araştırmanın genişletilmesi gerekmektedir. Bulgular, izolasyonun, evde kalan anneler için ortak bir zorluk olduğunu, üzüntü, stres ve kendini kaybetme duygularına neden olabileceğini göstermektedir. Kadın arkadaşlar büyük bir destek kaynağıdır. Özellikle çocukların yaşlılarıyla ve annelerin de birbirleriyle sosyalleşebildikleri gruplar son derece etkili olmuştur. Kreşlere ulaşım hem ekonomik hem de çeşitli sosyal sebeplerden ötürü kısıtlıdır ve bu nedenle kadınlar vakitlerinin çoğunu ya çocuklarıyla ya da ev işleriyle geçirmek zorunda kalmışlardır.

Finansal açıdan kırılganlık, ekonomik olarak e e bağımlı olmak konusuna araştırmadaki kadınların neredeyse tamamı tarafından değinilmiştir. Mesleklerini yeniden yapma yeteneklerine daha fazla güvenenler, istedikleri takdirde işe geri dönme yeteneklerini sorgulayanlara göre kendilerini daha güvende ve daha az bağımlı hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Gelecekteki araştırmalar: Bu çalışmanın bulgularını çeşitli ülkelerden daha fazla sayıda yüksek vasıflı kadın göçmen kullanarak veya büyük örnekler üzerinde çoğaltabilir ve genişletebilir. Farklı nedenlerle göç eden, farklı türden mesleklere sahip olan ve farklı medeni statüsü ve değişen ocuk bakımı sorumlulukları olan kadın göçmenlerin deneyimlerini yakalamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Sadece Birleşik Krallık  zeline değil dünyanın farklı bölgelerinden yüksek vasıflı kadın göçmenlerin deneyimlerini keşfetmek, bu tür deneyimlerdeki kültür temelli farklılıkları ortaya çıkarabilir. Eşlerini takip etmeyerek çocuklarıyla geride kalan kadınlarla da bir araştırma yapılabilir. Sonra da eşlerini takip edenlerle etmeyenler kıyaslanabilir. Ayrıca eşlerini takip ederek göç eden ve çocuklarıyla evde kalmayı tercih eden ‘erkek’ katılımcılarla da benzer bir çalışma yapılabilir. Araştırmacı bu çalışmada yer alan katılımcılarla birkaç yıl sonra yeniden görüşerek Covid-19 salgını sonrası durumlarını yeniden inceleyebilir.

Bu çalışmanın vermek istediği en önemli mesaj yüksek eğitimli de olsa kariyer sahibi de olsa kadınların toplumsal cinsiyet rolleri zincirlerini kırmayı başardıkları takdirde yeteneklerinin israf olmaması adına harekete geçmeleri mümkün olabilecektir. Bunun için hükümet tarafından sonuç kısmında ayrıntılı olarak açıklanmış güçlü politikalara, işverenlerin desteğine ve en önemlisi kocaların sağduyusuna ihtiyaç vardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu doktora tezinin amacı Birleşik Krallık'taki yirmi Türk, göçmen, yüksek eğitilmiş, ev hanımı annenin göç sonrası yaşanmış deneyimlerini inceleyerek mevcut literatürdeki bazı boşlukları ele almaktır. Göç öncesi eşlerinin kariyerinden yüksek veya en az ona eşit profesyonel kariyerleri varken, eşlerini takip ederek Birleşik Krallık'a göç eden bu kadınlar, Birleşik Krallık'ta çoğunlukla iş piyasasının en düşük, en alt kısmında sıkışıp kalmaktadırlar. Bir dizi iç içe geçmiş faktör (iş bulamaması, yabancı dilinin yetersiz olması ve birtakım kişisel sebepler gibi) çocuk bakımı sorumlulukları da olan bu kadınların yaşadıklarına katkıda bulunmaktadır.

Bu faktörlerden biri, Türkiye ile karşılaştırıldığında, Birleşik Krallık'taki yüksek fiyatlı çocuk bakımı hizmetidir. Anneler yabancı bir ülkede çocukları için en uygun bakım şekli olarak evde kalmayı seçmişlerdir. Türkiye'de aile olduktan sonra yüksek ihtimalle mesleki kariyerinde bir düşüş yaşamayan kadınlar, göç sonrası Birleşik Krallık'ta mesleki olarak, aile olduktan sonra meslektaşlarına kıyasla bir düşüşle karşılaşır.

İkinci faktör takip etmenin etkisidir. Sürekli olarak tekrarlanan taşınmalar, göçler sonrasında eşlerini takip eden kadınların kariyerine, kümülatif bir negatif etki yapmaktadır. Evli çiftlerde, çoğunlukla orantısız bir şekilde kocanın kariyer beklentilerine daha fazla ağırlık verildiği ve aile göçünün daha çok kocanın kariyerinin gelişimiyle ilişkilendirildiği kaydedilmiştir. Bu karar, kadının kocasının destekçisi olarak görüldüğü Türk kültürü ile tutarlıdır. Takip eden eşlerin, Birleşik Krallık'ta kariyerlerinin olmayabileceği oysa Türkiye'de kalmaları durumunda ileri bir mesleki kariyere sahip olma olasılıklarının daha yüksek olması muhtemeldir.

Üçüncü bir ilişkili faktör ise bu aileler için taşınmanın bir sonucu olarak insan ve sosyal sermayenin kaybedilmesidir. Bunun nedeni, bu sermaye biçimlerinin her zaman önemli ölçüde farklı kültürel ortamlara sahip ülkelere kolayca aktarılamamasıdır.

Dördüncü ve en önemli faktör toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri, göçmen çiftler arasında aile kararlarında en etkili faktör gibi görünmektedir. Türk toplumsal cinsiyet normları, evlilik gücü teorisinin savunucularının iddia ettikleri gibi (Shihadeh, 1991) daha değerli kaynaklar getirmesi gerekmeseyse bile, ataerki aile sisteminde kocaya daha fazla güç sağlar.

Araştırmanın bulguları göz önünde bulundurularak eşlerini takip ederek, Birleşik Krallık'a göç eden yüksek eğitilmiş anneler çerçevesinde, çeşitli öneriler sunulabilir:

- Birleşik Krallık, yüksek vasıflı göçmen kadınlar için bir çalışma yaparak onların yaşadıkları sıkıntı ve problemleri daha iyi anlamalı ve iş gücüne katılımlarını sağlamak için politikalar geliştirmelidir.
- İş bulma kurumları, yüksek eğitilmiş, göçmen kadınlara destek vermeli ve mesleklerinin Birleşik Krallık'ta da tanınabilmesi için gerekli denkliklerin alınmasında yardımcı olmalıdır.
- İş gücüne katılım kadar sosyal uyum da çok önemlidir. Bu nedenle, yerel yönetimlerce bu kadınların sosyal ağlarını geliştirebilmeleri amacıyla çeşitli aktiviteler düzenlenmelidir.
- Dil konusunda, (iş İngilizcesi de dahil olmak üzere) göçmen kadınlara daha fazla imkân sunulmalıdır. Bu da iş gücüne ve ekonomiye katkı olarak dönecektir.
- Bu kadınlar, dil problemi ortadan kalktıktan sonra, ayrıca iş becerilerini tazeleyebilecekleri eğitimler, seminerler alabilirler ve işverenlerle bir araya getirilebilirler. Yine hükümet tarafından işverenlerle ortaklaşa olacak şekilde, yetiştirme programları düzenlenebilir.
- Ailelerin çocuklarına bakma sorumlulukları konusunda rol dağılımını belirlemelerini desteklemek üzere babalara veya partnerlere, yeni doğmuş çocuklarıyla vakit geçirmeleri için ek, bireysel, devredilemez, en az on iki haftalık ücretli izin hakkı tanınmalıdır. Bu, daha fazla aileye çocuk bakımını eşit olarak paylaşma ve her iki ebeveynin de iş yerinde ve evde potansiyellerini gerçekleştirme fırsatı sağlayacaktır. Erkeklere iki haftalık ücretli babalık izni

verilmesi ve işlerine çabucak dönmelerinin beklenmesi, annelerin çocuk bakımı konusunda daha iyi uzmanlar olmaları sonucunu doğurması şaşırtıcı değildir.

- Ebeveynlerin iş gücü piyasası hareketliliği için, aile dostu ve esnek işyerleri norm olmalıdır.
- Her yaştan çocuğu olan her iki ebeveynin de iş ve ev yaşamlarını dengelemelerine yardımcı olmak için, hükümet, bazı ebeveynlerin ücretsiz ebeveyn izni haklarının ödenmesini sağlamalıdır.
- Oturum vizelerinin uzatılması, süresiz oturum hakkının alınması ve çifte vatandaşlık süreçleri, yüksek eğitilmiş göçmenler için daha kolay hale getirilmelidir.
- Yüksek vasıflı kişilerin göçünün, menşee ve varış ülkesine getirdiği faydaların daha fazla tanınması ve hükümetlerin daha göçmen yanlısı bir tutum içinde olmaları gerekir.
- Araştırma sonuçları, Türk vatandaşlarının göç deneyimlerini geliştirebilmek amacıyla, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile paylaşılabilir.

Bu araştırmadan elde edilen veriler göz önünde bulundurularak yüksek eğitilmiş ve ev hanımı göçmen anneler için ise şu öneriler sunulabilir:

- Mevcut işvereninizden, farklı bir ofiste veya tele çalışma olasılığı hakkında bilgi alabilirsiniz. İşiniz, günün büyük bir bölümünde bilgisayar başında oturarak yapılan bir iş ise, farklı bir saat diliminde olursanız bile, işvereniniz sizi ekibinde tutmaktan mutluluk duyabilir. Bu pratik ve uzun vadeli bir çözüm değilse, sizin yerinize birini bulurlarken onlara yardımcı olmak için üç ay boyunca tele çalışmaya gönüllü olabilirsiniz. Sizin açınızdan yeni bir iş ararken gelirinize olduğu ve onlar açısından da sorunsuz bir geçiş sağlanacağı için bu bir kazan-kazan durumu olur.
- Eşinizin şirketinden yardım isteyebilirsiniz. Pek çok şirket, eşlerin yeniden yerleştirilmesi konusunda yardımcı olabilirken, bazı şirketler yine de size yardımcı olmayabilir. Eşinizin şirketi mutlu olmanızı ister çünkü mutsuz bir eş, kendi çalışanlarının da (yani eşinizin) taşındığı için daha az mutlu olacağı

anlamına gelir. Oysa şirketler, çalışanlarının mutlu ve üretken olmasını tercih ederler. Bazı büyük şirketler, becerilerinize uygun bir pozisyona sahiplerse size öncelik bile verecektir.

- Sosyal ağlar oldukça önemlidir. Yeni bir yere taşındığınızda bu gerçekten zor görünür. Yerel kimseyi tanımadığınızı düşünseniz de aslında şimdiden birçok kişi tanımış oldunuz. Örneğin emlakçınızı, yeni komşularınızı veya çevrenizdeki insanları tanıyorsunuz. İnsanlarla konuşmaya devam ediniz.
- Dürüst olun ama çok açık sözlü olmayın. Takip eden bir eş olarak iş aramakla ilgili sorun, bu tanımın, eşinizin kariyerine öncelik verdiğiniz anlamına gelmesidir. Bunda yanlış bir şey yok. Üstelik çift kariyerli eşlerin genellikle hangi kişinin kariyerinin öncelikli olacağına karar vermesi de gerekir. Başvuru mektubunuzda ‘eşimin işi nedeniyle buraya geldik’ diyorsanız, başvuru yaptığınız şirketin ‘eşi iki yıl sonra yer değişikliği yaptığında istifa mı edecek?’ diye sorması kaçınılmazdır. ‘Sizi Londra’ya ne getirdi?’ sorusuna karşılık ‘taşındım çünkü her zaman Londra’da yaşamak istemişimdir’ şeklinde bir cevabınızın olması çok daha hoş karşılanacaktır.
- Kendinize biraz zaman verin. İş piyasası gelişiyor olsa da yeni bir iş bulmak zaman alacak. Bunu aklınızda tutarak iş bulmaya çalışmanız ve kendinize gerçekçi bir zaman çizelgesi vermeniz, çok daha az stresli bir süreç geçirmenizi sağlayacaktır. Ayrıca, mevcut olan kariyer imkanları konusunda gerçekçi olunuz. Kariyeriniz, yeni şehrinizde popüler olmayan özel bir alandaysa, beklentilerinizi ve hatta kariyer hedeflerinizi buna göre uyarlamanız gerekebilir.
- İş aramaya hemen başlayın. İş aramaya başlamak için yeni şehrinize gidene kadar beklemenize gerek yok. Taşınmayı kabul ettiğiniz anda iş aramaya başlayın. İnsan kaynakları uzmanlarının ülke dışında olan telefon veya adresinizden çekinmemeleri için örneğin ‘bu ay sonunda taşınacağınıza dair açıklamayı’ başvuru mektubunuza ekleyin. Cep telefonu numaranızı iletişim numaranız olarak yazabilirsiniz çünkü sizinle birlikte gelebilir. Bu mümkün değilse fırsatları kaçırmamak için hemen yeni bir cep telefonu numarası edinin. Çoğu şirket başlangıçta e-posta yoluyla iletişim kurabilir ancak siz bu riski almayın.

Sonuç olarak pek çok kadın için evde kalmak hem bir arzu hem de bir kolaylıktır, ancak mesele gri eşofmanınızı giyip, kekinizi alıp yemek de değildir. Bir ocuğa bakmak tam zamanlı bir iştir ve bu kadınlar bunun üzerine daha fazla iş eklemektedirler. Dolayısıyla özellikle eşleri tarafından desteklenmeyen ve toplumsal cinsiyet rolleri arasında sıkışan göçmen annelerin, tek başlarına, kendilerini güçlendirerek bağımsızlık kazanmaları mümkün değildir. Yüksek eğitimli, göçmen annelerin yeteneklerinin israf edilmemesi için tıpkı yerli kadınlarda olduğu gibi, destek sistemlerine ihtiyaçları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABADAN-UNAT Nermin, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.
- ABRAHAM Martin, Katrin AUSPURG, Thomas HINZ, “Migration Decisions Within Dual-Earner Partnerships: A Test of Bargaining Theory,” *Journal of Marriage and Family*, vol. 72, no. 4, 2010, pp. 876–92, doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00736.x.
- ACKERS Louise, “Managing Relationships in Peripatetic Careers: Scientific Mobility in the European Union,” *Women’s Studies International Forum*, vol. 27, no. 3, 2004, pp. 189–201, doi:10.1016/j.wsif.2004.03.001.
- AMCOFF Jan, Thomas NIEDOMYSL, “Is the Tied Returnee Male or Female? The Trailing Spouse Thesis Reconsidered,” *Population, Space and Place*, vol. 21, no. 8, 2015, pp. 872–81, doi:10.1002/psp.1969.
- ANTHIAS Floya, Maja CEDERBERG, “State of the Art Theoretical Perspectives and Debates in the UK,” no. December, *Integration of Female Immigrants in Labour Market and Society Policy Assessment and Policy Recommendations*, 2006, p. 15.
- ARENDELL Terry, “Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade’s Scholarship,” *Journal of Marriage and Family*, vol. 62, no. 4, National Council on Family Relations, 2000, pp. 1192–1207, <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-3737.2000.01192.x>.
- AVENARIUS Christine B., “Immigrant Networks in New Urban Spaces: Gender and Social Integration,” *International Migration*, vol. 50, no. 5, 2012, pp. 25–55, doi:10.1111/j.1468-2435.2009.00511.x.
- BARBER Elizabeth, “Stay-at-Home Moms: A Rising Trend, Fueled by Immigration and Weak Economy,” 2014, April 9, <https://www.csmonitor.com/USA/USA-Update/2014/0409/Stay-at-home-moms-a-rising-trend-fueled-by-immigration-and-weak-economy>.
- BEAVERSTOCK Jonathan V, “Transnational Elites in Global Cities: British Expatriates in Singapore’s Financial District,” *Geoforum*, vol. 33, 2002, pp. 525–33, www.elsevier.com/locate/geoforum.
- BECKER Gary S., “Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis,” *The Journal of Political Economy*, vol. 5, no. 2, University of Chicago Press, 1962, pp. 9–49.
- BELL Judith, *Doing Your Research Project*. Fourth ed., England: Open University Press, 1997.
- BENSON Alan, “Rethinking the Two-Body Problem: The Segregation of Women Into Geographically Dispersed Occupations,” *Demography*, vol. 51, no. 5, 2014, pp. 1619–39, doi:10.1007/s13524-014-0324-7.
- BERG Bruce L., *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*, 4th ed., Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, 2001.
- BERNARD Jessie, *The Future of Marriage*, New Haven, CT: New Haven and London: Yale University Press, 1982.
- BHASKAR-SHRINIVAS Purnima et al., “Input-Based and Time-Based Models of International Adjustment Meta-Analytic Evidence and Theoretical Extensions,” *Academy of Management Journal*, vol. 48, no. 2, 2005, pp. 257–81.
- BIELBY William T., Denise BIELBY, “I Will Follow Him: Family Ties, Gender-

- Role Beliefs and Reluctance to Relocate for a Better Job,” *American Journal of Sociology*, vol. 97, no. 5, 1992, pp. 1241–67, doi:10.1086/229901.
- BLACK J. Stewart, Hal B. GREGERSEN, “The Other Half of the Picture: Antecedents of Spouse Cross-Cultural Adjustment,” *Journal of International Business Studies*, 1991a, 461–77, doi:10.1057/palgrave.jibs.8490311.
- , “The Other Half of the Picture: Antecedents of Spouse Cross-Cultural Adjustment,” *Journal of International Business Studies*, vol. 22, no. 3, 1991b, pp. 461–77, doi:10.1057/palgrave.jibs.8490311.
- BONIFACIO Glenda Tibe (ed.), *Feminism and Migration: Cross-Cultural Engagements*, Canada: Springer, 2012.
- BORJAS George J., Bernt BRATSBERG, “Who Leaves? The Outmigration of the Foreign-Born,” *Review of Economics and Statistics*, vol. 78, no. 1, 1996, pp. 165–76, doi:10.2307/2109856.
- BOYD Monica, “Family and Personal Networks in International Migration : Recent Developments and New Agendas,” *International Migration Review*, vol. 23, no. 3, 1989, pp. 638–70.
- BOYD Monica, Elizabeth GRIECO, “Women and Migration: Incorporating Gender into International Migration Theory,” *Migration Policy Institute*, 2003.
- BOYLE Paul et al., “The Effect of Long-Distance Family Migration and Motherhood on Partnered Women’s Labour-Market Activity Rates in Great Britain and the USA,” *Environment and Planning A*, vol. 35, no. 12, 2003, pp. 2097–2114, doi:10.1068/a35138.
- BOYLE Paul, Zhiqiang FENG, Vernon GAYLE, “A New Look at Family Migration and Women’s Employment Status,” *Journal of Marriage and Family*, vol. 71, no. 2, 2009, pp. 417–31, doi:10.1111/j.1741-3737.2009.00608.x.
- BRANDÉN Maria, Magnus BYGREN, Michael GÄHLER, “Can the Trailing Spouse Phenomenon Be Explained by Employer Recruitment Choices?,” *Population, Space and Place*, vol. 24, no. 6, 2018, pp. 1–11, doi:10.1002/psp.2141.
- BRASEBY Anne M., *Adaptation of Trailing Spouses: Does Gender Matter?* 2010.
- BRIODY Elizabeth K., Judith Beeber CHRISMAN, “Cultural Adaptation on Overseas Assignments,” *Human Organization*, vol. 50, no. 3, 1991, pp. 264–82, doi:10.17730/humo.50.3.22555451v6206444.
- BROWN Robert J., “Dominant Stressors on Expatriate Couples During International Assignments,” *International Journal of Human Resource Management*, vol. 19, no. 6, 2008, pp. 1018–34, doi:10.1080/09585190802051303.
- BURKE Moira, Robert KRAUT, Cameron MARLOW, “Social Capital on Facebook: Differentiating Uses and Users,” *Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings*, 2011, 571–80, doi:10.1145/1978942.1979023.
- BÜRGELET Petra T., Mandy MORGAN, Regina PERNICE, “Staying or Returning: Pre-Migration Influences on the Migration Process of German Migrants to New Zealand,” *Article in Journal of Community & Applied Social Psychology*, 2008, doi:10.1002/casp.924.
- CALIGIURI Paula M. et al., “Testing a Theoretical Model for Examining the Relationship Between Family A...: Bursa Uludağ Üniversitesi Akademik Arama Motoru,” *Journal of Applied Psychology*, vol. 83, no. 4, 1998, pp. 598–614, <https://0212vwwve-y-https-eds-a-ebsohost-com.proxy.uludag.deep-knowledge.net/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=ba8f1ad4-dd2f-4cd1-a634->

- 67cddc188161%40sessionmgr4006.
- CANGIÀ Flavia, "Precarity, Imagination, and the Mobile Life of the 'Trailing Spouse,'" *Ethos*, vol. 46, no. 1, 2018, pp. 8–26, doi:10.1111/etho.12195.
- CARELESS Erin J., Robert C. MIZZI, "Reconstructing Careers, Shifting Realities: Understanding the Difficulties Facing Trailing Spouses in Higher Education," *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, no. 166, 2015.
- CASTLES Stephen, Hein de HAAS, Mark J. MILLER, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Fifth edit, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014.
- CHIU Ya Ping et al., "Influences on Expatriate Social Networks in China," *International Journal of Human Resource Management*, vol. 20, no. 4, 2009, pp. 790–809, doi:10.1080/09585190902770703.
- CIERI Helen DE, Peter J. DOWLING, Keith F. TAYLOR, "The Psychological Impact of Expatriate Relocation on Partners," *The International Journal of Human Resource Management*, vol. 2, no. 3, 1991, pp. 377–414, doi:10.1080/09585199100000074.
- CLARK William A.V., Youqin HUANG, "Balancing Move and Work: Women's Labour Market Exits and Entries After Family Migration," *Population, Space and Place*, vol. 12, no. 1, 2006, pp. 31–44, doi:10.1002/psp.388.
- CLARK William A.V., Suzanne Davies WITHERS, "Disentangling the Interaction of Migration, Mobility, and Labor-Force Participation," *Environment and Planning A*, vol. 34, 2002, pp. 923–45.
- COFFÉ Hilde, Benny GEYS, "Capital Toward an Empirical Characterization of Bridging and Bonding Social Capital," *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 36, no. 121, 2007, doi:10.1177/0899764006293181.
- COHEN Louis, *Research Methods in Education*. 4th Editio, London: Routledge: 1976.
- COLE Nina D., "Expatriate Accompanying Partners: The Males Speak," *Asia Pacific Journal of Human Resources*, vol. 50, no. 3, 2012, pp. 308–26, doi:10.1111/j.1744-7941.2012.00024.x.
- COLE Nina, Yvonne MCNULTY, "Why Do Female Expatriates 'Fit-in' Better Than Males?: An Analysis of Self-Transcendence and Socio-Cultural Adjustment," *Cross Cultural Management*, vol. 18, no. 2, 2011, pp. 144–64, doi:10.1108/13527601111125996.
- COLTRANE Scott, "Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work," *Journal of Marriage and the Family*, vol. 62, 2000, pp. 1208–33.
- COOKE Fang Lee, "Husband's Career First: Renegotiating Career and Family Commitment Among Migrant Chinese Academic Couples in Britain," *Work, Employment and Society*, vol. 21, no. 1, 2007, pp. 47–65.
- COOKE T. J., "'Trailing Wife' or 'Trailing Mother'? The Effect of Parental Status on the Relationship between Family Migration and the Labor-Market Participation of Married Women," *Environment and Planning A*, vol. 33, no. 3, 2001, pp. 419–30, doi:10.1068/a33140.
- COOKE Thomas J., "Family Migration and The Relative Earnings of Husbands and Wives," *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 93, no. 2, 2003, pp. 338–49, doi:10.1111/1467-8306.9302005.
- COPELAND Anne P, Sara K NORELL, "Spousal Adjustment on International

- Assignments: The Role of Social Support,” *International Journal of Intercultural Relations*, vol. 26, 2002, pp. 255–72.
- COPPOLA Sofia, *Lost in Translation*, American Film Institute, 2003, <https://catalog.afi.com/Catalog/MovieDetailsPrintView/54274>.
- COŞKUN Emel, “Türkiye’nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği,” *Fe Dergi: Feminist Eleştiri (Ankara Üniversitesi KASAUM)*, vol. 8, no. 1, 2016, pp. 91–104.
- COTT Nancy F., *The Bonds of Womanhood: Woman’s Sphere in New England, 1780-1835*, New Haven, CT: New Haven, CT: Yale University Press, 1977.
- CRESWELL John, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*, Thousand Oaks Calif.: Sage Publications, 1998.
- CRITTENDEN Ann, *The Price of Motherhood : Why the Most Important Job in the World Is Still the Least Valued*. 1st Owl bk, New York NY: Owl Book/Henry Holt & Co., 2002.
- CURRAN Sara R. et al., “Mapping Gender and Migration in Sociological Scholarship: Is It Segregation or Integration?,” *International Migration Review*, vol. 40, no. 1, 2006, pp. 199–223, doi:10.1111/j.1747-7379.2006.00008.x.
- DAVANZO Julie, “Why Families Move: A Model of the Geographic Mobility of Married Couples,” vol. 1, 1976, p. 123.
- DAY Lincoln H, Ahmet İÇDUYGU, “The Effect of International Migration on Religious Observance and Attitudes in Turkey,” *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 37, no. 4, 1998, pp. 596–607.
- DESIMONE Susan Donley, *Exploring The Effects of Guilt, Spousal Support and Role Conflict on the Psychological Well-Being of the Educated Full-Time Stay at Home Mother*, University of San Diego, 2001.
- DEVAULT Marjorie L., “Comfort and Struggle: Emotion Work in Family Life,” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 561, no. 1, 1999, pp. 52–63, doi:10.1177/000271629956100104.
- DUBOIS Ellen, “The Radicalism of the Woman Suffrage Movement: Notes toward the Reconstruction of Nineteenth-Century Feminism,” *Source: Feminist Studies*, vol. 3, no. 1, Autumn, 1975, pp. 63–71.
- DUNCOMBE Kristin, *Trailing: A Memoir*, CreateSpace, 2012.
- EDWARDS Mark Evan, “Uncertainty and the Rise of the Work-Family Dilemma,” *Journal of Marriage and Family*, vol. 63, no. 1, John Wiley & Sons, Ltd, 2001, pp. 183–96, <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-3737.2001.00183.x>.
- EISENMANN Linda, “Creating a Framework for Interpreting US Women’s Educational History: Lessons from Historical Lexicography,” 2010, <https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=thed20>.
- ELLERMAN David, “Labour Migration: A Developmental Path or A Low-Level Trap?,” *Development in Practice*, vol. 15, no. 5, 2005, pp. 617–30, doi:10.1080/09614520500128646.
- ELVIN-NOWAK Ylva, “The Meaning of Guilt: A Phenomenological Description of Employed Mothers’ Experiences of Guilt,” *Scandinavian Journal of Psychology*, vol. 40, no. 1, Blackwell Publishing Ltd, 1999, pp. 73–83, doi:10.1111/1467-9450.00100.
- ERTEN Elif, *Almanya’ya Evlilik Yoluyla Göç Eden Kadınların Karşılaştıkları Güçlükler ve Güçlükleri Yenme Stratejileri*, İstanbul Üniversitesi, 2017.
- ESCALANTE Alison, “Mothers Are Paying the Price at Work for Coronavirus,”

- Psychology Today*, 2020,
<https://www.psychologytoday.com/gb/blog/shouldstorm/202007/mothers-are-paying-the-price-work-coronavirus>.
- EUROSTAT, “Unemployment Rates by Sex, Age and Educational Attainment Level,” 2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.
- FALUDI Susan, *Backlash: The Undeclared War Against American Women*, New York: Crown, 2009.
- FOSSLAND Trine, “Crossing Borders-Getting Work: Skilled Migrants’ Gendered Labour Market Participation in Norway,” *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, vol. 67, 2013, pp. 276–83, doi:10.1080/00291951.2013.847854.
- GEIST Claudia, Patricia A. MCMANUS, “Different Reasons, Different Results: Implications of Migration by Gender and Family Status,” *Demography*, vol. 49, no. 1, 2012, pp. 197–217, doi:10.1007/s13524-011-0074-8.
- GELEKÇİ Cahit, “Türkiye’den Yurt Dışına Gerçekleşen İşçi Göçlerine Bağlı Olarak Dilimize Yerleşen Bir Kavram: Almancılar,” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, vol. Güz, no. 21, 2014, pp. 103–8.
- GENEL Mehmet Gökhan, “Almanya’ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü: Sirkeci Garı’ndan Munchen Hauptbahnhof’a,” *Uluslararası Tarihi Yönleriyle 2. Türk-Alman Sempozyumu*, vol. 8, no. 3, 2014, pp. 301–38.
- GERSON Kathleen, *Hard Choices: How Women Decide About Work, Career and Motherhood*, 1st ed., Berkeley: University of California Press, 1985.
- “Global Relocation Trends: 2012 Survey Report,” Woodridge: Brookfield Global Relocation Services, 2012.
- GOLDIN Claudia, *Understanding the Gender Gap: An Economic History of American Women*, New York: Oxford University Press, 1990.
- GOV.UK, “30 Hours Free Childcare,” *GOV.UK*, (09/03/2020), <https://www.gov.uk/30-hours-free-childcare>.
- GUPTA Ritu, Jighyasu GAUR, Pratyush BANERJEE, “A Key Challenge in Global HRM: Adding New Insights to Existing Expatriate Spouse Adjustment Models,” *Qualitative Report*, vol. 17, no. 44, 2012, pp. 1–30.
- GUTEK Barbara A, Sabrina SEARLE, Lilian KLEPA, “Rational Versus Gender Role Explanations for Work-Family Conflict,” *Journal of Applied Psychology*, vol. 76, no. 4, 1991, pp. 560–68, <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=9c9af6b7-a6fc-48b8-9706-09272e24b0b0%40sessionmgr101>.
- HARRIS John R., Michael P. TODARO, “Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis,” *American Economic Review*, vol. 60, no. 1, 1970, pp. 126–42, doi:10.1016/0165-1765(84)90160-5.
- HARVEY Michael, “Dual-Career Couples During International Relocation: The Trailing Spouse,” *The International Journal of Human Resource Management*, vol. 9, no. 2, Michael Harvey, 1998, pp. 309–31, doi:10.1080/095851998341116.
- HARVEY William S., “British and Indian Scientists Moving to the United States,” *Work and Occupations*, vol. 38, no. 1, 2011, pp. 68–100, doi:10.1177/0730888410385056.
- HAYS Sharon, *The Cultural Contradictions of Motherhood*, New Haven, CT: Yale

- University Press, 1996.
- HEINZ Walter R., Helga KRÜGER, “Life Course: Innovations and Challenges for Social Research,” *Current Sociology*, vol. 49(2), no. 2, 2001, pp. 29–45.
- HILLER Harry H., Kendall S. MCCAIG, “Reassessing the Role of Partnered Women in Migration Decision-Making and Migration Outcomes,” *Journal of Social and Personal Relationships*, vol. 24, no. 3, 2007, pp. 457–72, doi:10.1177/0265407507077233.
- HODSON Randy, Teresa A. SULLIVAN, *The Social Organization of Work*, 5th ed., Belmont, CA: Wadsworth, 2002.
- IMUNDO Louis V., “Problems Associated With Managerial Mobility,” *Personnel Journal*, vol. 53, no. 12, 1974, pp. 910–14, <http://dx.doi.org/10.1016/j.jaci.2012.05.050>.
- IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü*, eds. Jillyanne Redpath Cross, Richard Perruchoud, 2nd ed., Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2016.
- ISAAKYAN Irina, Anna TRIANDAFYLLIDOU, “Female High-Skill Migration in the 21st Century: The Challenge of the Recession,” *Cerna & Hynes*, 2014.
- İLKKARACAN Pınar, İpek İLKKARACAN, “1990’lar Türkiye’inde Kadın ve Göç,” *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, pp. 305–22.
- JACOBSEN Joyce P., Laurence M. LEVIN, “Marriage and Migration: Comparing Gains and Losses from Migration for Couples and Singles,” *Social Science Quarterly*, 1997.
- JAGGANATH Gerelene, “Migration Experiences of the ‘Trailing Wives’ of Professional and Highly Skilled NRI’s in Durban, KwaZulu Natal.,” *Oriental Anthropologists*, vol. 15, no. 2, 2015, pp. 405–17, <http://uml.idm.oclc.org/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=114185723&site=ehost-live>.
- KADIOĞLU Ayşe, “Migration Experiences of Turkish Women: Notes from a Researcher’s Diary,” *IOM International Migration*, vol. 35, no. 4, 1997, p. 1997, doi:10.1111/1468-2435.00026.
- KAUFMAN Debra R., Barbara L. RICHARDSON, *Achievement and Women: Challenging the Assumptions*, London: Collier Macmillan Publishers, 1982.
- KAZLAUSKIENĖ Aušra, Leonardas RINKEVIČIUS, “The Role of Social Capital in the Highly-Skilled Migration from Lithuania,” *Work*, vol. 4, no. 4, 2006, pp. 69–75.
- KESSLER-HARRIS Alice, *Out to Work: A History of Wage-Earning Women in the United States*, Oxford, UK: Oxford University Press, 1982.
- KIL Tine et al., “Employment After Parenthood: Women of Migrant Origin and Natives Compared,” *European Journal of Population*, vol. 34, no. 3, Springer Netherlands, 2018, pp. 413–40, doi:10.1007/s10680-017-9431-7.
- KLEINMAN Arthur, Don SEEMAN, “Personal Experience of Illness,” *The Handbook of Social Studies in Health and Medicine*, eds. Gary L. Albrecht, Ray Fitzpatrick, Susan C. Scrimshaw, London: Sage Publications, 2000, pp. 230–42.
- KOFMAN Eleonore, “Female ‘Birds Of Passage’ a Decade Later : Gender and Immigration in the European Union,” *International Migration Review*, vol. 33, no. 2, 1999, pp. 269–99.
- KRIEGER Magdalena, “Tied and Troubled: Revisiting Tied Migration and Subsequent Employment,” *Journal of Marriage and Family*, November,

- Blackwell Publishing Ltd, 2019, 1–19, doi:10.1111/jomf.12620.
- KVALE Steinar, *InterViews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1996.
- LAURING Jakob, Jan SELMER, “The Supportive Expatriate Spouse: An Ethnographic Study of Spouse Involvement in Expatriate Careers,” *International Business Review*, vol. 19, no. 1, 2010, pp. 59–69, doi:10.1016/j.ibusrev.2009.09.006.
- LAZAROVA Mila, Mina WESTMAN, Margaret SHAFFER, “Elucidating the Positive Side of the Work-Family Interface on International Assignments: A Model of Expatriate Work and Family Performance,” *Expanding the Boundaries of Work-Family Research*, vol. 35, no. 1, 2013, pp. 93–117, doi:10.1057/9781137006004.0028.
- LEININGER Madeleine, “Evaluation Criteria and Critique of Qualitative Research Studies,” *Critical Issues in Qualitative Research Methods*, ed. Janice M. Morse, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994, pp. 95–115.
- LERNER Harriet, *Women in Therapy*, Northvale, NJ: Jason Aronson Inc., 1991.
- , *The Mother Dance: How Children Change Your Life*, New York: Harper Collins, 2009.
- LERSCH, Philipp M., “Long-Distance Moves and Employment of Women in Dual-Earner Couples in Britain and Germany,” *Schmollers Jahrbuch*, vol. 133, no. 2, 2013, pp. 133–42, doi:10.3790/schm.133.2.133.
- LICHT Lisa Margot, *Maternal Separation Anxiety: Its Relationship to Attachment and Employment*, New York: Yeshiva University, 1998.
- LICHTER Daniel T, “The Migration of Dual-Worker Families: Does the Wife’s Job Matter?,” *Social Science Quarterly*, vol. 63, no. 1, 1982, pp. 48–57.
- LINN Allison, “Stay-at-Home Moms Are Often Young, Poor, Lacking Education,” *CNBC-U.S. News*, 2014, April 8, <https://www.cnbc.com/2014/04/08/stay-at-home-moms-are-often-young-poor-lacking-education.html>.
- LIVERSAGE Anika, Vibeke JAKOBSEN, “Sharing Space-Gendered Patterns of Extended Household Living among Young Turkish Marriage Migrants in Denmark,” *Journal of Comparative Family Studies*, vol. 41, no. 5, 2010, pp. 693–715, <https://www.jstor.org/stable/41604399>.
- LONG Larry H, Source Social FORCES, No MAR, “Women’s Labor Force Participation and the Residential Mobility of Families,” vol. 52, no. 3, 1974, pp. 342–48.
- LUNDBERG Shelly, Robert A. POLLAK, “Bargaining and Distribution in Marriage,” *Journal of Economic Perspectives*, vol. 10, no. 4, 1996, pp. 139–58, doi:10.1257/jep.10.4.139.
- MAES Julie, Jonas WOOD, Karel NEELS, “Path-Dependencies in Employment Trajectories Around Motherhood: Comparing Native Versus Second-Generation Migrant Women in Belgium,” *Journal of International Migration and Integration*, Journal of International Migration and Integration, 2021, doi:10.1007/s12134-020-00801-1.
- MAJEWSKI Janice Louise, *The Impact of Perceived Role Conflict on the Transition to the Maternal Role*, San Francisco: University of California, 1983.
- MANETTA Brea Ann, *Self-Concept as It Relates to Maternal Satisfaction*, The Fielding Institute, 1992.
- MANZONI Chiara, “Should I Stay or Should I Go? Why Roma Migrants Leave or

- Remain in Nomad Camps,” *Ethnic and Racial Studies*, vol. 40, no. 10, Taylor & Francis, 2017, pp. 1605–22, doi:10.1080/01419870.2016.1201579.
- MARNEFFE Daphne DE, *Maternal Desire: On Children, Love, and the Inner Life*, New York: Little Brown and Company, 2004.
- MATTHAEI Julie A., *An Economic History of Women in America: Women’s Work, the Sexual Division of Labor, and the Development of Capitalism*, New York: Schocken, 1982.
- MAXWELL Joseph Alex, *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1996.
- MCHUGH Kevin E., Patricia GOBER, Neil REID, “Determinants of Short and Long Term Mobility Expectations for Home Owners and Renters,” *Demography*, vol. 27, no. 1, 1990, pp. 81–95, doi:10.2307/2061554.
- MILES Agnes, *The Neurotic Woman: The Role of Gender in Psychiatric Illness*, Washington Square: New York University Press, 1988.
- MILES Matthew B., A. Michael HUBERMAN, *Qualitative Data Analysis*, Sage Publications, 1994.
- MILLAR Jane, John SALT, “Portfolios of Mobility: The Movement of Expertise in Transnational Corporations in Two Sectors - Aerospace and Extractive Industries,” *Global Networks*, vol. 8, no. 1, 2008, pp. 25–50.
- MILLER Jean Baker, *Toward a New Psychology of Women*, Boston: Beacon Press, 1987.
- MILLS Belen C., Ann STEVENS, “Employed And Nonemployed Mothers: Differences In Parental Child Rearing Practices,” *Early Child Development and Care*, vol. 22, no. 2–3, Taylor & Francis Group, 1985, pp. 181–94, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0300443850220206>.
- MINCER Jacob, “Family Migration Decisions,” *NBER Working Paper Series*, no. 199, 1977, <https://www.nber.org/papers/w0199.pdf>.
- MORAN Dermot, *Introduction to Phenomenology*, London: Routledge, 2000.
- MOROKVASIC Mirjana, “Birds of Passage Are Also Women,” *International Migration*, vol. 18, no. 4, 2007, pp. 886–907.
- MOROKVAŠIĆ Mirjana, “Gendering Migration,” *Migracijske i Etničke Teme / Migration and Ethnic Themes*, vol. 30, no. 3, 2015, pp. 355–78, doi:10.11567/met.30.3.4.
- MOUSTAKAS Clark, *Phenomenological Research Methods*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994.
- NIEDOMYSL Thomas, “Residential Preferences for Interregional Migration in Sweden: Demographic, Socioeconomic, and Geographical Determinants,” *Environment and Planning A: Economy and Space*, vol. 40, no. 5, SAGE Publications Sage UK: London, England, 2008, pp. 1109–31, doi:10.1068/a39177.
- ONS, “Women Shoulder the Responsibility of ‘Unpaid Work,’” *Office for National Statistics*, 2016, November 10, <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/articles/womenshouldtheresponsibilityofunpaidwork/2016-11-10>.
- , “More Mothers With Young Children Working Full-Time,” 2017, <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/moremotherswithyoungchildrenworkingfulltime/2>

- 017-09-26.
- ONS, Ann BLAKE, “Long-Term International Migration: UK and England and Wales,” *Office for National Statistics*, 2019, November 28, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/longterminternationalmigrationageandsextable207>.
- ONS, Emily GLASTONBURY, “Families and the Labour Market,” *Office for National Statistics*, 2017, September 26, <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/familiesandthelabourmarketengland/2017>.
- ONS, Mike JAMES, “Migration Statistics Quarterly Report,” *Office for National Statistics*, 2020, August 27, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/august2020>.
- ONS, Tim VIZARD, “Families and The Labour Market,” *Office for National Statistics*, 2019, October 24, <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/familiesandthelabourmarketengland/2019>.
- PEARSON Carol, Donna L. SHAVLIK, Judith G. TOUCHTON, *Educating the Majority: Women Challenge Tradition in Higher Education*, New York: Collier Macmillan Publishers, 1989.
- POLACHEK Solomon W., Francis W. HORVATH, “A Life Cycle Approach to Migration: Analysis of the Perspicacious Perecrinator,” *Research in Labor Economics*, vol. 35, 1977, pp. 349–95, doi:10.1108/S0147-9121(2012)0000035037.
- RAGHURAM Parvati, “The Difference That Skills Make: Gender, Family Migration Strategies and Regulated Labour Markets,” *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, no. 2, 2004, pp. 303–21, doi:10.1080/1369183042000200713.
- REEDER Linda, “Conflict Across the Atlantic: Women, Family and Mass Male Migration in Sicily, 1880–1920,” *International Review of Social History*, vol. 46, no. 03, 2001, pp. 371–91.
- RICH Adrienne, *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*, New York: W.W.Norton & Company, 1995.
- RITCHEY P. Neal, “Explanations of Migration,” *Annual Review of Sociology*, vol. 2, 1976, pp. 363–404, <https://www.jstor.org/stable/2946097>.
- ROBINSON Vaughan, Malcolm CAREY, “Peopling Skilled International Migration: Indian Doctors in the UK,” *International Migration*, vol. 38, no. 1, 2000, pp. 89–108.
- RUBIN Herbert J., Irene S. RUBIN, *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2012.
- RUBIN Stacey, Ray WOOTEN, “Highly Educated Stay-at-Home Mothers: A Study of Commitment and Conflict,” *The Family Journal*, vol. 15, no. 4, 2007, pp. 336–45, doi:10.1177/1066480707304945.
- RYAN Louise, “Migrants’ Social Networks and Weak Ties: Accessing Resources and Constructing Relationships Post-Migration,” *Sociological Review*, vol. 59, no. 4, 2011, pp. 707–24, doi:10.1111/j.1467-954X.2011.02030.x.
- SALAFF Janet, Arent GREVE, “Why Do Skilled Women and Men Emigrating from China to Canada Get Bad Jobs?,” *Women, Migration and Citizenship*, 2006, 85–

- SANDELL Steven H, "Women and the Economics of Family Migration," vol. 59, no. 4, 1977, pp. 406–14.
- SCHWENKEN Helen, Pia EBERHARDT, "Gender Knowledge in Economic Migration Theories and in Migration Practices 1," *GARNET Working Paper*, vol. 58, no. 08, 2008.
- SEAGRAM Samantha, Judith C DANILUK, "It Goes with the Territory: The Meaning and Experience of Maternal Guilt for Mothers of Preadolescent Children," 2008,
<https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=wwat20>.
- SHAUMAN K. A., M. C. NOONAN, "Family Migration and Labor Force Outcomes: Sex Differences in Occupational Context," *Social Forces*, vol. 85, no. 4, 2007, pp. 1735–64, doi:10.1353/sof.2007.0079.
- SHIHADDEH Edward S., "The Prevalence of Husband-Centered Migration: Employment Consequences for Married Mothers," *Journal of Marriage and the Family*, vol. 53, no. 2, 1991, pp. 432–44, doi:10.2307/352910.
- SHORTLAND Susan, "Focusing on the Family: Policy Issues in the Covid-19 Era," *Think Global People*, no. Spring, 2021, pp. 26–28,
<https://content.yudu.com/web/fiqy/0A3p9yp/Relocate-Winter-2021/html/index.html?page=27&origin=reader>.
- SILI KALEM Ayşegül, "Türk Çayına Süt Katmak: Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Gündelik Hayatları," *İnsan ve Toplum*, vol. 5, no. 10, 2016, pp. 43–71.
- SIME Daniela, "'I Think That Polish Doctors Are Better': Newly Arrived Migrant Children and Their Parents' Experiences and Views of Health Services in Scotland," *Health and Place*, vol. 30, 2014, pp. 86–93.
- SIRKECI İbrahim et al., *Little Turkey in Great Britain*, United Kingdom: Transnational Press London, 2016.
- SJAASTAD Larry A., "The Costs and Returns of Human Migration," *Journal of Political Economy*, vol. 70, no. 5, 1962, pp. 80–93,
<http://www.nber.org/chapters/c13573>.
- SMITS Jeroen, Clara H. MULDER, Pieter HOOIMEIJER, "Changing Gender Roles, Shifting Power Balance and Long-Distance Migration of Couples," *Urban Studies*, vol. 40, no. 3, 2003, pp. 603–13, doi:10.1080/0042098032000053941.
- STONE Linda Shapiro, *Women Who Have a Graduate School Education Who Have Chosen to Make Mothering The Major Focus of Their Time: A Descriptive Study* 1987.
- TABOR Aidan S., Taciano L. MILFONT, Colleen WARD, "International Migration Decision-Making and Destination Selection among Skilled Migrants," *Journal of Pacific Rim Psychology*, vol. 9, no. 1, 2015, pp. 28–41, doi:10.1017/prp.2015.3.
- TAYLOR Mark P., "Tied Migration and Subsequent Employment: Evidence from Couples in Britain," *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 69, no. 6, 2007, pp. 795–818, doi:10.1111/j.1468-0084.2007.00482.x.
- THARENOU Phyllis, "Disruptive Decisions to Leave Home: Gender and Family Differences in Expatriation Choices," *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, vol. 105, no. 2, 2008, pp. 183–200, doi:10.1016/j.obhdp.2007.08.004.

- THOMPSON Linda, Alexis J. WALKER, “Gender in Families: Women and Men in Marriage, Work, and Parenthood,” *Journal of Marriage and the Family*, vol. 51, no. 4, JSTOR, 1989, p. 845.
- UNITED NATIONS, DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS Population Division, “International Migration Report 2017,” 2017, 4–17, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.
- VERTHELYI Renata Frank DE, “International Students’ Spouses: Invisible Sojourners in the Culture Shock Literature,” *International Journal of Intercultural Relations*, vol. 19, no. 3, Pergamon, 1995, pp. 387–411, doi:10.1016/0147-1767(95)00028-A.
- WAGNER Helmut R., *Phenomenology of Consciousness and Sociology of the Life-World*, Edmonton, Canada: The University of Alberta Press, 1983.
- WALSH Froma, “Changing Families in a Changing World: Reconstructing Family Normality,” *Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity*, 3rd editio, New York: The Guilford Press, 2003, pp. 3–26.
- WEINER Lynn, *From Working Girl to Working Mother: The Female Labor Force in the United States, 1820-1980*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1985.
- WELLMAN Barry, “The Community Question: The Intimate Networks of East Yorkers,” vol. 84, no. 5, 1979, pp. 1201–31.
- WHITAKER Elizabeth Ann, “Where Everybody Knows Your Name: The Role of Social Capital in Resettlement after an Employee Relocation,” *Community, Work and Family*, vol. 13, no. 4, 2010, pp. 429–45, doi:10.1080/13668801003619415.
- , “Should I Stay or Should I Go Now: Wives’ Participation in the Decision to Move for Their Spouses’ Jobs,” *Michigan Family Review*, vol. 10, no. 1, 2017, p. 88, doi:10.3998/mfr.4919087.0010.106.
- WIKIPEDIA, “Husband,” *Wikipedia*, (02/07/2021), https://en.wikipedia.org/wiki/Husband#Further_reading.
- YABIKU Scott T., Victor AGADJANIAN, Arusyak SEVOYAN, “Husband’s Labour Migration and Wives’ Autonomy,” *NIH Public Access*, vol. 100, no. 2, 2012, pp. 130–34, doi:10.1016/j.pestbp.2011.02.012.Investigations.
- YEOH Brenda S.A., Katie WILLIS, “Singaporeans in China: Transnational Women Elites and the Negotiation of Gendered Identities,” *Geoforum*, vol. 36, 2005, pp. 211–22, doi:10.1016/j.geoforum.2003.07.004.
- ZAICEVA Anzelika, “East-West Migration and Gender: Is There a Differential Effect for Migrant Women?,” *Labour Economics*, vol. 17, no. 2, Elsevier B.V., 2010, pp. 443–54, doi:10.1016/j.labeco.2009.10.005.
- ZARETSKY Eli, *Capitalism, the Family, and Personal Life*, New York: Harper and Row, 1976.
- ZEYBEKOĞLU AKBAŞ Özge, Cansu DURSUN, “Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sürecinde Özel Alanına Kamusal Alanı Sığdıran Çalışan Anneler,” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, vol. 7, no. 5, 2020, pp. 78–94, www.asead.com.
- ZIMMERMAN Toni Schindler, “Marital Equality and Satisfaction in Stay at Home Mother and Stay at Home Father Families,” 2000.
- ZUO Jiping, Shengming TANG, “Breadwinner Status and Gender Ideologies of Men

and Women Regarding Family Roles,” vol. 43, no. 1, 2016, pp. 29–43.

EKLER

Ek 1: Onay Formu

Bursa Uludağ Üniversitesi

Başlık: Yüksek Eğitimli, Ev Hanımı Annelerin Uluslararası Göçü: Birleşik Krallık Örneği

Araştırmacı: Arzu KIRCAL ŞAHİN

Yukarıda adı geçen araştırma projesine katılmam isteniyor. Bu araştırmaya katılımım tamamen isteğe bağlıdır ve katılmayı reddedebilir veya başladıktan sonra katılımı sonlandırmaya karar verebilirim. Herhangi bir zamanda çalışmadan çekilsem veya çalışmaya katılmayı reddedersem, kararım hiçbir ceza içermez. Onay formunu dikkatlice okumam isteniyor ve bu çalışmaya katılmaya karar verirsem bir kopyası bana verilecek.

Bu araştırmanın amacının yüksek eğitimli, ev hanımı göçmen annelerin yaşanmış deneyimlerini incelemek olduğu söylendi. Aşağıdaki araştırma prosedürleri hakkında bilgilendirildim: Yüksek lisans derecesi almış, çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmaya ve eğitim gördükleri mesleği bırakmaya karar vermiş kadınların deneyimlerini anlamak amacıyla katılımcılara bazı sorular yöneltilecektir. Görüşme kaydedilecek ve ardından bir Word programına aktarılacaktır. Araştırmacı daha sonra tüm görüşmelerin analizini kolaylaştırmak için bir bilgisayar yazılım programı kullanacaktır. Cevaplar ortak bir temaya sahip kategorilere ayrılacaktır. Daha sonra bu sonuçlar rapor edilecektir. Görüşme süresinin en az bir (1) saat veya araştırmacıyla deneyimimi paylaşma sürecinde harcamayı seçtiğim kadar zaman alacağı söylenmiştir. Bu projeye katılımı ilgili herhangi bir fiziksel risk olmasa bile kişisel duygularımı ve görüşlerimi gözden geçirirken kendimi rahatsız hissedebileceğim söylendi.

Bu araştırmaya katılımımdan dolayı doğrudan bir fayda görmeyeceğim. Ancak katılımım, en az yüksek lisans düzeyinde eğitimi olan, başka bir ülkeye yapılan göç ile birlikte işinden ayrılmış bir kişinin çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmaya karar verme konusundaki deneyimini daha iyi anlamalarına yardımcı olacak.

Çalışma kayıtlarımın gizliliğini korumak için her türlü çaba gösterilecektir. Bu çalışmada toplanan bilgilerin özelimi ve mahremiyetimi korumak için kodlanacağı özellikle söylendi. Sağlayacağım verilere yalnızca katılımcı numarasıyla atıfta bulunulacaktır. Eşleştirilen katılımcı adları ve katılımcı numaralarının olduğu liste diğer verilerden ayrı olarak bilgisayarda şifreli bir dosya içinde tutulacak ve yalnızca sorumlu araştırmacı tarafından kullanılabilir. Röportajımın orijinal ses kaydı kodlanarak yazıya dökülecek ve daha sonra imha edilecektir. Çalışmadan toplanan verilerin eğitim ve yayın amacıyla kullanılması tavsiye edildi ancak ismimle tanımlanmayacağım. Verilerin gizliliği, izin verilen yasal sınırlar içinde korunacaktır.

Bu araştırmaya katılım için herhangi bir mali kazanç sağlanmayacağını farkındayım. Araştırmacının beni herhangi bir zamanda bu çalışmadan çıkarmaya hakkı olduğu söylendi. Araştırmacı tüm sorularıma cevap vermeyi teklif etti. Bu çalışma sırasında araştırmayla veya herhangi bir sorunla ilgili ek sorularım olursa, _____ numaralı telefonda araştırmacı Arzu Kırcal Şahin ile iletişime geçebilirim.

Aşağıdaki imzam, bu araştırma projesine gönüllü olarak katıldığımı göstermektedir. Bu tür bir katılım, araştırmacıyı, kurumları veya diğer destek veren birimleri bana karşı olan mesleki ve etik sorumluluklarından muaf tutmaz.

YUKARIDA VERİLEN BİLGİLERİ OKUDUM. SORULARIM MEMNUNİYETLE CEVAPLANMIŞTIR. BU ÇALIŞMAYA KATILMAYI GÖNÜLLÜ OLARAK KABUL EDİYORUM.

Link: <https://forms.gle/Nvx8E2WtNAjCo2Ar9>

Ek 2: Demografik Anket

Katılımcı Bilgileri

Yaş

Din

Kazanılan En Yüksek Eğitim Derecesi

Evde Kalma Kararı Öncesindeki Meslek

Evlendiğindeki Yaş

İlk Çocuğun Doğumundaki Yaş

Çocuk Sayısı

Çocukların Yaşları

Yıllık Aile Geliri

£25-£50 (bin)

£50-£75 (bin)

£75-£100 (bin)

£100-£125 (bin)

£125 (bin)+

Haftalık Temizlik Yardımı Saatleri

0-10 saat

11-20 saat

21-30 saat

30 saat +

Haftalık Çocuk Bakım Yardımı Saatleri

0-10 saat

11-20 saat

21-30 saat

30 saat +

Ek 3: Katılımcı İlanları

ARAŞTIRMAMIZA KATILIMCI ARIYORUZ!

Kristin Duncombe "Trailing" isimli anı kitabında işi nedeniyle doktor olan eşini Kenya'ya giderken takip ettiğinde yaşadıklarını anlatıyor. Duncombe'un hikayesi uluslararası alanda mobil profesyonel olarak çalışan eşlerini takip eden birçok bireyin iç çatışmalarına benziyor. Şu cümle Duncombe'un yaşadıklarını adeta özetliyor: "Onun alışık olduğu bir hayatı varken ben her gün varoluşsal bir krize dalmak için işe yaramaz bir şekilde sadece oturdum ve düşündüm: Hayatımın amacı neydi? (Duncombe, 2012: 36)?"

Doktora araştırmam için aşağıdaki kriterlere uygun kadın katılımcılarla telefonda en az 1 saat uzunluğunda görüşmeler yapmayı planlıyorum.

- En az lisans düzeyinde eğitim almış
- Evli ve 10 yaşın altında en az bir çocuğu olan
- Birleşik Krallık'a eşinin işi nedeniyle göç etmiş ve bu nedenle işinden ayrılmış
- Çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmayı seçmiş

• [Evet, koşulları sağlıyorum ve araştırmamın bir parçası olmak istiyorum.](#)

İletişim: 711013002@ogr.uludag.edu.tr
arzukircalsahin@gmail.com

WE ARE LOOKING FOR PARTICIPANTS TO OUR RESEARCH!

“He had a life that used him up,
while I sat around, useless,
plunging further every day into
an existential crisis: What was
the point of my life?”

(Duncombe 2012)

For my doctoral research, I plan to have at least 1 hour long voice or video calls with female participants who meet the following criteria

- Minimum of a bachelor's level graduate degree
- Married and with at least one child under the age of ten
- Immigrated to the UK due to her husband's job and as a result of quitting her job
- Stay-at-home mother (a mother who has decided to stay at home with her child(ren) full time)

Correspondence e-mail:
711013002@ogr.uludag.edu.tr
arzukircalsahin@gmail.com

LinkedIn platformunda paylaşılan katılımcı ilanı:

Merhaba,

Doktora araştırmam için "Birleşik Krallık'ta yaşayan, yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen annelerle" zoom veya skype üzerinden en az bir saat uzunluğunda görüşmeler yapmayı planlıyorum.

Uludağ Üniversitesi

Başlık:

Yüksek Eğitilmiş, Ev Hanımı Annelerin Uluslararası Göçü: Birleşik Krallık Örneği

Araştırmacı: Arzu KIRCAL ŞAHİN

Doktora araştırması için aşağıdaki şartları sağlayan katılımcılarla en az bir saat veya deneyiminizi paylaşma sürecinde harcamayı seçtiğiniz kadar zamanda görüşmeler yapılması planlanmaktadır.

-Üniversite mezunu

-Evli ve 10 yaşın altında en az bir çocuğu olan

-Birleşik Krallık'a eşinin işi nedeniyle göç etmiş ve bu nedenle işinden ayrılmış

-Çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmayı seçmiş, ev hanımı.

Bu araştırmaya katılımınız tamamen isteğe bağlıdır ve katılmayı reddedebilir veya başladıktan sonra katılımı sonlandırmaya karar verebilirsiniz. Herhangi bir zamanda çalışmadan çekilirseniz veya çalışmaya katılmayı reddederseniz, kararımız hiçbir ceza içermez.

Bu araştırmanın amacı; yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen annelerin yaşanmış deneyimlerini incelemektir. Üniversite mezunu, çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmaya ve eğitim gördükleri mesleği bırakmaya karar vermiş kadınların deneyimlerini anlamak amacıyla katılımcılara bazı sorular yöneltilenektir. Görüşme kaydedilecek ve ardından bir Word programına aktarılacaktır. Araştırmacı daha sonra tüm görüşmelerin analizini kolaylaştırmak için bir bilgisayar yazılım programı

kullanacaktır. Cevaplar ortak bir temaya sahip kategorilere ayrılacaktır. Daha sonra bu sonuçlar rapor edilecektir.

Bu araştırmaya katılımınızdan dolayı doğrudan bir fayda görmeyeceksiniz. Ancak katılımınız, en az üniversite düzeyinde eğitimi olan, başka bir ülkeye yapılan göç ile birlikte işinden ayrılmış bir kişinin çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmaya karar verme konusundaki deneyimini daha iyi anlamalarına yardımcı olacaktır.

Çalışma kayıtlarının gizliliğini korumak için her türlü çaba gösterilecektir. Bu çalışmada toplanan bilgiler özelinizi ve mahremiyetinizi korumak için kodlanacaktır. Sağlayacağınız verilere yalnızca katılımcı numarasıyla atıfta bulunulacaktır. Eşleştirilen katılımcı adları ve katılımcı numaralarının olduğu liste diğer verilerden ayrı olarak bilgisayarda şifreli bir dosya içinde tutulacak ve yalnızca sorumlu araştırmacı tarafından kullanılabilir. Röportajın orijinal ses kaydı kodlanarak yazıya dökülecek ve daha sonra imha edilecektir. Çalışmadan toplanan veriler, eğitim ve yayın amacıyla kullanılacaktır ancak isminizle tanımlanmayacaktır. Verilerin gizliliği, izin verilen yasal sınırlar içinde korunacaktır.

Bu araştırmaya katılım için herhangi bir mali kazanç sağlanmayacaktır. Araştırmacının, sizi herhangi bir zamanda bu çalışmadan çıkarmaya hakkı bulunmaktadır. Araştırmacı tüm sorularınıza cevap vermekle yükümlüdür. Bu çalışma sırasında araştırmayla veya herhangi bir sorunla ilgili ek sorularınız olursa, arzukircalsahin@gmail.com e-posta adresi üzerinden araştırmacı Arzu Kırcal Şahin ile iletişime geçebilirsiniz.

Katılımcı olmaya karar verirseniz lütfen [linkte](#) yer alan formu doldurunuz.

Ek 4: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Merhaba,

Davetimi kabul edip bugün bana zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim. Umarım böyle bir tecrübe hem sizin açınızdan hem de benim açımdan oldukça faydalı olur. Şimdi biraz size bilgi vermem gerekiyor. Biraz uzun sürebilir. Umarım sizi sıkmam. Dikkatlice dinlemenizi rica ediyorum.

Bildiğiniz gibi bu araştırmanın amacı yüksek eğitilmiş, ev hanımı göçmen annelerin yaşanmış deneyimlerini incelemek. Yüksek lisans veya lisans derecesi almış, çocuğuyla veya çocuklarıyla tam zamanlı olarak evde kalmaya ve eğitim gördükleri mesleği bırakmaya karar vermiş kadınların deneyimlerini anlamak amacıyla katılımcılara bazı sorular yöneliyorum. Görüşmeyi kaydedip analizini yaptıktan sonra doktora çalışmamda yayınlayacağım.

Daha önce de belirttiğim gibi kişisel olarak sizin deneyiminizi öğrenmek istiyorum. Konuştuklarımız kesinlikle aramızda kalacak. Üçüncü kişiler bu kayıtları asla dinlemeyecek. Konuştuklarımızı başka bir isim altında yayınlayacağım. Sizin adınızla herhangi bir bağlantısı asla olmayacak.

Görüşmemiz muhtemelen bir saate yakın sürecek. Herhangi bir zamanda durmak veya görüşmeden ayrılmak isterseniz bunu yapabilirsiniz. Cevaplamak istemediğiniz bir soru olursa sadece “Bunun hakkında konuşmak istemiyorum.” diyebilirsiniz. Bu tamamen kabul edilebilir ve son derece normal bir durum.

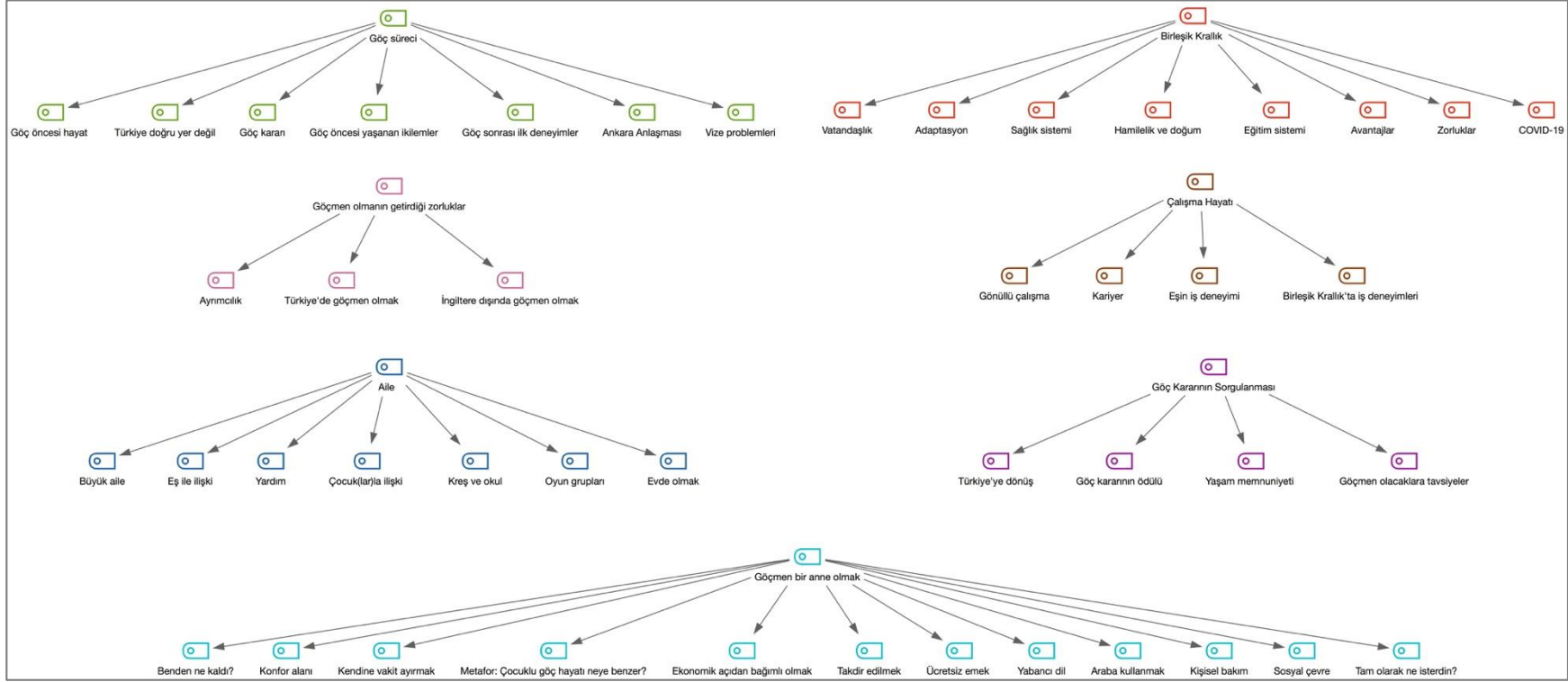
Buraya kadar anlattıklarımla ilgili bir sorunuz var mı?

O halde başlayabiliriz.

1. Kendinizden biraz bahsedebilir misiniz?
2. Göç öncesi hayatınızı anlatabilir misiniz?
3. Göç kararınızdan bahsedebilir misiniz?
4. Birleşik Krallık’a taşındıktan sonra yaşadığınız zorluklar ve avantajlar nelerdi?
5. Göç kararınızı gözden geçirdiğinizde kararınızın ödülü olarak neyi görüyorsunuz?
6. Mesleki kariyerinize devam etmektense evde kalmaya karar vermeniz sizi ne etkiledi?

7. Evde kalmanızın eşiniz ve çocuklarınız açısından faydaları/zorlukları nelerdir?
8. Ekonomik açıdan eşinize bağımlı olmak size nasıl hissettiriyor?
9. Kişisel bakım konusunda kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
10. Birleşik Krallık'a göç ettikten sonra herhangi bir işte çalışma deneyiminiz veya gönüllü çalışma tecrübeniz oldu mu? Olduysa biraz açıkla mısınız?
11. Ev işleri konusunda destek alıyor musunuz? Evde bu işleri nasıl bölüşüyorsunuz?
12. Kişisel gelişiminiz konusunda neler yapıyorsunuz?
13. Yaşam tatmini açısından on üzerinden bir değer verecek olsanız, on en yüksek olmak üzere, bu kaç olurdu? Bu değer için neye ihtiyacınız var?
14. Göçmenlik hayatınızı anlatmak için bir metafor kullanacak olsaydınız bu ne olurdu?
15. Tam olarak ne istiyorsunuz?
16. Ben aklımdaki tüm soruları sordum. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ek 5: Temaların Dağılımı

Ek 6: Etik Kurul Onayı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
23 Ekim 2020

OTURUM SAYISI
2020-08

KARAR NO 5: Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü'nden alınan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Arzu KIRCAL ŞAHİN'in "Yüksek Eğitimli, Ev Hanımı Annelerin Uluslararası Göçü: Birleşik Krallık Örneği" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Arzu KIRCAL ŞAHİN'in "Yüksek Eğitimli, Ev Hanımı Annelerin Uluslararası Göçü: Birleşik Krallık Örneği" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Feriðün YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Katılmadı
Prof. Dr. Abdurrahman KURT
Üye

Prof. Gülşay GÖĞÜŞ
Üye

İzindi
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 7: İkinci Danışman Onayı

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı: 86162157-302.13/4355

09/05/2018

Konu: 2. danışman atanması-Arzu Kırcal Şahin

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz Yönetim Kurulu'nun 09.05.2018 tarihli oturumunda anabilim dalınızdan gelen ikinci danışman teklifi görüşülmüş olup, aşağıda ismi yazılı öğrencinin ikinci danışmanının atanmasının fakat tez izleme komitesinde görevlendirilemeyeceği ve harcırah ödemesinin yapılamayacağına uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

imza

Prof. Dr. Filiz GİRAY
Müdür

Öğrenci Adı	1.Danışmanı	2.Danışmanı
Arzu Kırcal Şahin	Prof.Dr.Serpil AYTAÇ	Prof.Dr.Mustafa ÖZBİLGİN(Brunel Ü)

Bu belge, 5070 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak elektronik imza ile imzalanmıştır.

U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Görükle Kampüsü 16059 Nilüfer/BURSA Bilgi İçin:Aynur Yörümüş
Tel:0224 294 24 23-27-32-33 :0224 294 28 78-77 Fax:0224 294 24 34 Memur
e-posta: sosbil@uludag.edu.tr Elektronik Ağ:http://sosyalbilimler.uludag.edu.tr Tel:0224 294 24 32
Bu belge UDOS ile hazırlanmıştır. Teyit için: https://udos.uludag.edu.tr/teyit/?Z0CPgqH72E6v_-rKwmRtHQ

Ek 8: Kreş Faturası Örneği

Acorn at Kents Hill
Wadhurst Lane
Kents Hill
MK7 6JF
t: 01908 200 281
e:kentshill@acornearlyyears.org.uk

Invoice

Invoice No.
Invoice Date 15 February 2021
Due Date 1 March 2021

Description	Hours	Total Price
1 March 2021 - 31 March 2021		£941.38
KH. Full Time		
Weekly funded hours	11h 26m	
	Invoice Total	£941.38

This invoice is due on the 1st of the month to which the fees relate. If you pay via childcare vouchers these will need to be credited to our account by the 1st working day of each month.

For BACS payments: Sort Code: 405162

Quoting Child's surname and site as payment reference. Any late payments will incur a surcharge of 5% of the outstanding fees.

The extended funding payments are subject to confirmation from the council that the funding validity codes have been re-validated.

Acorn Early Years. Registered in England 07703801 Registered Charity no. 1145108

family®

Invoice generated by Family - A digital platform for nurseries and parents.

Kod Sistemi	1.Fa...	2.H...	3.D...	4.N...	5.Pe...	6.Se...	7.Elif	8.Se...	9.Se...	10.B...	11.Ci...	12.Ş...	13.Z...	14.A...	15.Ö...	16.D...	17.M...	18.E...	19.G...	20.S...	TOPLAM	
▼ Göç süreci																						11
Göç öncesi hayat	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	64
Türkiye doğru yer değil				●	●	●																23
Göç kararı	●		●			●	●	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	49
Göç öncesi yaşanan ikilemler		●																				12
Göç sonrası ilk deneyimler																						9
Ankara Anlaşması														●								18
Vize problemleri											●											6
▼ Göçmen olmanın getirdiği zorluklar																						0
Ayrımcılık													●								●	15
Türkiye'de göçmen olmak														●								5
İngiltere dışında göçmen olmak				●						●											●	22
▼ Çalışma Hayatı																						0
Gönüllü çalışma																						6
Kariyer				●		●																26
Eşin iş deneyimi	●	●																				23
Birleşik Krallık'ta iş deneyimleri	●									●											●	30
▼ Birleşik Krallık																						2
Vatandaşlık		●																				5
Adaptasyon																						6
Sağlık sistemi																						12
Hamilelik ve doğum		●			●					●												22
Eğitim sistemi										●												13
Avantajlar																	●					13
Zorluklar																●						9
COVID-19											●											20
▼ Aile																						26
Büyük aile			●																			22
Eş ile ilişki						●																35
Yardım																						14
Çocuk(lar)la ilişki																						29
Kreş ve okul																						21
Oyun grupları																						8
Evde olmak																						27
▼ Göçmen bir anne olmak																						17
Benden ne kaldı?			●																			25
Konfor alanı																						11
Kendine vakit ayırmak																						23
Metafor: Çocuklu göç hayatı neye b																						13
Ekonomik açıdan bağımlı olmak																						20
Takdir edilmek																						8
Ücretsiz emek																						34
Yabancı dil	●																					35
Araba kullanmak																						14
Kişisel bakım																						22
Sosyal çevre																						43
Tam olarak ne istedin?																						21
▼ Göç Kararının Sorgulanması																						17
Türkiye'ye dönüş																						11
Göç kararının ödülü																						26
Yaşam memnuniyeti																						30
Göçmen olacaklara tavsiyeler																						14
Σ TOPLAM	42	50	35	43	52	42	41	57	55	52	49	44	47	51	53	58	52	49	72	43	987	

ÖZGEÇMİŞ			
Adı Soyadı	Arzu KIRCAL ŞAHİN		
Doğum Yeri ve Yılı	Bursa – 1981		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama – Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1995	1998	Bursa Cumhuriyet Lisesi
Lisans	2000	2004	Bursa Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2007	2010	Marmara Üniversitesi
Doktora	2010	2021	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum(lar)	Başlama – Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2004	2006	Özdilek Holding
2.	2006	2006	Vakko
3.	2008	2009	Koçtaş
4.	2009	2016	Koç Üniversitesi
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	<p>“Highly-Skilled and Student Mobility in the Age of Selective Migration” (Koç Üniversitesi - Mirekoç-Yaz Okulu, 07/2019)</p> <p>Ülkem için Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekliyorum Bilgi Değirmeni Semineri Gönüllü Eğitimi (Koç Üniversitesi - AÇEV, 06/2015)</p>		
Yayımlar	<p>Kircal Sahin, A., & Aytac, S. (2021). International Migration of Highly Qualified Housewife Mothers and Their Career Concerns. <i>International Journal of Business & Management Research</i>, 9(1).</p>		
İletişim (e-posta)			
Tarih			
İmza			
Adı Soyadı			